

આ બ્રહ્મવિદ્યાને 'શુદ્ધ શુદ્ધ કોમા શુદ્ધ શુદ્ધ' માંથી આજીવે છે. શ્રીસ્વામ્યામાં તેને માટે 'જીઠોજીઠો' શબ્દ વપરાયો છે, 'જરણાસ્તામ્યાનીં લેખાણિમાં તેને 'દેનુમ' (પ્રુધને પાછાનવાંની વિદ્યા) તરીકે આજીવીવા છે, અને મુસદ્દામાં 'બાધ્યા' તેને એકમ-બાધી કહે છે. આ વિદ્યા ધ્યા એકમ ઉપરજ બંધા મોટા ધર્મો રચાયેલા છે, અને તેજ કારણસર મોટા ધર્મની મુળ સિદ્ધાંતો ધર્મ અંબીસીએને એક બીજાને મલતીમાં માલમ પડ્યાં છે, તેમજ 'શુદ્ધ શુદ્ધ' ધર્મોનું નિર્તાશાસ્ત્ર તેઓનાં મુળ સિદ્ધાંતો કરતાં જેલું વધુ દરજ્જે એકસરેપુજ નહાયું છે.

બ્રહ્મવિદ્યાનો અભ્યાસ શુદ્ધ શુદ્ધ રીતે થાય છે. ધર્મશાસ્ત્રોમાંથી તેનાં મુળ સિદ્ધાંતો તારવિ કઠાય છે. હોડુઓનાં ઉપનીષદો, ભગવદગિતા તથા અહીંસાનો હિંદુ બાધ્યા માટે આ વિદ્યાના અભ્યાસ કાનેનાં ખાસ વસ્તુકો છે. ખાજી કોમો માટે પણ આ પ્રકારનો અંબીસ તેઓનાં પાતાનાં ધર્મશાસ્ત્ર સમજવા ખાતર ઘણા અંગતને છે, અને કિમતી મદદ કરનાર છે, કારણ તેઓના સંકા-ઓમાં બ્રહ્મવિદ્યા જે રીતે વિસ્તારેલીમાં આવી છે, તેવી ખાજી કોમો વિસ્તારેલી નહવાઈ રહી નથી. જેલું આ અંબીસ કાંઈ સહેલું નથી. તે માટે ઘણી વીંદાણ મનેકુદીની જરૂર છે એટલુંજ નહિ, જેલું તેની ખંડો ભીંચીય સમજવા શોધ અથવા અંશોઈ પોલવોની ખાસ આવશ્યકતા છે, કારણ બ્રહ્મવિદ્યાનાં એક સિદ્ધાંતોને જનીય આપેનોરે માણસમાં રહેલું જુદું અથવા બધાધનું ઉચ્ચ તત્વ

પવિત્રાધીજ પ્રકાશી થકે છે, અને તેટલાં પ્રમાણમાં આ બ્રહ્મોદયનો પ્રકાશ બહાર પડતો હોય તેટલાં પ્રમાણમાંજ પ્રહ્લવિદ્યાની ખરી ખુબી કોઈપણ વાંચક સમજવાને તથા પિછાનવાને સામર્થ્યવાન થાય છે. જેઓએ આ બાબદનો થોડો પણ અભ્યાસ કર્યો છે તેઓની આ વિષે ખાતરી થઈ છે, અને તેઓ સમજી શક્યા છે કે વ્યાકલ્પના કાયદા બહુ સંસ્કૃત, અવસ્તા યા અરબીમાં લખાયેલાં ધર્મશાસ્ત્રોનું આજના જમાનાની ભાષાઓમાં ભાષાંતર કરનારાઓ, ફક્ત વ્યાકલ્પના ગમે એવાં બહેલાં માનને લીધેજ ધર્મની ખીકટ બાબદો સમજવાને જરાએ લાયક કરતા નથી. તેમજ વધી ફક્ત તિલ્લણ અક્ષર વડે બહા, માયા, જીવ વિગેરેની ફીમસુરી ઉપર વાદવિવાદ કરનારાઓ પણ પોતાની ગમે એવી કાબેલ જોડેન છતાં પ્રહ્લવિદ્યાના અભ્યાસના અધિકારી હોવાનો દાવો કરી શકતા નથી. જેઓએ ભક્તિ, પવિત્રાધી, તથા ભલીભાગ વડે અંતઃકરણને શુદ્ધ કર્યું છે, જેઓનાં હૃદયમાંથી દુનિયવિ વાસનાઓની શક્તિ કभी થવા માંડી છે, અને અડંકાગ્રનો બહુરૂપી દૈત્ય મહારેવનાં ચિદાન્તી કુંડમાં બળી જવા માડ્યા છે, જેઓના જીગરને અહુરમઝદના પુત્ર આતરે પોતાનાં પવિત્ર તેજથી સ્વચ્છ અને નિર્મળ કર્યું છે, કર્મ, માન, અભ્યાસ તથા ભક્તિની શક્તિથી જેઓનો અંતરઆત્મા પ્રદીપ્ત થયો છે, તેઓ અને તેઓજ આ પદ્ધતિ એલાહીના, આ રત્નમના, આ પ્રહ્લવિદ્યાના સાચા અધિકારીઓ ગણાય છે, તેઓજ તેની ખરી ખુબીઓ તથા માર્ગ મહત્ત્વ અરેખર પિછાની થકે છે.

પણ આવી ઉંચ હાલત આવે તે આગમજ સોલ, લાલચ સાથ લડવાને, અને પવિત્રતા તથા શૈશ્ય પ્રાપ્ત કરવાને, સાધારણ મનુષ્યને પણ ઉત્તેજન મલકું જોઈએ છે, અને તેટલા કાળે આ માટાં ધર્મ શાસ્ત્રો ઉપરાંત મહાભારત રામાયણ જેવી વિરસ કવિતાઓ મારફતે, પુરાણોની રસીકી વાર્તાઓ મારફતે તથા કથા, કિર્તણ વિગેરે ખીખ' અનેક સાંધણોથી જુદા જુદા જમાનાના સાધુસંતો આ આત્મજ્ઞાનના સિદ્ધાંતોને સાધારણ મનુષ્યનું હૃદય આકર્ષે તેવા સ્વરૂપમાં રજુ કરતા રહ્યા છે. આ જ્ઞાનના માત્રા ચિકિત્સાને જુદા જુદા ધર્મોએ જુદાં જુદાં નામથી નાળ-ખ્યા છે. હિંદુઓ તેઓને રૂપિઓ, મહાત્માઓ, છે, પારસીઓ તેઓને સમ્માધ્યન્તો (સૌમની લાવનારાઓ)ને એલકાથ આપે છે, ખ્રીસ્તીઓ તેઓને prophets, ખુદાને પયગામ લાવનારાઓ ગણે છે, અને મુસલમાન ભાઈઓ તેઓને સાલેકો, પયગમખરો વિગેરે નામોથી પિછાને છે. આ મહાન ગુરુદેવો તથા તેમના ચેલાઓએ, તેમજ દુનિયાના અનેક સાધુસંતોએ, હરએક પંક્તિનાં સાકોને બાયક ધાય એવાં સાંધનો મારફતે, અજ્ઞાનનાં સિદ્ધાંતો જુદા જુદા આકારમાં બહાર પાડ્યાં છે, કે જેથી દરએક હાલતે પુગેલો છુન આ પ્રજ્ઞાનના તેજનો બાલ મેલવી પોતાની અંદર રહેલા ઈશ્વરીઅંશ, (કવચિ, શ્વાત્મા, spirit) ને પોતાની શક્તિ ધિમે ધિમે પ્રદર્શિત કરતો કરે.

આ જુદાં જુદાં સાંધનોમાં કાવ્ય યા કવિતા એ એક અગત્યનું સાંધન છે. કાવ્યની સુંદર શબ્દ રચનાથી, તેના મોહક

કાફ્યાઓ, સ્વરો તથા તાલથી કાંઈ પણ બાબત રસીલી, મીઠી તથા સુંદર બની જાય છે. અને બધા મુલુકોમાં કવિતાઓ, ગાયણો, ગરબો, બપતો, દોહરાઓ, હાલો મારફતે બ્રહ્મવિદ્યાનાં સિદ્ધાંતો તથા નિતીના સળકો, સુંદર દ્રષ્ટાંતો, મનોહર શબ્દ રચના તથા દીલ જીતી સેનારા અલંકારોની મદદ સાથે જગતને આપવામાં આવ્યા છે. આપણા આ દેશમાં દોહરાઓ તથા પદો મારફતે બ્રહ્મવિદ્યા શિખાડનારાઓમાં કબીરજી નામ બહુ જાણીતું તેમજ માનીતું થઈ પડ્યું છે. શહેરે શહેર અને ગામે ગામ, વિદ્વાનો અને વકતાઓ, સાધુઓ તેમજ સંસારીઓ, પડિતો તથા બીખારીઓ, કથા કહેનારાઓ કે ગાયણકારો, રાયકિર્વા રોક, સહ કોઈનાં મુખમાંથી કબીરજીના દીલપછર દોહરાઓ બહાર પડી પોતાની ઉંડી અસર ઉપજાવતા રહ્યા છે. વળી હાલને સમયે જ્યારે ધીઓસોશીકલ સોસાયટીની ગઈ પા સદીની આલુ મહેનતથી બ્રહ્મવિદ્યા તરફ દરએક દેશમાં, હરકોઈ કોમમાં, તથા બધા ધર્મો માનનારાઓમાં દીલસોજી ઉત્પન્ન થઈ છે, અને તેનો અભ્યાસ સર્વ ઉંઝાણે આલુ થયો છે, તેવે સમયે શીલસુશી યા નિતીનાં શુભ ગ્રંથો ઉપરાંત, કાવ્ય રચનાનાં મન હરી સેનારા પદો તથા દોહરાઓ મારફતે પણ આ બધી વિદ્યાઓની વિદ્યાનો પ્રમાર થાય એ ખરેજ એક આદવા લાયક તથા લાભકારક બાબત છે. એટલાજ કારણુમર એક પારસી જંધુ ભાઈ બેહેરામજી પીરોજીયા માદને ધણીએક શ્રમ લઈ કબીરના દોહરાઓનો સંગ્રહ કરી, તેઓને લાયક રીતે ગોઠવી, એક સુંદર પ્રસ્તુત મારફતે જાહેરમાં આપ્યા છે.

આ પુસ્તકનાં સાંકળમાં તરફ એક નજર ફેંકતાંજ તેમાં કેટલી અગત્યની બાબદો સમાઈ ગઈ છે, તથા હર-એક ક્રીસમનાં વાંચનારને રૂચે એવું કંઈ અને કંઈ શિક્ષણ તે મધેથી મળ્યા વિના રહેવાતું નથી, તે ઝટ માલમ પડી આવે છે ખુદા, માયા, કાળ એવાં મથાલાં હેઠલ આવેલા દોહરાઓમાં પ્રજ્ઞવિદ્યાનાં મુળ સિદ્ધાંતો કખીરજીના સુંદર શબ્દોમાં વાંચી દરએક જીવાસુને જ્ઞાન સાથે આમંદ પ્રાપ્ત થશે એમાં જરૂર સંદેહ નથી. વળી *mysticisms* ના અભ્યાસીઓનાં જીગરો, જીવ તથા શિવની એકવતા વિષેના કાંચે વાંચી, તથા પ્રેમ અને ધિરહા ઉપરનાં તેમનાં મધુર વચનો જાણી ખુશીના બહારમાં ખીસ્થા વિના રહેવાનાં નથી. મનવિદ્યાના અભ્યાસીને જેમ મનની બાબદ ઉપરના દોહરાઓ જ્ઞાન સાથે મોજ સંપાદન કરાવશે, તેમ માણસનાં સુખ દુખ ઉપર મનન કરનારને કરજી તથા નસીબ ઉપરનાં કાંચે મનની શાંતી સાથ શિક્ષણ પુરું થાડશે, અને દરએક સુખ વાંચનારને સ્મરણ, સત સંગ, સંખાવત, ધિરજ, સંતોષ, વિશ્વાસ, શ્રમ, પ્રેમ, આપભોગ વિગેરે નિતાના સદ્યુક્તિ વિષેની સુંદર સતરો, તેમજ અજ્ઞાન હિંસા, અહંકાર, કપટ, નિંદા વિગેરે દુરયુક્તિની વિરૂદ્ધતા સુભાષિત દોહરાઓ, અખંડ બાલ કર્યા વિના રહેવાના નથી; એ ઉપરાંત દરએક સજ્જન યુર તથા સતસંગ, પંડિતાઈ તથા સન્યાસ વિગેરેનાં કખીરજીનાં શિક્ષણોથી બોધ તથા જ્ઞાન પામી આનંદમય તેમજ ભક્તિયુક્ત થશે એ વાત પણ નિશંકજ છે. દ્રંકમાં, આ પુસ્તકમાં

સંભાવલી બાબદો કર્મ, જ્ઞાન તથા ભક્તિના માર્ગમાંનાં કોઈ પણ માર્ગ ઉપર ચાલનારાને લેઈતો ખોરાક પુરો પાડશે, વિદ્યાના પુખ્તીને વિદ્યા આપશે, નિતીના ભક્તને નિતીના સબકો દેશે, સુખમાં સમાધાન સ્થાપવાને અને નઝરમાં અહત કરવાને, તેમજ દુઃખમાં ધીરજ ધરવાને અને મનને શાંત રાખવાને કીમતી મદદ કરશે, અને દરમિયાન રીતે હર કોઈ મનુષ્યને લાભ તથા ભોધ દેવા ઉપરાંત આનંદ પમાડશે આમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ કરેલી ગણાયે નહીં કખીરજી એક અથોષના માર્ગમાં આગલ વધેલા જીવ હતા, એક સાચા ભક્ત હતા, એક ખરા યોગી તથા સાલેક હતા, અને નેમનાં વચનોએ હીંદુસ્થાનના ઘણા વિભાગોમાં હજારો માણસોને નાંતી તથા રાહત બહી છે અને હવે પછી પણ બહુશે. તેમના આવાં ઉપયોગી વચનો જલવાઈ રહે અને તેને કોઈક લાયક રીતે ગોઠવવામાં આવે એ ખરેખર ઇચ્છવા લેગ છે અને આ ઇચ્છા ભાઈ માદનના પુસ્તકે પાર પાડી છે એ ખુશીની વાત છે.

શંકરાચાર્યે એક પ્રખ્યાત શ્લોકમાં પ્રહ્લવિદ્યાના મુળ તત્ત્વોને નીચે પ્રમાણે જાહેર કર્યા છે.

શ્લોકાર્ષેન પ્રહ્લ્યામિ મદુક્તં અથ્ય કોટિભીઃ

પ્રહ્લસત્ય જગન્નિધ્યા જીવો પ્રહ્લૈવ નાપરઃ

“જે બાબદોને કરોડો અંશેમાં વિસ્તારવામાં આવી છે તે હું અરધા શ્લોકમાં દર્શાવીશ. પ્રહ્લ અથવા ખુદા સત્ય, અચલ છે, જગત અસત્ય, સદા બદલાતું છે, જીવ તથા ખુદા બુદ્ધિ નથી પણ એકજ છે.”

એજ પ્રખ્યાત શીલસુદે માણસને માટે સર્વથી ઉત્તમ કાર્ય થું છે તેનો અર્થ શાસ્ત્રોમાંથી નીચે પ્રમાણે સ્પષ્ટતામાં કડાડવા છે.

આલોધ્ય સર્વ વાસ્ત્વાની વિચાર્યા નીચ પુનઃ પુનઃ
હૃદય એકમ સુનીયપત્રમ, ધ્યેયો નારાયણસ સદા.

“અર્થ શાસ્ત્રો ઉપર વિચાર કર્યા પછી તથા તેઓ ઉપર વારંવાર મનન કરવે, આ સિદ્ધાંત સામેલ થાય છે, કે ‘ખુદાલું’ સદા ધ્યાન કર્યા કરે.”

આ અગત્યનાં સિદ્ધાંતોને તથા તેને માણસની જીંદગીમાં કેમ લાગુ પાડી શકાય તેને કમીરજીએ એમની રસીલી ભાષામાં બહુ અચ્છી રીતે વિસ્તાર્યા છે, અને આ કમીર વાનીનું પુસ્તક જેની કાંઈ જગ્યાએની ઉધાડશે ત્યારે તેમાંથી તેને કાંઈ અને કાંઈ ઉમદા વિચાર, મીઠા, મધુર, માયાળુ વચ્ચનોમા બહાર પાડેલા મલકે, અને તેને આનંદ, શાંતિ તથા સુખ પમાડવા વિના રહેશે નહીં કુરસદનો વખત ગાળવાને આ પુસ્તક એક ઉપયોગી સાધન પ્રશ્ન પાડશે, ગાયનકારોને જોઈતા દોહરાઓનો એક સારો સંગ્રહ આ પુસ્તક રજુ કરશે, અને મોજ સાથે નીતી તથા ખુશાલી સાથે જ્ઞાન હરએક વાચનારને સદા પ્રશ્ન પાડશે.

જેહાંગીર જમશેદજી વીમાદલાલ.

વાહરે થીયોસોફી! કુનિયાના કુળ ધર્મોની માતા
 થીયોસોફી! તારા પ્રતાપે કાષ્ટક હજારે માણસો રાહે પડી
 ગયા છે, ને લાખોના જીગરને તુ રાહત આપી રહી છે.

આ ભલી સોસાયટીના સંબંધમાં આવવાથી કરીનેજ
 આ પુસ્તકમાં સમાવલા પદોની કાષ્ટક સમજ મેળવવાને
 હું શક્તવાન થયો છું, એટલે થીયોસોફીના અભ્યાસથી
 મારા ઉપર જે કાષ્ટ રહી અસર થઈ છે તેનો આ પ્રસંગે
 જાહેરમાં સ્વિકાર કરવાને જો હું પછાત પડું તો ખરેજ
 મારી આર્જન કરેજમાં હું પછાત પડ્યો કહેવાઉં, માટે આ
 તકે માગ જીગરની ઉપકારની એક અદના લાગણી દર્શાવ-
 વાને રજા લઉં છું.

થીયોસોફીના અભ્યાસ પ્રતાપે, આ રીતે મારા મન
 ઉપર કાષ્ટક અજવાણ પડવા માડયું ત્યાર કેડેજ, આજ
 માર વરસ ઉપર, મારા એક આગળા નિયાળના (જરથોસ્ત્રી)
 મિત્ર, જેમણે નામ જાહેરમાં મુકવાને મને ખુશી ઉપજતે,
 પણ તેમની મરજીને આધીન થઈ દલગીરી સાથે ખાતગી
 રાખ્યું છે, તેમની સાથે એક ધરમાં આવી વસવાને
 મારે પ્રસંગ થયો. એ લાઘવે હિંદુશાસ્ત્રનો સારો અભ્યાસ
 હોવાથી હમી કુરસદ સાથે બેસતા ત્યારે તેવણ ધણીક
 બોધ આપનારી વાર્તાઓ અને કથાઓ કહેતા, જેની
 સાથે પ્રસંગોપાત આ કખીરજીના રોહરા કહી સંભળાવતા
 એ પદોએ મારીપર એટલી તો અસર કીધી કે, જ્યારે
 તે ભાઈ એ પદો બોલતા ત્યારે હું તેઓને ઉતારી લેતો,
 ને મારા મનમાં તેઓને ઠસાવવાને હું મીજ માનતો તે

પછી જ્યારે હું મિત્ર મંડળમાં વાતે બેસતો ત્યારે સ્વભાવિક રીતે મારા મુખમાંથી તે માંહેલા પદો નિકળી જવા લાગ્યાં, અને એ કખીરજીના પદોમાં કાંઈક જોવા તો રસ છે, તેમાં જ્ઞાન અને ભક્તિના માર્ગો જોઈલા તો સરસ રીતે બેલાઈ ગયા છે, અને તેમાં સમાયલી ફીલસુફી ગમે જોઈતી હોંડાણુ હોવા છતાં, તે આપણા જેવા સંસારી માણસોનાં દીલમાં કાંઈક જોવી તો અસર ઉપજાવે છે કે, જેઓ તે સાંભળે છે તેઓ, તે તરફ કાંઈક જ્યારે ભાવથી ખેંચાય છે, જોઈએ મારા મિત્ર મંડળમાંનાં કેટલાકે તરફથી એ પદોનાં ઉત્તારાઓ વિશે માગણી થાય, એ તો દેખાઈ જાય છે.

આ તેમણી માગણીને પુર્ણી વળવાને, એ પદો છપાવી બાહર પાડવા કે કેમ તેના વિચારમાં હું હતો તેવામાં "જન્મ જન્મશૈલ"માં આ જાતની નસિહતસ્વી લીટીઓ તે પત્રનાં લખાણોને મથાળે છાપવાની ચાલુ થયલી ગોઠવણુનો લાભ લેવા વિશે, મારું ધ્યાન એક મિત્રે એમ્પુ, અને જામિના અધિપતી આગળ તે વિચાર રજૂ કરતા તે તેમણે ખુશીયા ઉપાડી લઈ મને પોતાનો ઉપકારી કાઢ્યા, અને પરિણામમાં આ પુસ્તક વાચક વર્ગની સેવામાં રજૂ કરવાની મને બેગ-વાઈ ગળી છે, જે માટે હું પોતાને ખરેખર ભાગ્યશાળી ગણું છું, કારણકે કખીરજી કહે છે કે

જીવન બોધન રાજમદ, અવિચલ રહા ન કોપ;

ન દિન નય સતસંગમે, જીવનકા ફલ સોપ.

તેમ આ પુસ્તકનું કામ હાર પાડવા પાછળ, મારો જે વખત ગયો છે તે મારે મનસે મારી જીંદગીની શુભ પળો

દીપ્તિઓ.

અહલ સાલે ઐતરે અઝીત્રત ગુઝસ્ત,
મિત્રાને તો અઝ હાલે તેક્લી ન ગરત

તારી હુદગીના આવીથ અબુલ્લ યમ્સો પસાર થઈ ગયા,
પણ હજુર તારં નાદાનપણુ (અમાનપણુ) ગયું નહિ.
/ શેખ સાદી.

આ દુનિયામા જન્મ લેવાનું થું કારણ છે, આપણી
સરજત થી છે, તે જાણવાને માટે આપણને થું કરણ
છે, વગેરે વગેરે અગત્યની જાણદો આપણે તપાસીશું તો
માલમ પડશે કે આપણે જાગ્યેજ તે ઉપર લક્ષ આપતા હઈએ.

સાધારણ રીતે આપણ સડે કોઈ આ સસારી મુખ્ય
દુખો ભોગવવામાજ જાણે, હુદગીની નેમ સમાધ જતી
હોય તેમ, જેખલરીમા કામ લેતા જઈ, આપણી હુદ-
ગીનું માફ જબડારીમા જઈએ છીએ, અને દેવયોગે
કોઈક શુભ સંજોગ ઐકાદ માનસીનાં સખંધમા જ્યારે ઉભો
થાય છે, હારે ને ઐસી માયાવીક દાક્ષતમાથી આ ઉપલી
જેશીકરીની હુદગીની ઉદમાંથી જાણે જન્મૂત થાય છે
અને ત્યારેજ તેને હુદગીની ખરી નેમ વિષે કોઈક ભાન
લવા માટે છે

આવો એક શુભાગ્યવત સંજોગ, મારી હુદગીનાં
ઉલ્લા (પાંમ) વસતની વાત ઉપર બનતા પાખો, કે જને
લીધેજ આ ચોપડીનું કામ થવા પામ્યું છે, અને તે મારું ન

ધારેલું અમાનક થીયોસોફીકલ (Theosophical Society) સોસાયટીનાં, સમાગમમાં આવવું થયું, અને જે ત્યાં જે જોયું તે ઉપરથી અને જેમ સાદીનાં ઉપદેશો વચ્ચેના યાદ આપ્યાં અને મને લાગ્યું કે, મારી જીંદગીમાં કહી વરસ ખરેજ, અત્યંત પશુમાં ગયાં હતાં.

આ કાંઈ થીયોસોફીના ગુણો ગાવાનો પ્રસંગ નથી, તેમજ, મારી કાંઈ તેની મતલબ પણ નથી, કારણ કે થીયોસોફીની ખુશીઓનું વર્ણન કરતાં પાનાના પાનાં લખાય તોય ઠાગ લાગે એમ નથી, અને તેને ઇતિહાસ આપવાને મારા જેવા અદના મનુષ્યની શક્તિ છેજ નહિ.

વગર અધ્યક્ષ, વગર સભા, અત્યંત પશુમાં અથવા કોઈનાં કહેવાથી તામુખીની દોરવાઈને થીયોસોફીને મજા એટલી હિલુવામાં, વણાડવામાં યા વગોવવામાં આવવી હોય, પણ તેનાં સંબંધમાં એટલું તો તક્કીજ છે, કે જેમ થીયોસોફીનાં સાહિત્યનો ખુલ્લો મનથી, વગર તામુખીએ અભ્યાસ કરે છે, તેમને તેમાંથી કાંઈક અજાણ માનવો ભંડાર હાથ આવવા લાગે છે, અને તેથી તેમને જીંદગીની નેમ, માણસ કયાથી આવ્યો, કયા જવાનો, અને તે માટે કરવા જોઈતા ઉપાયો વિશે કાંઈક સંતોષકારક જ્ઞાન થાય છે, અને ત્યારેજ પોતાની ખામીઓ જોતા થાય છે અને પોતાને જે કાંઈ ખરેખર કરવું છે તેનો ભાસ આવે છે, અને એમ થવાથી તે માણસ દુનિયાને અથવા પોતાની આગળી પસાર થયેલી જીંદગીને કાંઈક જુદીજ રીતે જોતો થાય છે.

વાહરે થીયોસોફી! દુનિયાનાં કુળ ધર્મોની માતા થીયોસોફી! તારા અતાપે કાંઈક હજારો માણસો રાહે પડી ગયા છે, ને લાખોના જીગરને ગ્રં રાહત આપી રહી છે.

આ ભલી સોસાયટીનાં સંબંધમાં આવવાથી કરીનેજ આ પ્રસ્થાપનામાં સમાવલા પદોની કાંઈક સમજ મેળવવાને હું શક્તવાન થયો છું, એટલે થીયોસોફીના અભ્યાસથી મારા ઉપર જે કાંઈ રૂડી અસર થઈ છે તેનો આ પ્રસંગે જાહેરમાં સ્વિકાર કરવાને જો હું પછાત પડું તો ખરેજ મારી આર્થન ફરજમાં હું પછાત પડ્યો કહેવાઉં, માટે આ તકે મારાં જીગરની ઉપકારની એક અદના લાગણી દર્શાવવાને રજા લઉં છું.

થીયોસોફીનાં અભ્યાસ અતાપે, આ રીતે મારાં મન ઉપર કાંઈક અજવાળું પડવા માડ્યું ત્યાર કેડેજ, આજ આર વરસ ઉપર, મારા એક આગળા નિયાજનાં (જરથોસ્ત્રી) મિત્ર, જેમનું નામ જાહેરમાં મુકવાને મને ખુશી ઉપજતે, પણ તેમની મરજીને આધીન થઈ દલગીરી સાથે ખાતગી રાખ્યું છે, તેમની માથે એક ધરમા આરી વસવાને। મારે પ્રસંગ થયો એ ભાષને હિંદુશાસ્ત્રનો સારો અભ્યાસ હોવાથી હમી કુરસદ સાથે બેસતા ત્યારે તેવણ બધીક બોધ આપનારી વાર્તાઓ અને કથાઓ કહેતા, જેની સાથે પ્રસંગોપાત આ કળીરજના દોહરા કહી સંભળાવતા, એ પદોએ મારીપર એટલી તો અસર કાઢી કે, જ્યારે તે ભાઈ એ પદો બોલતા સારે હું તેઓને ઉતારી સેતો, ને મારા મનમાં તેઓને ઠસાવવાને હું માજ માનતો. તે

પછી જ્યારે હું મિત્ર મંડળમાં વાતે બેસતો, ત્યારે સ્વભાવિક રીતે મારા મુખમાંથી તે માંહેલા પદો નિકળી જવા લાગ્યાં, અને, એ કપીરજીના પદોમાં કાંઈક એવો તો રસ છે, તેમાં જ્ઞાન અને ભક્તિના માર્ગો એટલા તો સરસ રીતે બેલાઈ ગયા છે, અને તેમાં સમાવશી ફીલસુફી ગમે એટલી ઉંડાણુ હોવા છતાં, તે આપણા જેવા સંસારી માણસોનાં દોષમાં કાંઈક એવી તો અસર ઉપજાય છે કે, જેમાં તે સાંભળે છે તેમાં, તે તરફ કાંઈક ઈચ્છા ભાવથી ખેંચાય છે, એટલે મારા મિત્ર મંડળમાંનાં કેટલાકે તરફથી એ પદોનાં ઉત્તારાઓ વિષે માગણી થાય, એ તો દખ્ખરૂં જ છે.

આ તેમણી માંગણીને પુરી વળવાને, એ પદો છપાવી બાહરે પાડવા કે કેમ તેના વિચારમાં હું હતો તેવામાં “જાન જાનમદ”માં આ જાતની નસિહતરૂપી લીટીઓ તે પત્રનાં લખાણોને મથાળે છાપવાની આજી વયલી મેઠવણુનો લાભ લેવા વિષે, મારું ધ્યાન એક મિત્રે ખેંચ્યું, અને જાનના અધિપતિ આગળ તે વિચાર રજૂ કરતાં તે તેમણે ખુશીથી ઉપાડી લઈ મને પાતાનો ઉપકારી કાઢી, અને પરિણામમાં આ પુસ્તક વાચક વર્ગની સેવામાં રજૂ કરવાની મને જોગવાઈ મળી છે, જે માટે હું પાતાને ખરેખર લાગ્યથાળી ગણું છું, કારણકે કપીરજી કહે છે કે

જીવન જોખન રાજમદ, અવિચલ રહા ન કોય;

જ દિન જય સતસંગમે, જીવનકા ફલ સોય.

તેમ આ પુસ્તકનું કામ હાર પાડવા પાછળ, મારો જે વખત ગયો છે તે મારે મનસે મારી જીંદગીની શુભ પળો

છે; પરંતુ કયા મારી અદના શક્તિ! અને કયા આ મહાયાની કખીરજીનું યાન?

તેમજ આ (કખીરજીની) ભાષા યુગગતીથી કાષ્ઠક દરજ્જે જીવે છે, જેને પ્રીત્ત ભાષા કહે છે, તેનો કાષ્ઠ મારો ખાસ અજ્ઞાસ નથી, વળી આ પ્રકારની મારી પેહનીજ કાચી હોવાથી, એમા ઘણીએક ખામીઓ જોવામા આવે એ બનવાલેગ છે જે માટે વાચનાર વર્ગ પામ કખીરજીના ભાસામા માની લઈશ કે

ભમે છતની જુદિ, તિતના વેણ કર બતાવ,

વાકો બૂરા ન માનિયે, બહોત કહાસે લાવ

જેટની/જેની વધા શક્તિ હોય તેટલું તે કરી બતાવે, તેને માટે હલકો વિચાર ન કરવો પણ દરયુગરની નજરથી જોવું, મારણ કે વધુ તે કમાવી લાવે. માટે પ્રીત્ત વાચનાર, આમા જે કાષ્ઠ ગભીર જુસો નજર પડે તેઓની ઉપર રહેમ નજર કરી, તે જુસો માટે માર ક્યાન ખેત્ર વાની/મહેગ્યાની કરવી, એટલે ઇશ્વરગ્રાથી એની ખીજ (સત્ત્વી ક્રીમતની) આશ્રિતિ છપાવાને પ્રસંગ આવશે ત્યારે તે જુસો તેમા સુધારવાને બની શકશે

આ ચોપડીના મળધમા માગ મિત્રો તરફથી મને જે કાષ્ઠ મદદ મળી છે, દાખલા તરીકે, એની ભાષા અને શબ્દોની સ્મરણા માટે મારા એક જુઝર્ગ ગ્રંથસ્થ, જેવણુ ઉત્તરારાહિ કુસ્તાનમા રહે છે, તેમની પાસથી ઘણીક ક્રીમતી સુખનાઓ મળી હતી, તેમજ આ પદો માહેલા કેટલાક

શુભ પદોનાં અર્થ વિશે મારા એક ખીન્ની એકાંતવાસી મિત્ર, જેમને યાચોસોફીનું ઉક્ત માન છે, તેમની સલાહ મુજબ ક્રીમલી થઈ પડી હતી, તેમના તરફ આ તકે ઉપકારની મારી લાગણી દર્શાવ્યા વિના આગળ ચાલીશ નહિં; એવી રીતે જુદાની મહેરબાનીથી આ પ્રસ્વકનું કામ હાર પાડવાને ખતી થકયું છે, જે માટે કખીરજીના બેાલોમાં કહ્યું તો

મિત્ર મુજબ કહ્યું નહિ, જો કહ્યું હય સો તેરા;

તેરા ટુજકો સોપતે, કયા લગેગા મિત્ર?

જે કાંઈ છે તે તેનું છે, મારું એમા કાંઈએ નથી, માટે જે કાંઈ (થયું) છે તે તેનાં અરજી થઈ છે.

આ ચોપડીમાં ચોડાંક પદો જે વાર આવ્યાં છે, તે જુદા વિષયમાં, સીલસીલો બળવવાને આતર બંધબેસતા થવાથી તેમ કરવામાં આવ્યું છે, તે ઉપર ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઈ છું—આ કખીરજીની ભાષામાં કેટલાક અક્ષરો નથી વપરાતા અને તેઓને બદલે ખીજાજ વપરાય છે જેમકે ‘લુ’ ‘વ’ ‘જ’ જેઓને બદલે ‘ન’ ‘બ’ ‘લ’ અને મુજરાતીમાં, જે શબ્દો ‘વ’ થી લખાયછ, જેવા કે વિચાર, વિષય, વિકાર, તે આ ભાષામાં ખિચાર, ખિષય, ખિકાર, તરીકે લખાય છે તે જો વાંચનાર ધ્યાનમાં રાખશે તો આ પદો પોતાની મેળે સમજવાને કાંઈક સહેલું થશે.

માહાત્મા કખીરજીની જીંદગીનો હેવાલ ચોપડીને છેડે આપેલો છે—તથા કખીરજીનું મિત્ર જે શરૂઆતમાં આપ્યું છે તે માટે બના અંગ્રેજ પાદરી સાહેબ Rev. G. Westcott ની ચોપડીને આભારી છું.

સપ્તર્ષીનું યુગ ખુદમાં છે, અને ખુદાથી ખીણું વધુ કાંઈએ નથી, એ માટે કખીરજી બહુજ આતરીપૂર્વક કહે છે, ને તેથી હર ધડીએ, દરેક બાળકમાં, આપણને ખુદાજ યાદ દેવાડે છે, અને તેથી તેઓ કહે છે કે,

રામ જપેં અનુરાગસે, સખ દુઃખ ડાસે ધોયા;
વિશ્વાસે તો હરિ મિલે, લાહા કંચન હોય.

જે કોઈ ખુદાની જપ પુરતાં ધ્યાનથી કરે, તેનાં સપ્તર્ષી દુઃખો ખુદા ધોઈ નાંખશે, અને ખુદાપર પ્રભુ વિશ્વાસ રાખી તેને મેળવવાની કોશિશ જે કોઈ કરશે તેને ખુદા મળશે, કારણ કે કખીરજી કહે છે કે,

સખી રસાયન મેં કરી, હરિસા ઝાર ન કોય,
રતી એક ઘટમેં સંચરે, સખ તન કંચન હોય.

મેં બધું કિમીધું કરી ભેધું, તો સેવક મને ખુદાથી વધુ સરસ કાંઈ છે એવું જણાયું નહીં. તેની (ખુદાની) એક રતીખી જેનાં હૈયામાં પસી જશે તેનું ચરીર સોના પર થઈ જશે યાને ખરું સોનું તેને હાથ આવી જશે.

ત્યારે આ દીવાલો અતમ કરતાં આપણે અંતઃકરણ પૂર્વક દુવા યુગ્મરીશું કે કખીર વાણીના પ્રતાપે વાચના-રાખ્યાને કાંઈક નવું અજવાણું મળે, અને પોતાની દુનિયવી ફરલે બળવવા સાથે, જે કાંઈ ખરું કાર્ય માણસનું છે તે ભેતા થઈ, પોતાની સરજતના મહાન છેડા માટે પરિશ્રમ ઉઠાવતા રહે, અને એકવતાના પરમઆનંદની મોજ મેળવવાને કાંઈક જલ્દી લાઝમશાળી થાય, તથાસ્તુ

સાંકળિઝી.

૫૪.

ખુદા વિષે,	૫૬ નંબર ૧ થી ૧૧.	૪
ખુદા ક્યાં છે? ...	...	૬
ખુદા ક્યાં નથી મળતો? ...	...	૧૦
વિષય વાસના જાય તો ખુદા મળે.	...	૧૨
મુવિત્ર મનને ધરભેડાં ખુદા મળે છે.	...	૧૪
જ્યાં "હું" નથી ત્યાં ખુદા છે. ...	...	૧૬
ખુદાનો બંદો કેમ થવાય.	...	૧૮
ખુદા મળે તો બધું મળે.	...	૨૦
ખરી ખુશાલી ખુદામાંજ છે. ...	...	૨૪
ખુદાની વાત મોહરેથી કહી શકાવી નથી...	...	૨૬
ખુદાને કબીરે કેમ જોયો? ...	...	૨૮
તે તત્વને વૃં પોતેજ અનુભવ. ...	...	૩૪
છવતું મુજ.	૫૬ નંબર ૧૭ થી ૧૦૩...	૩૬
છવતું નીચલી જોહાંનમાં આવતું. ...	...	૩૮
છવતું ખુદાને મુલી જતું...	...	૪૦
છવે આવીને શું કીધું?...	...	૪૨
મનુષ્ય જન્મ શા માટે મળ્યો છે?	...	૪૪
મનુષ્ય જન્મનો બેદ સમજ થ...	...	૪૬
તે મુજ કામ આજેજ કરી ય. ...	...	૪૮

માયા વિષે ૫૬ નંબર ૧૦૪ થી ૧૫૦.	...	૫૦
માયાનું રૂપ કેવું છે? ..	...	૫૨
માયાની ડગળાજી.	...	૫૪
માયાના બે મુખ્ય પ્રકાર...	...	૫૮
માયામાં પડેલા જીવની કહાણી ...	...	૬૦
એ માયા કેમ છુટતી નથી? ...	...	૭૦
ખુદાનો આસરેા છે તો માયા છુટે ...	...	૭૪
માયાથી માણસપર આવી પડતો કાળ. ...	...	૭૮
કાળ વિષે ૫૬ નંબર ૧૫૧ થી ૨૦૧	...	૮૦
જગતમાં કાળનું આલી રહેલું જોર. ..	...	૮૨
શરીરના મરણ વિષે જીવને ચેતવણી ...	...	૮૪
દુનિયવી માલમતા હમેશ રહેવાની નથી. ...	...	૮૮
જીવવા કરતા મરણ બેહેતર છે... ..	...	૯૨
જીવતા જીવત મરવા વિષે	...	૯૪
સંસારમાં 'ખરું' શુખ્મ છે? નહિ ૨૦૨ થી ૨૧૪. ૧૦૨		
રમરણ વિષે ૫૬ નંબર ૨૧૫ થી ૨૭૨. ૧૧૦		
ખુદાના નામની જપ કરના વિષે... ..	...	૧૧૨
નામ-રમરણમાં બધું સમાઈ જાય છે. ...	...	૧૧૪
ખુદાના નામની ઉત્તમ અસર	...	૧૧૬
ખુદા બાહર નથી, તારી અંદરજ છે ...	...	૧૨૦
રમરણ કેમ કરવું?	...	૧૨૪
રમરણ કરવાની ખરી રીત.	...	૧૨૬

ખુદાને મળવાનો દરવાજો રાખીની બાજીક છે.	૧૩૦
મનથીજ સ્મરણરૂપ થઈ. જી. ૧૧ ...	૧૩૨
આ કલ્પગુમાં ખુદાના નામથીજ કલ્યાણ થઈ શકે	૧૩૬
સદગુરુ જો માર્ગ દેખાડી શકે. ...	૧૩૮
શુદ્ધ વિષે. ૫૬ નંબર ૨૭૩ થી ૩૧૩. ...	૧૪૦
સદગુરુ મહિમા... ...	૧૪૨
સદગુરુની મોટાઈ. ...	૧૪૪
શુદ્ધ પર જનકેશની કરવાથી મળતું જેહદ મુખ. ૧૪૮	
સદગુરુ વિનાં પુનર જન્મનાં કુઝો જતાં નથી. ૧૫૦	
સદગુરુની મદદથીજ ખુદાને પ્રગી થકાય છે... ૧૫૨	
વેધધારી (પોતા) શુદ્ધ વિષે. ...	૧૫૪
શુદ્ધ કેહવું કે શું સતસંગ કર. ...	૧૫૬
સતસંગ વિષે. ૫૬ નંબર ૩૧૪ થી ૩૭૪. ...	૧૫૮
સાધુપુરુષથીજ જીંદગીનો બિંદ માણસને સમજાય છે. ૧૬૬	
સતસંગ કરવાથી થતા ફાયદા. ...	૧૭૦
સાધુપુરુષનાં લક્ષણ કેવાં? ...	૧૭૬
બધાથી ખુદાનો જગત (સાધુ) થવાનું નથી... ૧૮૪	
સંત, તે આકારવાળો ખુદાજ છે... ૧૮૮	
સન્યાસી વિષે. ૫૬ નંબર ૩૭૫ થી ૩૯૨. ...	૧૯૨
સન્યાસી થવાથી વાને બાહેરનાં દેખાવો કર્યાથી	
ખુદા મળતો નથી. ...	૧૯૨
મન અને હૃદયો વચ્ચે કર્યા વિનાં ખરું	
સાચું થઈ નથી... ...	૧૯૪

મન વિષે. ૫૬ નંબર ૩૯૩ થી ૪૪૩,	...	૨૦૦
જેવું મન તેવું માણસ. ...	...	૨૦૦
માણસની હાર કે જીત, એ સહ મનનું છે.	...	૨૦૨
મન, સહ કોઈને ગોલામ બનાવે છે.	...	૨૦૪
મનથી શરીર પર થતી અસર. ...	...	૨૦૬
મન ભલે વિચારે, છું તેવું કાર્ય ના કર.	...	૨૧૦
મનને કાબૂમાં કેમ રાખવું. ...	...	૨૧૨
વિષય વાસનાં ભય તો મન શુદ્ધ થાય ને ખુદા દેખાય.	...	૨૧૪
મન કેમ શુદ્ધ થાય. ...	...	૨૧૮
મન શુદ્ધ થયું કે આપોઆપ ખુદા મળી જાય.	...	૨૨૨
શબ્દ (વાણી) વિષે. ૫૬ નંબર ૪૪૪ થી ૪૬૬...	...	૨૨૬
શુભ શબ્દ. ...	...	૨૩૦
કરણી વિષે. ૫૬ નંબર ૪૬૭ થી ૪૯૭.	...	૨૩૪
જેવી કરણી તેવું ફળ. ...	...	૨૪૦
જેવી કરણી તેવી પાર ઉતરણી. ...	...	૨૪૨
નેક કરણીથીજ ખુદા મળે છે. ...	...	૨૪૬
પંડિતાઈ વિષે. ૫૬ નંબર ૪૯૮ થી ૫૩૧.	...	૨૪૮
શાસ્ત્ર માત્ર બણ્યાથી ધર્મચુર થા પડિત થવાતું નથી.	...	૨૫૦
શાસ્ત્ર બણ્યાથી અને બાહેરનાં દેખાવો કર્યાથી કાંઈ ખુદા મળતો નથી....	...	૨૫૨
હેયું પવિત્ર થયા વિના (માત્ર) મગજની કેળવણીથી જીંદગીનું સાર્યક થઈ નથી. ...	...	૨૫૬

બણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાજી હોય છે
પણ ધંદિયા છોતેલા પુરુષ તો કાંઈકજ હોય છે. ૨૫૮

અજ્ઞાની વિષે. ૫૬ નંબર ૫૩૨ થી ૫૪૩.... } ૨૬૪
અજ્ઞાનીની સંગત કરવી નહિ. ... }
અજ્ઞાનીને ખોટી ચીજોજ ગમે છે.... ... ૨૬૬

અસહ્ય સ્વભાવ. ૫૬ નંબર ૫૪૪ થી ૫૮૭. ... ૨૭૦
જેનો જેવો સ્વભાવ, તેણે તે કામ કરે. ... ૨૭૨
જેવી સોઢખત તેવી અસર... ... ૨૭૮
જેણું જેણું કામ, તેણું તેણું કામ. ... ૨૮૦
જેનાં કામ તેજ કરે. ... ૨૮૨
નાલાયકને લાયક વાત કહેવી નહિ... ... ૨૮૬

સખાવત વિષે. ૫૬ નંબર ૫૮૮ થી ૬૦૬... ... ૨૮૮
માંગવા કરતાં આપણું બેહેતર છે.... ... ૨૯૦
મુખ્ય આપવામાં જ છે, સેવામાં નથી. ... ૨૯૨

માણસના ખરા સણુગાર વિષે. ૫૬ નં ૬૦૭ થી ૬૨૭ ૨૯૬
- ધીરજ વિષે. ... ૩૦૦
શીકર ન કરવા વિષે. ... ૩૦૨
સંતોષ વિષે. ... ૩૦૪

ચિંતા વિષે. ૫૬ નંબર ૬૨૮ થી ૬૩૮... ... ૩૦૬
માણસે ધારણું યજ્ઞું નથી, ત્યારે ચિંતા શા
સારું કરવી? ... ૩૦૮

વિશ્વાસ	૫૬ નંબર ૬૩૯ થી ૬૪૮ .	..	૩૧૦
ખુદાપર બરોસો રાખ	...		
ખુદા બધાનું પુરું કરે છે	..		૩૧૨
નસીબ વિષે	૫૬ નંબર ૬૪૯ થી ૬૭૪	}	૩૧૪
છટ્ટીના સખ લખાયા તેટલું જ થવાનું .			
નસીબ કેમ બને છે ?	...		૩૧૬
તાર નસીબ તુઝેજ બનાવયું છે			૩૧૮
નસીબ આપણી સાથેજ છે, બાહેરથી આવતું નથી			૩૨૨
શ્રમ, મહેનત કર્યાથીજ ફળ મળે છે.	...		૩૨૬
હિસા વિષે	૫૬ નંબર ૬૭૫ થી ૬૯૭	..	૩૨૮
બધા જીવ એક સરખા છે, માટે જીવ ના માર			૩૩૦
જનાનરને કાપે છે, સારે તે થું કહે છે ?	..		૩૩૨
જીભના સ્નાદને લીધેજ માણસ દયાહિન			
બને છે, ને પાપો કરે છે	..		૩૩૪
સહથી માફ પુણ્ય, તે જીવ બધાવેલો	..		૩૩૬
અમલુ કાર વિષે	૫૬ નંબર ૬૯૮ થી ૭૧૫ .	..	૩૩૮
બાદવિવાહ વિષે	૫૬ નંબર ૭૧૬ થી ૭૨૯		૩૪૬
નિદા કપટ વિષે	૫૬ નંબર ૭૩૦ થી ૭૪૨		૩૫૨
નારી વિષે	૫૬ નંબર ૭૪૩ થી ૭૭૦ .	..	૩૫૬
પરનારીની સગતથી થતા ગેરફાયદા			૩૫૮
આત્માની નજરથી જોતા નર કે નારી જેવું કાંઈ નથી			૩૬૪

પ્રીત વિષે. ૫૬ નં ૦ ૭૭૧ થી ૭૮૮. ...	...	૩૬૮
દોસ્તી કોણની કરેલી. ...	...	૩૭૨
પ્રેમ વિષે. ૫૬ નંબર ૭૮૯ થી ૮૦૧ ...	...	૩૭૬
આપભોગ વિષે. ૫૬ નંબર ૮૦૨ થી ૮૨૭ } અરે! શુરવિર કોણ? }	...	૩૮૨
ગિરહા (ખુદાઈ ખાર) વિષે. ૫૬ નંબર ૮૨૮ થી ૮૬૦. ૩૯૪		
ખુદાને મળવાને અમલી પડતી હાડમારી ...	...	૩૯૮
જીવપર સંખતી કર્યા વિના ખુદાને મળાતું નથી ૪૦૦		
ખુદાને મળવાને માટે કપીરની આજ્ઞા....	...	૪૦૨
ખુદાને મળવાનારની થવી જોઈતી હાલત. .	...	૪૦૬
ખુદા મળ્યા પછીની હાલતનું ખ્યાલ. ...	...	૪૦૮
ખુદાને કપીરે કેમ જોયો. .	...	૪૧૨
કપીરના ત્રીસ જંત્ર. ૧ થી ૩૦ ...	...	૪૨૬
પરચુટણ ભજણો. ...	...	૪૧૪
કપીરની શુદ્ધીનો કુંકે કતાંત...	...	૪૭૦ થી ૫૦૦

હમ કિસીકી પક્ષપાત નહિ રાખી,
સખ લવન કે હિતકી સાખી.—
કપ્પીર,

અર્થ—હુ કોઇનીખી તરફદારી કરતો કે ગાખતો નથી, પણ
જે કોઇ કહુ છુ તે સરેના ભલાને અર્થે, કોઈ એક ધરમવાળાને
માટે નહિ, પણ સમજા ધરમવાળાઓનુ બધુ ચાહીને કહુ
છુ—કપ્પીર

કપ્પીરજનાં ચેલો, ધર્મદાસ કહે છે કે:—

સત્ કપ્પીરકે બચનકો, પ્રગટ કરે અખ સોય;
જો વાકો નિજ વાંચહિ, જુદિ નિર્મલ હોય.

અર્થ—સત્ કપ્પીરજના વચનો, હવે હુ પ્રગટ કરે છું;
જે કોઇ વાંચશે તે મનન કરશે તેની જુદિ નિર્મળ થશે

મંગળાચરણ.

સર્વોપર સત્ પુત્ર્ય હય, સળકે જીવન આપ;
પ્રથમ વંદના તાહિકો, નાશ હોત સળ પાપ.

દ્વિતીય વંદના ગુરકો, કરત જ્ઞાન પ્રકાશ;
બિન ગુર નાહિ હોત હય, અધકારકો નાશ.

ત્રતીય વંદના સળ સતકો, લવજલ તારનહાર;
અર્કિત જ્ઞાન વૈરાગ દે, કરત બકો ઉપકાર.

પુત્રપરપ સદ્ગુર હય, સદ્ગુર રૂપી સત્,
ઈતકે પદ વંદન કિયે, આવે લવકો અંત.

નમસ્કાર.

સહની ઉપર ખુદા છે, ને તે સહનાં જીવોનો જીવ છે. પેટેલો નમસ્કાર હું તેને કરું છું; કારણ કે તેનાં નામની ધરકતથી આપણાં સર્વ પાપોનો નાશ થાય છે.

(૨) ખીજો નમસ્કાર હું સહયુક્તને કરું છું. કારણ કે, આપણે ખરેખર કોણ છીએ, તે તેવણુ આપણને સમજાવે છે, ને તેવણનાં વગર ખીજાં કોઈથી આપણને એ સમજ પડતી નથી.

(૩) ત્રીજો નમસ્કાર હું સાધુઓનાં વર્ગને કરું છું; કારણ કે, તે આપણું ફરી ફરીથી જનમવાનું-મરવાનું મટાડે છે. તે આપણી ઇત્રિઓનાં શોખ મટાડે છે, તેઓને બદલે આપણને ખુદાનો શોખ લગાડે છે, તેથી આપણને ખુદાની મુલાકાત થાય છે, ને આપણને ખુદાની મુલાકાત થાય છે, તેથી એ સાધુઓનો વર્ગ આપણુ માણસ જાતની ઉપર મારેા ઉપકાર કરનાર ગણાય છે.

(૪) ખુદાની મુલાકાત કરાવનાર યુર, ખુદા પાતેજ છે. ફરક માત્ર એટલોજ, કે તે પોતાની નિરાકાર સ્થિતિ છોડીને આપણે વાસ્તે દેહમાં આવેલો હોય છે. એવા ખુદાની મુલાકાત કરાવનાર યુર, સાધુઓનાં વર્ગમાંજ મળી આવે છે; માણસના ખીજા બધા વર્ગોમાં તે હોતો નથી. મારે સાધુઓ જ્યાં જ્યાં ને જ્યારે જ્યારે નજરે પડે, ત્યાં ત્યાં ને ત્યારે ત્યારે આપણે તેઓને નમસ્કાર કરશું ને તેઓની બનતી સેના ચાકરી કરશું; કાંચ જે તેઓ વડેજ પ્રતર જનમના આપણા દુઃખોનો અંત આવે છે.

ૐ

મ ગળાયરણ,

સર્વોપર સત^૧ પુરૂષ^૨ હય, સબકે જીવન આપ,
પ્રથમ વદના^૩ તાહિકો, નાશ હોત સબ પાપ

દ્વિતીય વદના ગુરૂકો, કરત જ્ઞાન પ્રકાશ,
બિન ગુરૂ નાહિ હોત હય, અધકારકો નાશ

ત્રતીય વદના સબ સતકો, લગજલ તારનહાર;
ભક્તિ^૪ જ્ઞાન વૈરાગી^૫ દે, કરત બડો ઉપકાર

પુરૂષરૂપ સદ્ગુરૂ^૬ હય, સદ્ગુરૂ રૂપી સત,
ઈનકે પદ વદન કિયે, આવે ભવકો અત.

નમસ્કાર.

સહની ઉપર ખુદા છે, ને તે સહનાં જીવોનો જીવ છે. પેટલો નમસ્કાર હું નેને કરું છું; કારણ કે તેનાં નામની બરકતથી આપણાં સર્વ પાપોનો નાશ થાય છે.

(૨) ખીજો નમસ્કાર હું સદ્ગુરુને કરું છું, કારણ કે, આપણે ખરેખર કોણ છીએ, ને તેવણ આપણને સમજાવે છે, ને તેવણનાં વગર ખીજાં કોઈથી આપણને એ સમજ પડતી નથી.

(૩) ત્રીજો નમસ્કાર હું સાધુઓનાં વર્ગને કરું છું; કારણ કે, તે આપણું ફરી ફરીથી જનમવાનું-મરવાનું મટાડે છે. તે આપણી ઇદ્રિઓનાં શોખ મટાડે છે, તેઓને બદલે આપણને ખુદાનો શોખ લગાડે છે, તેથી આપણને ખુદાની મુલાકાત થાય છે, ને આપણને ખુદાની મુલાકાત થાય છે, તેથી એ સાધુઓનો વર્ગ આપણ માણસ જાતની ઉપર મોટો ઉપકાર કરનાર ગણાય છે.

(૪) ખુદાની મુલાકાત કરાવનાર ગુરુ, ખુદા પાતેજ છે. ફક્ક માવ એટલોજ, કે તે પાતાની નિગકાર સ્થિતિ છોડીને આપણે વાસ્તે દેહમાં આવેલા હોય છે. એવા ખુદાની મુલાકાત કરાવનાર ગુરુ, સાધુઓનાં વર્ગમાંજ મળી આવે છે; માણસનાં ખીજા બધા વર્ગોમાં તે હોતો નથી. મોટે સાધુઓ જ્યાં જ્યાં ને જ્યારે જ્યારે નજરે પડે, ત્યાં ત્યાં ને ત્યારે ત્યારે આપણે તેઓને નમસ્કાર કરશું ને તેઓની બનતી સેના આપણી કરશું; કાંચ ને તેઓ વડેજ પુનઃ જન્મનાં આપણાં કુ.ઓનો અંત આવે છે.

ખુદા વિષે.

૧

ધરતીકા કાગજ કરે, કવચ કરે વનરાય;
સાત સત્તુક સાહુ કરે, હરિ ગુન લિખા ન જાય.

૨

ભાગી કહું તો મેં હરે, હલકા કહું તો છુક,
મેં કયા જાનુ રામકો, નૈના કબહુ ના દીક.

૩

ઐસા કોઈ ના નિવા, વઢને અલખ લખાય;
બિન બ્રાતિ બિન તેવ બિન, જયતી જોત દિખાય.

૪

દેખા હય તે કિસે કહું, કહે કોન પતિયાય,
હરિ નૈસાકા તૈસ હય, હરખ હરખ ગુન ગાય.

૫

સાહેબ તેરી સાહેબી, સખ ૪૮ ગહી સમાય;
જયુ મેહુદીકે પાતમે, લાલી લખી ન ગવ.

(૧) આખી પૃથ્વિનાં જેટલું મોટું કાગળ બનાવું, સમજાં જંગલોનાં લાકડાંની કલમ બનાવું, અને સાતે દરીયાનાં પાણીને સાહિ કરી નાંખું, તોખી હરિ (જુદા)નાં ગુણો લખી શકાય નહીં. અર્થાતકે—જે અપુર્ણ (imperfect) છે તેની મદદથી, જુદા જે પુર્ણ (Perfect) છે, તેનું જ્ઞાન થઈ શકેલ કેમ ?

(૨) જુદા ભારી છે એમ કહેતાં હું ખીહુંધું-જો, હલકો છે કરી કહું, તો તે મથકરી કરવા જેવું યાને જીકું કહ્યા બરાબર છે—કપીરજી કહે છે કે હું શું ભણું કે જુદા કેવો છે, કારણ મારી આ ખાખી આખોએ તેને કદી જોયો નથી—અર્થાતકે જુદા આ આખોએ દેખાતો નથી, પણ તેને અંતઃકરણમાં જ આજીવવાનો છે.

(૩) એવો કોઈ મને મળ્યો નથી કે જે, અલખ યાને બાહેરથી નહીં પિછાની શકાય તેવો જે જુદા છે તેની આ શરીરમાં જ પિછાંત કરાવી આપે, અને જે જોત, તેલ ને કાકડા વગર, હમિયાં જળીતી છે તે દેખાડે.

(૪) મં જુદાને જોયો છે તે કોણને કહું ? અને જો કહું તો તે કોણ માંનશે ?—જુદા તો એકનો એક જ યાને સદા એકસાત છે; માટે હું તો તેનાં હરખે હરખે ગુણ ગાવું છું, યાને તેની ચાદમાં અધચુર છું.

(૫) જેમ મેહદી (myrtle) નાં ઝાડનાં પાદડાંમાં લાલી (redness) રહેલી છે, પણ બાહેરથી તે દેખી શકાતી નથી તેમ “આ સાહેબ” તારી સાહેબી સર્વે ઠેકાણે છે, યાને તું રૂં રૂંક આકાર કે શરીરમાં રહેલો છે, પણ બાહેરથી યાને આ ખાખી આખોએ તું જોવાઈ શકતો નથી,

ખુદા ક્યાં છે ?

૬

ખાલેક બિન ખાલી નહિં, સુર્ષ ધરનકો દોગ ;
આજે પીછે રામ હય, રામ બિના નહિ ચોર.

૭

જયું નૈનનમે પુતયી, યુ ખાલેક ઘટ માહિ ;
ભુલા લોક ન જાન હિ, બાહરેર દુંદન જાયે

૮

કસ્તુરી કુંડલ જસે, મૃગા ધુડે બન માહિ ;
એસે ઘટ ઘટ રામ હય, દુનિયા દેખે નાહિ.

૯

ઘટ બિન કહું ન દેખીયે, રામ રહ્યા બરપૂર ;
નિન જાનાં તિન પાસે હય, દૂર કહ્યા દેન દૂર

૧૦

બાહરેર બિતર રામ હય, નૈનનકા અભિગમ ;
નિત દેખુ તિત રામ હય, રામ બિના નહિ હામ.

(૬) એક સોય જેવી પણ નાની ચીજ રહી શકે એટલી જગા ખુદા વગરની ખાલી રહેલી નથી, એવી રીતે ખુદા, આગળ પાછળ, સર્વે ઠેકાણે ને સર્વે ચીજમા રહેલો છે, ને તે સિવાય ખીજું કાંઈ નથી.

(૭) જેમ આંખોમા પ્રતીતી રહેલી છે, તેમ ખુદા ખી આ શરીરમાજ રહેલો છે, જેને જુલા પડેલા પાને માયાની જાળમા લપટાયલા લોકો જાણી શકતા નથી, તેથી તેઓ ખુદાને પોતાની બાહરજ શોધવા જાય છે.

(૮) હરણની કુદીમા કસ્તૂરી રહેલી છે ને તેની મુગધ હરણને આવે છે પણ હરણને ખબર નથી કે કસ્તૂરી જેવી મુગધી ચીજ તેની પોતાનીજ અંદર રહેલી છે, તે તો વનસ્પતિ મુઘી મુઘીને કસ્તૂરીને પોતાની બાહર જ ગલમાજ શોધતુ દેર છે, તેમજ ખુદાની દરેક આકાર તથા દરેક શરીરમા રહેલો છે પણ માણસનુ ધ્યાન બાહર લાગેલુ હોવાથી ઠાઠ ખુદાને જોઈ શકતુ નથી.

(૯) શરીરનાભિતર સિવાય ખીજે ક્યાંએ ખુદાને શોધવા ના જ, ત્યાજ ખુદા બરખુર રહેલા છે, જોણે તેને પાસે જાણ્યો તો ખુદા તેની પાસેજ છે, અને જે કહે, કે ખુદા દુર છે તો તે માપુસથી ખુદા જરૂર દુર જ છે—અને તે ખુદાથી દુર જ રહેશે.

(૧૦) બાહે તેમજ અંદર ખુદા રહેલો છે અને આંખોની ખરી ખુશાલી ખુદાને સર્વ ઠેકાણે જોયો, તેમાજ રહેલી છે—કબીરજી કહે છે કે જ્યાંની ડુ જોડ છે ત્યાં મને તો ખુદાજ દેખાય છે અને ખુદા સિવાય કોઈની જગા ખાલી નથી.

૧૧

જ્યું પથ્થરમે હય દેવતા, યું ઘટમે હય કિરતાર;
નો ચાહો દીદાર કો, તો ચક્રમક હોકે જાર.

૧૨

પાવક રૂપી રામ હય, સજ ઘટ રહ્યા સમાય;
ચિત્ત ચક્રમક લાગે નહિં, ધુવા બહિ બહિ જાય.

૧૩

સાઈ તેરા તુજમે રહે, જ્યું પથ્થરમે આગ;
નોત સરૂપી રામ હય, ચિત્ત ચક્રમક હો લાગ.

જુદા મ્યાં નથી મળતો ?

૧૪

પરદેશા જાનન ગયા, ઘર હિરાકી ખાન;
કાય મનિકા પારખુ, ક્યું આવે પહેછાન ?

૧૫

મેં જાનું હરિ દુર હય, હરિ હૃદય માહિ;
આડી ટાઢી કપટકી, તારો દીસત નાહિ.

(૧૧) જેમ પથ્થરમાં અગ્નિ (fire) છુપાઈને રહેલા છે, તેમ ખુદાખી દરેક શરીર કે આકારમાં બરાબર રહેલા છે અને તને ખુદાને જોવો હોય, તો જેમ અક્રમકનો પથ્થર સાફ હોવાથી તેને ધસનાથી અગ્નિ પ્રગટ થઈ બાહર દેખાય છે તેમ તારા શરીરને તથા મનને પવિત્ર કરે, તો તનેખી ખુદા દેખાય.

(૧૨) ખુદા અગ્નિરૂપ છે અને અધાત્મા શરીરમાં રહેલા છે, પણ જેમ ચુલામાં પુર બળતણ ન હોવાથી ધુમાડો થયા કરી બળતું હોલવાઈ જાય, અગ્નિનો પ્રકાશ થતો નથી તેમ, જ્યાં સુરી માણસનું ચિત્ત બાહર ભ્રમણ અટકીને ખુદા ઉપર પુર લાગે નહિ ત્યાં સુરી ખુદા દેખાય નહિ.

(૧૩) જેમ પથ્થરમાં અગ્નિ છુપાઈને (invisible) રહેલા છે, તેમજ તારો ખુદાખી તાગમાજ રહેલા છે—જ્યારે તારું ચિત્ત સાફ કરશે ત્યારે તે જોત પ્રકાશીત થશે અને પુનઃ પોતે, ખુદાનો સ્વરૂપ યાને જોત છે એવું તને માલમ પડશે.

(૧૪) પોતાના ધરમાજ હિગની ખાત હોવા છતાં પરદશમાં શેષ કબાને જાય, એવો જે પીગ કામનો પારખ્ય હોય તે ખગ હિગને કેમ જણી શકે ? ખુદા જેવો અમર્ય હિરો શરીરમાજ હોવા છતાં, માણસ તેને બાહરજ શેષે તો ખુદા તેને કયાથી મળે ?

(૧૫) કબીરજી કહેછે કે હું એમજ મમજતો હતો કે ખુદા તો દુર આકાશપર હશે, પણ મને માત્ર થયું ત્યારે મેં જાણ્યું કે ખુદા તો મારી માથેજ રહેલા છે, પણ મારા હૈયામાં કપડો પડે પડેલાં તેથી મને ખુદા દેખાઈ શક્યો નહિ —

।

૧૬

જાકો આડા અતરા, તાકો હીસે ન કોય;
જાન છુજ જડ હો રહે, ખલ તજ નિર્બલ હોય.

૧૭

ભટક મુવા લેદી જિના, કોન ખતાવે ધામ ?
ચલતે ચલતે જીગ ગયો, પાવ કોસપર ગામ.

૧૮

ખસત કહા ધુડે કહા, કિસ બિધ આવે હાથ ;
કબીર ? તબહિ પાઘયે, જખ લેદી લિજે સાથ.

૧૯

જા કારન હમ ધુડતે, ઔર કરતે આસ ઉમેદ ;
સો તો અંતર ગત મિલા, ગુરુ મુખ પાયા લેદ.

૨૦

હિરા હરિકા નામ હય, હિરદે અંદર દેખ ;
ગ્રાહર લિપર ભરી રહા, ઔસા અગમ અલેખ.

(૧૬) જેને માયા (illusion) નો આડો અંતર પડેલો હોય તેને શું દેખાય ? જે જાણીપ્રજ્ઞને જડવાદી (materialist) અને સારે તેનું ખરૂં જોર છતાં તે નાંતવાન રહે એમાં શિ નવાઈ ? અર્થાત, કે માણસ આત્મા છે, એમ નહિ માંને, અને જીવંતી માત્ર ઇદ્રિઝ્મીની માજ મજલમાંજ રહેલી છે એવું માની આત્મચાંન નહીં મળવે તો તેને પ્રુદા ક્યાંથી દેખાય ?

(૧૭) બેડુ યાને પ્રુદાને જાણનાર ગુરૂ વગર હું બાહરે જાડકી જાડકીને મરી ગયો પણ પ્રુદાનું ડોકાણું મને કોણે બતાવ્યું નહિ—અને એવી રીતે પ્રુદા બાહરેથીજ મલકે એમ માનતાં માનતાં કાંઈ જુગો આતી ગયા—જ્યારે પ્રુદાનું ગામ તો પા કોથપરજ હવું યાને પ્રુદા તો મારી સાથેજ હતા (Closer to He than breathing, nearer than hands and feet).

(૧૮) પ્રુદા ક્યાં વસે ને હું તેને શોધું ક્યાં, તો પછી મને તે કેમ મળે ? જ્યારે મેં બેડુ યાને પ્રુદાને જાણનાર ગુરૂની સંગત કીધી યાને મને ગુરૂ મળ્યા ત્યારેજ પ્રુદાને મળવાનો માર્ગ મને મળ્યો.

(૧૯) જે કારણ માટે હું બાહરે શોધ કરતો હતો, અને મળવાની આશા ઉભેદ રાખતો હતો, તે તો મને મારી અંદર (હૃદયમાં) મળ્યો કે જેનો બેદ મને ગુરૂ મળ્યા ત્યારેજ પ્રુદાનો થયો.

(૨૦) પ્રુદાના નામરૂઢી એક હિરે, જે તારા હૃદયમાં જડેલો છે, તેને તું તારાં હૃદયમાં જઈને જો; જ્યારે તું તેને હૃદયમાં જઈને જો ત્યારે તે તને અંદરથી દેખાશે ને બાહરેથી સર્વ ડોકાણે દેખાશે, એવા તે છે, જેની હસ્તાને બેદ બાહરેથી નહિં વર્ણની શકાય કે નહિં સમજી શકાય તેવા છે.

‘વિષયવાસના જાય તો ખુદા દેખાય.

૨૧

વિષય ખારી પ્રીતડી, તમ હરિ અતર નાહિ ;
તમ હરિ અતરમે જસે, વિષયસે પ્રીત નાહિ.

૨૨

ભકિત મિઠાડી કામીય, ઇદ્રિ કેરે સ્વાદ,
જન્મ ગમાયા ખાધને, હિરા જોયા હાથ

૨૩

રામ હવ તહા કામ નહિ, કામ નહિં તહા રામ ;
દાનો એક જ કયુ રહે, કામ ગમ એક ઠામ ?

૨૪

નીસે માયા મન ગમે, નેસે ગામ ગમાય .
તાગ મહત્ત છડકે, જાથ કેશવ નાથ જાય

(૨૧) જ્યાંસુધી ઇંદ્રિયોનાં વિષયો ઉપર પ્રીતિ-યથા કરે વાને જ્યાંસુધી ઇંદ્રિયોનાં ભાગ (link of senses) ભાગવરાતું મન થવા કરે, ત્યાંસુધી અંતઃકરણમાં ખુદાનો વાસો નથી એમ જાણવું-પણ જ્યારે ખુદા દેવામાં વસતો થાય-વાને ખુદા તરફ જ મન લાગવા કરે ત્યારે વિષય વાસના નથી વાને દુનિયાઈ ચાલે ઉપરની લાવના જતી રહી છે એમ નક્કી જાણવું, અને, ત્યારેજ ખુદા દેખાય.

(૨૨) જેઓ ઇંદ્રિયોનાં દરેક સ્વાદની મોજ મગાડમાં રહીને નિરંતર ખાવા પીવા વગેરે દુનિયાઈ વિચારોમાંજ મથયુક્ત રહે છે, તેઓની ખુદા તરફની ભક્તિ (devotion) જતી રહે છે, અને તેઓ અરેજ હિરો હાથમાંથી યુમાવીને પોતાનો જન્મ બરબાદ કરે છે. અર્થાત કે માન ખાવા પીવાની મોજ અથવા ધન ભિયું કરવાને ખાતરજ આ નિંદગી છે, એમજેઓ સમજે છે, અને બીજી રૂપી નેમ વિષે જાણતા નથી, યા જાણવા છતાં તે ઉપર મન રાખતા નથી, તેઓ પોતાનો ભવ ફાફટ યુમાવે છે, ને તેઓને ખુદા મળી શકતો નથી.

(૨૩) જેનાં મનમાં ખુદા હોય તેને વિષય વાસના (desire for life of senses) હોય નહીં, અને જેનાં મનમાં વિષય વાસના નથી તેને ખુદા દેખાય, —જેમ એક જગાની આંદર બે ચીજ એકી વેળા રહી શકતી નથી તેમ વિષય વાસના, અને ખુદાનાં દર્શન, બંને એકી વેળા મનમાં રહી શકતાં નથી-કારણ તેઓ પરસ્પર વિરુદ્ધ છે. જ્યારે દેવામાંથી વિષય વાસના દુર થાય, તમજ તના બધા વિચારો પણ મનમાંથી નિકળી જાય, ત્યારેજ ત્યાં ખુદાનો વાસો થઈ શકે.

(૨૪) જેમ દુનિયાંની માયામાં વાને મોજ મગાડના વિચારોમાં મન અકચુર બની તેમાં લાન થઈ જાય છે તેમ, જેમન, ખુદાનાં વિચારમાં મરક થઈ પોતાને ભુલી જાય, તો ને માણસ સુર્યમંડળ પણ છોડીને ત્યાં પહેલ્યો જાય કે જ્યાં ખુદા છે.

વિષયવાસના જાય તો ખુદા દેખાય.

૨૧

વિષય ખ્યાલી પ્રીતડી, તબ હરિ અતર નાહિ ;
નમ હરિ અતરમે જસે, વિષયસે પ્રીત નાહિ

૨૨

ભકિત મિગાડી કામીયા, હરિ કેરે સ્વાદ,
નમ ગમાયા ખાધમે, હિરા ગાયા હાથ

૨૩

રામ હથ તહા કામ નહિ, કામ નહિ તહા રામ,
દાને એક જ કયુ રહે, કાન રામ એક ધમ ?

૨૪

તેસે માયા મન રમે, તેસે ગમ ગમાય,
તાગ મડવ છાડકે નાનું કેશુન તાગ જાય

(૨૧) જ્યાંસુધી ઇન્દ્રિયોનાં વિષયો ઉપર પ્રીતિ-યવા કરે યાને જ્યાંસુધી ઇન્દ્રિયોનાં ભોગ (life of senses) ભોગવવાનું મન થયા કરે, ત્યાંસુધી અંતઃકરણમાં ખુદાનો વાસો નથી એમ જાણવું-પણ જ્યારે ખુદા દેખામાં વરતો થાય-યાને ખુદા તરફ મન લાગ્યા કરે ત્યારે વિષય વાસના નથી યાને દુનિયાઈ ચાલે દિપરની ભાવના જતી રહી છે એમ નક્કી જાણવું, અને ત્યારેજ ખુદા દેખાય.

(૨૨) જેઓ ઇન્દ્રિયોનાં દરેક સ્વાદની મોજ મગ્નહમાં રહીને નિરંતર ખાવા પીવા વગેરે દુનિયાઈ વિચારોમાંજ મગ્ન રહે છે, તેઓની ખુદા તરફની ભક્તિ (devotion) જતી રહે છે, અને તેઓ ખરેજ હિંદી હાથમાંથી યુમાપીને પોતાનો જન્મ બરબાદ કરે છે. અર્થાત કે માત્ર ખાવા પીવાની મોજ અથવા ધન ભેટું કરવાને ખાતરજ આ જિંદગી છે, એમ જેઓ સમજે છે, અને ખાણ હંમેશાં નેમ વિષે જાણતા નથી, યા જાણવા છતાં તે ઉપર મન રાખતા નથી, તેઓ પોતાનો ભવ ફાકડ યુમાયે છે, ને તેઓને ખુદા મળી શકતો નથી.

(૨૩) જેનાં મનમાં ખુદા હોય તેને વિષય વાસના (desire for life of senses) હોય નહીં, અને જેનાં મનમાં વિષય વાસના નથી તેને ખુદા દેખાય, —જેમ એક જગાની અંદર બે ચીજ એકી વેળા રહી શકતી નથી તેમ વિષય વાસના, અને ખુદાનાં દર્શન, બંને એકી વેળા મનમાં રહી શકતાં નથી-કારણ તેઓ પરસ્પર વિરુદ્ધ છે, જ્યારે દેખામાંથી વિષય વાસના દુર થાય, તમજ તેના બધા વિચારો પણ મનમાંથી નિકળી જાય, ત્યારેજ ત્યાં ખુદાનો વાસો યથ શકે.

(૨૪) જેમ દુનિયાની માયામાં યાને મોજ મગ્નહના વિચારોમાં મન ચક્રચુરબની તેમાં લીન થઈ જાય છે તેમ, જેમ મન, ખુદાનાં પિયારમાં ગરક થઈ પોતાને ભુલી જાય, તો ને માણસ મુર્ખમંડળ પણ છોડીને ત્યાં પહોંચી જાય કે જ્યાં ખુદા છે.

પવિત્ર મનને ઘરખેઠાં ખુદા મળે છે.

૨૫

ચેતન ચોકી બેઠ કર, મનમે રાખા ધીર;
નિર્ભય હોકે નિઃશંક લગ, કેવલ કહે - કબીર.

૨૬

લેહુ લાગી નિર્ભય ભયા, ભેરમ ગયા સખ દૂર;
બનમે બનમે કહ્યાં કુંડે, રામ યહાં અગાધ.

૨૭

સખહિ ખૂબિ બનારસી, સખ નિર ગંગા તોય;
રાની આતમરામ હય, જો નિર્મળ ઘટ હોય.

૨૮

આપા ખોચે હરિ મિલે, હરિ મિલત સખ જાય;
અકથ કહાંની રામકી, કહે સો કોન પતિયાય ?

(૨૫) તારા મનનાં દરવાજા ઉપર ચોકી રાખી ધીરજથી બેસ, અને પછી જરાએ લય ના શકે રાખ્યા વિના તુ કેવળ ખુદાને જ મનમાં ભજ્યા કર—અર્થાત કે તારા મનમાં ખીજા વિચારો આવવા ના, દે, અને ખુદા મેલેશે એવું નિશ્ચય ધારી મનમાં વમાસ્યા કરતો ખુદાની યાદ (constant meditation) માં રોકાઈ જા.

(૨૬) જ્યારે તારા મનને ખુદાની લેહ લાગે, ત્યારે ખુદાના વમાસણમાં (વિચારમાં) રહેવાને લીધે, દુનિયાની ફિકર—ચિંતા ટળી જાય, ને ઇદ્રિજીયાથી દેખાતા ખોટા દેખાવો (ભ્રમો—false perceptions—illusions) ખી મટી જાય, ને ખુદા સર્વ ઠંકાણે ધર બેઠા દેખાયે એવું છે ત્યારે ખુદાને યાદવાને જંગલે જંગલે શું કરવા જવું નેહાએ?

(૨૭) જો મન પવિત્ર થાય તો, કાશી જવાની અને ગંગા નદીમાં નહાવાની કાંઈ જરૂર નથી. પાક મનના અને સાફ હિલના માણસને બધી જગા એકજ સરખી કાશી જેવી પવિત્ર છે—અને બધી નદીના પાણી ગંગા જેવા પવિત્ર છે, જે પવિત્ર થયો છે, જેને યાગ થયું છે, તેનો આત્મા પોતે જ ખુદા છે.

(૨૮) “હું કલાણો માણસ છું” એવું ભાન જવું રહે, સારે ખુદા મળે, અને ખુદા મળે સારે આખી નેહાન મળે નહીં યહ જાય, ખુદાની એરી, નહિ કહી ચકાવ તેવી વાત છે, ને એરી વાત કરીએ તો કોણ માને?

જયાં “હું” તથી ત્યાં ખુદા છે.

૧

૨૯

કબીર ! જળ એ જગ નહિ, તબ રહ્યા એક ભગવાન;
જને વોહ દેખાં નજરસે, સો ગહા કોન મકાન ?

૩૦

હરિજન હરિ તો એક હય, જો આપા નિટ જાય,
જા ઘરમે આપા બસે, તો સાહેબ કહા સમાય ?

૩૧

તું તુ કરતા તુ જાયા, તુ માહે મન સમાય;
તુ માણી મન મિત્ર ગહા, અજ મન અત ન જાય

(૨૯) ઝો કપીર ! જ્યારે મનમાંથી આ જગતની હસ્તીનો ખ્યાલ નિકળી જાય, ત્યારે માત્ર ભગવાન જ એકલો રહે—અને જે કોઈએ તેનો તેવો જોયો તે પ્રથમ અમુક જગ્યાએ રહેલો છે એમ કેમ કહેવાય? અર્થાત —જે માણસ પોતાનાં ધ્યાનમાંથી જગતની હરએક વસ્તુનો ખ્યાલ અને આકારોને કાઢી નાખે તો પછી તે એકલા ખુદાને જ જોઈ શકે, અને ખુદા સર્વવ્યાપક (Omnipresent) હોવાથી તે હવે પણ સર્વવ્યાપક થઈ જાય, ત્યારે તે માણસ અમુક જગ્યાએ રહેલો છે એમ કદી કહેવાય નહિં.

(૩૦) ખુદાની યાદ કરતા કરતા, ધ્યાન ખુદામાં એવું લાગી જાય કે હિંદુઓનાં વિષયો (Iafo of senses) ના વિચારો તો શુ, પણ “હું કલાણી માણસ છું” એવી પોતાની યાદ પણ મનમાંથી જતી ગઈ ત્યારે ખુદાને યાદ કરનાર અને ખુદા એકજ થઈ જાય—પણ જ્યાં પોતાની યાદ “હુંપણ” માને “હું છું” એવો ખ્યાલ, મનમાં થયા કરે, ત્યારે તેમાં ખુદા ક્યાંથી રહી શકે, માને ખુદા કેમ રહેવાય ?

(૩૧) “હું નથી” (પણ) “તું છે” એવું વિચારી કરતા માને “ખુદા ખુદા” કરતાં મન એવું ખુદામાં સમાધાને રહેવા લાગે, કે પોતાનું “હુંપણ” રહેજ નહિં, પણ મન ખુદામાં થઈ જાય—અને મન જ્યારે ખુદામાં મળી જઈને રહેતું થયું, કે પછી તે કદી છૂટું વિખૂટું પડવાનું નથી. કારણ તે પોતાના મુખી (goal) છેડે પુગી ગયું, એટલે “હું જુદો છું” એવું ભાન ફરીને તેને થયેજ નહિં.

ખુદાનો બંદો કેમ થવાય ?

૩૨

તું તું કરતા તું લયા, મુજમે રહી ન “હું”
વારી ફેર નામ પર, છત દેખું તિત “તું”.

૩૩

રામ, કબીરા એક હૃય, કહેન સુનનકો દોય;
દો કર જો જાનસી, જાકુ ગુર મિલા ન હોય.

૩૪

નામ કબીરા હો ગહા, કલ્લજુગમે પ્રકાશ;
સમ સંતનકે કારને, નામ ધરાયા દાસ.

૩૫

કબીર, કુતા રામકા, મોતી નામ ધરાય;
ગણે બિય દોરી પ્રમકી, છન ખેચે તિત જાય

૩૬

દાસ કહાવન કડન હૃય, મેં દાસનકો દાસ:
અમ તો એસા હો રહું, કે પાઉ તલેકી ઘાસ.

(૩૨) કખીરજી કહે છે કે “જુદા જુદા” કરતાં હું જુદા થઈ ગયો ને મારામાં “મારાપણું” રહ્યું નથી. તારા નામ પગથી હું જીવંતરાષ્ટ્ર (કુરબાન) જાઉં છું કે તે જપવાપી હવે જ્યાં જ્યાં હું જોડાઉં અને જે જે હું જોડાઉં તે બધું “જુદાજ” છે એમ દીસે છે.

(૩૩) જુદા ને કખીર તો એકજ છે, માત્ર કેહેવામાં અને સાંભળતાં “જે” છે યાને જુદા છે; જે કોઈ એમ જાણે કે કખીર અને જુદા એ જુદા છે તેને શરૂ મળ્યો નથી, એવું સમજવું.

(૩૪) આ કલીયુગમાં કખીરજી નામ પ્રકાશી રહ્યું છે, પરંતુ—કખીરજી કહે છે કે હું તો જુદાનો નોકર છું અને સઘળા સંત જોકોને માટે યાને જેઓ જુદાઈ રાહપર માલવા-વાળા છે તેઓને ખાતરજી હું નામ રાખી ગયો છું.

(૩૫) કખીરજી કહે છે કે, કે હું તો રામનો કુતરો (નોકર) છું—મારું નામ મોતી રાખ્યું છે—મારા ગલામાં જુદાના પ્રેમ (devotion) ની દારી નાખી છે, જેથી તે જુદા જ્યાં મને ખેંચે ત્યાં હું જાઉં છું. અર્થાત્—મેં મારું દીલ જુદાને અર્પણ કર્યું છે. અને મારી મરજી પ્રમાણે નહિ—પણ જુદાની મરજી પ્રમાણે રહું છું અને કાંઈ કરું છું. (Thy will be done, O Lord, not mine)

(૩૬) ચાતાને દાસ કેહેવાડવું એટલે જુદાનો બંદા (Servant of Humanity or God) થવું એ બહુ મુશ્કેલ છે; હું તો તેનાં બંદાઓનો બી નોકર છું અને હવેથી એવો થઈને રહું, કે તેઓના પગ હેઠળની ધાંસ બની જાઉં.

ખુદા મળે તો ઝઘું મળે.

૩૭

નો દુખા સો તિનમં, ચોથા મિલે ન કોય;
ચોથેકું પ્રગટ કરે, હરિજન કહિએ સોય.

૩૮

નો એક ન જાનીયા, તો ઝહુ જાને કયા હોય;
એકે તે સજ હોત હય, સજસે એક ન હોય.

૩૯

• એક સાધે સજ સધે, સજ સાધે એક જાય;
નો તુ સિચે મૂલકો, ફુલે ફલે અગાય.

(૩૭) નેપી મં બેયું છે તે સત્, રજસ અને તમસ ને પ્રકૃતિ (matter) નાં ત્રણ ગુણો (qualities) છે—એ ત્રણમાંજ થઈ રહેવાય છે, અને એ ત્રણની પેલી મેરની ને ચોથી હાલત છે, તે હાલતનો કોઈ પણ માણસ મને મળ્યો નથી. એ ચોથી હાલતને ને પ્રગટ કરી શકે તેજ ખુદાનો ખરો ભગત છે. સારાંશકે દુનિયામાં સધળે કોણે “હું” “તું” અને “તે” એવા ત્રણ પ્રકારો જાહેર થઈ રહ્યા છે—એ ત્રણની પેલી મેર, યાને એ ત્રણને એક કરી નાંખનારી ને ચોથી હાલત છે તેજ ખુદાની હાલત છે કે જ્યાં “હું” “તું” અને “તે” એવા જુદાઈનો પ્રકાર હસ્તી ભાગવતો નથી, અને ને કોઈ, તે હાલત પોતામાં પ્રગટ કરે તેનેજ હરિજન યાને આત્મચાની (Jogi or occultist) કહેવા.

(૩૮) હું તે એકને (Unity) યાને ખુદાને નહિ જાણે તો બીજું બધું (diversity) જાણવાથી શું થાય? તે એક (Oneself) માંથી જ આ સૃષ્ટિની બધી પેદાયશ બની છે. તે એકમાંથી જ આ અનેક ઉત્પત્તિઓ થઈ છે. પણ તે બધાંથી એક થઈ શકતું નથી, અર્થાત જગતની બધી ચીજો, ખુદા (Whole) ના ભાગ ભાગો (parts) છે, તે ભાગોથી એક યાને આખું થવાતું નથી.

(૩૯) જો હું એકને સાંધશે તો બધુંએ સંધાશે, પણ જો હું (તે એક સિવાય) બધાંને સાંધવા જશે તો તે એક જતો રહેશે. આડનાં મુળને પાણી સિંચશે ને તેને સાચવશે તો તેમાં ફળ ફલ સર્વે આવી જશે—અર્થાત, જો હું ખુદાને પકડશે યાને ખુદાને જ મળવાની ઇચ્છા રાખશે તો દુનિયાવી માલ મતા તેમાં આવી જશે (Seek ye first, the Kingdom of Righteousness, and all these things will be added unto ye—Christ.)

૪૦

સખ આચે ઈસ એકમે, હાર પાત ફૂલ ફૂલ;
કબીર ! પીછે કયા રહ્યા, અહિ પકરા નિજ મૂલ ?

૪૧

મેરા મૂનમે કધુ નહિ, નો કધુ હય સો તરા,
તરા તુનકો સોપને, કયા લગેગાં મેરા.

૪૨

મેરા તો કોઈ હય નહિ, ઓર મેં કિસીમ નહિ,
અતર દ્રષ્ટ જિયારના, રામ બસે સખ માહિ.

(૪૦) એ એકમાંજ બધુંએ આવી જાય છે, ડાળ, ડાંખળાં, પાતળાં, ફળ ને ફલસર્વે તેમાં આવી જાય છે, સારે એા કપીરા! જે કોઈએ તે યુળને જ પકડી રાખ્યું. તેને ખીલું કરવાનું યા મળવવાનું બાકી શું રહ્યું? જેને પ્રુદાજ મળ્યા તેને ખીચું શું લેઈએ?

(૪૧) એા પ્રુદા! મારી અંદર “મારું” યાને મારી જાતનું પાતાનું હોય એવું કાંઈ નથી; જે કાંઈ છે, તે બધું તારુંજ છે; અને જે કાંઈ તારું છે, તે વૃંને પાછું હવાસે કરે, તેથી મારું કાંઈ ખી જવું રહેવું નથી—

મારી રચનામાં આ સ્થૂલ (physical) સરીર છે તે મારું નથી; કારણ કે, મરણ વખત તે મારાથી છુટું પડી જાય છે; મારી રચનામાં “પ્રાણમયકોષ” યાને સરીરમ રહેલો, તથા પ્રકારનાં કામ બજાવના વાયુ (ether) છે તે પણ મારો નથી; કારણ કે, મરણ વખતે તે પણ મારાથી છુટી પડી જાય છે; મારી રચનામાં “મનોમયકોષ” યાને ઇન્દ્રીયાને ગૂંમતી ઓળેનો ખ્યાલ કર્યા કરવું જે (મનનું) નિબલું ભાન છે તે પણ મારું નથી; કારણ કે, હું જ્યારે સ્વર્ગમાં જાઉં છું, સારે તે પણ મારાથી છુટું પડી જાય છે; મારી રચનામાં “વિજ્ઞાનમય કોષ” અથવા મનની શક્તિએા ને સદચરિત્ર છે તે પણ મારાં નથી; કારણ કે, હું વૃંને મળવા આવું છું, સારે તે પણ મેઝાલગ થઈ જાય છે; એ બધાંથી ઉપરવાળું તત્વ જે “આત્મા” (spirit) અથવા “હું પાતે કહેવાડું છું.” તે પણ મારો નથી; કાંયજે, જ્યારે હું “હું પાતે” પાડું છું સારે હું તો કાંઈ હોતો નથી, પણ “હુંજ” હોય છે.

(૪૨) એએામાંનું (ઉપર જણાવી ગયા તેએામાંનું) કોઈ મારું નથી, ને હું એએામાંનાં કોઈનો નથી; પ્રુદાઈ નજરે જેતાં પ્રુદા જ સઢમાં સઢ થઈને વસેલો દેખાય છે.

ખરી ખુશાલી ખુદામાં જ છે ?

૪૩

કબીર! જાણ રામકા, ગયા નો સકલ દ્વિષ,
રામ ખસે ઘટ લિતરા, નો આવે પ્રતિત.

૪૪

સખ ઘટ લિતર મેં ખસું, મોકો મિલે ન કોય;
નો કરેં સો મેં કરેં, નામ ખદેકા હોય.

૪૫

સખ ઘટ મેરા સાઈયા, ખાલી ઘટ નહિં કોય;
ખલિહારી હસ ઘટકી, જા ઘટ પ્રગટ હોય.

૪૬

ચોસક દિવા નોક કર, ચહિદે ચંદા માહિં,
તિસ ઘર કેસા ચાદના, છસ ઘર ગોવિંદ નાહિં?

૪૭

કોઈ એક પાવે સંતનન, જા કે પાચો હોય;
જોકો પાચો વશ નહિ, તાકો હરિ સંગ ન સાય,

(૪૩) ઓ કખીર! ખુદને શોધવાવાળો માણસ, સધળા દેશોમાં જાય છે, પણ જો તેને વિશ્વાસ હોય તો ખુદ તેનાં શરીરમાંજ રહેલો માલમ પડે.

(૪૪) ખુદ કહે છે કે, હું તો સર્વ આકારો ને શરીરોમાં રહેલો છું, પણ મને કોઈ ઓળખતા કે ભિડતા નથી; જે કોઈ કંઈ છું અને થાય છે તે હુંજ કરું છું, પણ માત્ર નામ માણસનું હોય છે, અને લોકો કહે છે કે ફલાણું કાંઈ, ફલાણું માણસે કીધું.

(૪૫) સઉનાં શરીરમાં ખુદ છે, ને કોઈ ખી શરીર તે વગર ખાલી નથી, પણ જે શરીરમાં ખુદ જાહેર થાય તે શરીરનીજ બહિષ્કારી છે, અને છવવાની ખરી મોજ સારેજ હોય છે.

(૪૬) ચોસઠ બત્તિઓ સાથે મળવ્યે, અને ચઉઠ ચંદ્રમાંઓનાં પ્રકાશ ખી લાં હોય, પણ જે ઘરમાં અને શરીરમાં, ખુદ નહિ પ્રગટ થયો હોય, લાં ખરું ચાંદનું અને અજવાળું કયાંથી હોઈ શકે?

(૪૭) જેઓએ પોતાની પાંચે ધોદ્રિઓને તાબે કરી છે તેઓમાંના કોઈ એક સાધુ પુરુષને ખુદ મળે છે, પણ પાંચે ધદ્રિઓને જોઈ વશ નથી કરી શકી, તેને ખુદનો મળાય થઈ શકતો નથી.

ખુદાની વાત મોહુડેથી કહી શકાતી નથી.

૪૮

કખીર! હૃદયે જીવકો, હિત કર મુખ ના ખોલ,
તો હૃદ લાગા બેહુદસે, તાસે અંતર ખોલ.

૪૯

હૃદયે રહે સો માનવિ, બેહુદ રહે સો સાધ,
હૃદ બેહુદ દોનો તને, તાકા મતા અગાધ

૫૦

હૃદ છાડી બેહુદ ગયા, અવર ક્રિયા વિશ્વામ,
કખીરા જાસુ મિલ રહા, સો કહીયે નિજ કામ

૫૧

હૃદયે બેદા કથત હય, બેહુદકી ગમ નાહિ,
બેહુદકી ગમ હોયગી, તમ કથનેકો કહુ નાહિ.

(૪૮) અરે કખીર, જેની આશા હમેદ, હુદવાની અ કાગ્નાલી જેહાનને લગવીજ હોય છે, તેનું ભણ આહીને તેને નિરાકારનું સાબત સિખનનો ના, (પણ) જેની આશા હમેદ કોઈખી જાતના આકારો ધરાવ્યા વગરની અપરમપાર ખાલી (bodiless space) જગ્યામાં જઈને રહેવાની હપર લાગેલી છે, તેને, નિરાકારને પાહોચવાનું તારા મનમાં છુપુ રાખેલું સાધન સિખવને

(૪૯) સાધારણ માણસને આકારવાલી ચીજોનું જ ભાન હોય છે અને સાધુને આકાર વગરની અપરમપાર ખાલી જવાનું ભાન હોય છે પણ જે કોઈ એ અપરમપાર ખાલી જગ્યાનું ભાન પણ નહિ રાખે તેનો તો મહિમા અપરમપાર જ જાણવો, એટલે કે હુદ અને બેહુદની પાગ ગયેલાનો તો કોઈ ખારજ પામી શકે નહિ

(૫૦) હુદનાલી, આકારવાલી જેહાન છોડીને હુદ વગરની, આકાર વગરની ખાલી જગ્યામાં જવું, અને એ પ્રમાણે રહેવા વસવાની ખીજ જગ્યા કચી સેવી, અને ત્યાં જે સાહેબ રહે છે તેની સાથે હુ (કખીર) જેમ મળી ગયો છું, તેમ સાથે મળી જઈને રહેવું, એ તો દરેકનું પોતાનું જ કામ છે, એટલે કે તે પોતાથીજ અનુભવાય છે, ખીજે કોઈ તે દખાડી શકે શકે નહિ

(૫૧) જેનું ભાન હુદવાની, આકારવાળી જેહાન સુધી નુંજ હોય છે, અને હુદ વગરની, આકારો ધરાવ્યા વગરની, ખાલી જગ્યામાં જે જીવી જાણતો નથી, તેજ પોતાના અજ્ઞાનપણમાં તે હાલતનું માહોડેથી વર્ણન કરે છે, પણ જે ત્યાં જીવી જાણે છે, તે તો તે હાલતને માહોડેથી બોલી નહીં ચકાવે એવી તરેહની અમને છે, ને તેટલા માટે તેને વિષે તે કાંઈ બોલતો નથી

ખુદાને કળીરે કેમ જોયો?

પર

દુખન સરીખી જાત હય, કહેન સરીખી નાહિં,
જૈસા અદબૂત સમજકે, સમજ રહે મન માહિ.

પર

જિન ધરતિકા ગામ હય, જિન પથકા દેશ,
જિન પિડકા પુરૂપ હય, કહે કળીર ઉપદેશ.

પર

કળીર, ચલ જાય થા, પુછ લિયા એક નામ,
ચલતા ચલતા તહા ગયા, ગામ નામ નહી ઠાન.

(૫૨) તિરાકાર ખુદાને મળવાને લગતી એ વાત, આપણે ચોતે જોઈએ તોજ સમજાય. અને ખીજે કોઈ માહોડેથી સમજાવે તો નહિજ સમજાય, એવી અજાયબ જેવી છે; માટે તુ એને અનુભવને, ને તારે અનુભવ તારાજ મનમાં રાખજે, તે ખીજા કોઈને કેહતો ની.

(૫૩) મારું કખીરનું કેહેવાનું એ છે કે, આપણી આ જોઈાનની થીજોની સરખામણીએ વડે ખુદાને લગતી વાતો બોલી થકાતી નથી. દાખલા તરીકે, માણસો જ્યાં રહેતા હોય તે જગાને આપણે “ગામ” કહીએ, પણ પરમશ્વર (જ્યાં) રહે છે તે જગાને માણસનાં રહેઠાંજીની સરખામણી કરીને “ગામ” કહેવાય નહિ; કાંવળે, જ્યાં ધૂમિજ નહિ, ત્યાં “ગામ” કેમ હોય? આપણે એક દેશથી ખીજે દેશ જઈએ ત્યારે તે, કોઈ રસ્તે થઈને જઈએ છીએ, પણ પરમશ્વર (જ્યાં) રહે છે તેને માણસનાં રહેઠાંજીની સરખામણી કરીને “દેશ” કહીએ, તો તે દેશ જવાનો કાંઈ રસ્તો નથી. કોઈ એક માણસ છે, એવું આપણે કહીએ, ત્યારે તરત તેનું થરીર આપણા લક્ષમાં આવે છે; હવે એવીજ રીતે આપણે બોલવા જઈએ કે “પરમશ્વર” છે, તો લોકો એમ સમજે કે તેને થરીર હશે, જ્યારે તેને થરીર તો છેજ નહિ.

(૫૪) હું ખુદાની રાહમાં આવ્યો જતો હતો, ચાલતાં ચાલતાં મેં એક જણ પાસેથી ખુદાનું નામ પૂછી લીધું. પછી તે નામ જપ્તો જપ્તો આગલ ને આગલ આલ્યા કીધો, ત્યારે આખરે હું ત્યાં જઈ પોહોંચ્યો, કે જ્યાં કોઈ ગામ નહિ મલે, કાંઈ રહેવાનું નહિ મલે, ને કોઈનું નામ નિશાન નહિ મળે !

૫૫

કૌતક દેખા દેહ બિન, રવિ સસિ બિન ઉજમઃ
સાહેબ - સેવાગે રહે, બેપરવા હિ દાસ.

૫૬

ધરતિ ગગન પવન નહિ, નહિ તુમ્બા નહિ તાર;
તબ હરિ કે હરિજન થા, કહે કબીર બિચાર

૫૭

દેખા એક અગમ ધની, મહિમા કહી ન જાય,
તેજ પુન પ્રગટ ધની, મનને રહા સમાય.

૫૮

દિપક દેખા નાનકા, પેખા અપરમ દેવ,
ચાર વેદકો ગમ નહિ, તારા કબીરા સેવ.

૫૯

વૈકુન્થ ઉપર બસત હય, મેરા સાહેબ સોહે,
નાકે રૂપ ન રૂખ હય, સો અતર ત્રિલોક મોહે.

(૫૫) આ આત્મવેળ જોવા દેખાવ મેં શરીર વગર જોયો મારી ઇદ્રિઝી અને મન મળે નહિ થઈ ગયલાં હતાં, તેની હાલતમાં મેં આ આત્મવેળ જોવા દેખાવ જોયો. અને એ દેખાવ જોવાને માટે સુર્ય ચંદ્રનું અન્નવાણું પણ ત્યાં નહિ હતું; પછી હું નોકર પેરે સાહેબની સેવામાં રહવા લાગ્યો, ને આ દુનિયાનાં સર્વે કામો ને સર્વે વાતો વિચિત્રી મારી શીકર ચિંતા મટી ગઈ.

(૫૬) કપીરે પૃથ્વી, પવન, આસમાન કાંઈ નહિ હતું ને વૃંદાવન કે તેનો તાર કાંઈએ નહિ હતું, ત્યારે માત્ર ખુદા કે ખુદાનો ભગત તો હતોજ, એવું મારું કહેવું છે, જે માટે હું વિચાર કર.

(૫૭) મેં તે સાહેબને જોયો, જેને ઇદ્રિઝી પાહેચી શકતી નથી ને તેનો મહિમા વાને મોટાઈની વાત મોટાઈથી કહેવા-
ઈજ શકતી નથી, તે પ્રકાશ (Light) નો જ્યોત્સ્વ હૃદયમાંજ સમાઈ રહ્યો, એટલે કે તે માત્ર અનુભવમાંજ રહેલો છે, વાને જે કોઈ અનુભવે તેજ ભણી શકે છે.

(૫૮) જેને જોવાથી સર્વે ચીજો ને વાતો જણાઈ જાય છે, તે દીવાને મેં દીઠો, અને તેને, જેના જેવો બીજો કોઈ નહિ એવા ખુદા તરીકે મેં પીછાંચો, અને મારે ઘરો જેની વાત સમજવી શકતા નથી, એવા તે સાહેબની સેવામાં હું ખડો રહ્યો.

(૫૯) વૈકુંઠની પેલીમર, જે રહે છે તે મારે સાહેબ છે, અને જેને આકાર, સીટી કે આકૃતિ કાંઈએ નથી, તે મને મારામાંજ મળ્યો.

૬૦

મેં થા, તમ હરિ નાહિં, અજ હરિ હય મેં નાહિં;
સકલ અધેરા મિટ ગયા, દિપક દેખા માહિં.

૬૧

કેરતમ કરતા ના હતા, ના હતા હાટ ન પાટ;
જા દિન કખીરા રામજન, દેખા ઝોઘટ ઘાટ.

૬૨

ગુન ઈદિ સેહેજે ગાઈ, સદગુરુ^૧ ભયેં સહાય,
ઘટમેં બ્રહ્મ બિરાજયા, બક બક મરે બયાય

(૬૦) “હું ફલાણો માણસ છું,” એવું જ્યાં સુધી મને દેખાઈ હોય, ત્યાં સુધી મને ખુદા દેખાતો નહિં હોય. હમણાં મને ખુદા દેખાય છે ત્યારે “હું ફલાણો માણસ છું,” એવું મને દેખાઈ નથી. ખુદા રૂપી દીવા (Light) મારા હૈયામાં મેં જ્ઞેયો, ત્યારે મારી લગતી ને સારી જોઈતીને લગતી કોઈખી પાત વિષે મને અણખણપણું રહ્યું નથી.

(૬૧) જ્યારે હું કપીર ખુદાનો સેવક થયો, ને જ્યારે હું અમળ મદને પામ્યો વાને કંઈ નાથ ન પામી એવા સ્થાને પુગ્યો, ત્યારે હાઠ અને પાદ તથા કર્તા અને કર્મ સંબંધ મારામાંથી આસી ગયું અર્થાત-જ્યારે કોઈ, આત્માની ભિટ કરે છે ત્યારે તેનો બહારનો સંસાર તથા કર્તા કર્મ સંબંધ મળે નહિં થઈ જાય છે, એટલે કે જોનાર “હું” જુદો, ને જોવાની “ચીજ” ખીજી સામી હોય એવું કશું એ ત્યાં હોયું નથી.

(૬૨) ખુદાની સાથે ખરેખરો મેળાપ કરાવી શકે એવા ગુરૂએ જ્યારે મને મદદ કીધી ત્યારે, મારા સર્વ તમો ગુણો જતા રહ્યા, સર્વ રજો ગુણો જતા રહ્યા, ને સર્વ સત્વ ગુણો પણ (ધોડો વાર) મળે નહિં થઈ ગયા, તેથી મારી હિંમે હિંદ્રિયા ખી જતી રહી, ને એ બધું ને થઈ ગયું, તે જાણે મારી કાંઈ કોઈશયી નહિં થયું, પણ પોતાની મેજેજ થઈ ગયું બધા-ગુણો ને બધા હિંદ્રિયા જતી રહી, ને હૈયામાં ખુદાયજી બિરાજેલા દેખાયા; તેમણી સાથે રખરખા મેળાપ થયો, ત્યારે હવે ખુદા આવા છે ને આવા નથી, એવો બકબકારો હું શું કામ કરું ?

તે તત્ત્વને તું પોતેજ અનુભવ.

૬૩

કપીર, હૃદકા ગુર હૃય, બેહૃદકા ગુર નાહિ ;
બેહૃદ આપે ઉપજે, અનભવકે ઘર માહિં.

૬૪

નિગધાર સો માર હૃય, નિરાકાર નિજ રૂપ,
નિશ્ચય જાડો નામ હૃય, એસા તત્ત્વ અનૂપ

૬૫

સુખને મૂરત જસે, મૂગતમે એક તત્ત્વ ;
તા તત્ત્વ તત્ત્વ જિયાગ્યા, તત્ત્વ તત્ત્વ સો તત્ત્વ

૬૬

જો એ તત્ત્વ જિયાગ્યે, રાખે હૈયને સોય ;
સો પ્રાણિ સુખડો લહે, દુઃખ ન દગસે કોય

(૧૩) કખીરજી કહે છે કે, હૃદ છોડાવવા માટે જ યુરની જરૂર છે, પછી બેહદમા યુરની જરૂર રહેતી નથી, બેહદ પોતાની મેળેજ પોતાના આત્માનું ભવથી પ્રાપ્ત થાય છે

(૧૪) આ અસાર આકારવાળો આપણને દેખાય છે, છતાં તે નાશવત્ હોવાથી નિગકાર જ છે, આ આપણું શરીર પણ તેવીજ રીતે નિગકાર છે, જે હમિશા મહેરાનાણું તત્ત્વ છે તેજ તત્ત્વ ખરું નામવાળું છે, અને તે તત્ત્વની ઉપમા કંઈ આપી શકાય તેમ નથી, યાને તેને નામ નિશાન છેજ નહીં

(૧૫) શુદ્ધ ધ્યાન અથવા સમાધિમા જ ખુદાની ખરી મૂર્તિ દેખાય છે એ મૂર્તિ એવી છે કે તેનું વાણીથી કંઈ વર્ણન કરી શકાતું નથી તેથી તેને તત્ત્વ' નું નામ આપવામા આવે છે તે "તત્ત્વ" નો વિચાર કરતાં અતે એમ માન્ય પડે છે કે આ આખા વિશ્વ (Universe) તુ યુગી તત્ત્વ તે "તત્ત્વ" જ છે, અને જે તત્ત્વો દેખાય છે તે માત્ર તેજ "તત્ત્વ" ના રૂપાંતર છે (તત્ત્વ=The That)

૧૬

(૧૬) એ તત્ત્વ શુ છે તેનો વિચાર કરી કરીને, તે તત્ત્વને જે કોઈ પોતાના દેવામા અનુભવે અને રાખે, તે માણસને સુખ જ મળે ને તે કદીખી કુખ જોય નહિ

જીવનું મુળ.

૬૭

ખિન બીજકા વૃક્ષ હય, ખિન ધરતી અકુર,
ખિન પાનીકા રગ હય, તહા જીવકા મુર

૬૮

હમ વાસી વહા દેશકે, જહા ગાજ રહા પ્રભન્ડ,
અનહુદ બાળ બાળયા, અનિચલ ભોત અખડ

૬૯

આયા એકહિ દેશસે, ઉતરા એકહિ ઘાટ,
ખિચમે કુખંચા હો ગઈ, સો હો ગયે બારેબાટ

૭૦

અન વાસી વહા દેશકે, જહા જાતનરન કુવ નાહે
શબ્દ મિલાના હો રહા, પગ દેહ મિલાના નાહે

(૬૭) જ્યાં ખીજ વગરનું ગ્રાહ છે, જ્યાં ધરતી વગર
યાને જોય વગર કુંડી નિકળેલો પાલો હોય છે, જ્યાં પાણી
વગરનો રંગ છે, ત્યાં જીવનું મુળ છે. અર્થાત, જીવ જ્યાંથી
નિષ્પન્ન છે ત્યાં આકાર, રંગ કે જગ્યા જનું કંઈ નથી,
યાને જે સર્વનું મુળ (જુદા), જેનું રૂપ, રંગ કે આકાર
જેનું નથી તેમાંથી જીવનું પ્રગટ થવું હોય છે.

(૬૮) જીવ ત્યાં રહેવાસી છે, કે જ્યાં “શબ્દ બ્રહ્મ”
યાને સૃષ્ટિના જાહેર થવાની પેઠેની શરૂઆતની હાલત, જેને
હિંદુ શાસ્ત્રમાં “શબ્દ બ્રહ્મ,” ગ્રીક લોકોમાં Logian
કહેા છે, ખ્રિસ્તી ધર્મમાં “The Word,” અને જગ્યાસ્તી
ધર્મશાસ્ત્રમાં “અહુનવર” કહેા છે, તેનો તાલ (sound)
થતો હોય છે, જ્યાં તે હદ વગરનું વાજુ (Incessant
Heavenly Music) વાગ્યા કરે છે, અને જ્યાં નિરંતર
એકસરખી રહેલા આખી ને હમેશ બળતી જ્વલ (Light)
છે, તે જીવનું રહેણ છે.

(૬૯) તે એક દશમાંથી યાને જુદામાંથી બધા જુદા
આવ્યા છે, અને એકજ ઠેકાણે યાને આ સ્થૂલ (પાકી)
કુનિયામાં ઉતર્યા છે, પણ નિચે આવતાં વચ્ચમાં, યાને જુદા
જુદા ભૂવનો (planes) માંથી પસાર થતા તેઓ ઉપર
આપદા આવી પડી ને તેથી તેઓ એક ખીજથી જુદા પડી,
જુદા વિખુટા થઈ ગયા.

(૭૦) આપણે (જીવો) અસલમાં તો, તે દશનાં
રહેવાસી છીએ કે જ્યાં જ્વલ, વર્ણ, કે ક્રુણ (કંચ વા હલકું
ખાંતવાં) નેવો તદ્દાવત કાંઈએ નથી. ત્યાં તો માત્ર
“શબ્દ” થીજ મેલાપ યાને એકત્ર થઈ શકાય છે, પણ
આ સ્થૂલ શરીરથી ત્યાં મળાતું યાને એક થઈ શકાતું
નથી. (એ સ્થિતિમાં માત્ર મહાત્માઓજ રહી શકે છે).

જીવનું નિચલો જોડાંનમાં આવવું.

૭૧

ગંભીર આયા ગેળસે, ઔર યહાં લગાઈ એળ;
ઉલટ સમાનાં ગેળમે, તો મિટ જાય સળ એળ.

૭૨

કંપીર ! જાત જાતકા પાહોના, જાત જાતમે જાયે;
સાહુજ જાત અજાત હય, સો સંજમે રહે સમાય.

૭૩

કરી કરામત જગતકી, રાજ રીત બંધાન;
સાહો કિયો તોહે સોપકે, આપ છુપે કરી આંન.

૭૪

એક બુંદ તે સળ કિયા, નર નારિકા નામ;
સો તું અંતર જોજ લે, સકલ બ્યાપક રામ.

(૭૧) એ ગેખી યાને અણુદીઠજી, ખુદામાથી નિકળ્યો છે, પણ આ આકી દુનિયામા આવવાને અને કાંઈ કરવાને માટે પોતાના ઉપર જુદા જુદા પદાર્થોના શરીરો ધાગણ કર્યા છે, તેથી તેનામા દુર્ગુણો ને આમીઆ પેદા થઈ છે જીવ, શરીર સાથે એટલા લપાઈ ગયો છે, કે શરીરના સર્વ રાવો (અવગુણો) તેને લાગુ પડ્યા છે, તે વિષયો (life of senses) તરફ દોડે છે, ને વિષયોમા તેનો લય (absorption) થયા કરે છે, તેને ખરે જો ને જીવ ઉલટા દોડે—ખુદા તરફ દોડે યાને દીલ લગાડે, ને ખુદામા તેનો લય થાય, તો તેની સર્વ એમો મટી જાય

(૭૨) શરીર ધારણ કીધા પછી જીવ પોતાનું પ્રગટીકરણ (evolution) આગલ વધાવવાને આ દુનિયામા આવે છે ત્યારે જુદી જુદી જાત (nation), રસું (caste) ને કુળ (family) નિમ કે ઉત્તમા, પોતાની આગલી કરૂણી મુજબ અનતરે છે, અને નર કે નારીનો દેહ ધારણ કરે છે પણ ખુદા તો અજાત છે યાને તેને જાત-નાથ કે નર-નારી જેવું કાંઈએ નથી, તેથી ને (ખુદા) જગતમા સર્વ ઠકાણે અને સર્વ આકારો કે શરીરોમા સમાઈ રહ્યો છે યાને હાજર છે

(૭૩) ખુદાએ જગતને પેદા કીધી અને જગતને અલાવવાના પ્રયત્નો મુકરર કીધા, તે પછી હુ (જીવ) ને રહી કરવાને સાર, યાને તાર પ્રગટીકરણ (evolution) આ લ અલાવવાને, જગતને તારે ઉપાલે સોંપીને, તારી ઉપર પોતાનો સાંભો (reflection) નાખ્યા અને પછી પોને ખુદા તારી નજર આગલથી ગેબ થઈ ગયા

(૭૪) તે એક મુળ યાને ખુદા છે, જેમાથી આ બધું થયું છે, અને નર-નારિ, એમ નામો બન્યા છે ને ખુદા જે સર્વવ્યાપક (omnipresent) થઈને બધે રહ્યો છે, તેને હું તારા અત્મા (દેમા) મા ઓધ (The Lord of all, Himself through all diffused, sustains, and is the Life of all that lives—Cooper)

જીવણુ ખુદાને ભુતી નવું .

૭૫

એક બુદ તે સમ ક્રિયા, એ દેહકા બિસ્તાર,
સો તુ કયુ બિસારયા, અધે મુદ ગનાર ?

૭૬

સખ ઘટ બિત્તર રાન હય, એસા આપસો જન,
આપ આપસે બધીયા, આપે લયા અજન

૭૭

પાચ ધાતકા પિન્જરા, સો તો અપના નાહિ
અપના પિન્જર તહા બસે, અગમ^૧ અગોચર^૨ માહિ

૭૮

સગા હમારા રામજી, સહોદર હય પુની રામ
ઓર સગા સખ સગમગા, કોઈ ન આરે કામ

૭૯

ચવ ગયે સો ના મિત્રે, કિસકો પુછું^૧ બાત,
માત પિતા સુત બાધવા, જીમ સખ સગાત

(૭૫) તે એક યુજી યાને ખુદાએ, આ બધાં જગતનું વિસતાર્યું કીધું છે; આ જગત છે તે ખુદાનું મોઢું સરીર છે, અને આપણુ સર્વે તે એક મોઢા અંગનાં માત્ર ભાગો (parts) છીએ, અને તેનાથી જ જીવીએ છીએ, યાને આપણી જિંદગીનો આધાર જ ખુદા છે, સારે તેને, આ આંધળા, મુરખ અસાની ! તું કાંય વિસરી ગયો ?

(૭૬) સર્વ આકારો અને સરીરોમાં ખુદા છે એવું તું તારી મજે જ ભણી સે; તું તારી મજે જ પોતે બધાંય ગયો છે નેથી “તું પોતે કોણ છે ?” એ વાતનો આશુભાશુ થઈ ગયો છે, યાને તે તું જુલો ગયો છે.

(૭૭) પાંચ ભૂત યાને પાંચ મૂળ પદાર્થો (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, હવા ને આકાશ earth, water, fire, air and akash or ether) નું બનેલું આ સરીર, તે કાંઈ આપણું જાણેદાનનું યાને હમીશનું મજાન નથી. આપણુ સરીર એટલે આપણું અરું પોતાપણું—અરું સ્વરૂપ તો જે જગ્યાને, આ ઇદ્રિએથી પહેચીર શકાતું નથી, ને જોઈ-ભણી શકાતું નથી, ત્યાં છે યાને ખુદામા છે.

(૭૮) આપણો, (જીવનો) અરો સમો તો ખુદાજ છે, આપણો ભાઈભાણુ પણ ખુદા જ છે; બાકીના બીજાં કેહવાતાં બધાં સમા વહાલાઓ માત્ર નામનાજ યાને પોતાના સ્વાર્થના જ છે, કોઈ કંઈ કામ આવવાનું નથી.

(૭૯) જગ્યાને હું પ્રણામું, તેમ્ની કહે છે કે હમારા સમાવહાલાઓ આવી ગયા તે કોઈ પાછાં મળતાં નથી; માટે મા, બાપ, છોકરો ને બઈ એ સહ “માર્ગ છે,” એમ સમજવું એ માત્ર મોટો ખ્યાલ છે.

જીવે આવીને તું કીધું ?

૮૦

ક્યા ક્રિયા હુંમ આય કે, ક્યા કરેગે જાય ?
ઇતકે લયે ન ઉતકે લયે, ચલે સો મુલ ગમાય.

૮૧

કુખીર ! યા તન જાત હુય, શકે તો દોર લગાય,
કે સેવા કર સંતકી, કે ગોવિંદ ગુન ગાય

૮૨

કહા જાય કહા ઉપને, કહા ખરાયે લાડ ?
ન જાનું કિસ રૂખ તલે, જાય પડેગે હાડ

૮૩

આજ કાલ દીન પંચમે, જગલ હોગી ખાસ,
ઉપર લોક હિ ફિરેગે, દોર ચરેગે ઘાસ.

૮૪

રામ નામ જાન્યો નહિં, ક્રિયા ન હરિસે હેત;
તાસે જનુની ભારે મુઠ, પથ્થર પડ્યા પેત

૮૫

હરિકી ભકિત બિના, ધિક્ક જીવન સસાર,
ધુંવા કેરા ઘોલરા, જાત ન લાગે વાર.

(૮૦) આપણે, શ્રવે અહીંયા આવીને શુ કીધું, અને મરણ પછી ત્યા જઈને શુ કરનાના હતા ? ન તો આપણે આ દુનિયાના થયા, કે નહિ પેરી દુનિયાના થયા, અને ઈશી રીને જોએ ગયા, ઈશને કે “હુ કોણ છું” એ જાણ્યા વગર જોએ ગયા તેઓએ પોતાના મુળને યાદમાં, યાને ખુદાને ગમવો.

(૮૧) એ કખીર ! આ તારું શરીર તો આપણું જવાનું, માટે જ્યાંયેર તે હાથમા છે ત્યાં પર તુ સાધુ સતની સેવા કર, અને ખુદાના શુભ ગાઈ તેને પિછાણવાને યત્ન કર.

(૮૨) તુ શા સારે ઈશને જાણે હાડ તારા શરીરને લગાવે છે ? કેના જાડની નિમે તેના હાડકા જઈને પડશે તે પણ તુ જાણતો નથી !

(૮૩) આજે, નહિ તો ખામ દિવસ પછી પણ, તુ જગનનો રેહવાસી થવાનો, ને તારું શરીર જ્યાં રાખ્યું હશે તે જગા ઉપરથી લોકો ફર ફર કરશે, અને દોરે આરો મરશે.

(૮૪) ખુદાનું નામ શુ છે તે તે જાણું નહિ, ને ખુદા સાથે તારું દીલ લગાડ્યું નહિ, તો તારી માતાને પેટે પપ્પાનું પેદા થડેલા ગણાય, અને તે જિઆરીએ તારા ખાર ફોકટ જ ઉપાડેલા કેહેવાય.

(૮૫) ખુદાની ભક્તિ કર્યા વિના, તારા સસારમા શ્રવનાને પિઠાર જ છે, એ સસારને છુંવાડના ગોટાની પેઠે આપણો જતા વાર નથી લાગવાની.

મનુષ્ય જન્મ શા માટે મળ્યો છે ?

૮૬

રામ બિસાર્યો બાવરા, અચરજ કિના ચેહ,
ધન જોખન ચલ જાયગા, અત હોયગી ખેહ

૮૭

મનખા જનમ તોફ દીયો, લજવે કો હરિ નામ.
કાહે કબીર ચેત્યો નહિં, લાગો ઓર હિ કામ ?

૮૮

મનુષ્ય જન્મ તોફો દિયો, લજવેકો ગોવદ,
તુ અપને કરને આપકો, કહો બધાયે કદ ?

૮૯

મનુષ્ય જનમ તો દુર્લભ હય, નહિં વારમ વાર,
તરવર તે ફલ ગિર પકો, બહોર ને લાગે ધાર.

૯૦

કાહે સોવે નિ દબર, જગી જપ મોગર,
૫ એક દિન એસો સોરેગો, લામે પાઉ પસાર.

૯૧

કબીર ! કેવલ નામકે, જળ લગ દિરે બાત,
તેવ ઘટા બાતી બુજી, તમ સોવે દિન રાત

(૮૬) જોને તું “મારૂં ધન,” “મારી જીવાની,” એમ કહી કહે છે તેઓ તો અતે વાશ પામવાનાં, ત્યારે કખીરજી કહે છે કે મને મોટી અભયખી લાગે છે તું ખુદાને કેમ જીવી ગયો છે ?

(૮૭) માણસનો જન્મ તું આપ્યો તે ખુદાને ભજવાને માટેજ, તે પાત તે કેમ યાદ રાખી નહિ, ને ખીજાં ખીજાં કામોમાં લાગી ગયો ?

(૮૮) માણસનો અવતાર તને મળ્યો, તે ખુદાને ભજવાને અને પિછાણવા માટે, ત્યારે તું તે નથી કરતો ને ખીજાં ખીજાં કંદોમાં પડી, તારા પોતાનાં હાથે તું કંઈ અધાઈ જાય છે ?

(૮૯) જોમ ઝાડ પરથી એક ફળ નિચે વૃદ્ધી પડ્યું તે ફરીથી ઝાંખલીને વળગી શક્યું નથી, તેમજ માણસનો અવતાર ખી મળવવાનો એટલો મુશ્કેલ છે કે તે ફરી ફરીથી મળતો નથી.

(૯૦) એવો દુલર્મ (લાગ્યવંત) માણસનો અવતાર મળ્યા પછી તું ધણા ધણાં કલાકો શાંતો ઉપાય છે ? તું જગાય એટલું જાગ, ને જાગતો રહીને ખુદાની જગ બને એટલી કર; હમણાં સુવાની શું જરૂર છે ? એક દિવસ સુવાનો તો આવવાનો છેજ ત્યારે લાંબા પગ કરીને સુઈ રહેજેની ?

(૯૧) હું કખીર કેહવાઉ છું, તે જ્યાંસુધી આ દિવો પળતો રહેલો છે સાંસુની જ, એકવાર તે દિવો માંહેલું તેલ ધર્યું ને યતિ જીવનઈ મઈ, ત્યારે તો પછી ગત ને દિવસ સુઈ રહેવાનું છેજ.

મનુષ્ય જન્મનો ભેદ સમજી લે!

૯૨

મન તું ફેસા બાવરા, તેરી શુદ્ધ કયુ ખાય?
મોત આચે સિરખે ખડા, ધવને બેર ન હોય

૯૩

મન અપના સમજાઈ લે, આયા ગાફેલ હોય,
બિન સમજે ઉઠ જાયગા, ફોકટ ફેરા તોય.

૯૪

મનખા જનમ પાય કે, ભણ્યો ન રશુપતિ રાય,
તેલી ફેરા બેલ જયુ, ફિર ફિર ફેરા ખાય

૯૫

જગ સારા દરિદ્ર લયા, ધનવત લયા ન કોય
ધનવત સોહિ જાનીયે, રામ પદાર્થ હોય.

૯૬

રામ નામકી છૂટ હય, છૂટ શકે તો છૂટ,
પિછેકો પસ્તાય ગો, જળ તન જાયગો મૂટ

૯૭

કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અજ,
અવસર બિતો જાય તે, ફિર કરોમે કય ?

(૯૨) અરે માણસ, તારું મન કેવું દાણું આણું છે ? તારી સુદ્ધિ તે કેમ ખોઈ દીધી છે ? મોહિત આવીને તારા માયા ઉપર ભમે છે ને તને મરતા પલ્લનો વાર લાગવાનો નથી !

(૯૩) જન્મ લીધા પછી તું સમજી શકતો નથી કે “હું કોણ છું ?” અને સમજ્યા પછાર તું યુગ્મરી જાયે તો તારું જનમવું દોકટ જાયે માટે મનને સમજાવી-સમજાવીને તારા કાબુમાં લે, કે “હું કોણ છું” તે તને સમજાય

(૯૪) માણસનો જન્મ પામીને, જે તું ખુદાને નહિ બળે, તો ધાત્રીના બલદની પેઠે પાછા પાછા જન્મ-મગણના ફેરા તને આવા પડશે અદ્વિત-ધાત્રીના બલદ જેમ અધારામાં ગોળ ગોળ ફરી ફરી, જ્યાનો ત્યાજ રહે છે, તેમ માણસ, જ્યા સુધી ખુદા તરફ દીલ લગાડી પોતાતું અર સાંચક કરતો નથી, ત્યાસુધી તેને અનેક વાર આ આક્રી કુનિયામાં આની જનમવા-મરવાના કુંખો વેઠવા પડે છે.

(૯૫) જોહાનના બધા સોકો નિર્ધનજ છે, ધનવાન કોઈ થયું નથી ધનવાન તેને જાણીએ કે, જેને ખુદા નામની સીજ હાથ લાગી હોય

(૯૬) ખુદાના નામની લૂ લાગી છે, તાગધી લૂગતું હોય તેટલું લૂ, નહિતો પછી જ્યારે મરણ આવશે ત્યારે, એા માણસ, તને પસ્તાવો થશે, કે મારાથી કાઈ બન્યું નહિ.

(૯૭) જે કામ તું કાલે કરવાનો હોય, તે આજે જ કરી લે, અને આજે કરવાનો હોય તે હમણાજ કરી લે, તક જતી રહ્યા પછી કેમ કરશે ?

તે શુભ કામ આજેજ કરી લે.

૯૮

કાલ કહે મેં કાલ કહું, આજે વિસમી કાલ,
હા કાલકે બિચ કાલ હય, થકે તો આજ સભાય

૯૯

આજ કહે હરિ કાલ ભણુ, કાલ કહે ફિર કાલ,
આજ કાલકે કનેહિ, અવસર જાતી ચાલ

૧૦૦

કબીર ! અપને પેહરે જાગીયે, ના પર ગહીએ સૌય.
ના જાગું છિન એકમે, કિસકા પેહરા હૌય ?

૧૦૧

હરિ હરિ કર હુશ્યાગ રહે, કુડી ગેવ નિવાર,
જો પેડે ચપનાં ગુજે, સોહિ પથ સભાર

૧૦૨

દિન ગઝાયા દુનિયાંમે, દુનિયા ચલી ન સાય
પાય કુહાડા મરિયા, ગાફેલ અપને દાય

૧૦૩

કબીર ! ગુનરી મિઝકી, સૌદા વિધા બિનાય,
જોતી બાંધી ગાહરી, અજ કહુ વિધા ન જાય

(૯૮) કાલેખી કેલશે કેહું કાલે કરીશ, અને એવી વીશ કાસો (દીવસો) નિકળી જશે, પણ એ “આજ ને કાલ” ની વચ્ચે, જે કાળ છે તેનો વિચાર કર, ને બની શકે તો આજેજ કામ કરી નાખ

(૯૯) આજે તું કેદ છે કે કાલે હરિની જાપ કરીશ, કાલે ખી તું એમજ મનસે કેહશે કે આવતી કાલે (તો જરૂર) કરીશ, એમ “આજે-કાલે” કરતા કરતા વખત તો વહી જશે ને તારી તક હાથમાથી જતી રહેશે

(૧૦૦) મારે હું કપીર કહું છું કે આ તારી તક છે તેટલા જગૃત મહી તારે કામ કરી લે, ને સુધ ના મહે એક પળમાં શુ થશે તે તુ જાણતો નથી?

(૧૦૧) ખુદા ખુદા કરતો-તુ જગૃત રેહ, ખીજુ પધુ નિવારી મુક, જે દેકાણે તને પોહોમવાતુ છે, તેનોજ મસ્તો છ પકડી રાખ

(૧૦૨) તારા દીવસો, દુનિયરી ખટખટમા જ રાકી દુનિયાની આજે ભેગી રવાને તારે અમુક વખત યુમાવ્યો, પણ તે આજે તો તારી સાથે આવી નહિ, એવી રીતે, આ ગાદેશ માણસ, તે તાગ હાથે તાગ જગમા કેહાડી મારી

(૧૦૩) આ કપીર! એહેરી જાજરનો સોદા વચાતો લીધો અને એવી ખોટી માલમતા ભેગી કીની તો તે માથે હવે કેમ લઈ જવાય?

માયા. (Illusion)

૧૦૪

હરિકી ભક્તિ કર, તજ માયાકી ચોજ,
મેર મેર ન પાછયે, નનખા જનનકી મોજ

૧૦૫

પ્રીર ! માયા પાપની, હરિસે કરે હરાન,
મુઝ કુચિયાલી કુમનકી, કહેને ન દે ગમ

૧૦૬

મે જાનુ હરિકો નિજુ, મો નનમ ભડિ આસ,
હરિ જિય પાડે આતરા, નાયા ભડિ પિવાસ

માયા એટલે

(૧) જે વસ્તુ જીવ, ભવિષ્ય, વર્તમાન આદી ત્રણ કાળમાં હજી નહિ તેને, છ એમ માનવી તે માયા.

(૨) હૃદયોમાને મમતા યોગે, સુખ આપનારી છે, ને તે સુખ ખરું છે માને હંમેશાં ઠકનારું છે એમ માનવું તે માયા.

(૩) જીવની આસપાસ (around) ઘૂંટરો નાંખી, તેનું પેતાનું ખરું સ્વરૂપ (આત્મસ્વરૂપ) જોતાં અરકાવ કરે છે, તે માયા.

(૧૦૪) માયાની યોગી યોગેની ઇચ્છા તું સુધી દે, ને ખુદાની સેવા કર, કારણ કે મનુષ્યના અવતારે રૂપી મળાહ ફરી ફરીથી મળતી નથી; તે મળીવવાને બહુ મુશ્કેલી પડે છે.

(૧૦૫) ઐ કમીર ! આ જગતની અંદર રહેલી માયા એવી તો પાતી છે કે તે માણસને હંધર તરફ નિમજ્જરામ બનાવે છે; ઐ ક્રાળીં મોહકાંતી એવી ખરાબ મનની છે કે, સોડોને ખુદાનું નામ સેવા દેતી નથી.

(૧૦૬) (કમીરજી કહે છે કે) હું જાણું કે હું ખુદાને મળું, ને તે માટે મનમાં મોટી આશા રાખતો, પણ માયા એવી જીવની કે હું ખુદાપર ધ્યાન લગાડવા જાઉં જાઉં ને તે વચ્ચે આવી, આડો અંતર કરી કરે.

માયાલું ફેપ કેલું છે?

૧૦૭

માયા માયે શિંગડા, લંબા નવ નવ હાથ;
આજે ભારે શિંગડા, પિછે ભારે લાત.

૧૦૮

માયા, તરવર ત્રિવિધકી, શોક દુઃખ સંતાપ;
શિતલતા સ્વપને નહિ, ફલ ફીકો તન તાપ.

૧૦૯

કબીર! માયા, માહિની, માંગી મિલે ન હાથ;
મન ઉતાર જીઠી કરે, તખ લગ ડોલે સાથ.

૧૧૦

કબીર! માયા, સાંપની, જનતાહિકો ખાય;
એસા મિલા ન ગાર્ડી, પકડ પિંઠારે ખાય.

૧૧૧

માયાકા મુખ, ચાર દિન, અહે કહાં ગતાર?
મુપને પાચો રાજ ધન, જાન ન લાજો વાર.

(૧૦૭) માયાને માથે નવ નવ હાથ જેટલાં લાંબાં શિંગડાં છે; તેનાં સામી ગયા તો શિંગડા મારે, ને પછવાડે લાગ્યા તો લાત ભરે, એમ બેહ તરફથી માણસને તે મારે છે.

(૧૦૮) માયા, ત્રણ ડાળીનું ઝાડ છે, જેમાં દલગીરી, દુઃખ અને બળાપો, એ ત્રણ અવગુણો ભરેલા છે; તે ઝાડથી માણસને સ્વપનામાં ખી, યાને કદીખી શાંતિ મળતી નથી; તેના ફળ સ્વાદ વગરના છે ને શરીરને દુઃખ જ ઉત્પન્ન કરે છે.

(૧૦૯) ઐ કખીર ! એ માયા ધણીજ ગ્રાહ પમાડનારી માને લલચાવનારી છે, તેને માગવાથી યાને ચોધવા જતાં તે હાથ આવતી નથી, મન દુનિયામાંથી ઉતરી જાય ને દુનિયાં બધી જુદી દેખાય, છતાં માયા તો સાથેની સાથે જ રહે છે, તે કાંઈ માણસને છોડતી નથી.

(૧૧૦) જેમ સર્પની માલ પોતાના જનેલા બચ્ચાને ખાઈ જાય છે, તેવી માયા સાપન છે, પણ એવો કોઈ ગારફી નથી મળ્યો કે જે, એ (માયા) સાપનને પડકારે મારી હાડે.

(૧૧૧) સ્વપનામાં મેળવેલું રાજ ને ધન, પાશુ' જતા રહેતાં વાર લાગતી નથી, તેવું માયાનું સુખ ચાર દિવસ જ હોય છે, તેવાં સુખને ઐ મુગ્ધ માણસ, તું થા મારે પડે છે ?

૧૧૨

કરક પડા મેદાનમે, કુકર નિલે લમ કોટ;
દાવા કર કર લડ નુવે, અત ચલે સમ છોડ

માયાની ઠગબાજી.

૧૧૩

હુસ્તી ચડ કર નો ફીરે, ઉપર ચમર ચડાપે,
લોક મ્હે મુખ ભોગરે, રહે તો દોશ્નમ માપ

૧૧૪

રામહિ ચારા જાનકે, દુનિયા આગે દિન;
વાહુ રકકો ગળા મ્હે, માયા કે આગિન

૧૧૫

માયા ઐમી સમ્મી, સામી મારે મ્હાન
આન તો રીને રહે દે ઐગનમે મોય

(૧૧૨) મેલાંનમાં હાડકાં પડેલાં હોય તે ઉપર જેમ લાખી ને કરોડો કૃતસંખ્યા આવી મળે છે, ને "ને માફ" છે" એવા દાવો કરી એક ખીજ સાથે લડી લડીને માર્યા જાય છે, તેમ માણસો, આ દુનિયાંની માયા રૂપી ચીજને માટે, દુઃખ ને ગળ ઉઘાળી, અંતે તેઓને છોડીને આલતા થાય છે

(૧૧૩) હાથી ઉપર બેસી, છત્રપતિ થઈને જેઓ ફરે છે યાને જેઓ રાજા થા વાદશાહ જેવા છે, તેઓ માટે લોકો કહે છે કે તેઓ મુખ ભાગવે છે, પણ તેઓ બિચારાઓ ખરેખર દાનખમાં રહે છે યાને તેઓને શું શું દુઃખો છે તે કોઈ જાણતા નથી

(૧૧૪) ખુદા વિષે થોડું કંઈ જાણી, દુનિયાને માથુ નમાવીને જેઓ માલે છે યાને જેઓ દુનિયાની રીતેજ રહે છે, તેઓજ પેલા (હાથીપર બેસીને ફરનારા) બિચારા કંગાલને, રાજા કહે છે; એ સહ માયાને આધિન હોવાથીજ પાપકૃત.

(૧૧૫) માયા એવી શખણી છે, કે જે કોઈ કુલ્યેમ સમજે છે કે આ જાણુ માયા મય છે તેને ખી સાંભા ફસાવે છે, જગત માયા છે યાને મિથ્યા છે એમ તેઓ ખીજાઓને બોધ કરે છે, પણ પોતે તો માયાની રીતેજ રહે છે યાને માયાને આધિન હોય છે, એ સહ માયાની ઠગબાજી છે.

૧૧૬

સંસારીસે પ્રીતડી, સરે ન જોધે કામ,
કુબધામે દોનો ગયે, માયા ત્રિવી ન રામ

૧૧૭

માયા કેા માયા નિને, લખી કુચે પાખ;
નિર્ગુનકી ચિને નહિ, કુટી ચારા આખ

૧૧૮

ગુરુકો ચેલા બિખ દ દી ગડકી રોય દામ
પુત પિતામે માગસી, ચેા ગાગકે માન

૧૧૯

જે માયા સેનો તણ, મૂન તાનિ ગવમાય
નર ખાવ મે સરે ને, સ્વન સ્વાદ ન આય

(૧૧૬) આ દુનિયાનાં સંસાર સાથે પ્રીત લગાડવાથી, યાને સંસારની અંદગ્ગ બધું મન પોરવેલું રાખવાથી, માણસનું ઝિંકે કામ મફત ચલે નથી; નથી માયા મળતી કે નથી ખુદા મળતો, જેહ આત્માં જમ છે યાને અંને તરફથી માણસ બેનસિધ રહે છે.

(૧૧૭) માયાની ઇચ્છા રાખનાર સાથે માયા લાંબી પાપ કરીને ઝિંબી મળી જાય છે, કે પેલા માણસની જાણે આરો આખો (મન, હૈયું ને બે આખો) કુટી જાય છે, તેથી તેને, ખાજું કાઢ નિર્મુખ તત્ત્વ જગતમા રહેલું છે યાને ખુદા છે, ઝિંબુ ઈશુ સુજ પડતું નથી.

(૧૧૮) પૈસો મળવવાના સાલથી ચેલો પાતાના ગુરને એહેર આપે છે, ને દીકરા બાપને મારી નાંખે છે એ સહ માયાનું કામ છે, યાને અલ્પધટતા કાર્ય કરીને સુખ મળશે ઝિંબું માણસ સમજે છે, તે માયા છે.

(૧૧૯) જે માયાને સાધુપુરોએ છોડી દીધી તેને, મુરખ માણસો લલચાઇને પકડે છે, જેમ માણસ ખાઈ રહ્યા પછી બાકી રહેલું ઝિંકું બાહેર રસ્તામા ફેંકી દે, તેને કુવરાઓ સ્વાધથી ઉપાડી લે છે, તેમ સાધુપુરોએ છોડી દીધી (વિપયોની) ઝિંબોને, મુરખ લોકો ખુશીથી કે ચક્રી લે છે.

માયાના બે મુખ્ય પ્રકાર.

૧૨૦

માયા હુય દો પ્રકારકી, જો કોઈ જાને ખાય,
એક મિલાવે રામકો, એક નર્ક લે જાય

૧૨૧

ઉચે ડાલી પ્રેમકી, હરિજન બેઠા ખાય,
નિચે બેઠી વાઘની, ગીર પડે સો ખાય.

૧૨૨

માયા દાસી સતકી, સાકુંન્થકી શિર તાજ
સાકુંન્થકી શિર માનની, સતો સેહતી લાજ

૧૨૩

કબીર ! માયા ડાકની, સબ કોઈકો ખાય,
દાત ઉપાડે પાપની, જો સતો નેડી જાય.

૧૨૪

એક હરિ એક માનિની, એક લગત એક દાસ,
દેખો માયા ક્યા ક્યા, લિન્ન લિન્ન ક્યા પ્રકાસ

(૧૨૦) માયાના ને પ્રકાર (aspects) છે, અને તે ને કોઈ સમજે, તે માયાને આઈ શકે; એક પ્રકાર માને માયાનો ને ઉંચ પ્રકાર છે તે માણસને ખુદાની સુલાકાત કરાવે છે, જ્યારે બીજો (નિચ્છો) પ્રકાર તેને નર્કમાં લઈ જાય છે માને દુઃખમાં નાંખે છે.

(૧૨૧) પ્રેમની ડાળી ને ઉંચ છે તે હરિજન જ બેસીને આઈ શકે છે, જ્યારે નિચે બેઠેલા વાલણ, ને કાંઈ ઉપરથી પડે છે તેટલુંજ આઈ જાય છે. સારાંશ કે હરિજન પોતાનું મન ઉંચ પ્રકારની માયામાં રાખે છે, માને ખુદાને મળવાની ઇચ્છા કરે છે, ત્યારે સાધારણ માણસો નિચ્છો પ્રકારની માયામાં પડ્યા રહી, હૃદ્વિષ્ણાનાં વિષયોનુંજ સુખ મળવાની ઇચ્છા કરે છે.

(૧૨૨) માયા, સાધુપુરુષની દાસી થઈ રહે છે, પણ અસાધુનાં માથાનું તાજ બને છે, મુરખ માણસની તે માનિતી સ્ત્રી જેવી હોય છે, પણ સાધુસંતો પાસે આવતાં તેની લજવાય છે.

(૧૨૩) એક કખીર! એ માયા એવી ડાકણ છે કે તે બધાને આઈ જાય છે, પણ સતપુરુષો પાસે તે ને આવે તો તેનાં દાંત જ કાઢી થાય, માને સાધુપુરુષો નેએનું મન હૃદય તરફ લાગેલું હોય છે તેઓને માયા લલચાવી શકતી નથી.

(૧૨૪) એક માયા ખુદાની છે, એક માયા સ્ત્રીની છે, ને ખુદા તરફ જાય છે, તે ભગત થાય છે, ને સ્ત્રી તરફ માને હૃદ્વિષ્ણાના વિષયો તરફ ખેંચાય છે તે ચાકર બને છે, એવા એવા અનેક પ્રકારના માયાના એવા છે, તે તમા જુવો.

(નિચલા પ્રકારની)

માયામાં પડેલા જીવની કહાણી.

૧૨૫

માયા દીપ્ત નર પતંગ, ભ્રમે ભ્રમી પડત,
કહે કબીર ગુરુ જ્ઞાનસે, એમદા ઉપરત

(૧૨૫) માયા, યાને ઇંદ્રિયાને ગમતી ચીજો, તે દીવા છે, ને તેઓની ઉપર ગ્રીવલાં માર્યા કરતો માણસ, તે પતંગિયું છે. ઇંદ્રિયાનાં વિષયો (objects of senses) વડે સુખ પામવાનાં વહેમથી ઉપજતાં શરીર સંસારનાં કુંપ્તમાં, માણસ જાત હંમેશાં હુલેલી હોય છે, અને તેઓમાંના ઘણાંએકના જીવ ખી નાચ પાખી જવાનાં બચમાં પડેલા હોય છે. એ કુંપ્તમાંથી, ને બચમાંથી, જ્યારે માણસને સદ્ગુણની સુલાકાત થાય છે, ને શુદ્ધિ આપેલાં જ્ઞાનથી કોઈ એકાદને ખુદાની સુલાકાત થાય છે ત્યારેજ તે બચવા પામી છે.

અર્થાત—પતંગિયાને એવો વહેમ લાગેલો હોય છે, કે હું દીવાને જાળને મળું તોજ મને સુખ થાય, ને નહિં તો નહિં થાય, ને માણસને એવો વહેમ લાગેલો હોય છે કે, મારી ઇંદ્રિયાને ગમતી ચીજો મને મળે, ને મળ્યાં કરતી રહે, તોજ મને સુખ થાય, ને નહિં તો નહિં થાય.

સુખ પામવાના વહેમથી પતંગિયું દીવા તરફ જાય, ને તેની ગરમીથી પીડાય, ને ગરમીથી પીડાય તો પણ પાછું નહિં હટે, ને બળતાંને મળવા જાય, ને, એમ કરતાં દાગી જાળને મરી જાય.

‘ માણસખી એવુંજ કરે ને એવુંજ જામે, પાતાની કોઈ એક ધંદિને ગમવી, કોઈ એક ચીજ, ને પહેલી વાગ બોગવે, ત્યારે તે બેઠક સુખ પામે ખીજવાર બોગવે ત્યારે સુખ જરા ઓછું થાય, ને સાથે જરાક દુઃખ આવી જાય; ત્રીજીવાર બોગવે, ત્યારે સુખ જગ વધારે ઓછું થાય, ને દુઃખ જગ વધારે ઉપજી આવે; એમ કરતાં કરતા, અંતે એવું થઈ જાય, કે પેલા બોગ તો પુરે બોગવાય, પણ સુખ જરાએ નહિં થાય, ને દુઃખજ બધું થાય.

દુઃખ ચરીરનું ઉપજે, ને સંસારનું ઉપજે, ને એક નહિં પણ અનેક દુઃખો ઉપજે, ને દરેક અસલ દુઃખમાથી ખીજાં અનેક નવા ઉપજે, એમ ખીજાં ને ખીજાં દુઃખો ઉપજ્યા જ જાય, અને દુઃખનો સીલસીલો એટલો લાંબો જાય કે અમુક દુઃખ, કિયું સુખ બોગવવા જતા ઉપજેલાં માણસ ઈશ્વારોમાત્ર એક માત્રું પરિણામ છે? તેટલું ખી નહિં દેખાય

એથી ઉલટું, કોઈ એક ધંદિને લગતું કોઈ અમુક સુખ માણસ બોગવ બોગવ કરે, તેથી ચરીરનાં ને અસારનાં જે ને દુઃખો થાય, તે બધા જોઈને તે માણસ હેબતાઈ જાય,

ને ફરી પેલું સુખ ભોગવવાનું છોડી દે, તો તે બચી જાય; નહિ તો માર્યો જાય. કારણ કે, ફરુંછો સંખ્યામાં ને બળમાં વધ્યાં જાય, જ્યારે સદગુણો સંખ્યામાં ને બળમાં ઘટ્યાં જાય, ને મનની શક્તિઓની ઘટવી જાય; એમ કરતાં કરતાં એક વખત એવો આવે, કે જ્યારે મનના સર્વ સદગુણો ને શક્તિઓ જતી રહે, ને એવું જ્યારે થાય ત્યારે તે માણસનો જીવ મરી ગયેલો કહેવાય.

એ પ્રમાણે ઈદ્રિઓનાં નેટલા નેટલા વિષયો છે, તેટલા તેટલા જાણે કે દીવા છે, અને માણસ જાણે કે પતંગિયુ છે માણસ એ વિષયો ભોગવવા જાય, તેથી તેને શરીર, સંસાર, ને મનનાં દુઃખો થાય, અથવા તેના શરીર, સંસાર, ને જીવ માર્યાની જાય, એ વાત જ્યારે યુદ્ધ મળે, ત્યારે માણસને સમજ પડે છે

૧૨૬ , ,

કબીર ! માયા પાપની, લોભે, લુભાયા લોભ,
પુરી કાહુ ન લોભવે, વાકો એહિ વિયોગ

૧૨૭

તૃપ્તિ સિચે ના ઘટે, દિન દિન બદલે જાય,
જવાસાકા રૂબ જયુ, ઘને મેઝ કમવાય

(૧૨૬) જ્યો કબીઃ । જ્યે પારી માયાના લોભથી લોકો લયચાધને ઇમાઈ જાય છે, એને કોઈની પુરી બોગવી શક્યું નથી, ને કદીખી કોઈ બોગવી શકશે નહિ, એવી એની જીવદાઈની વાત છે અર્થાત—કુનિયતી માવમતા સંબંધવા છતાં, માણસને ખરૂં સુખ તો મળતુ નથી, જે હરજાથી એક થીજ મેજનનાને વા અમુક બોગ બોગવવાને માણસે શ્રમ ઉઠાવ્યો, તે હરજા બર આવતી નથી, એટલે તે ખીજી થીજ માટે હરજા કરે છે, અને એમ અનેક જાતની હરજા કરી તેમાથી સુખ મળશે એવું માને છે, એવી રીતે માયાની ઇમાઈમા તે સપડાયા કરે છે, પણ ખરૂં સુખ તેને હાથ આવતુ નથી.

(૧૨૭) જેમ જ્યાસાનું ઝાડ, ઘણા વરસાદના પાણીથી કરમાઈ જાય છે, તેમ ઘણું પાણી પાવાથી, માણસની તૃષ્ણા એટલે હદિષ્મિના વિષય બોગવવાની, અથવા જેસો ટકો ભંગો કરવાની હરજા કાઢ થતી નથી, પણ જેમ જેમ માણસ હદિષ્મિના વિષય (life of senses) બોગવ બોગવ કરે છે તેમ તેમ તે માદની હરજા થવાને બદલે દિવસે દિવસ વધતી જાય છે (As fire is not extinguished by pouring butter into it, in the like manner, a desire is not extinguished by gratifying it with objects of desire, the more a man gratifies his senses, the more hungry they become & the stronger they wish for gratification Manu II 34)

૧૨૮

કામી અમૃત ન ભાવહિ, જિખ્યા લિની શોધ;
જનમ ગમાયા ખાધમેં, ભાવે ત્યું પરમેધ.

૧૨૯

એક કનક અરુ કામિની, જિખ્યા ફલકુ પાપ;
દુખતહિસેં જિખ ચડે, ખાય તે મર જાય.

(૧૨૮) જે કામી પુરુષ છે અને જેનું મન હદિચ્છિના વિપયોમાંજ લમણું હોય છે, તેને અમૃત ગમણું નથી અને ખરી હંમેશની રક્ષનારી જે ચીજ છે તે ઉપર તેનું દીલ ધટું નથી; તે તો નિરંતર હદિચ્છિનાં નવા નવા વિપયોની શોધમાંજ હોય છે અને તેઓને, મન ગમે તેમ બોલવાવાને ઈચ્છે તો બહુરુ રહે છે કે તેમાં જ તે પોતાનો જન્મ ખરખાર કરે છે.

(૧૨૯) એક પૈસા, ને બીજી સ્ત્રી, એ બે વિપયોની પ્રેરે જનાર છેલ્લી કૃષ્ણ જ પામે છે, એ બે મહા માયાશી વિપયો છે કે જેઓને માત્ર જોવાથી માણસને પ્રેરે બે છે માને તેની વૃત્તિ ફેરવાઈ જાય છે, અને જેઓ ન વિપયો ભાગવ ભાગવ કર્યા કરે છે તેઓ તો નાશ જ પામે છે.

૧૩૦

સાંધે ઇંદ્રિય પ્રબલકુ, નેઈસે ઉઠ ઉપાધ;
 મન રાજા બહેંકાવતે, પાચો બડે અસાધ.

(૧૩૦) ઇદ્રિઓને વિષયો યુગ ખાડનાથી, તેઓ બહુ બળવાન થઈ જાય છે, અને માણસને કુખ ઉપાત્તવે છે, મન, જે ઇદ્રિઓનો રાજા છે, તે ઇદ્રિઓને બેઠેલાં છે એવી તેઓ ધણી બેખદ બની જાય છે, માટે કપીરજી કહે છે કે, એ ઇદ્રિઓને તું તાબામા રાખ

હિંદુશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, માણસનું શરીર, તે એક ગાડી છે, નેને ભેડલા ઘોડાઓ, પાચ ઇદ્રિઓ છે, તે ગાડીને ચલાવનાર, તે મન છે, અને ગાડીમા બેઠેલા ધણી, તે જીવવાને ખરો માણસ છે ગાડીને ચલાવનાર ઘોડાઓને કાબુમા નથી રાખતો ત્યારે ઘોડાઓ મસ્તીઓ બની ગાડીને બમે ત્યાં મસડી લઈ જઈ તેને, તેમજ ગાડીમા બેઠેલા માણસને નુકશાનમા નાખે છે, તેવીજ હાલત આ શરીરમા બેઠેલા જીવની છે

વિષયોના ભોગ ભોગવવાના, મનની અદર યત્ના વિચારો ને કલ્પણાઓથી, ઇદ્રિઓ ઉડ ઉડ થયા કરે છે ને તેઓ શરીરને તે વિષયો તરફ ખેંચી જાય છે, ને જમ ગાડીને, ઘોડાઓ નુકશાનમા લાવી મુકે છે, તેમ આ ઇદ્રિઓ છુટી રહવાથી, જીવને અને આખા શરીરને, આક્રમકમા ને કુખમા લાવી નાખે છે જપાસુખી માણસ પોતાના મન ઉપર કાબુ રાખી, ઇદ્રિઓને રોક રોક કર્યા કરતો નથી, લાસુખી તેને કુખ આપ્યા જ કરે છે (આ હિંદુશાસ્ત્રને મળતું કંઈ શેકશરીરમા (Shakespear) કહે છે —

Poor Soul! The centre of my sinful earth,
 Fooled by those rebel powers that thee array,
 Why dost thou pine within and suffer death?
 Painting thy outward walls so costly gay
 Why so large a cost, having so short a lease
 Dost thou upon thy fading mansion spend?

(sinful earth = શરીર rebel powers = કિટ્ટરી શક્તિઓ, તે પાચ ઇદ્રિઓ)

મા માયા કેમ ઘુટતી નથી?

૧૩૧

માયા માયા સમ કોઈ કહે, મયા લખે ન કાય,
જો મનસે ના ઉતરે, માયા કહિયે સોય.

૧૩૨

માયા છોગ્ન સમ કોઈ કહે, માયા છોરી ન જાય
છોરનથી જો ખાત કરે, તો બહોત તમાચા ખાય

૧૩૩

મન મતે માયા તજી, મુ કર નિકસા બહાર,
લાગી રહી જાની નહિ, ભટકી ભયો ખુવાર

૧૩૪

માયા તજી તો કયા ભયા, માન તજી નહિ જાય,
માને બડે મૂનીયર ગલે, માન સજનકો ખાય

(૧૩૧) જગત ખિંપા છે, અને આ બધું માયા જ છે, એવું સહ કોઈ બોલે છે ખરા. પણ માયા શું છે તે કોઈ જાણતું નથી; જે કોઈ મનમાંથી નહિં જાય, તેને માયા કેહેલી. અર્થાત-કાર્ય કરવાનું છોડી દીધું હોય અને અમૂક વિષય ભાગવવાનું મુકી દીધું હોય છતાં તે ચીજોનાં વિચારો ને કલ્પણોએ મનમાંથી નહિં જાય, ત્યારે જાણવું કે આપણે માયામાં જ રહેલા છઈએ.

(૧૩૨) માયા છોડી રવી, એવું સહ કોઈ કહે છે, પણ એમ કોઈ માયા છુટતી નથી; માયા છોડવાને માટે માત્ર જોડાડાંની વાતો જોએ કર્યા કરે છે, તેઓ માયાના હાથના વધારે તમાચા ખાય છે.

(૧૩૩) મેં માયા છોડી દીધી છે એવું મનથી માની છઈ, જે કોઈ સંસાર છોડીને એકાંતવાસમાં જાય છે, તેને માયાતો સાથે લાગેલીજ હોય છે, અને એ વાત તે સમજતો ન હોવાથી, વગર ફોજનો લશ્કરીને ખુવાર થાય છે.

(૧૩૪) માયા છોડી દીધી, અને હદિઓનાં વિષયો ભાગવવાનું છોડી દીધું હોય, તો શું થયું? માનનો વિચાર અને "હું જોડો છું" એવા ખ્યાલ તો છોડ્યો નથી? માન એવી ચીજ છે કે તેનાથી જોડા મુનીઓ પણ ગળી જાય છે, એ માન સહ કોઈને ખાઈ જાય છે.

૧૮૫

માન દિયો મન હુગ્ધ્યો, અપનાને તન છીન;
કહે કબીર તબ જાનીએ, માયાને લોલીન

।

૧૮૬

માન તજા તો ક્યા લયા, મનકા મતા ન જાય,
સત બચન માને નહિ, તાકો હરિ ન સોહાય

૧૮૭

માયા છાયા એક હય, જાને બિરલા કોય,
લાગે તાકે પિછે પરે, સનનુષ આગે હોય

૧૮૮

માયા સમી ન ગોહિની, મન સમા નહિ ચોર,
હરિજન સમા ન પારખુ, કોઈ ન બીસે આર.

(૧૩૫) માન મળે ત્યારે મન હરખાઈ જાય, ને અપમાન થાય ત્યારે શરીર બધું નિકળી પડે યાને માણસને ગુસ્સો આવે ત્યારે, કબીરજી કહે છે કે એમ બાહ્યુ ને તે માણસ માયામા તદ્દન લીન છે.

(૧૩૬) માન છોડી દીધું યાને બાહેથી મોટાઈ દખાડવાનું મુકી દીધું, તેથી શું થાય? મનની અંદર છુપઈ રહેલી પોતાની મોટાઈ તો દુર થઈ નથી? મનની અંદર મોટાઈ રહેવાથી માણસો, સાધુપુરુષના ગુણ વચનો માનતા નથી અને તેઓનું મન, ધંધરની ઉચ્ચ માયા તરફ હોય નથી, પણ દુનિયવી માયામાજ રમતું હોય છે, અર્થાત, —તેઓ હજુર માયાના ગુલામ છે.

(૧૩૭) માયા ને છાયા એકજ છે; માણસનો ઈમાણો (shadow) જ્યારે તે આવે છે યા દોડે છે ત્યારે આગલ યા પાછળ, પણ માણસની સાથેનો સાથેજ રહે છે, તેમ માયા ઈમાણાની માફક માણસ સાથે હંમેશા રહેલી છે, એ પાતનો કદ કોઈ વિરસો પ્રરપજ નહિ છે.

(૧૩૮) માયાના જેવી માહેની, યાને લલચાવનાર વસ્તુ, ખીજી એકે નથી, ને મનના જેવા ચોર ખીજે કોઈ નથી, એ બે વાતને સમજનાર, હરિજન સિવાય ખીજે કોઈ દખાતો નથી (હરિજન એટલે, જેને પોતાનું તન, મન ધંધરને અર્પણ કીધું છે અને જે નિરંતર સોક-કલ્યાણ જ કરી રહ્યો છે તે.)

૧૩૯

માયાએ કે મત મિલો, સખ બહેલા દે બાય.
નારદસા મૂની ગલા, તો કહા ભરોસા તાય?

ખુદાનો આસરો લે, તો માયા છુટે.

૧૪૦

સાક્ષ હું તે સખ હય, ચેહ માયા સંસાર;
સો ક્યું છુટે બાપરે, નો બાધે કિરતાર?

૧૪૧

છોરે બિન છુટે નહિ, છોરન હારા રામ;
છવ નતન બહોતહિ કરે, સરે ન એકે કામ.

(૧૩૯) માયાને કોઈ મળતાં ના, વાને માયાની જે ચીજો હોય તેને નિવારી મુદ્દે, કારણ કે, નારદ જેવા માટે। રૂપી તેનાથી દગાઈને દુઃખમાં આવી પડ્યો તો પછી સાધારણ માર્ગસેના શું ભરેસો ?

(૧૪૦) આ માયાને મંસારને સાથે બાંધવાવાળી જે સાંકળ છે, તે માણસનું “હું” અને મારું” એવું જ “હું”પણ “લાગેલું” છે ને છે, અને એ “હું”પણ “જીવને ખુદા તરફથી જ મળેલું હોવાથી, તેમાથી તે કેમ છુટો થઈ શકે ?

(૧૪૧) જ્યાં સુધી માણસ પાને છેડતો નથી, લાંબુવી માયા જુદી નથી, અને તે છોડાવનાર ખુદાજ છે, તે સિવાય માણસ મગે એવું કશું પણ કંઈ વળગુ નથી. અર્થાત—જગત બધી જ માયા છે, અને એ માયારૂપી યંત્રને લીધે આજુ” જગત ચાલે છે, પણ જે કોઈ યંત્રની અમુક કળ અથવા દારી તેના કર્તાના અથવા અલાવનારના હાથમાં હોય છે, તેથી તે જેમ જેમ તે કળને મરડે છે અથવા દારીને ખેંચે છે, તેમ તેમ તે યંત્ર ચાલે છે, તેવી રીતે આ માયા યંત્રની દારી જગકર્તા ઇશ્વરના હાથમાં છે અને તે પોતાની ઇચ્છાથી જેમ અલાવવા ઇચ્છે છે તેમ તે ચાલે છે, અર્થાત—માયા ઇશ્વરને આધીન છે ત્યારે જે વસ્તુ જેને આધિન હોય તેની કૃપા મળવથી, જેથી તેની આજ્ઞાના મહેતી વસ્તુ આપણને બાધ કરી શકે નહિ, માટે કપીરજીનું કેહવું એ છે કે તુ ઇશ્વર તરફ મન લગાડી તેની કૃપા મળવ, કે માયામાયી આપોઆપ છુટી શકાય.

૭૬ ખુદનો આસરો સે, તો માયા છુટે.

૧૪૨

કબીર ! માયા ચેહિની, નેસી મિઠી ખાડ;
સદગુર કૃપા લઈ, નહિં તો કરતી ભાડ.

૧૪૩

ભલા ભયા નો ગુર મિથા, નહિં તો હોતી હાન;
દિપક જોત પતંગ નયુ, પડતા પુરી જાન

૧૪૪

કબીર ! માયા ડાકની, ખાયા સબ સસાર;
ખાઈ ન શકે કબીરકો, જાકે રામ આધાર.

૧૪૫

કબીર ! જીગડી ક્યા કહું, જવજલ હુમે દાસ,
પાર બ્રહ્મ પતિ છાડકે, કરે દુનિકી આસ.

૧૪૬

કબીર, એ સસારમે, સમજવુ દઈ ખાર;
મુછજ પકડે ભેસકો, ઉતરા ચાહે પાર.

ખુદાનો આસરો સે, તો માયા છુટે. ૭૭

(૧૪૨) ઓ કખીર! એ માયાની મોહેનીકુએવી છે કે સાકરનાં જેવી ત્રિડી લાગે છે તેથી કોઈને છોડવાને ગમતું નથી; પણ મારી ઉપર થી સદ્ગુણની મોહેરણાની યદ્દ, ને તેવને માન આપી, મને સમજાવ્યો તેથી હું બચ્યો, નહિં તો એ માયા મને ખી પોતાની જાળમાં ફસાવી નાંખતે.

(૧૪૩) સાઈં યયું કે મને ગુર મળ્યા, નહિં તો જેમ પતંગિયું (butterfly) બતીને બોધને તેનાથી લલચાઈને, તે પર બેસવા જતાં પોતાનો જાન ગમાવે છે, તેમ હું (કખીર) ખી આ દુનિયાની માયા પર મોહેલા રહેતે, ને નાશ પામી જતે.

(૧૪૪) ઓ કખીર! એ ડાકણી માયા સંસારના બધાં સોડોને ખાઈ ગઈ છે, પણ જે કોઈ કખીરની માફક ખુદા પરજ આધાર રાખે, વાને જે માણસ મંથરને ચરણે જાય, તેને માયા કદીખી ખાઈ શકતી નથી.

(૧૪૫) ઓ કખીર! આ કલજગની શું વાત કેહું? સર્વે કોઈ એ માયાના મહાસાગરમાં કુખી જાય છે; ખરી પરબ્રહ્મ માને મંથર જે કુલ જગતનો પણી છે તેને છોડીને, દુનિયાની આસા રાખે તે કેમ બચી શકે?

(૧૪૬) હું (કખીર) આ સંસારના સોડોને કંઈ કંઈ વખત સમજાવું છું, કે બેંસનું પ્રહરું પકડીને પાર ઉતરવા માંગો તે કેમ બની શકે?

માયાથી માણસપર આવી પડતો કાળ.

૧૪૭

નો તું પરા હય ફદમે, નિકસેગા ક્યુ અધ
માયા મદ તોકુ ચદ, મત ભુલે મત મદ

૧૪૮

માવા બહિ હય ડાકની, કરે ડાચકી ચોટ;
કોઈ એક હરિજન ઉબરા, પાર બ્રહ્મકી ચોટ.

૧૪૯

કઝીર! કાયા પાહોની, હસ બટાઉ માહે,
ન જાનુ કમ જાયગી, મોહિ બગેચા નાહે

૧૫૦

કહન મુનન જુગ જાન હન, મિપે ન મરે માન,
કઝીર હો રે પ્રાનિવા, સારેમ માન સમાન.

(૧૪૭) હું આપણા માણસ, તું માયાનાં વિષયોમાં ફસાયેલ છે, તેમાથી હવે તું કેમ નિકળી શકશે? કારણ કે તુને માયાનો મદ (કિફ) ચઢેલો છે, અને તું ખુદિલીન થઈ ગયો છે?

(૧૪૮) માયા એવી માઠી ઝાકણ છે કે તે બધાને કાળનાં હાથમાં સપડાવ્યા રહે છે, જેના સપાતામાથી કોઈ એક હર્ષિનન જેને ખુદાનો આમરો પકડયો તેજ બચવા માગે છે

(૧૪૯) ઓ કખીર! આ કાલા નો એક પરાણી વાને મહાન છે, ને આર કાર્ય કરનાર છતાં તેની અંદર છે; એ ચર્ગો સ્વારે જલુ રહેછે તેનો મને બરોસો નથી.

(૧૫૦) કેહતા ને સાબળતા રહ જુઓ બાપી જાવ છે પણ માણસ ઇદ્રિઆના વિષયોમાં વાને માયાની કેશ્માં પડ્યો રેહવાથી, તેને યુજવ નથી કે ચાગ માયા ઉપર કાળ (માત) હમેલો છે, માટે ઓ છતાં! હું કખીર, તુને કાળ વિષે કહું છું ને સમજીને હવે ખુદાનું નામ જ મામવી રાખવાની કોશિશ કર.

કાળ વિષે.

જગતમા કાળનું ચાલી રહેલું જોર

૧૫૧

મુસા ડરપે કાલસુ, કંઠન કાલકા જોર;
સ્વર્ગ છુ પાતાલમે, જહા જામે તહા દોર.

૧૫૨

ફાગન આવત દેખકે, મન ગુરે બનરાય;
છન ડાલી હુમ કિડા કિયા, સોહિ ખારે જાય

૧૫૩

પાત ઝરતા દેખકે, હસતિ કુપલિયા,
હુમ ચલે ગુમ ચાલીયો, ધીરી બાપલિયા.

૧૫૪

પાત ઝરતા મું કહે, સુન તરવર બનરાય;
અમકે બિલુરે કહા મિલેગે, દૂર પડેગે જાય?

(૧૫૧) કાળ ચાને જમનું જોઈ જોઈ તો સખત છે કે તેનાથી મુક્તિ પેગમબાઈ જોઈ પણ પુનઃ છે મર્ગ પ્રતિ ને પાતાળ, જ્યાં ખી જુવો ત્યાં જોના દોર ગોલા છે, ચાને આ નહીં નિચી દુનિયામાં, સગપુ તારા કરવાનું કામ કાળને હાથ ગોલું છે

(૧૫૨) કાળપુ રૂઠુંને આરતા જોઈને ઝાડ જે જમનને ગળ કહેવાય છે, તે મનમાં બળાપા કરે છે કે જે ડાળાઓ મેં મેહનત કરીને બનાવી તે માગ બધા વહાલાઓ ઉપે જતા રહેવાના!

(૧૫૩) પાતંગને નિચે પડતા જોઈને ડાળી ઉસવા લાગે છે ત્યારે પાતંગ કહે છે કે બેન, હમે તો આત્મા, જ જગ થોબ, તારી વારી આવશે ને વુનેખી આલવુ પડશે

(૧૫૪) પાતરાઓ ઝાડપરથી ઝરી પડતા એમ બોલે છે કે, જો વનના ગળ, તારાથી હમે છુગ થઈએ છીએ તો પાછા ક્યા સાથે મળશુ ? હમે તારાથી દુગ પડી જશુ

: કાળ વિષે.

જગતમાં કાળનું આવી રહેલું નોર.

૧૫૧

મુસા ડરપે કાલસું, કંઈ કાલકા નોર;
સ્વર્ગ ભુ પાતાલમે, જહાં જાવે તહા ઘોર.

૧૫૨

કાગળ આવત દેખકે, મન ગુરે બનરાય;
છન ડાલી હમ કિડા કિયા, સોહિ ખ્યારે નય.

(૧૫૧) કાળ માને જન્મનું જોર ઐતર્ય તો સખત છે કે તેનાથી મુખા પેગમખા જો ॥ પણ પુત્ર જે; સ્વર્ગ, પૃથ્વી ને પાતાળ, જ્યાં જ્યાં જુઓ ત્યાં ઐતર્ય દોર મેલે છે, માને આ જણુ નિત્યની દુનિયામાં, સમયનું નામ કાપાનું કામ કાળને હાથ મેલેલું છે.

(૧૫૨) કાળનું શુને આવતા જોઈને માડ, જે જન્મલેનો રાજ કહેવાય છે, તે મનમાં બગાડો કરે છે કે, જે કાળીઆ મે મેલેનત કરીને બનાવી, તે માગ બધા વહાયાઆ હવે જતા મેલેવાના!

(૧૫૩)-

જેનિયે પડતા જોઈને કાળી હસવા લાગે
તેન, હવે તો આશ્વા

(૧૫૮) એ ઘંટીના બે પડની વચ્ચે બે ઘંટા આવે છે તેઓ બધા દળાઈને બારીક આરો થઈ જાય છે, પણ જે કોઈક દાણો ઘંટીના-ખીલને પકડીને બેઠો હોય, તેને ને ઘંટી ઠીસી થકતી નથી, અર્થાત—આ જગતના અકાવા (circumference) માં રહેલા માને માયામાં રમી રહેલા માણસો બધા કાળને હાથ માર્યા જાય છે, પણ જે કોઈ નેવા મધ્યખિંડ (centre) માં રહે છે માને ખુદાને પકડીને બેસે છે તેને કાળ કદીખી મારી થકતો નથી.

ગરીરનાં મરણ વિષે જીવને ચેતવણી.

૧૫૯

કાલ સિરાને આ ખડા, જાગ ખ્યારે મિત
રામ સ્નેહિ બાવરા, તુ કયુ સોય નચિત ?

૧૬૦

માટી કેરા પુતળા, માણસ ધર્યા નામ,
‘દિન દો ચાર કારને, ફિર ફિર ગોકે ઠામ

૧૬૧

ખડ ખડ બોલી ડિકરી, ઘડ વડ ગયે કુભાર;
રાવન સરખે ચલ ગયે, ભો લખકે સરદાર

૧૬૨

ધમ્મન ધનતિ રહે ગઈ, મુજ ગયે અગાર;
એહુરન પ્રકા ગહે ગયા, જમ હૃ ચલા લોહાર

(૧૫૬) તારા તકિયા આગળ જમ આપીને ઉભા રહેલા છે, માટે તું જાગૃત થા! તારે તો ખુદાને મળવું છે ત્યારે આ ગભરાયલા માણસ, તું કાંઈ એવો નમિત્ત થઈને મુતોચ?

(૧૫૭) જેવું માટીનું બનાવેલું પુતળું હોય છે, તેવું આ શરીર માત્ર પુતળું છે, કે ને, માણસનું અમુક નામ ધારણ કરે છે, અને એ પુતળુંજ છે કે ને થોડાક દિવસનાં કાંઈક કાર્ય માટે, અમુક અવતાર લઈને, વાગ્મવાર આ ધરતિપર આવીને, અમુક જગ્યા રોકે છે.

(૧૫૮) એ માટીની ટિકરી (શરીર) હસી હસીને કહે છે કે એવા એવાં વાસણો તો ઘણાંમિ કુંભારો પડીને આલતા થયા છે, સવન જેનો લંકાનો રાજા, તેની મને છોડીને આતી ગયો.

(૧૫૯) ભઠ્ઠીમાનો અગ્નિ પ્રગર્ભ જાય છે ત્યારે ધમ્મણ આલતો બંધ પડે છે, અને જ્યારે હુહાર ધમ્મણ મુંદીને આલતો થાય છે, ત્યારે એહરણ ઉપર ઠબકો પડવાનું કામ બંધ પડે છે તેમજ, જીવ શરીર છોડીને આલતો થયો કે તે શરીર નકામું થઈ પડે છે,

૧૬૩

કાચી કાપા મન અસ્થિર, યિર યિર કામ કગત;
નયુ નયુ નર નિધકક ફિરે, ત્યુ ત્યુ કાલ હસંત

૧૬૪

કાલ હમારે સગ રહે, કેસી જતનકી આસ,
દિન દશ રામ સભાર લે, જબલગ પિનર પાસ.

૧૬૫

પાન પલકી ખખર નહિ, કરે કાલકો સાજ,
કાલ આચાનકે ઝડપેગા, નયુ તીનરકો બાજ.

૧૬૬

કબીર ! ગાફેલ કયુ ફિરે, કયુ સોતા ઘનઘોર;
તેરે સિરાને જમ ખડા, નયુ અધિયારે ચોર

૧૬૭

કબીર ! જો દિન આજ હય, સો દિન નાહિ કાલ;
ચેત શકે તો ચેત લે, મીચ પડી હય ખ્યાલ,

(૧૬૩) આ શરીર કાચું છે, મન જમતું છે અને હરપણે તે કંઈને કંઈ બાહેરની ચીજો તરફ જોડાઈ હોય છે, જેથી માણસનું. (અધાને પિંછાણવાનું) કામ થઈ જાય છે. પીધું પીધું માસ છે, પણ નેમ નેમ તે માટે માણસ નફરો થઈ રહે છે, તેમ તેમ કાળ તેને માટે હસે છે, અને કાળનાં હાથમાં સોજાઈથી તે સપડાયા કરે છે.

(૧૬૪) કાળ આપણી સાથે જ રહેલો છે અને મરણ તો નિપજવાનું છેજ, ત્યારે શરીર હમેશા જળવધ રહેશે એવી આશા તે કેવી કરવી? માટે હું કબીર ગુને કહું છું કે એ શરીર તારી પાસે છે તેટલા ગું અધાને વાદ કરી, તારું કામ કરી મે.

(૧૬૫) પા ધંડીની પણ ખજાર નથી કે શું થયું? ત્યારે આવવી કાસે શું પેહરીય, શું આઈય, તેની તૈયારી ચાની કરવા બેઠો છે? નેમ બાજ પક્ષિ તિતરનો ચીકાર કરે છે તેમ અમુકજ કાળ આવીને ગુને, પાડી લઈ જાય, તેની કાંઈ ખજાર છે?

(૧૬૬) ઓ કબીર! ગું માફલ જેવો કાચ દૂરો કરે છે, ને જર ઉંઘમાં કાંચ પડ્યો રહે છે? નેમ ચોર અંધારામાં ઉભો રહે છે, તેમ જમ બી તારા તકિયાની પાછલ છુપાઈને ઉભો રહેલો છે!

(૧૬૭) ઓ કબીર! જે તક આજે હોય તે કાસે નથી મળવાની, માટે ગું જો સમજી હોય તો ચેતીને તે તકનો લાભ આજે જ લઈ મે, કારણ કે કાલ ને આજની વચ્ચે મોત ઉગ્ર રહેલું છે

દુનિયવી માલમતા હમેશ રહેવાની નથી.

૧૬૮

યા અવસર ચેત્યો નહિ, ચુક્યો મોગી ઘાત,
માગી મિથન કુબારકી, બહોત સહેજો લાત

૧૬૯

દરદ ન લેવે જાનકો, તુના ન ગણે કોય;
સગા હસીકો કીછયે જો નેત નિભાવુ હોય

૧૭૦

મનખા જનન પાનકે, જામવગ જામ્યો ન રામ;
જૈસે કુના જન બિન ખન્યો, તોકો નહિ કામ

૧૭૧

જીઠ મુખકો મુખ મહે, નાનન હય મન મોદ,
જગત ચમેના મવમ, કધુ મુખને કધુ ગોદ

૧૭૨

જો દેખા સો વિનાશ હિ, નામ ધર્યા સો જાય,
કમીર, જૈસા તત્ત અરો, તે સદ્ગુરુ દિયે બતાય

૧૭૩

કમીર! આપા હય સો જાયગા, ગજા રક ફકીર,
કોઈ સિ હાસન ચદ ચને, મોઈ મવ જાત જાહર

(૧૬૮) હમણા તક મળી ત્યારે તું નહિં ચેતી જામ, યાને મનુષ્ય જાતિમા તુંને જન્મ મળ્યો, તે જન્મનો તે લાભ લીધો નહિં, તો એમ જાણ કે તું શરીયામ રસ્તો ચુકી ગયો, અને તેથી કુંભારની માશીની ધેરે તુંને ધણેક માર આયો ૫૩૩

(૧૬૯) તારું પોતાનું કુઃખ કોઈ જાણું નથી, ને મરણ પછી તારા શરીરને ધરમા ખી કોઈ રાખવાનું નથી, માટે તું એવા સંગે કરી રાખ કે જે તારી સાથે રહી, તુંને હમેશા નિભાની લે.

(૧૭૦) પાણી વિતાનો કુવો જમ નકામો હોય છે, તેમ મનુષ્ય જાતિમા લીધેલો જન્મ, ખુદાની ભક્તિ કર્યા વિના, નકામો જ છે

(૧૭૧) ખોરા કુખોને, ખરું કુખ છે એવું તું માની, તેમા રાજી રાજી ગે છે, પણ એ કાઈ તારું નથી, કારણ કે આ આખું જગત, કાળનો માત્ર ખોરાક છે, કે જેનો કેટલોક ભાગ તેના (કાળના) મોહકામા મવાતો હોય છે, ને ખાકીનો ભાગ તેના ખોળામા પડેલો હોય છે

(૧૭૨) જે આખે રખાવી થીજે છે તે બધી નાથ પામવાની, જેનું નામ તેનો નાથ છેજ, માટે હું કમીર તને કહું છું કે, જે તત્ત તાગ સદ્ગુરુએ તને રખાડી આપ્યું હોય, તે (ખસ) તત્તને જ હું પડી રાખ

(૧૭૩) એા કમીર! ગળ, રક કે કમીર જેઓ આવ્યા છે યાને જનમ્યા છે તે બધા મરનાવા, કોઈ રાજગાદી ભાગવીને, તો કોઈ બધિખાનું ભાગવીને અથવા દરિદ્રતા ભાગવીને, પણ સહ કોઈ જવાનું

૧૭૪

સંગી હમારે ચલ ગયે, હમખી જને હાર;
કાગળમે કહ્યું બાકી હયે, તારો લાગી બાર.

૧૭૫

કબીર! ઘોડા જવના, માડા બહોત મડાન;
સબહિ છોડકે ચલ ગયે, રાજ રંક સુલતાન.

૧૭૬

કાહે સુનાવે મેડિયાં, કરતે દોડા દોડ ?
ચિઠી આઈ રામઠી, ગયે પવકમે છોડ.

૧૭૭

જન ઘર નોખત બાનતી, હોતે છખીય રાગ,
સા ઘરહિ ખાલી પડે, બેઠન લાગે કાગ.

૧૭૮

જન ઘર નોખત બાનતી, મગવ બાધે દ્યાર;
એક હરિકે નામ બિન, ગયા જનમ સબ હાર,

(૧૭૪) મારા સગાં સ્નેહિત્રીઓ જતાં રહ્યાં છે ને મનેખી જતું છે, પણ જન્મોત્તિમાં લખ્યું છે કે પોડીક વાર બાકી છે, તેથી લીધે થઈ છે.

(૧૭૫) 'ઓ કબીર! ઐરહુ પોડ' છવવાતું છે ત્યારે ઐરહો બધો પસારો થાનો માંડી બેઠોય? રાત્ર, ફકીર, કે બાદશાહ સફકોઈ, અહિયાંજ સંપત્તિ' છાડીને આત્મા ગયા છે.

(૧૭૬) શા માટે, માદી માદી હવેલીઓ બંધાવે છે, ને ઐરહો રાડા રાડી કરી રહ્યો છે? ઐક પલકવારમાં ખુદાનો ધગામ આયો, તો ઐ બધું છાડીને ઘૂંને ઘૂરત માલતું થવું પડશે.

(૧૭૭) જે ધરમાં નગારો વાગતાં હતાં, ને છવીસ જાતનાં રાગો ગવાતા હતા, તે ધરેખી આલી થઈ ગયાં છે, ને હવે ત્યાં કાગડાઓ આવીને બેસવા લાગ્યા છે.

(૧૭૮) જેના ધરમાં નગારા વાગતાં હતાં, ને બારણે તોરણો બંધાતી હતી, વાને જ્યાં જ્યાં કુન્યરી કાકમાક હતો, પણ જ્યાં ખુદાતું (ઐક) નામ સેવાતું ન હતું, તે ધરના લોકો પોતાનો જન્મ બરબાદ કરી ગયા છે.

જીવવા કરતાં મરણું બેહિતર છે.

૧૭૯

જાગા લોકો મત સોવો, ન કરો નિંદસે ખ્યાર
નૈસો સ્વપનો સ્વનકો, એસો એ સંસાર.

૧૮૦

ઉચ્ચ ચઢ પુકારીયા, ઊમત માસી બહોત;
ચેતનહારા ચેતીયો, સિરપે આઈ મોત.

૧૮૧

સખ કોઈ મર જાત હય, કાલ જાલકી પાસ;
રામ નામ પુકારતા, કોઈકે હિંજરા દાસ;

૧૮૨

એક છુદકે કારને, રોતા સખ સંસાર.
અનેક છુંદ ખાલી ગયે, તિનકા મન બિચાર ?

૧૮૩

મરતે મરતે જીગ મુવા, અવસર મુવા ન હોય;
દાસ કબીરા મું મુવા, બહોર ન મરતા હોય.

૧૮૪

નો મરનેસે જાગ કરે, સો મરે મન આનંદ;
કબ મરિયે કબ ભેટીયે, પુરન પરમાનંદ.

(૧૭૯) માટે હું કબીર તમોને ચેતવું છું, કે તમા જાગૃત થાવો ને એશ આગમની ઉમમાં પડી ના રહો, કારણકે આ મંસાર તો માન ગતનાં એક સ્વપના જેવો છે, કે જેને આવીને જતા રહેતા વાર લાગતી નથી.

(૧૮૦) હું ઉચ્ચે ઉભો રહી, યાને બધા સાંબળે તેમ કહું છું, કે માધા ઉપર શાંત બધ્યા કરે છે, માટે તેનો કાંઈ વિચાર કરો, ને અમછને ચેતી જવો.

(૧૮૧) એ કાંઈની જગમાં સપડાઈને સદે કોઈ નાચ પામે છે, જે કોઈ માત્ર ખુદાનો જ આશરો લીધે છે, તેજ (તેનો) બંદો સલામત બચી જાય છે.

(૧૮૨) એક દીપાને ખાતર, ફુનિયાના લોકો રડવા બેસી છે, પણ એના તો અનેક દીપાઓ યાને અનેક જગમાં પાથી ગયા યાને ગર રોકાઈના ગયા, તેનો કોણ વિચાર કરે છે?

(૧૮૩) મરતા મરતા કાઈ જુગો ચાલી ગયા છે, પણ વખત કાઈ મરતો નથી, પણ હું કબીર જે ખુદાનો બંદો થયો છું તે એની રીતે મરી ગયો છું કે મને ફરીને મરવાનું રહ્યું નથી.

(૧૮૪) જે મરવાથી લોકોને ખીક લાગે છે તે મારે મનથી તો આનંદ છે, અને હું તો વાટ જોઈશું કે ક્યારે મરું કે પરમાત્માને ભેટ

જીવતાં જીવત મરવા વિષે.

૧૮૫

મરું મરું સખ કોઈ કહે, મેરી મરે બલાય;
મરના થા સો મર ચુકા, અબ કોન મરેહિ જાય?

૧૮૬

મમ મુવા માયા મુઈ, સંશય મુવા શરીર.
અવિનાશી તો ના મરે, તું ક્યું મરે કબીર?

૧૮૭

જીવત સે મરનો ભલો, નો મર જાણે કોય;
મરને પહેલે નો મરે, કુલ ઉછારા હોય.

૧૮૮

મરતે મરતે જીગ મુવા, સુત ખિત દારા નોય,
રામ કબીરગ પુ મુવા, એક બરાબર હોય

૧૮૯

ના મુવા ના મર ગયા, નહિ આવે નહિ જાય,
એ ચરિત કરતારકા, ઉપજે ઔર સંભાય

(૧૮૫) દુનિયામાં સહ કોઈ કહે છે કે હું તો મરું છું, પણ કપીરની બલાએ મરતી નથી, કારણકે જે સમજું મરવાનું હવું તે મરી ગયું, ત્યારે બાકી રહું શું કે તે મરી જાય!

(૧૮૬) મન મરી ગયું, માથા મરી ગઈ, ને મારા શરીરનાં વહેગો (false perceptions) હતા, તેઓખી મરી ગયા, એવી રીતે જે કોઈ મરવું જોઈએ તે સર્વ મરી ગયું; પણ જે અવિનાશી છે વાને શ્રવ કે જ્ઞેનો નાશ નથી અને જે ખરેખરનો “હું” (કપીર) છું” તે કેમ મરી જાય?

(૧૮૭) શ્રવવા કરતાં મરવું બેહેતર છે, પણ તે કેમ મરવું એ જે કોઈ જાણુનો હોય ત્યારેજ, અને તે રીતે જે કોઈ, મરણ આગમજ મરે, તેને સમજું અજવાળું થઈ જાય.

(૧૮૮) મરતા મરતાં જુગો મરી ગયા; સ્ત્રિ પોતાનાં ઠાકરાને અને ભરધારને મરણ પામતો જુવે છે, પણ હું કપીર એવી રીતે મરી ગયો છું, કે હું ખુદા સાથે એક થઈ ગયો છું.

(૧૮૯) આત્મા (The Self) જે પાતે ખરે માણસ છે, તે કોઈ મરતો નથી, ને તે કદીખી મરણ પામતો નથી; ને આવનો ખી નથી ને જતો એ નથી, પણ તેનું અસ્તિત્વ એવું છે કે તે જાહેર થઈને પાછો પોતામાં જ સમાઈ જાય છે.

૧૯૦

જોય મરે સો છન હય, રમતા ગમ ન હોય,
જન્મ મરનસો ન્યારા હન, સાહેબ મેરા સોય

૧૯૧

હરિ મરિ હે, તો હમ હુ મરિ હુ
હરિ ન મરિ હે, તો હમ કાહે મરિ હુ '

૧૯૨

જમ તક આસ શરીરકી, નિર્ભય ભયા ન જાય,
કાયા માયા મન તજે, ચોપટ રહા બજાય

૧૯૩

અનહુ તેરા સખ નિઠે, જો જીવ મારે હાર;
વગમે ઝગાય હોત હય, સો ઘર જારાહ દાર.

(૧૯૦) જે કાંઈ મરે છે તે જીવ યાને માણસનું નીમણું (personality) જાન છે, પણ આત્મા કાંઈ મરતો નથી, તેનો જન્મ—મરણની પેલાં મોં છે યાને તેને મરણ યા જન્મ જેવું કાંઈ નથી.

(૧૯૧) જે ખુદા મરતો હોય તો પછી હું (કપ્પીર) ખી મરવાનો, પણ જે ખુદાને મરણ જેવું કોઈય નહિ યાને તેને નાશ નથી, તો પછી હું કેમ મરે યાને મારો નાશ કેમ થાય? અર્થાત ખુદા હંમેશગીનો છે, ને માણસનો આત્મા તેનો જ ભાગ છે, ત્યારે તે પણ અમર હોવાથી તેને મરણ જેવું કશું નથી.

(૧૯૨) જ્યાંથી શરીરનું મમત્વ છે, યાને શરીર તે "હું" છું "એવો" ખ્યાલ રહે છે, ત્યાંથી કોઈ પણ માણસ નિર્ભય થઈ શકતો નથી, યાને કાળના ભયમાંથી છુટો થતો નથી, જ્યારે મનમાંથી શરીર વિષેની ઇનતેજી અને જગતની માયાનો વિચાર છુટી જાય, ત્યારે તે માણસને માટે સંધ્યા બળશે યાને રસ્તાએ ખુલ્લા થાય છે, અને પછી તેને કોઈ પણ જાતનો ડર રહેતો નથી.

(૧૯૩) જે વૃદ્ધિ સમજે કે આ સંસારમાં મળતી ફતેહો તો બધી હાર જ છે, તો તારી જ જાળોનો છેડો આને જ આવી જાય, માટે આ તારા ઘર (શરીર) માં જે મારામારી ચાલી રહી છે, તારી હદિએની ખેંચતાણ થવા કરે છે, તેને હું બાળી નાખ

૧૯૪

અનહુ તેરા સજ મિટે, જો મન રાખે ડોર
ગન હો તે સજ છોર દે, અગમ પથકુ દોર,

૧૯૫

મે મેરા ઘર જાલ્યા, લિયા પલિતા હાથ,
જો ઘર જાલો આપના, તો ચલો હમારે સાથ.

૧૯૬

વર જાને ઘર ઉગારે, ઘર રાખે ઘર જાય,
એક અચળા દેખિયા, મડા કાલકો ખાય.

(૧૯૪) જો તું તારાં મનને સમજાવી સમજાવીને કાબુમાં રાખે, ને તેને શાંત કરે તો તારી બધી જગજો આને જ મદી જાય, માટે જે જે હુલ્લાળી (નાશવંત) ચીજો છે તે બધી યુગ્મી દે, ને જે બેહુલ્લાળી રસ્તો ચાલે અધાને મળવાનો મિનોષ માર્ગ છે તેને જ તું પકડી રાખ.

Buy terms divine, by selling hours of dross,
Within be fed, without be rich no more—
So shall thou feed on Death, which feeds on man,
And death once dead, there shall be
No More Dying Then—Shakespeare.

(૧૯૫) કપીરજી કહે છે કે, મેં મારું ધર બાળી નાખ્યું ને તેમ કરીને કાળને મારા હાથમાં લીધા તેમ હું જો તારું ધર બાળી નાખતો હોય, તો મારી સાથે ચાલ, ચાલે તું બી મારી માફક નિર્ભય થઈ જશે.

(૧૯૬) જે કોઈ ધર જો, તેનું ધર બધી જાય; ને જો ધર રાખે તેનું ધર જગું રહે, એવું અભયજી જેવું મેં જોયું છે કે, યુવેલા હોય તે કાળને ખાઈ જાય છે. અધોત-માણસનું ધર તે તેનું નિચલું જ્ઞાન ચાલે 'હુ પછું' છે જે તેને ડુનિયરી ચીજો સાથે જોડેલું રાખે છે, એ નિચલા જ્ઞાન (lower mind) ને જે કોઈ બાળી નાખે ચાલે તે મળે નહિ થઈ જાય એવું કરે, ત્યારે તે માણસ જગ હયા જ્ઞાનમાં રહી શકે, ને ધરને પોહોચી શકે, ત્યારે તે કાળને છૂટી શકે.

૧૯૭

કપીર ! મરતકે દેખ કર, મત ધરો વિશ્વાસ,
કપલું જાગે ભુત હોય, કરે પિંડકો નાસ.

૧૯૮

મરતકે તો તમ જાનીયે, આપા ધરે ઉગાય;
સોઈન સુન્યમે ઘર કરે, તાકો કાવ ન પાય.

૧૯૯

સોઈન સુન્યમે પાછો, જાણું મગલ વગ્ર મન,
કપીર સુન સુન લે ગયા, જીવર રાત મતન.

(૧૯૭) માણસને સાધારણ રીતે મરણ પામેલા જોઈને, પૂં એમ ધારતો ના કે, તે માણસ ખરેખર મરી ગયો છે; કારણ કે તે ધણીક વાર જાગૃત થઈને, પિંડનો નાશ કરી નાંખે છે (પિંડ એટલે મણુની ક્રિયાઓ થતી વળા ત્યાં રાખેલા ઓગક.)

(૧૯૮) જ્યારે માણસનું “હુ પછું” નિકળી જાય, ત્યારે જાણવું કે તે ખરેખર મરણ પામ્યો છે; જેનું મન સુન્યની હાલતમાં રહી શકે, યાને જેના મનમાંથી હિંમ્મિના વિષયોનાં વિચારો, આકારો, ખ્યાલો બધા જતા રહ્યા હોય, તેમજ તેનું નિશ્ચય ભાન પણ જણુ રહે, ત્યારે તે પક્ષી ઉંચ (ઉચ્ચ) ભાનમાં જઈ શકે છે ને ત્યારે તેને કાળ આપ શકતો નથી.

(૧૯૯) મન જ્યારે સુન્ય (Void or empty space) હાલતમાં રહેતું થયું, ત્યારે માણસ જ્યાં ગમે ત્યાં જઈ શકે છે, ત્યારે તે જાણે છે કે આ શરીર તે “હું નથી” કમીરજી કહે છે કે મં મારા મનને, કુનિયાની બધી ચીજોમાથી તેરવી સદીને એવું બનાવ્યું છે, કે તે હવે પુદામાંજ જઈને ગઈ છે.

૨૦૦

કુલ થે સો ગિર પડે, ચરન કમલસે ફરે,
કલ્યોકી ગત અગમ હુય, તાતે રામ હજાર.

૨૦૧

પાપ ઈદિ છટ્ટા મન, સત સગત સુચત,
કહુ કબીર જમ ક્યા કરે, નો સાતો ગાઠ નિચત.

સ સારમાં 'અરે' સુખ છેજ નહિ.

૨૦૨

નસતી આઈ વાદલી, જરખન લાગા અગાર,
ઉઠ કબીરા દોર ન, દાઝત હુય સસાર

૨૦૩

સસાર સારા સજ કુખી, ગામે ઝોર રોવે,
સસ કબીરા યુ કુખી, ગામે ઝોર રોવે

(૨૦૦) જ્યારે કુલ બાહેરથી તદન ખીલીને પાકું થાય છે, ત્યારે ને કમળનાં પગ આગળથી વાને પોતાનાં મુંગથી દુર થઈ જાય છે, પણ કળીઓતુ ખીલતું બેમાલુમ હોય છે વાને તેઓ અંદરથી ખીલે છે, અને તેથી તેઓ ખુદાની પાસેજ હોય છે. અર્થાત, કુનિયવી સ્ત્રીઓમાં મોટાજ છે એવું માની, જેઓ બાહેરથી (કુલધને) મોટા થાય છે તેઓ ખુદાથી દુર જ થતા જાય છે, પણ કળીઓની થડે જેઓ અંદરથી ખીલતા જાય છે વાને જેઓ પોતાનું અતઃકરણ યુક્ત કરતા જાય છે તેઓ ખુદાની વધુ નજદીક રહેતા થાય છે.

(૨૦૧) જ્યારે પાંચે ઇંદ્રિયો અને મન નિરંતર સત્યને જ પકડી બેસે, વાને ઇંદ્રિયો વિષયો શોધવી બંધ પડે, મન કુનિયવી વિચારો કરતું અટકે, અને એવી રીતે જેનાં બાહેર જવાના સાતે ગ્લા બંધ પડ્યા, તે માણસને જન્મ થું કરવાનો હતો ?

(૨૦૨) બળીતું વાદળ આવ્યું છે ને તે માહેથી અગ્નિનો ધરસાદ પડવા લાગે છે, જેથી સંસારના બધાં સાકો દાઝી મરે છે, માટે એ કખીર! તુ હા, ને તેઓની મરે દાડી જા

(૨૦૩) સંસારનાં બધાં સાકો એક બાજુએ ખાતા-પીતાં જાય છે, ને ખીજી ગમ રડતા જાય છે, જેથી કુ કખીર (ખુદાનો દાસ) કુઃખી થાકે છું ને ખુદાની, બકિત કરી માંત્રુ છું કે તેઓના કુઃખનું નિવારણ થાય.

૨૦૪

સુખિયા દુડત મે ફિર, સુખિયા મિલે ન કોય;
 ન કે આગે દુઃખ કહુ, સો પહેલા ઉકે રોય.

૨૦૫

ન કો આગે એક કહુ, સો કહે એકબિસ;
 એકહિસે મે દાઝયા, સો કહ્યા કાહુ બિસ.

૨૦૬

બાસુર સુખ ન રૈન સુખ, ન સુખ ધુપ ન છાય;
 કે સુખ શરણે રામકે, કે સુખ સતો માય.

૨૦૭

સ્વર્ગે મૃત્યુ પાતાલમે, પૂર તિન સુખ નાય,
 સુખ સાહેબકે ભજનમે, ચોર સતનકે માય.

૨૦૮

સંપત દેખ નય હરખિયે, વિપત દેખ મત રોય;
 સંપત હય તણા બિપત હય, કર્ના કરે સો હાય

(૨૦૪) કોઈક સુખીયો મળે, એવું હું યોધતો રહું છું, પણ મને કોઈ સુખી હોય એવા માણસ મળતો નથી, કારણ કે જેની પાસે દુઃખની વાત કરૂં છું, કે તે પહેલાં પોતાનું દુઃખ રડવા બેસે છે.

(૨૦૫) જેને એક દુઃખની વાત કરૂં છું, તો તે પોતાનાં એકવિંશ યાને અનેક દુઃખો મને કહી સમજાવે છે, પણ જ્યારે એક દુઃખથી, કખીરજી કહે છે કે, હું એટલા દાત્રી ગયો, તો તેનાં અનેક દુઃખો કેમ કાઢું?

(૨૦૬) આ સંસારમાં તો નથી દિવસે સુખ, કે નથી રાત્રે; નથી સુખ તડકામાં કે નથી છાંયડે, સુખ કેડે મળતું નથી; સુખ ખરું, ખુદાને તન મન અર્પણ કરવામાં હોય છે, કે સાધુસંત પુરોનાં સમાગમમાં દુખ મળે છે.

(૨૦૭) સ્વર્ગ, પાતાલ, અને મૃત્યુ ભોક યાને આપણી આ ખાકી દુનિયા, એ ત્રણડેમાં ખરું સુખ નથી મળતું; ખરું સુખ પોતાનું ભજણ કરવામાં છે, કે સાધુ પુરોનાં રહેણું છે.

(૨૦૮) ધન દોલત જોઈને ઘૂંઘા ઉરખા, અને દરિદ્રતા યાને ગરીબાઈ જોઈને ઘૂંઘિલાય ના કર; કારણ કે જ્યાં દુનિયવી સંપત્તિઓ છે ત્યાં જી દુઃખ હાજર છે જ, કારણ કે એ બધું પોતાની મરજી પ્રમાણે યાને તેનાં કાપદા મુજબ થવા કરતું હોય છે.

૨૦૯

લક્ષ્મી કહે મેં નિત નવી, કિસકી ન પૂરી આસ;
કિતને સિંહાસન ચઢ ચલે, કિતને ગયે નિરાસ.

૨૧૦

સંપત્ત તો હરિ મિત્રન, બિપત્ત રામ બિયોગ;
સંપત્ત બિપત્ત રામ કહા, આન કહે સખ લોગ.

૨૧૧

મન ઐસા સાચિયે, નો ધન આગે હોય;
મુંદ માથે ગાઠરી, જાન ન દેખા કોય.

(૨૦૯) લક્ષ્મી (દેવી) કહે છે કે, હું તો રોજ નવીજ કહેવાઉં છું, મારેથી કોઈની ખી આશા પૂરેપૂરી બર લાવી ચકાવી નથી, કારણકે હું હમેશા પાસે રહી ચકાવી નથી; બધાં ભોકાએ મારેથી સજગાદી મળવી છે, પણ આપરે તે છાડીને આજ્યા ગયાં છે, ને બધાંકો બિમારા નિરાશ થઈને મરણ પામ્યા છે.

(૨૧૦) કબીરજી કહે છે કે, ખરી સંપત્તિ, તે ખુદાને મળવામાં છે; ને ખરું દુઃખ તેનાથી દુર રહેવામાં જ છે, મારી (કબીરની) સંપત્તિ અને વિપત્તી ખુદાજ છે, માને સુખ-દુઃખ, હું તો ખોદામાંજ રહેલું સમજું છું, જ્યારે દુનિયાનાં ભોકો કોઈ ખીજી ચીજોમાં સુખ-દુઃખ રહેલાં છે એવું માને છે.

God alone can satisfy the soul, and all that it can desire, it will find in HIM. The soul in HIM finds its peace, for He is He who is the SUPREME RICHES and SUPREME POWER, the SUPREME BEAUTY the SUPREME GOODNESS.

(૨૧૧) માટે કબીરજી કહે છે કે, તું એવું ધન મળીય કે જે હમેશાં સત્યવાદ રહે ને જે તારી આગળ આગળ ચાલતું રહે; કારણ કે દુનિયવી માલમતાની ગાંસડી કોઈ મુરખ, માંયે ઉપાડીને ગયો હોય, એવું અણખ્ય લોક નથી.

૨૧૨

સખી રસાયન મેં કરી, હરિસા એર ન કોય.
રતી એક ઘટને સંચરે, સખ નન કંચન હોય.

૨૧૩

કહેતા હું કહે જાત હું, સુનતા હય સખ કોય;
'રામ કહે ભક્ત હોયગી,' નહિતો ભક્ત ન હોય.

૨૧૪

સુમરનસે સુખ હોત હય, સુમરનસે દુઃખ નાય;
કહે કબીર સુમરન કિયે, સ્વામી નાહિ સમાય.

(૨૧૨) મેં બધી જાતનાં ગસાયણ કરી લેયાં, ઇંદ્રિયોનાં વિષયો તપાસ્યા, સંભારી દરેક બાબદ કરી લેઈ, અને ઈસી રીતે દુનિયાની હરેક ચીજ મેં બાંચીકીથી તપાસી તો મને માલમ પડ્યું કે ખુદા જેવું બીજું કંઈ નથી, ઈક રીતેજ ખીજો જો ખુદા દિલમાં આવી જાય તો તે માણસ બધાં સોનાંનો થઈ જાય, વાને તેને બધું સુખ મળી જાય.

(૨૧૩) માટે હું જ કહું છું ને તે ચિંતણ સુધી જઈ છું તે તમા સહ કોઈ ધ્યાનથી સાંભળજો; તે જો છે કે 'ખુદાનું' નામ લેવાથીજ કષ્ટાંણ થયે, નહિતો કદી બધું થવાનું નથી, વાને દુનિયાની ચીજોથી ખરું સુખ હાંસલ થવાનું નથી.

Nay falter not—'tis an assured good
To seek the noblest, 'tis your only good
Now you have seen it, for that higher vision
Poisons all meaner choice for evermore.
GEORGE ELIOT.

(૨૧૪) ખુદાનું અગણ કાવાળીજ માણસને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અને સ્મરણથી જ તેનું કુખ દૂર થઈ જાય છે, અને હું કમીર કહું છું કે સ્મરણ કરવાળીજ ખુદાનો વાસો આપણામાં થાય છે, અને ખુદાને મળી શકાય છે.

રમરણુ.

ખુદનાં નામની જપ કરવા વિષે.

૨૧૫

કબીર, સુમરન સાર હય, જોર સકલ જગલ;
આદી અંત સખ શોધીયા, કુળ દીસે કાલ.

૨૧૬

કબીર ! નિજ સુખ રાંભે હય, કુળ દુઃખ અપાર,
મનસા વાચા કર્મના, નિશ્ચય સુમરન સાર.

૨૧૭

રામ નામકે લેત હિ, હોત પાપકા નાશ;
જેસી ચન્ગિ અમકી, પડી પુરાને ઘાસ.

૨૧૮

નામ નો રતી એક હય, પાપ નો રતી હજાર,
એક રતી ઘટ સંચરે, જાર ફરે સખ છાર,

(૨૧૫) કનીરછ કહે છે કે, ખુદાનું નામ નિરંતર યાદ કરી કરવું, તેમાંજ માણસને ફાયદો છે. એ સિવાયનાં બીજાં બધાં કામો કરવાં, તે ફાકટની મેહેનત છે; કારણકે, તેજણ કહે છે કે, બીજાં કામોની ચરઆનથી છેક ઉઝા સુધી ચાને પરિણામ મુધી જ તપાસ કરી, તો મને માલમ પડ્યું છે કે તેઓ નાશવંત છે ચાને હંમેશ ટકનારાં નથી. 'ખુદાનું' (નામ) સ્મરણ આપણું ફરી ફરીને જનમવા—મરવાનું નિવાર છે, બાકી બીજાં બધાં કામો નવાં કારણે ઉપજતી માણસને પાછા જન્મજમા નાંખનારાં છે.

(૨૧૬) રામ (ખુદા)ને મળવામાં જ આપણને ખરું મુખ છે, અને હંદ્રિઓથી ભાગવાનું હરકોઈ મુખ મેળવવામાં આપણને અંતે બેસુમાર કુ.ખ છે. જગતની સલામતી અને આબાદનીમા કાઈ વુકયાન ન થાય, એવા પવિત્ર વિમાર, વાચા અને કાર્ય કરવા સાથેજ, ખુદાની યાદ નિરંતર કરવી તેજ ખરેખર સ્મરણ છે.

(૨૧૭) જેમ અમિતી છછી ચિન્ગારી મુકા પાસમા પડે તો તેને બાળી નાંખે છે, તેમજ સમગ્ર નાનું જેડું નામ આપણાં સંઘલા પાપોના નાશ કરી નાંખે છે.

(૨૧૮) રામનું નામ જોકે એક રતી ભાર જેવું નાનું જણાય છે, અને પાપો જો હજારો રતી જેટલાં હોય, તે છતાં એક રતી જેટલું એ બિનવજન નામ, જેના દેવામાં પસરી ગયું, અને જેને તે નામ નિરંતર યાદ આપ્યા કરે તો તેના સર્વ પાપોને બાળી જળી નાખશે સારાય કે, રામ વાસના ચાને ખુદાને મળવાની ઇચ્છા, બીજી સર્વ વિષય વાસનાઓને મારી હટાડે છે.

નામ-સ્મરણમાં બધું સમાઈ જાય છે.

૨૨૨

નામ લિયા ઉન સળ ક્રિયા, સળ શાસ્ત્રકા લેદ
બિના નામ નર્કે ગયે, પદ પદ ચારો બેદ.

૨૨૩

એકહિ શબ્દમે સળહિ કહા, સળહિ અર્થ બિચાર;
ભણ્યે કેનલ રામકો, તણ્યે બિનયહિ મિકાર

૨૨૪

કબીર' હરિકે નામસે, કૌટ બિવન દય જાય,
રાઈ સમાન બસુદરા, કેનેક કાષ્ટ જવાય

(૨૨૨) જેણે ખુદાનાં નામની જપ (અમરણ) કરી તેને સધળું ભેદનું શીખું, તથા તે સધળાં શાસ્ત્રોનાં બેદ પામ્યો. પણ એ ખુદાનું નામ જપતા વિનાં ફકર ચારે વેદ બધા કાધા, તેઓ આખરે નહેં ગયા છે. સારાંશ કે, જે ખુદાનાં નામની જપ કર્યા કરે, તેણે ધર્મની બધી ક્રિયાઓ કાધી ગણાય, તેણે ધર્મની બધી આગાઓ પાળેલી ગણાય, તેને ધર્મને લગતા બધાં શાસ્ત્રો આવડી જાય, ને તેઓના છુપા બેદો બી તે પામી જાય. એથી ઉલટું કરે, એટલે કે જે કોઈ ખુદાનાં નામની જપ કરે નહિ, ને શાસ્ત્ર માત્ર જ બધ્યાં કરે, ને તે શાસ્ત્રો (ચાર વેદો) બી શિખી જાય, તોપણ ધણીવાર નહેં જાય, કારણ કે, ધર્મ શાસ્ત્રનો ફકર મોહડોને અબ્યાસ કરવાથી, મન વધ ચતુ નથી, અને મનની વાસનાઓ અનામત રહી જવાથી પાપો કરાય છે, અને પાપથી નહેંનું કુઃખ ખમવું પડે છે.

(૨૨૩) તને એક વાત કહી, તેમાં શાસ્ત્રની બધી વાનો આવી ગઈ, બધી મતલબ સમાધિ ગઈ, ને બધા વિચારો આવી ગયા, તે, એ વાત છે જે માત્ર ખુદાનું ભજન કપો કરવું અને એ ભજનની સાથે સાથે, ઇંદ્રિયોની મજાહો તણને રહેવું—પૂરે પૂરી તણને રહેવું.

(૨૨૪) ગઈનાં જેટલી અગ્નિની કીલ્લી ચિન્ગારી, જેટલા કાકડાનો જરથો હોય, તેટલા બધાને માણી નાખે છે, તેજ રીતે હરિના નાનથી, વાને ખુદાના નામની જપ વડે, કરાહો વિધનો એટલે પાપો અને તેની આવના કુઃખો સર્વ મટી જશે સારાંશ કે, ખુદાનાં નામના, મનને લગાડવાથી તે પાપો કરવું અટકે છે અને રિમે રિમે તેના બધા ઇંદ્રિયો નિકળી જઈ મન પવિત્ર થઈ જાય છે.

૨૧૯

રાન નામકી ઓપધિ, સદગુરુ દિયે બતાય,
ઓપધ ખાઈ પચી રહે, તાકે બેદન જાય

૨૨૦

સખ મત્રકા બીજ હય, રામ નામ તત્સાર,
ન કો જન હિરદે ધરે, સો જન ઉતરે પાર

૨૨૧

રામ કહો નન વશ કરો, એહિ બડા હય અર્થ;
કાલેક પદ પદ નરો, કોતહિ રાન અહર્થ?

(૨૧૯) 'પ્રુદાનુ' નામ યાદ કરવાની દવા છે તે સદૃશ્ય જ ખતાવશે, અને તે દવા આધારી જેને પચી ગઈ, તે તેનાં સર્વ દુઃખો મટી જશે. સારાંશ કે, પ્રુદાનુ નામ યાદ કરવાની રીતો ઘણી ઘણી છે, તેમાંની લાચુ પડતી કોઈ એક, પ્રુદાની બેટ કરારી જાણનાર યુર, ચેલાનો અમૂક અધિકાર જોઈને, ચેલાને શીખવે, ને તે રીતે નામ લેવામાં ચેલો પ્રવિણ થાય તો તેની સર્વ વેદનાંઓ જતી રહે; યાને સમિત અને કિયામાંનું કંઈ નાશ પામવાને લીધે તેઓ તરફથી આવનારી વેદનાંઓ આવે નહિ, અને પ્રારબ્ધ કંઈ તરફથી આવનારી વેદનાંઓ, તેનાં ચરીર સંસાર પરજ લાચુ પડે, પણ તેનાં મનને દુઃખથી નહિ થકે.

(૨૨૦) રામનું નામ, બધાં મંત્રોનું ખીજ છે, જેમાંથી બધાં મંત્રો નિકળ્યાં છે; અને તેથી, જે કોઈ એ નામને નિરંતર હૃયામાં પકડી રાખે, તે પેલી પાર ઉતરી જાય. સારાંશ કે પ્રુદાનાં નામમાંથી જ સર્વ મંત્રો અને બાહ્યતર ઉપજાવેલાં છે, ત્યારે તે નામને જ જે કોઈ પકડી રાખે તો તેનાંથી બધાં મંત્રોનાં ફોજો ઉપજાવી શકાય, એવું એ, અદ્ભુત અસરો ઉપજાવનાર નામ, જેના મનમાં પોતાની મેળે નિરંતર યાદ આવ્યા કરતું થઈ જાય, તે ફરી ફરીથી જન્મ મરણ આપનારા આ ભવસાગરને પેલે પાર પોહોંચી જાય.

(૨૨૧) શાસ્ત્રનાં અસંખ્ય ગ્રંથો (માત્ર માહોડથી) શીખી શીખીને અમથા કાંપ હેરાંન થાઓ છો? "રામ રામ" (પ્રુદા પ્રુદા) જોડ્યા કરો; વમાસ્થા (વિચારો) કરો, અને મનમાં ધૈર્યોની ઝાજ મળાઈના વિચારો, લાગણીઓ, ધૃષ્ટાઓ, જુસ્સાઓ તથા આકારો (forms) ઉપજવા ના દેઓ; પમથાસ્ત્રની યુગ મતલબ-સહચી મોટી મતલબ એજ છે.

ખુદાના નામની ઉત્તમ અસર.

૨૨૫

સુખમે સુમરન ના કરે, દુઃખમે કરે સખ કાય;
સુખમે જો સુમરન કરે, તો દુઃખ કહા કે હાય?

૨૨૬

સુખમે સુમરન ના કરે, દુઃખમે કરે નો આદ;
કહે કબીર તા દાસકી, કોન સુને ફરિયાદ?

૨૨૭

બિપત્ત લક્ષી હરિ નામ લેત, કાયા કેસોટી દુઃખ,
રામ બિના કિસ કામકી, માયા સ પત્ત સુખ?

૨૨૮

હરિ સુમરન કોઢી લલા, ગધી ગધી પડે ચામ;
કંચન દેહ જલાય દે, જો નહિં ભજે હરિ નામ.

(૨૨૫) સુખમાં જુદાની યાદ કોઈ કરવું નથી, ને દુઃખમાં સહ તેને યાદ કરે છે, પણ સોકો જે સુખમાં તેને યાદ કરતાં હોય, ને તેની આત્મા, જે ધર્મશાસ્ત્રમાં અપાઈ છે તે મુજબ ચાલતાં હોય, તો તેઓને દુઃખ આવતેજ ક્યાંથી ?

(૨૨૬) સુખમાં જુદાને યાદ ન કરે, અને દુઃખમાં તેની મદદ માંગે, એવા અરજદારની અરજ કોણ સાંભળે ? સારાંશ કે, આપણી સુખી હાલતમાં, જુદાને ભુલી જઈ, ખીજાને નુકસાન થાય એવા કામો કરીએ, તો કુદરતના કર્મનાં (Law of Karma or Cause and Effect) કાયદા મુજબ વળતાં દુઃખો આપણને આવે તો, તે આપણને ભોગવવાંજ પડે.

(૨૨૭) જ્યારે દુઃખ આવી પડે છે ત્યારેજ શરીરની કસોટી પાને પરિક્ષા થાય છે, અને માણસને દુઃખજ ભણું છે, કારણ કે ત્યારેજ તે જુદાને હરખો “એ જુદા જુદા” કરીને યાદ કરે છે. જુદા નહિં મળે, ને તેને બદલે દુનિયાની બધી સંપત્તિઓ ને સુખો મળે, તેઓ માણસને અતે શું કામ આવવાના છે ?

(૨૨૮) શરીરને દુઃખ થઈને તેનું આમર નિકળી પડવું હોય, છતાં, જે જુદાની યાદ થઈ શકવી હોય તો તે ભણું, પણ શરીર સુનાં—રૂપમાં સોટવું હોય, ને તેનાં તેમ સોટવાથી જે જુદાની યાદ બની આવતી ન હોય, તો એવાં તારાં સોનાં જેવાં દેહને બાળી નાંખવાને તે નાશ પામી, જાય તો ઘણું સારું— સારાથ કે તવમરી સાથે જુદાની વિસરકામ રહે, તે કરતાં જનર કગાલ હોવા છતાં, જુદાની યાદ મનમાં રહે, તે વધુ પસંદ કરવા જોગ છે.

૨૨૯

જા ૧૨ સેત ના સેવિયા, હરિજો સુમરન નાહો,
સો ૩૨ મરહટ સરિખા, ભુત બસો તા માહો

૨૩૦

રામ નામ તો રતન હય, હવ નતન કરી રાખ;
જખ પડેગી સંકટી, તમ રાખે રધુનાથ

૨૩૧

નમ જાગે નમ ગમ નમ, સોવન ગમ સભાર,
હકન બેશત આતમા, ચાવનહિ ગમ ચિતાર.

૨૩૨

છતને તારે ગગનમે હો, ઇતને ચતુ હોય,
કૃપા હય શિરામકી, તો બાવ ન વાકો હોય

૨૩૩

તો ગઈ મુમગન અગમે, પાડ કરે મન લાય;
બકિત નાન મન ઉપજે, કલે કૃત્રીર સમગાય

(૨૨૯) જે ઘરમાં સંતો યાને ખુદાને પિઝાણનારા માધુ પ્રયોગની સેવા કરવામાં આવતી નથી અને જ્યાં ખુદાની યાદ થતી નથી, તે ઘરે સગમાંજ સરખાં જ છે અને ત્યાં શુભ-સંવિતનો જ વાસો હોય છે.

(૨૩૦) રામ નામ તો ઐક દિરો યાને અમુલ્ય રતન છે, તેને તું તારા જીવની પેઠે સાચવીને રાખ, કે જે વખતે તને દુઃખ આવી પડે ત્યારે, ખુદા તને બચાવી સે.

(૨૩૧) હંધમાંથી જાગૃત થતાં જ રામનું નામ સે, મુલી વેળાએ પણ ખુદાને યાદ કરીને જ સુઈ જા; અને ઐવી રીતે ઉઠતાં, બેસતાં, યાને હરેક કામો કરવી વેળાએ, તેનું (ખુદાનું) જ નામ તારા મનમાં ચિતાર્યો કર, યાને તારું મન ખુદામાંજ ગુલામનું રાખ.

(૨૩૨) આસમાંન પર નેટલા તારા (batar) છે, તેટલા પી ને તારા શત્રુઓ હોય, પણ જો તારાં મનમ ખુદા હોય તો તેનાં ભેરે, તારા ઐક બાળને પણ કોઈ ઈન્જ કરી શકનાર નથી.

(૨૩૩) જે કોઈ સ્મરણ કરવાનાં મંત્રો (manthras) મોહડે કરી તે ઉપર મનન કરે, તો, હું કમ્પીર કરું છું કે, ખુદાની ભક્તિ કેમ કરી તેનું માન તે માણસનાં મનમાં આવી જાય.

૨૩૪

જપ તપ સયમ સાધના, સખ સુમરન કે માહિં;
કપીર જાને યા રામજન, સુમરન સમ કેછુ નાહિં

૨૩૫

સહકામી સુમરન કરે, પારે ઉત્તમ ધામ,
નિષ્કામી સુમરન કરે, પાવે અવિચલ રામ.

ખુદા આહુર નથી, તારી અંદરજ છે.

૨૩૬

પથર પુજે હરિ મિલે, તો મે પુણી ગિરિરાય,
સખસે તો ચક્કિ લલી, પિસ પિસ કે ખાય

૨૩૭

દોહિ નિરંતર દેહરા, તામે પ્રત્યક્ષ દેવ,
રામ નામ સુમરન કરો, કહા પથરકી સેવ.

(૨૩૪) જપ કરી, તપેશ્વરા કરવી, યોગ કરવો એ સહ સ્મરણ ની અંદરજ આવી જાય છે, તેથી સ્મરણ જેવું ખીણું કશું એ નથી, એવું હું (કબીર) સમજું છું અને જે કોઈ જુદાનો બદો છે તે જાણે છે.

(૨૩૫) પોતાને માટે કાંઈક સારા બદલાની આશા રાખીને જે કોઈ સ્મરણ કરે, તો તેને તે સુખ મળે; સ્વર્ગ મળવાની ઇચ્છા રાખી જે કોઈ સ્મરણ કરે, તેને સ્વર્ગ મળે, પણ જે કોઈ, ઇચ્છા ગહિત યાને પોતા માટે કાંઈ પણ બીજા કે સુખ માગ્યા વગર, સ્મરણ કરવું એ મારી રૂઝ છે એવું સમજીને માત્ર જુદાના પ્રેમ અર્પેજ ને સ્મરણ કરે તે માણસ જુદાને પામે, જે હમિયતીનો હોવાથી તેને સદાકાળનું (Eternal bliss) સુખ મળી જાય.

(૨૩૬) કબીરજી કહે છે કે:—જો પથ્થર પ્રજ્જવાથી ખોદા મળતો હોય, તો હું આખો ગિરનારનો પહાડજ પ્રજ્જું પણ સહ કરતા બટી (પ્રજ્જ) હોય તો કેવું સરસ, કે તેથી દુણીને લોટખી ખાવા મળે!

(૨૩૭) તારું શરીર એજ તારૂં દેવળ છે ને તેમા જ ખરેખરો દેવ યાને જુદા બેઠેલા છે, તેનું સ્મરણ કર્યા કર. બાકી પથ્થરની પ્રજ્જ કરવાથી યાને ખાહેરનો દેખાવ કર્યાથી તારું શું વળવાનું?

૧૨૨ ખુદા બાહે નથી, તારી અંદરજ છે.

૨૩૮

પથ્થર મુંખ ના બોલહિ, જો શિર ડારો કુટ,
રામ નામ સુમરન કરો, દુગ્ગ સખહિ જીક.

૨૩૯

કુબુલ્લિકો સુજે નહિ, ઉઠ ઉઠ દેવલ ભય,
દિલ દેહરાકી ખખર નહિ, પથ્થર તે કહ્યા પાય?

૨૪૦

પથ્થર પાની પુંજ કર, પથ પથ મુવા સંસાર;
ભેદ નિરાલા રહે ગયા, કોઈ બિરલા હુવા પાર.

૨૪૧

મકકે મદિનેમેં ગયા, વહાલી હરકા નામ,
મેં તુંજ પુછું હે સખી, કિન દેખા કિસ ઠામ?

(૨૩૮) ગમે માયું કુઠીને મરિયે, તોખી પર્યંત કાઈ સુખમાથી બોલવાનો છે? માટે તું રામ નામ જાપ્યા કર, બાકી ખીન્ન બધું કરવાનું મુકી દે

(૨૩૯) તેઓને ખરી સમજ નથી તેઓજ દોડતા દોડતા દેવળમાં જાય છે, માણસનું દિલ તેજ પરમેશ્વરનું રહેવાનું દેવળ છે એ વાત તેઓને અપ્પર ન હોવાથી બિમારા, પરધરના બાધેલા દેવળમાં જુદાને યોધવા જાય છે, તે બાદ તેઓને કેમ મળે! (Know ye not that ye are the Temple of God, and the Spirit of God dwelleth in ye? —Christ)

(૨૪૦) અપ્પર અને પાણી પુંછ પુછને, શાને એવા માત્ર બાહેઁના દેખાવો કરી કરીને, સસારના બધા લોકો કુખી મુખા છે, જ્યારે જુદાનો બેદ તો ખીન્ને જ છે, જે વાત કોઈ વિરલો પુરુષજ જાણે છે અને નેથી તે સમજને અરે! મરતો મકડીને પાર ઘર્ષ જાય છે

(૨૪૧) મકકા મદિનામાં ગયા તો લાખી જુદાનું નામ તો છેજ, પણ (સુસલમીન ધર્મવાળાઓને કખીરજી કહે છે કે) આ મારી બેન, તું મને દેખાડ કે કયે ઠેકાણે, મકકા મદિનામાં તે જુદાને ઘોઠો? અર્થાત—કખીરજીનું ડેહતુ એ છે કે જુદા આપણાથી બાહેર નથી, પણ આપણી અંદર જ તે રહેલો છે.

(૨૪૨) રામનું નામ તો ઠગાગ, લુટાગ યાને દુનિયાના ખૂરા ભલા સદે કોઈ સોક (માહડેથી) છે છે, પણ ને સ્મરણ યાને જ્ય વડે, ધૃત, પૃથ્વાદ અને ઐશ્વ (મોટા થઈ ગયલા) નરો, ઇશ્વરને પોહોચી ગયા, તે સ્મરણ શ્રી ઈન્દ્રીજ તરેહનું છે.

(૨૪૩) મન સુદ્ધ (નિર્મળ) થયા વગર ખુદાની યાદ (સ્મરણ) થઈ શકતી નથી; દેવાના હેતુ વગર બકિત થઈ શકતી નથી. જેમ પારસ મણી (philosopher's stone) અને સોદાની વચ્ચે ખીજી કોઈ ચીજ આડી પડેલી હોય તો સોદાનું સોનું થઈ શકતું નથી, તેમજ હેતુ ખુદા પર લાગેલું નહીં હોય, અને દુનિયરી ચીજો ઉપરજ હોય, અને મનમાં તે ચીજોના ખ્યાલો આપ્યા કરે, તો ખુદાનું બજન કેમ થાય, ને ખુદા કેમ દેખાય?

(૨૪૪) માથે પાણીનો ઘડો મુકીને, છુટે હાથ ચાલતી અને વાતો કરતી જ્યાં છતા, પનિયાગણ (સ્રીનું) ધ્યાન તો ઘડામાંજ લાગેલું હોય છે, તેમ સ્મરણ કરતી વળાંમિ મન ખુદા તરફજ લાગેલું રહે, એવું સ્મરણ કરતા વુ શીખ.

(૨૪૫) જેમ એક ક જીસ માણસ પેસાને પુંને છે, અને તેને એક ઘડી પણ યાદ કર્યા વગર રહેતો નથી, તેમ ખુદાનું સ્મરણ એવું કર કે તારા મનમાંથી ખુદા એક પલ વાર પણ બુલાય નહિ.

સુમરણ કરવાની ખરી રીત.

૨૪૬

તેસી નેપત હરામ છે, એસી હરસે હોય,
ચલા જાવે વૈકુંઠમે, પલ્લા ન પકરે કોય.

૨૪૭

ખાહરે કયા દિખલાઈયે, અંતર કહિએ રામ ?
નાહિં મામલા ખલકસો, પડા ધનિસેં કામ.

૨૪૮

માલા તો કરમેં ફિરે, છબ ફિરે ગુખ માહિ:
મનવા તો ચી દિશ, એસો સુમરન નાહિ.

૨૪૯

સુમરન એસો કિછયે, ખરે નિશાને ચોટ,
સુમરન એસો કિછયે, હલે નાહિં છબ હોઠ.

૨૫૦

હોઠ કહ હાલે નહિ, છબ્યા ન નામ ઉચ્ચાર,
ગુપ્ત સુમરન જો જાને, સોહિ હસે હમાર.

(૨૪૬) કોઈ હસામની ચીજ ઉપર મન જેવું લાગી જાય છે, તેવું ઇશ્વર તરફ મન લાગી જાય, તો તે માણસને ખુદાની મુલાકાત થાય, અને તેમાં ક્રોધ (દેવ કે ફરેસ્તા) થી પણ અટકાવ નાંખી શકાય નહિં.

(૨૪૭) બાહરનો ફોકટ દેખાવ શું કામ કરે છે? તારા દેવામાં ખુદાનું નામ યેતો રહે, તને કુનિયાં અને તેનાં લોકો સાથે કામ નથી, પણ જે ધણી (ખુદા) તારાં દેવામાં બેઠેલા છે તેની સાથે જ કામ છે.

(૨૪૮) હાથમાં માલા (તસ્બીર) ફર્યા કરે, ને મોહકામાં “ખુદા ખુદા” ધમા કરે, પણ જો મન ખુદામાં લાગે નહિ, અને કુનિયાંની અનેક ચીજો તરફ વારા ફરવું દાડવા કરે, તો એવી યાદ (સ્મરણ) ખુદાની મુલાકાત કરાવે તેવી કાર્ય સાધક ગણાય નહિ.

(૨૪૯) સ્મરણ તો એવું કરીએ, કે જેમ તીર જમને બરાબર નિશાંણે ચાને ઠાંકેલી ચીજ પર ચોંટાડી જાય, તેમ મન જમને ખુદાપર લાગી જાય. સ્મરણ એવું કરવું કે જમ ને હોઠ હીલે નહિં, પણ મન ખુદા પર લાગી રહે, સારેજ તે ખરું સ્મરણ કહેવાય.

(૨૫૦) હોઠ તથા ગળું પણ હીલે નહિં, અને જીભ પણ તામ ઉચ્ચાર થાય નહિં, તો બી અંદર ગુપ્ત (Silent meditation) સ્મરણ ચાલુ રાખે, તેજ ખરું સ્મરણ કરનારો હંચ ચાને સાધુ છે.

૨૫૧

અંતર “હરિ હરિ” હોત હય, મુખડી હાજત નાહિ,
 સેહેજે ધુન લાગી રહે, સંતનકે ઘટ માહિં.

૨૫૨

અંતર જપીયે રામજી, રોમ રોમ રં-કાર,
 સેહેજે ધુન લાગી રહે, એહિ સુમરન તત્સાર.

૨૫૩

સુમરન મુરતિ લગાય કે, મુખસે કધુ ના બોલ,
 બાહર કે પટ દેય કે, અંતર કે પટ ખોલ.

૨૫૪

લેહ લાગી તમ જાનીયે કયુ છુટ ન જાય;
 જનત હિ લાગી રહે, મુવા માહી સમાય

(૨૫૧) અંદર (દેશમાં) “હ્રિ હ્રિ” (“પ્રુદા પ્રુદા”) એવા અવાજ થયા કરે, ત્યાં પછી માહોડેથી બોલવાની જરૂર રહેતી નથી, એવી રીતે જેઓ સાધુ (પવિત્ર) પુરુષો થયા છે, તેઓનાં દેશમાં પ્રુદાનું ધ્યાન વગર મહેનતે થયા કરવું હોય છે, તેથી તેઓને માહોડેથી બોલવાની કંઈ જરૂર રહેતી નથી.

(૨૫૨) મનમાં (રામની) જપ કર્યા કરીએ ત્યારે આખરે રામનાં નામનો અવાજ, આપણા રૂવે રૂવે ઉઠવા લાગશે, અને પછી વગર મહેનતે પ્રુદાનું ધ્યાન થયા કરશે, પ્રુદાનું સ્મરણ કરવાની ખરી રીત એવી છે.

(૨૫૩) પ્રુદાનાં સ્મરણમાં તાર સઘળું ધ્યાન આપી સ્મરણરૂપ થઈ જા, ને પછી માહોડેથી સ્મરણ કરવું બંધ કરે, બહારના બધા પડદા બંધ કરે, એટલે કે બહારની હિંદુઓનો વ્યવહાર બંધ કરે, અને અંદરના પડદા ખુલા કરે અને અંદરની અનુભવ શક્તિને ખીલવ.

(૨૫૪) જ્યારે માણસને પ્રુદાની સહ એવી લાગી જાય કે, જીવતા જીવત તો તે જાગજાગ નહિ, પણ મરણ પળાએ, સર્વે દુઃખો ખમવા સાથે બી, તેના મનમાં પ્રુદાની જ યાદ રહે, ત્યારે જાણવું કે તે માણસને ખરી પ્રુદાની સહ લાગી હતી.

ખુદાને મળવાનો દરવાજો રાઇથીળી બારીક છે.

૨૫૫

ખુંદ સમાના સમૂદમે, જાનતં હુય સખ કાય;
સમૂદ સમાના ખુંદમે, જાને બિરલા કાય.

૨૫૬

ભકત દવાર હુય સાંકડા, રાઈ દસમા ભાય;
મનહિ જળ રાવત હો રહ્યા, કયું કર શકે સમાય?

૨૫૭

રાઈ ખાંતા ખિંસવા, ફિર ખિસનકા ખિંસ;
ઐસા મનવા જો કરે, તાહિ મિલે જગાંદીશ.

(૨૫૫) પાણીનું ટીપું સમુદ્રમાં સમાઈ જાય તે તો આખી દુનિયાં જાણે છે, પણ આખો સમુદ્ર એક ટીપાંમાં સમાઈ જાય તે તો કોઈકજ વિરલો પ્રરૂપ જાણે છે. જ્યારે યોગી સમાધી અવસ્થામાં જાય છે, ત્યારે તે આખા વિશ્વ યાને જગતને ચોતાનાંજ અંતર હૃદયકાશમાં જ જીવે છે, અને આવો અતુલ્ય કોઈક વિરલા યોગીને જ થાય છે, જે વાત જમતનાં લોકોને સમજતી નથી.

(૨૫૬) ખુદાનો બક્ત થવાનો દરવાજો એટલો તો સાંકડો છે કે રાઈના દશમાં ભાગ જેટલો તે છે, પણ, મન તરેહવાર વિચારોના જમ્યા એકઠા કરીને પવેત નેવું મોઢું થઈ જાય ત્યારે, એવા સાંકડા દરવાજામાં તે કેમ દાખલ થઈ શકે?

(૨૫૭) રાઈનાં દાણાંનો વિસમા ભાગ કરો, અને તે વિસમાને પણ વિસમા ભાગ કરે, એવું નાનું મનને જે કોઈ કરી શકે, ત્યારે જ તેને પરમેશ્વર મળે એટલે કે હદિએનાં સર્વ વિષયોના સર્વ વિચારો જેનાં જતા રહ્યા હોય, એ પ્રમાણે જેનાં મનનું “મનપણ” એટલે વિચારવાપણું જરૂં રહ્યું હોય, તેને ખુદાની મુલાકાત થાય.

મનથીજ સ્મરણરૂપ થઈ જા.

૨૫૮

મેરા મન મુનરે રામકો, મનમે ગન સનાય,
મનહિ જળ ગમ હો રહ્યા, તો શિશ નમાવુ કાપ?

૨૫૯

કમીર! નન નિશ્ચય કરો, જાવિદ કે ગુન ગાય,
નિશ્ચય ખિના ન પાઈયે, કોટીક કરો ઢપાય

૨૬૦

માયા જપુ ન કર જપુ, મુખસે કેહુ ન રાન,
રામ હમેરા હમકો જપે, મે બેસ રહુ વિશ્વામ

(૨૫૮) મારૂ મન હવે તો ખુદાનેજ યાદ કરે છે, અને તેમા ખુદાનો વિચાર માન જ રહેલા છે, ને ખીજો કોઈ વિચાર રહ્યો નથી, મન ખુદારૂપ થયું છે એ પ્રમાણે જ્યારે મન પોતેજ ખુદારૂપ બની ગયું છે ત્યારે હું મારૂ માથુ શા માટે નમાવું ?

(૨૫૯) ઓ કબીર! ખુદાના શુભ ગાઈ ગાઈને અને શુભ ગાવાનો લખ મનને લગાડી લગાડીને તેને ખીજ ખીજ ખાસો પર જવું અગ્કાન મન ખીજ ખાસો પર દોડવું અટક્યા વગર, અર સ્મરણ થઈ શકે નહિ એ સિદ્ધાંતના ખીજ કરોડો ઉપાય તુ કર્યોનો તે બધા ફોફટ જશે

(૨૬૦) કબીરજી કહે છે કે, હું તો ખુદાની જપ, નથી માલાએ કરતો કે નથી હાથે કરતો, કે ન મોહડેથી રામ પુકારતો મારી જપ કરનાની રીતી એરી છે કે માલા યા તકબીર ફરવાની પડેજ નહિ, હાથ હીવાનવો પડે નહિ, ને મોહડેથી (પણ) “ખુદા કચીને બોલવું પડે નહિ, પણ માર ચરી-ઈ દિઆ ને મન, જે બધા મળીને હું બન્યો છું, તે બધા શા ત થઈ, તેઆ મળે નહિ થઈ જાય, ત્યારે આ ચરીરમા જે બાન (consciousness) બાકી રહે, જે ખુદાનો અંશ (part) છે, તે બાન, પેલા ભાંન ને જપે છે ને મળે છે, જે ભાંન જગતમા પસરીને અપરમપાર ખાલી જગા (Space) મા રહેલું છે, જે ખુદા યાને “હું મેરાગીનો હું” છે ને સાથે એકન થઈ જાય છે

૨૬૧

નામ ખિમારે ફેલકા, જીન દસા સખ જાય,
જળહિ છોડે નામકો, સખહિ લાગે આપ

૨૬૨

રામ જપે અનુરાગસે, સખ દુઃખ ડાલે ધાય;
વિશ્વનાસે તો હરિ મિલે, લોહા કચન હોય

૨૬૩

રામ નાન પુકારતા, મિઠા મોહ^૧ દુખ^૨ દનદ^૩,
નનકી દુખ^૪ના નમ ગઈ, જળ ગુરૂ નિવે ગોવદ

(૨૧૧) ખુદાનું નામ જપતા જપતા, શરીરનું ભાંન ખુલી જવાય છે, અને જીવ તરીકેની હાલત જતી રહે, એટલે કે “હું” રૂલાણી માણસ છું” એવી યોગાની યાદ નહિં રહે, સ્વારખી બીજી એવી હાલત આવે કે જ્યારે નામ જપવાનું બી હુડી જાય, યાને જપનાર અને ખુદા જુદા છે એવો વિચાર નિકળી જાય, સારે માણસ વિચરૂપ યાને સર્વરૂપ થઈ જાય યાને ખુદા સાથે એક થઈ જાય.

(૨૧૨) હૈયાના હેતથી જો છું ખુદાની જપ કરશે, તો તારો સર્વ દુઃખો મટી જશે, અને ખુદા મળશે, એવો પાકો ભરોસો રાખીને તું ખુદાની જપ કરશે, તો ખુદા તને ખચીત મળશે, ને તું હમણા સોમ જોવા છે, તે પછી સોના જોવા થઈ જશે.

(૨૧૩) કખીરજી કહે છે કે, ખુદાના નામની જપ કરતા કરતા, ધર્મિએને ગમતી ચીજો પર ક્રીપલાની દેવાની મારી દેવ” હુડી ગઈ ખુદાની જપ કરતા કરતા, મારી ઉપર ને મારો યોગાનાઓની ઉપર વધારે હેત રાખવું, ને ખીજાઓ ઉપર ઓછું હેત રાખવું અથવા ખિલકુલ નહિં રાખવું, તથા યોગાના લાભો જ સામવ્યા કરવા ને ખીજાના લાભો નહિં સામવવા, અથવા સામા હુટવા, એવી જે મનની જુદાઈની લાગણી હોતી, તે મટી ગઈ ખુદાના નામની જપ કરતા કરતા મારા સમિત અને કિયામાણુ કર્મો નાશ પામ્યાં, તેથી તેઓથી ઉપજનારા મારા દુઃખો મટી ગયા, અને રૂકત પ્રારબ્ધ કર્મોથી ઉપજતા દુઃખોજ બોગવવાના બાકી રહ્યા છે, અને તેઓની ખી મને કાઈ દરકાર નથી કાંઈ જે જ્યારે શુદ્ધ મળે ને ખુદા મળે ત્યારે મનની સર્વ ચિંતાઓનો છેડા આવી ગયો હોય છે.

આ કલ્પયુગમાં પુદાનાં નામથીજ કલ્યાણ
થઈ ગયું.

૨૬૪

નિશદીન એક પત્ર હિ, જો કલ્પે રામ, કમીર
તાકે જનમ જનન કે, જલે પાપ શરીર

૨૬૫

કલ્પયુગને છવન અટપ હય, કરીયે બેગ સભાર,
તપ સાધન ધ્યુ ના મને, તાને નાન સભાર

૨૬૬

નાન નેનનન ગમી ગહા, જને જિગ્યા માય
જાકુ મિત્રીયા સદગુરુ, તાકુ નાલન પોય

૨૬૭

ગજ ગના ના બડા, બડા જો મુનરે રાન,
તાહિ તે જન બડો, જો મુનરે નિજ નામ

૨૬૮

કમીર, ને માગુ એ નાગના, મથુ દિને મોહે સોય
મત મમાગમ હિં કયા, હુનારે નિશદીન હોય

આ કલ્પયુગમાં ખુદાના નામથીજ કન્યાંણુ થઈ શકે. ૧૩૭

(૨૬૪) અરે કખીર! રાતે યા દીપસે, એક પગવાર પશુ જે કોઈ રામનું નામ ખરાં હોયથી લેશે તેનાં જન્મો જન્મનાં પાપો દુર થશે.

(૨૬૫) આ કલ્પયુગમાં, માણસની છાંદગી ધણાંજ યોગ વરસતી છે, માટે તું જલદીથી ખુદાને યાદ કરી લે; કારણ કે છાંદગીની મુદત ઘણી કમતી હોયથી, આપણથી તપ, સાધન, જે કરવાને બહુ લાંબો કાળ લેઈએ છે, તે આ કલ્પયુગમાં બની શકતું નથી, માટે તું નામ સ્મરણ જ કર્યા કર.

(૨૬૬) તે નામ આપોમા રમી રહેલું હોય છે, જેને કોઈ વિરથો પ્રશ્ન જ નાણું છે, અને જેને સદયુર મળ્યા હોય તેને સમજ પડે છે.

(૨૬૭) લોકો કહે છે કે, રાજાઓ મોટા છે. પણ હું (કખીર) કહું છું કે જે રામ (સાકાર ઇશ્વર-manifested God) તુ ધ્યાન કરે, તે રાજાઓથી મોટો છે. પણ એ સાકાર ઇશ્વરનો લક્ષ કરતા, જે કોઈ નિરાકાર (ઈશ્વર) ના ધ્યાનમાં રહે, તે વધારે મોટો છે.

(૨૬૮) કખીરજી ખુદાને કહે છે કે, આ ખુદા હું તારી પાસે એકલુંજ માંચું છું કે મને સાપુસનોની સંગત ને તારે લગતાં જ્ઞાનની વાતો રાત્રે ને દિવસે થયા કરે ૨

સદગુરુન એ માર્ગ દેખાડી શકે.

૨૬૯

મુગટા જુગટ માગુ નહિ, ભક્તિ દાન દિને મોહ
એર કંઈ માગુ નહિ, નિશ્ચિન જાય તોહ

૨૭૦

સુમરન મારગ સાચકા, સદગુરુ દિયે જતાય
સ્વાસ ઉવાસે સુમરતા, એક દિન મિલ્યા આપ

૨૭૧

પ્રમ બિના ધીરજ નહિ, બિરહ બિના વેરાગ
સદગુરુ બિના નિઠે નહિ, મન મનસાકા દાગ

૨૭૨

પુરાહિ સદગુરુ બિના, હિરદા શુદ્ધ ન હોય
મનયા વાયા કર્મના, મૂન વિન્ને મગ કોય

(૨૬૯) નથી માગતો હું ગળ ને પાટ, પણ મને તારી ભક્તિ કરનાનું દાન બહેસ કર, અને રાત ને દિવસ હું જપ કરી તારું ધ્યાન ધરું-એ સિવાય ખીજું હું કાંઈ માગતો નથી

Only, O Lord in Thy dear love,
Fit us for perfect rest above,
And help us this and every day,
To live more truly as we pray.

KEBLE

(૨૭૦) ખુદાનું નામ સમગ્ર કરવાનો ખરો રસ્તો સદ્ગુરુજી બતાવી આપે છે, અને તે રીતે, જે કોઈ ખુદાનું સમગ્ર નિરતર કર્યા કરે, તેને એક દિવસ ખુદા મળી જશે

(૨૭૧) જ્યાસુખી માણસના હેવામાં ખરો (બિનસ્વાર્થ) પ્રેમ આવતો નથી લાસુખી તેનું મન ધીગજધી ભક્તિમાં બેસતું નથી, અને જ્યાસુખી માણસને ખરો ભક્તિભાવ ખુદા તરફ લાગતો નથી, લાસુખી તેને વૈરાગ્ય આવતો નથી અને પ્રદિગ્માના વિષયો ભ્રમવવા ઉપરથી તેનું મન ખસતું નથી, અને જ્યાસુખી સદ્ગુરુનો મિળાવ તેને થતો નથી ત્યાસુખી એ બધું થતું નથી અને તેના મનના વિકારો ને ગુસ્સાઓ જતા રહેતા નથી

(૨૭૨) પણ હું આ એક વાત કહું છું તે તમા સહ કોઈ બગબર યાદ રાખજો જેનો પોતાનો અભ્યાસ અધુરો રહેતો હોય, તેણે કોઈની સાથે, સદ્ગુરુ કહેવાય નહિ. જેનો અભ્યાસ પૂરો થઈ રહેતો હોય તેજ સદ્ગુરુ કહેવાય. તેણે પુરો માની ગુરુ મળે ત્યારેજ મન, વાચા ને કાંપો પવિત્ર થાય, અને ત્યારેજ આપણા હાથે થતા પાપો અટકે, અને થતા પાપો અટકે, વિચારોએ થતા પાપો અટકે, ને લાગણીઓએ થતા પાપો અટકે

ગુરૂ વિષે.

મહાગુરૂ મહિમા

૨૭૩

ગુરૂ જિન જ્ઞાન^૧ ન ઉપજે, ગુરૂ જિન નિરે ન લેન,^૨
ગુરૂ જિન સશય ન નિદે, જય જય જય ગુરૂદેવ.

૨૭૪

ગુરૂ જિન જ્ઞાન ન ઉપજે, ગુરૂ જિન નિરે ન નોલ
ગુરૂ જિન વખે ન વૃત્ત્યકો, ગુરૂ જિન મિદે ન દોન

૨૭૫

ગુરૂ નાગાયન કપ^૧ ઇય કગુરૂ જ્ઞાન કા મટ,^૨
સદગુરૂ જયન પ્રતાપસે, નનકે મિદે ઉચ્ચા.

(૨૭૩) ગુરુ વગર આપણી છાદ્યીને લગતી ખરી વાતો ને ભૂત ભવિષ્યની વાતો સમજતી નથી. ગુરુ વગર એ વાતોને લગતા આપણા સંશયો^૩ મટતા નથી. ગુરુ વગર આપણને પગેક્ષ માન^૨ થતું નથી, એમણે કે, ખુદાને લગતી શાસ્ત્રમાં કહેલી વાતો સમજતી નથી અને ગુરુ વગર આપણને અપરોક્ષ માન^૨ થતું નથી એમણે કે, ખુદાની મુનાકાત થતી નથી, માટે હમારી પ્રાર્થના છે, કે હે ગુરુદેવ તમારી જથ થાવો, વાને જગતનું બહુ કરવાના જે જે કામો ધારીને સદગુરુઓ જગતમાં આવ્યા હોય ને આવે, તેઓના કામો હમેશા વગર મિથને પાર પડવા કરજો.

(૨૭૪) ગુરુ વગર જ્ઞાન મળી શકતું નથી, અને ખુદાની મુલાકાત થઈ શકતી નથી. ગુરુ નગર દૂરી દૂરીથી જન્મમાં મળ્યા કરવાનું મટતું નથી. ગુરુ નગર માંથી વાત મમજતી નથી, અને ગુરુ નગર આપણા કુર્જીણો મટતા નથી.

(૨૭૫) નદીનો કાઠો ઉચો ને ઢેંગાન વગરનો હોય, ત્યારે પાવરીઓ (વૅનપ્સ) બાધરી પડે છે ને એ પાવરીઓ વાળા ધાત્રી મદથી આપણે નદીના પાણીને મળીએ છીએ, ગુરુની જાણ એ ધાત્રી જેવા ધાટ છે, કેમકે આપણે તેની મદથી જ ખુદાને મળી શકીએ છીએ. ગુરુ ખુદાની મુલાકાત કરાવનારો છે, એમણે જ નહિ, પણ ગુરુ તેથી મી પ્રણામ વધારે છે કાચ જે પોતાની નિરાકાર હાલતે, આપણને પોડોઆડનાને સાર, ગુરુ, માણસનું રૂપ ધારણ કરીને આવેલા ખુદા પોતે છે છું ગુરુનું કહું કર, ગુરુનું કહું કર, તેના કહેલામાં એવા ગુણ છે, કે તારા મનની ખરી જાતની અક્રમકરો બાગી જશે, ને તે સદાનું શાંત થઈ જશે.

સદ્ગુરૂ મહિમાં

૨૭૬

સદ્ગુરૂ કે મહિમા અનત, છને અનત ક્રિયા ઉપકાર;
અનત લોચન ઉગાડયા, અનત દિખાવન હાર

૨૭૭

સદ્ગુરૂ સમાન કો નહિ, સપ્ત દિવસ નવ ખડ;
તિન લોક ના પાઈયે, ચૌર એકબિસ બ્રહ્માડ

૨૭૮

તિર્થમ ફલ એક હય, સત મિલે ફલ ચાર;
સદ્ગુરૂ મિલે અનેક ફલ, કહે કબીર બિચાર

૨૭૯

હરિ કૃપા તબ જાનીયે, દે માનન અવતાર;
ગુરૂ કૃપા તબ જાનીયે, જબ છોડાવે સસાર.

૨૮૦

જકે શીર ગુરૂ ચાની હોય, સોહિ તરત ભવ માહે;
ગુરૂ બિન જનો નન્તકો, કબૂ નુકિત સુખ નાહે

(૨૭૬) સદ્ગુરુની મોગાઈની કાઈ હદ નહિ; સદ્ગુરુના ઉપકારની કાઈ હદ નહિ આપણી અંતર દ્રષ્ટિ સદ્ગુરુ ઉઘાડી આપે, તેની જોવાની શક્તિની કાઈ હદ નહિ; ને ખુદા સાથે આપણો મેળાપ કરાવી આપે, તેની રહસ્યાની જગ્યાની કાઈ હદ નહિ, ને તેના જીવવાના વખતની કાઈ હદ નહિ, એવો સદ્ગુરુ છે

(૨૭૭) સાત દ્વીપ ને નવ ખડોમા ફરી વળો, પાતાળ પૃથ્વી ને ચરમમા ફરી વળો, ને એકવીસ ગ્રહોડો (Solar system) માં પણ ફરી વળો, ને જુઓ કે ખુદાની મુલાકાત કરાવનાર ગુરુના જોટલુ આપણુ ભલુ કરનારો ખીજો કોઈ એ બધામા કેયે ખી છે? કેયે કોઈ નથી

(૨૭૮) હું કપીર એમ માનુ છું, કે કોઈ એક જગ્યા જઈએ, તેથી જોટલુ પુન થાય, તે કરતા ચોવટ પુન કોઈ સાધુ મળ્યાથી થાય, ને તે કરતા બેસુમાર ઘણુ પુન ખુદાની મુલાકાત કરાવે એવો ગુરુ મળ્યાથી થાય

(૨૭૯) ખુદા મેહેરબાન થાય, તો ૮૩,૯૯,૯૯૯ જાતના જીવોના અવતારો ઉપરથી અહગ્રાવીને આપણને માણસ જાત તરીકેનો ચોર્યાસી લાખનો અવતાર આપે પણ સદ્ગુરુ મેહેરબાન થાય, તો તે આપણે માટે એ માણસાઈ અવતારને ખી નહિ ખમાવ એવો દુખીયારો ગણે, ને એમાથી છોડીને ખુદ ખુદાઈ હાલને પોહાચાડે

(૨૮૦) ખુદાની મુલાકાત કરાવી શકે એવા ગુરુ જેને માથે હોય, તેના જન્મ મરણનો છેડો જલદીથી આવી જાય છે. જન્મ મરણમાથી છુટવાનું સુખ, ગુરુ વગર માણસને કદી મળેજ નહિ, એમ તમે નથી જાણો

સદ્ગુરની મોટાઈ. .

૨૮૧

સદ્ગુર કે જીજ દોઈ હય, ગોવિંદ કે જીજ ચાર,
ગોવિંદસે સમ કછુ સરે, ગુર ઉતારે પાર

૨૮૨

સદ્ગુર સત્કા ચન્દ હય, છને સત્ દિયા બતાય;
જો સત્ કો પકડ રહે, તો સત હિ માહે સનાય

૨૮૩

દેવી બડી ન દેવતા, મુરજ બડા ન ચંદ,
આદ અત દાનો બડે, કે ગુર કે ગોવંદ

૨૮૪

હરિ કહે ગત એક હય, ગુર ચન્નાગત નાપ
ગુર કહે ગત એકો નહિ, હરિ ન હોય અણપ

(૨૮૧) ખુદા, પ્રથમરૂપે ચાર હાથવાળા સ્ત્રી વિશ્વ' થયા છે, ને માણસ જે જે માંગે, તે તે તેવણુ એ આ હાથે આપી શકે છે. પણ સદ્ગુરને જિવારને તો બેજ હાથ છે; તે તારી સર્વ કામનાઓ યાને ઇદ્રિઓથી ભાગવાની મળતી પ્રતી પાડી શકતો નથી, પણ સુકિત આપનારું એકજ કામ જે તે કરી શકે છે, તે મર્વ કામનાઓ કરતાં બી વધારે મોટું છે.

(૨૮૨) સદ્ગુર સત્ગુરું યાને ખુદાનું જાહેર (manifested) થયણું બીજું નામ છે, કે જે (સદ્ગુર જ) સત્ (ખુદા) ને બતાવી શકે છે, અને સત્ જે એક જ છે (ખુદા છે) તેને જે પકડી રાખે તે આખરે તે સત્માર્ગ સમાઈ જાય.

(૨૮૩) દેવી કે દેવતા (તારી ફરેસ્તો કે નર ફરેસ્તા angels) કોઈ મોટા નથી, કે નથી મંદ્ર કે સૂર્ય, તેઓ સંધળા ફાતી છે યાને તેઓનો એક વેળા નાશ છેજ. જે ખરા મોટા છે તે તો ગુર અને મોવિદ (ખુદા) એ બે છે, કારણ કે તેઓ શરૂઆતથી તે છેડા તલક રહેનારા છે.

(૨૮૪) ખુદાનો કોય થાય, તો બી આશરો લેવાની એક જગા બાકી રહે છે, તે એ છે કે ગુરને શરણે જવું, જે ગુર આપણા દુઃખ મટાડે પણ ગુરનો કોય થયો, તો આપણે માટે આશરો લેવાની એક બી જગા બાકી રહેલી નથી, કાંય જે ખુદા આપણને મદદ કરતો નથી.

૨૮૫

ગુરૂ ગોવિંદ દાનો ખડે, કિસકે લાગું પાય;
બલિહારી આ ગુરૂકી, અને ગોવિંદ દિયા બતાય.

૨૮૬

પુંજ ગુરૂકી કિલ્લે, સબ પુંજ જોડિ મારે;
નબલગ સિંચે મુખ તરુ, સાખા પત્ર અઘાય.

૨૮૭

સદ્ગુરુ કા એક દેશ હય, જો બસી જાને કોય;
કહિયા તે હંસ હોત હય, જાત વરન કુલ જોય.

૨૮૮

સબ કછુ ગુરૂ પાસ હય, પાઈયે અપને લાગ;
સેવક મન સોંપી રહે, નિશ્ચદિન ચરને લાગ.

૨૮૯

ગુરૂ ગુંગા ગુરૂ બાવરા, ગુરૂ દેવન કા દેવ,
જો તું શિષ્ય શયાનાં, તો કર ગુરૂકી સેવ.

(૨૮૫) કખીર કહે છે કે, મારી પાસે મારો ગુર અને ખુદા એ બે હોવા હોય, તો હું કોણને પગે લાગું? હું તો મારો ગુરને જ પગે લાગીશ, કારણ કે ગુરની જ કૃપાથી મને ખુદા મળ્યા.

(૨૮૬) હું ગુરનીજ પુજા કર, કેમકે તેમા સર્વ પુજા આવી જાય છે જેમ માડના મુળને પાણી પાનાથી, તેના ડાખળી, પાદડા વગેરે પોપાય છે, તેમ ગુરની પુજા કરવાથી, સર્વ દેવતાઓની પુજા થઈ ગયલી મણાય છે.

(૨૮૭) જે કાંઈ સદ્ગુરનો થઈને રહી જાણે, તે કાગડા જેવો નીચ હોય તો ખી બદલાઈને હસ જેવો ઉચ થાય. આરમાની જે વર્ણમા તે જનમ્યો હોય, તે વર્ણથી તેનામા ઉપજેલા તેના સર્વ કુર્તુઓ મટી જાય, જે જાતમા તે જનમ્યો હોય, તે જાતથી તેનામા ઉપજેલા તેના સર્વ કુર્તુઓ મટી જાય, અને જે કુળમા તે જનમ્યો હોય, તે કુળથી તેનામા ઉપજેલા સર્વ કુર્તુઓ મટી જાય.

(૨૮૮) હું જે માગે તે ગુર આપી શકે તેવું છે, માટે તારો નસીબમા જેટલું હોય તેટલું તેની પાસેથી મળી શકે. તારું મન ગુરના મનથી જુદું અને સ્વતંત્ર ના રાખ, ગુર જે આહે તેજ તારે આશું ખી હોય તેમ કર, અને રાત હાડો તેને પગે લાગ્યા કર.

(૨૮૯) ગુર ગુગો હોય કે જોલતો હોય, અટપટીયો હોય કે ધીરો હોય, મીઠાકીન હોય કે મોટાઓમા મોટો હોય, ને ગુર કાંઈ ખી અનુકુલ કે બિનઅનુકુલ અવસ્થામા હોય, તે બહાગની અવસ્થા ઉપર તારે નજર રાખવી જ નહિ, હું જે ડાહો ચેલો હોય, તો ગુર મને નેની બાહરની બિન અનુકુલ અવસ્થામા હોય, તો ખી તેની સેવા સારી રીતે કરજે.

ગુરૂપર જાનફેગાની કરવાથી મળતુ બેહુક સુખ.

૨૮૦

શબ્દ બિચારી જો ચલે, ગુરૂ મુખ હોય નહાવ,
કામ કોધ બ્યાપે નહિ, કબૂ ન આસે કાલ

૨૮૧

ગુરૂ મહિમા ગાન સદા, મન અતી ગાખી માદ,
સો બન ફિર આને નહિ, બેઠ પ્રભૂકી ગોદ

૨૮૨

સશય ખાયા સકવ જુગ, સશય કોઈ ન ખાય
જે બેધ્યા ગુરૂ અક્ષગ, સશય સુન સુન ખાય

૨૮૩

પુરા સદ્ગુરૂ સેનતા, અતર પ્રગટે આપ,
નનસા વાચા કર્મના, મિટે જનમ કે તાપ

૨૮૪

ગુરૂ ગોવિંદ એક હય, દુઝા હય આ મરુ,
આપા મેટ જીવન મરે, તબ પાને દિદાર

ગુરુપર જનકિશાની કરવાયો મળવું જોઈએ મુખ. ૧૪૯

(૨૯૦) ગુરુનાં મુખમાંથી જે શબ્દ (શિક્ષણ તરીકે) મળ્યો હોય તે પ્રમાણે વિચાર કરીને જે કોઈ ચાહે, તે પાર પડી જાય. તેને કામ ઈર્ષ્ય ઇદ્રિયોનાં વિષયો ભોગવવાની ઇચ્છાઓ, ક્રોધ ઇત્યાદિ ગુણો સાથે ઉપજે નહિં, અને દેહ છોડવી વખતે તેને જમ લઈ જાય જ નહિં.

(૨૯૧) મનમાં ધણું હેતુ રાખીને જે કોઈ પોતાનાં ગુરુનાં ગુણ હંમેશાં બાંધા કરે, તેને પુનરજન્મ નથી. તે ખુદાની પાસે હંમેશાં રહેશે.

(૨૯૨) સંશયો (doubts) સદા કાળ સહ કોઈને આગળ વધતાં અટકાવે છે, ને તેઓને કોઈ મારી શકવું નથી. પણ ગુરુએ આપેલું મંત્ર જોઈને જપી જપીને સિદ્ધ કીધું હોય, તેને કોઈ સંશય રહેતો નથી.

(૨૯૩) પુરા સદ્ગુરુની સેવા કરતા કરતાં તારાં અંતરમાં ખુદા અગર થઈ જશે, અને તારા વિચાર, વાચા, ને કાર્યોથી થયેલાં જન્મો જન્મના પાપો ને દુઃખો મટી જશે.

(૨૯૪) ગુરુ, ખુદા એકજ છે. ગુરુની ભક્તિ કરવી તે ખુદાની જ ભક્તિ કીધી ગણાય, પ્રભુવ જપવો, દેહ ભાંન પોવું, ને જીવતાં જીવત મરવું, ઈટલું કરીએ ત્યારે ખુદા દેખાય છે.

સદ્ગુરુ !વનાં પુનરજન્મનાં દુઃખો જતાં નથી.

૨૯૫

જમ દ્યારે જમફૂલ મિલે, કરતે ખંચા તાંત;
ઉનસે કળ્મુ ન છુટતે, ફિરતે ચારો ખાંત.

૨૯૬

ચાર ખાંતનેં ભરમતે, કળ્મુ ન લેતે પાર;
સો તોફો ફેરા મિઠા, સદ્ગુરુ કા ઉપકાર.

૨૯૭

રાત્ર પ્રકાશી ગુરુ મિલા, સો ખિસર મત જાય;
જમ ગોવિંદ કૃપા કરી, તખ ગુરુ મિલ્યા આય.

૨૯૮

ભણા ભયા જો ગુરુ મિલા, તીન તે પાયા રાંત;
ઘટ હિ બિતર ચૌતરા, ચૌર ઘટ માંહિ હીવાંત.

(૨૯૫) અગાઉ જ્યારે જ્યારે તું મરવા પડતો હતો, ત્યારે ત્યારે તુંને જન્મનાં દુતો સેવા આવતા હતા, અને જેથી તાણીને લઇ જતા હતા, ને તેઓનાં હાથમાંથી તું છુટી ચકતો નહિં હતો તેઓ તુંને પકડી લઇ જતા હતા, ને પત્ની કાઢ વાર તું માણસ થઇને પાછો જન્મતો હતો. ને કોઇ વાર કોઇ પશુ પક્ષી થઇ જતો હતો, ને વળી કોઇ વાર તો તું કોઇ વનસ્પતી પરે અવતરતો હતો, ને કોઇ વાર તો તું કોઇ ધાતુ રૂપ પકડીને પાછો આ જોહાંનમાં આવતો હતો. એમ આ જન્મની અગાઉના જન્મોમાં એ આર જાતની દેહો (bodies) માં તું ભટક્યા કરતો હતો.

(૨૯૬) આજ જાતની દેહોમાં તું ભટક્યા કરતો હતો, ને તારા ભટકવાનો કાઈ છેડો દેખાનો નહિં હતો. પણ હવે તારા ભટકવાનું ગયું છે, સહયુરએ તુંને પુનરજન્મમાંથી ઉગાર્યો છે, ને એ તેનો તારા ઉપર મોટો ઉપકાર થયો છે.

(૨૯૭) જ્યારે ખુદાએ તારી ઉપર (અખચેશ) મિહુરખાની ઝીંધી, ત્યારે તને યુર આની મળ્યા, અને યુર મળવાથીજ તને માંન મળ્યું તે તું વિસરી જતો નહિં જાને તને માંન મળ્યું ત્યારે અહંકાર કરી માંન આપનાર (યુર) ને ચુલી જતો ના.

(૨૯૮) કપીર ગ્રહે છે ઘણું સાડું થયું કે મને યુર મળ્યા, કે તેવણથી મને માંન મળ્યું, અને તે માંનથી મેં જોયું કે આ યરીમાંજ ચોવરો છે અને ખુદાનું દિવાનખાનું છે ને ખુદા આ યરીમાંજ રહેલા છે.

સદ્ગુરની મદદથીજ ખુદાને પુગી શકાય છે.

૨૮૯

હોશ ન રાખુ મનમે, ગુર હય પ્રત્યક્ષ દેન
પ્રેમ સાથ મન લે નિવુ, નિશ્ચિન કર સેન

૩૦૦

ગુર સેના જન બદગી, હરિ સુમરન વૈરાગ,
એ ચારે જળ મિલે, પુરન હોવે ભાગ

૩૦૧

ગુર લાગા તબ જાનીયે, મિટે માહુ^૧ તન તાપ;
હરખ શોક દાજે નહિ, તબ હર આપો આપ

૩૦૨

કાન કુકા ગુર હંદકા, બેહંદકા ગુર નાહિ,
બેહંદકા સદ્ગુર હય, સોચ કરો મન માહિ

(૨૯૯) કપીર કહે છે કે, મારી સાથે ખુદા જેવો મારો ગુરુ છે એટલે હું દુનિયાની ખીજી કશી ચીજની હાસ રાખતો નથી, મને ગુરુ મળ્યા એટલે આખી જેહાંત મળી ગઈ, માટે હું તો પ્રેમ પુર્વક મારા મનને તેવન સાથે એકત કરી રાત ને દિવસ તેમની સેવા કર્યા કરું છું

(૩૦૦) ગુરુ સેવા, સંકલિત થાને પરોપકાર કરવો, ખુદાના નામની જપ કરવી, અને વૈરાગ્ય આવવો એટલે કે હદિમ્મોના વિષયો ભોગવવાની હઝમ્મો અને વિચારોનું મનમાંથી જતું રહેવું, બનકે તેમ્મો ખોરા છે એવો અભાવ થવો, એ બધું માણસ જ્યારે પુરો લાગ્યથાળી થાય, ત્યારેજ થઈ શકે છે.

(૩૦૧) હદિમ્મોને ગમતી ચીજો ઉપર ત્રીપલાવવાની દેવ' જતી રહે, ત્યારે ગુરુની બેઠ થઈ છે એમ સમજવું, અને જ્યારે હરખ અને શોક બન્ને આત્મા ભય, એટલે કે સુખ અને દુખ બન્ને વેળાએ તાર મન એકજ અનસ્થામા રહીને શાંત થાય ત્યારે તુને પાતાની મળે ખુદાની મુલાકાત થઈ જશે અથવા તુ પોતે ખુદારૂપ થઈ જશે.

(૩૦૨) એવાને કાલ આગળ આત્માને હરસે કોઈ એક મત જે ગુરુ ચિખવે છે, તે આકાગવાળા ખુદાની મુલાકાત કરાવનારો ગુરુ છે. તે નિરાકાર ખુદાની મુલાકાત કરાવી શકતો નથી, ને તે સદ્ગુરુ કેહેવાય નહિ, જે સદ્ગુરુ કેહેવાય, તે તો નિરાકાર ખુદાનીજ મુલાકાત કરાવે એવું તમે યાદ રાખજો

વેપવારી (જોટા) ગુઝ વિષે.

૩૦૩

ગુઝ લોભી શિષ્ય લાવતી, દોનો ખેરે દાવ
દોનો ગુઝે ખાપડે, બેઠે પથરકી નાવ

૩૦૪

જાકા ગુઝ હુય લાલચી, દયા નહિ શીષ્ય માહિ,
આ દોનોકુ લેછયે, ઉત્તર કુવા માહિ

૩૦૫

ગુર ગુર સબ કહા કરો, ગુરહિ ગુરમે ભાન,
સો ગુઝ કાહે કિછયે, જો નહિ ખતાવે દાવ?

૩૦૬

બધે સે બ'વા નિલા, છુટે કોન ઉપાવ,
અગત કરીયે નિર્મલકી, પવને દિયે છુટાય

૩૦૭

મુગહિ અદગુઝ ના મિવા, રાંઠા અંતુરા શિમ,
સ્વાગ જલિકા પેહેરકે, ઘર ય નાજો બિખ,

૩૦૮

અદગુઝ ઐસા કિછયે, તાત દિખારે સાર
પાર ઉતારે પથકમે, દર્પન દે દાનાર.

(૩૦૩) ગુરુ અયોગ્ય ને શિષ્ય અયોગ્ય ગુરુ પૈસાને। લાભીને શિષ્ય ખુદાનો લાભી, પછી બંને એક ખીજને ભોળવવા જાય, તે જાણે પચ્ચરની હેડીમાં બેઠા હોય ને કુખી જાય, તેમ નાથ પામી જાય.

(૩૦૪) ગુરુ પૈસાનો લાભી હોય, ને શિષ્ય, જીવો ઉપર દયા ગાખનારો નહિં હોય, તો ખુદાની મુલાકાતની આશા જ નહિ. એવા બંને અયોગ્ય ગુરુ ચેલાને કોઈ ઉજ્જડ જગામાં આવેલા કુવામાં નાંખે, કે જ્યાં તેઓને કોઈ બહાર કહાડનારો માણસ ખી મળે નહિં.

(૩૦૫) અરે લોકો! તમે જેઓને “ગુરુ ગુરુ” કરી ને કહો છો, તેઓનું મન તો દુનિયાની મોજ-મજલમાં લાગેલું હોય છે. તેઓને કાંઈ ખુદાની મુલાકાત કરાવતા આવડતી નથી, સારે એવા ગુરુ થું કરવા કરે। છો?

(૩૦૬) જેઓ ટું કર્મનાં બંધનથી બંધાઈ મર્યો છે, તેવો જ બંધાયેલો ગુરુ મર્યો, તો પછી તારો છુટવાનો શું ઉપાય? ટું એવાની સંગત કર, યાને એવો ગુરુ કર કે જે ટુંને તત્કાળ છોડવી દે.

(૩૦૭) પુરો પાકો ગુરુ નહિં મળ્યો ને ચેસા અધુરો રહ્યો તેથીજ તે જોગી સંન્યાસીનો વેશ લઈને ઘરે ઘર ભીંખ માગે છે.

(૩૦૮) માટે ટું ગુરુ એવો કર કે જે તરતજ ખુદાને ખતાવી દે, અને પણ ચારમાં તને પાર ઉતારે, જાણે કે તેણે તને આરસી આપી અને તેં તેમાં ખુદાને જોયો.

ગુરુલું કેહવું છે કે તું સત્સંગ કર.

૩૦૮

કબીર ! ગુરુ ગરવા મિલા, રલ ગયા આટા બોન
જાત પાત કુલ નિટ ગઈ, તબ નામ ધરેગો કોન ?

૩૧૦

સદગુરુ સાચા સુરવા, જ્યુ તાતે લોહુ લુનાર
કસની હે નિર્મેળ કિયા, તાપ લિયા તતસાર

૩૧૧

સદગુરુ હમસે ચીઝ કર, એક કહા પ્રસંગ
બાદલ બઘા પ્રેમકા, લીન ગયા સબ અંગ

૩૧૨

બલિહારી ગુરુ આપકી, પલ પલમે કઈ બાર,
પશુ ફેટ હરિજન કિયે, કરત ન લાગી વાર

૩૧૩

ગુરુ પુજવે સતકો, સત કહે ગુરુ પુજ
આમન સામન પુજતા, પડી અગમકી સુજ

(૩૦૯) મને ગુરુ ઝિવા અસીલ મળ્યા, કે મને ખાવા, પીવાનું આપવું મળ્યું, અને તેવણને લીધે મારી જાત ભાત ને કુટુંબ કમીલાને લગતી નિશાનીઓ જતી રહી; તેથી મારી નીદા કરનારો કાઈ રહ્યો નથી.

(૩૧૦) મારા સહગુરુ ઝિવા તો શુરા ને યજ્ઞિવાન છે, કે જેમ હવાર સાખાંડને તપાવે છે, તેમ મને તેવણે કસીને ચોખ્ખો કરી નાખ્યો છે, અને મારા કુઝોને જડ મુળથી કાઢી નાખ્યા છે.

(૩૧૧) મારાથી ખુશ થઈને મારા ગુરુએ મને એકવાર એવું શિક્ષણ આપ્યું કે જેથી ખુદાના પ્રેમનું વાદળ જ મારી ઉપર વરસી રહ્યું, અને મારૂં આપ્ત અંગ ભીજવાઈ ગયું યાને મારી ઉપર ખુદાની મહેર (grace) ઉતરી.

(૩૧૨) ઝિા ગુરુ, તમારી ખલિહારી છે, તમારી મોટાઈની કાઈ હદ નથી, કે એક પલમા કંઈએક વખત પણ જેવા સ્તબાવના માણસોને તમારે ગચત કરી નાખ્યા અને તેમ કરવાને તમને કાઈ વખત લાગ્યો નહિં.

(૩૧૩) ગુરુનું કેહેવું એ છે કે, તું સાધુસંતને પ્રજા અને સંતો કહે છે, કે તું ગુરુની સેવા કર, એમ આમન સામન પ્રજાતા, ખુદા જે સહથી સમજી શકાતો નથી, તે (કખીર કહે છે કે) મને દેખાતો થઈ ગયો, માટે તું સત્ સંગત કર,

સત્સંગ વિષે.

૩૧૪

કપીર કહે સો દિન બડો, જ દિન સાધ નિત્રાય,
આખે ભર ભર ભેટીયે, પાપ શરીરો જાય

૩૧૫

સાધ મિલે સાહેબ મિલે, અતર રહી ના રેખ,
મનસા વાચા કર્મના, સાધુ સાહેબ એક

૩૧૬

સત સમાગમ પરમશુભ, આન અત્યંત શુભ ચોર,
માન સર્વોપર હસે હય, બગવા દોરે દોર

૩૧૭

ચદન નૈસા સત હય, સર્વ નૈસા સંસાર,
અગહિસે લપટા રહે, (પર) છાડે નહિ બિકાર

૩૧૮

સત નિલે શુભ ઉપજે, દુષ્ટ મિત્રે દુખ હોય
સેના કિન્ન સતકી, તેા જનમ કૃતાર્ય સોય

(૩૧૪) કખીર કહે છે કે જે દિવસે તુંને કાઈ સાધુસંત (Spiritual man) નાં દર્શન થાય અથવા મુલાકાત થાય, તે દિવસને તારો બાળ્યશાલી યાને મારો દિવસ ગણજે, અને તેને આખ જરી જરીને મળજે, કારણ કે તેથી તારા (શરીરનાં) પાપો ધોવાઈ જશે.

(૩૧૫) સાધુ પુરૂષ મળ્યા તો ખુદાજ મળ્યા બરાબર છે, કારણકે ખુદા ને સાધુમાં કંઈ પણ ફરક હોતો નથી. મનથી, વાણીથી, અને કાર્યથી સાધુ પુરૂષો, ખુદા સાથે મળી ગયલાજ હોય છે; જે ઇશ્વરની મરજી હોય તેજ મરજી સાધુઓની હોય છે, યાને કુળ જગતની પેદાયશને સુખ આપવાનું કામ તેઓ કરે છે જેથી તેઓ ખુદા સાથે એક થઈ ગયલા હોય છે.

(૩૧૬) એવા સાધુ પુરૂષનાં સમાગમથી પરમસુખ યાને સદૃશી ઉત્તમ સુખ મળે છે, કે જે સુખની પાસે, ખીલું ફુલિયથી સુખો કાઈ બિશાદમા નથી; હાખલા તરીકે ખરો હંચ પક્ષી માન સરોવરમાજ મળે છે, બાકી દરેક દેકાણે રેખાય છે તે તો બગલા (પક્ષીઓ) જ હોય છે, તેમ સાથી ઉચ્ચાંમા ઉચ્ચું સુખ તે સત્સંગમાજ મળે છે.

(૩૧૭) સાધુપુરૂષો સુખડનાં ઝાડ જેવા છે, અને આ સંસાર એક સર્પ (Bhaate) સમાન છે, સાપને જ્યારે પોતાના ઝેહેગની અગન ધણીજ બળે છે, ત્યારે તે સુખડનાં ઝાડ સાથે લપટાઈને બેસે છે, જેથી તેને થોડીક ઠંડક મળે છે, તેમ માણસને આ સંસારની લાગેલી આગ યાને માયાનું ખેંચાણુ, જ્યારે કાંઈ સાધુસંતની પાસે તે બેસે છે, ત્યારે તેટલો વાર કમતી થાય છે, તેથી સાધુપુરૂષોને સુખડના ઝાડ જેવા ઠંડક આપનાર કલા છે, અને સંસારને સાપ જેવા ઝેહથી કલો છે.

(૩૧૮) સાધુપુરૂષોને મળવાથી સુખ ઉપજે છે, અને કુળ માણસોની સંગત કરવાથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, મારે હું કખીર કહું છું કે, તું સાધુપુરૂષોની જ મંગત કર, જેથી તારા જન્મનું સાર્યક થઈ

૩૧૯

મિઠી વેહેરી સંતકી, જાને શીર અપાર;
હરિ રસ જહાં ખુટે નહિ, પિવે વારમવાર.

૩૨૦

હરિજન આવત દેખકે, ઉકકે મિલિયે ધાય;
ન જાનું ઈસ વેશમે, નારાયન મિલ જાય.

૩૨૧

હરિજન મિલે તો હરિ મિલે, મન પાય વિશ્વાસ;
હરિજન હરિકા રૂપ હય, જયું પૂજનમે વાસ.

૩૨૨

સંત મિલે તબ હરિ મિલે, કહિયે આદ્ય એર અંત;
જો સંતનકો પર હરે, સો સદા તજે ભગવંત.

૩૨૩

દર્શન પરસન સંતકા, કરતન કિંઈ કાંન;
જયું ઉઘમ ત્યું લાજ હયે, જયું આલસ ત્યું હાંન.

(૩૧૯) સત પુરુષ એક એવા મિઠો કુવો છે કે જેમા પારવગમ્ય કુધ ભરેલું હોય છે, અને તેમા હરિસ એટલો તો ભરપૂર છે કે ગમે એટલો પીવા છતાં ને કદી પણ ખુટતો નથી અર્થાત, - સાધુપુરુષોએ પોતાની જીવગી સત્યને માગે દોરવી, ખુદાઈ માન જેળવ્યું હોય છે, જેથી તેઓ આપણા પોતા વિષે, કુળ જગતવિષે અને ખુદા વિષે સમગ્રવી આપણા મનનું સમાધાન કરી શકે છે

(૩૨૦) એના હરિજન એટલે જેનું દિલ ખુદાપર લાગેલું હોય તેવા પુરુષને આપતા જોઈને, વૃ વૃત્ત ઉઠીને દોડતો કે જઈને તેને ભિજો, કારણ કે આપણે જાણતા નથી કે ખુદા આપણને કયા વેશમા મળશે, અને તે સાધુપુરુષતા વેશમા કદાચ ખુદા જ કા નહિ હોય?

(૩૨૧) હરિજન મળ્યા તો ખુદાજ મળ્યા બરાબર છે, ને ત્યારેજ માણસના મનનું સમાધાન થાય છે, જેમ ફૂલમા સુગંધ છુપાઈને રહેલી છે અને ફૂલ માત્ર તે સુગંધને રાખનારો આકાર છે, તેમ હરિજન ખુદાને રાખનારો એક આકાર છે, એટલે માણસરૂપે તે ખુદા જ છે

(૩૨૨) એવા સત પુરુષ મળે ત્યારે ખુદાજ મળ્યા, એમ જણાવે, તેની આમળ તારી આવીથી તે અત સુધીની વાતો કાઢે, કે તે તારી મુશકેળોએ ટાળવાનો રસ્તો દેખાડે। પણ જો વૃ સાધુપુરુષથી દુર ગઈશ તો ખુદાથી વૃ હમથા દુર રહેવાનો। કાગળ સાધુને તજ્યો તે ખુદાને તજ્યા બરાબર છે

(૩૨૩) સાધુ સતના દરોન અને આગતા સ્વાગતા કરવાને વૃ હમથા તત્પર રહેજે, કાગળ કે તેમા તું જોડેલા હમગ અને શ્રમ સજે, તેટલો લાભ વૃને થશે, પણ જ્યો હલકુ, તે કરવામા જોડી આગય કરશે તેટલું નુકશાન વૃને થશે

૩૨૪

એક ઘડી આધી ઘડી, આધી ઉનમે આધ,
સગત કરિયે સતકી, તો કહે કોઠ અપરાધ

(૩૨૪) દર રોજ એક પણ કે અરધી પણ અથવા પણનો થોડોક ભાગ પણ જો સત્સંગમાં જાય, તો તારા કરોડો કર્મો યાને પાપો થતા અટકશે.

આ કપીરનું કહેવું, પહેલી નજરે જોનારને કદાચ અજાણ્ય જેવું લાગશે, કે માત્ર એક પણવારની સત્સંગથી એટલા બધાં પાપો તે કેમ નાશ થતાં હશે? પણ આજની પશ્ચિમ તરફની વૈદકને લગતી (physiology) વિદ્યાએ અનુમાન કીધું છે કે, માણસનું શરીર તેમજ ખીજ બધી શીજે, જીવનવર, આડપાન, ખનિજ વગેરે પોતામાથી દરેક પણ જીની રચકણો બાહેર ફેંકે છે ને સાંભી ખીજ રચકણો પોતામાં લે છે અને એવી રીતે ચાલુ થતું રહી, દર સાત વરસે માણસનું શરીર તદન નવાજ રચકણોનું બને છે. પણ સાયન્સ (science) ની ખીજ થોપો યાને સાઈકોલોજી (Psychology) એવું કહે છે કે માણસનું મન (mind) એક ખીજ ઉપર અસર ઉપજાવે છે, પણ યુક્ત વિદ્યા (occultism) તો એથી આગળ વધીને એમ કહે છે કે, માણસનાં મન શરીર (Mental body) ના રચકણો ખીજ માણસનાં મનશરીરમાં જાય છે.

આ ઉપરથી કપીરજીનું કહેવું શાંઈક સમજી શકાય છે, કે નેક માણસનાં સમાગમમાં આવ્યાથી આપણું ખોટી શરીર પવિત્ર થાય છે, એટલુંજ નહિ, પણ આપણું ઇચ્છા (desire) શરીર, તેમજ મન (mental) શરીર પણ પવિત્ર બનવા માડે છે, અને એવી રીતે જો ચાલુ સમાગમ રહે તો માણસ તદન પવિત્ર થઈ જાય, એ બનવા જોગ છે. સોક્રેટીસ (Socrates) ને પ્લેટો (Plato) નો ચેષો હતો, તે કહે છે કે:-

Master! believe me, when I say, that I made some progress when I was near you, when I was in the same house with you, I made a greater progress, but when I sat near you and touched you, I made the greatest efficiency

૩૨૫

સાધ નદી નલ પ્રભરસ, તહાં પ્રછાલો અંગ;
કહે કમ્પીર નિર્ભલ લયેં, સાધુ જનકે અંગ.

૩૨૬

જ પત્ર દર્શન સંતકા, તા પત્રકિ બલિહાર;
સત્ નામ રસના બસેં, લિનૈ જન્મ મુધાર.

૩૨૭

દર્શન કરના સંતકા, દિનમેં કેઈક બાર;
ચોમાસાકા મેગ જયું, બહોત કરે ઉપકાર.

૩૨૮

હવન જોગન રાજમદ, અવિચલ ગહા ન કોપ;
જ દિન જાય સત્સંગમે, હવનકા ફલ સોપ.

(૩૨૫) સાધુ પુરુષ એક નદી જેવા છે, જેતું પાણી, તે ખોદાનો પ્રેમરસ છે, તે પાણીમાં તારું અંગ ધી, એટલે ધ્રુવિત્ર થશે.

(૩૨૬) જે પળે તને સંતપુરુષના દર્શન થાય, તે પળે, તારી ભાગ્યવત્ત પણ સંપન્ને, કારણ કે તે વખતે તારી જીભ ઉપર ખુદાતું નામ આવશે, અને તેથી તારો જન્મ મુધરી જશે.

(૩૨૭) સાધુસતના દર્શન, દિવસમાં ગમે એટલીવાર તારેથી અને તેટલીવાર કર્યા કર, કારણ કે જેમ ચોમાસાનો વરસાદ, પાણી લાવી, જમીનમાં અન્ન, વન્સપતિ, ફળ ફલાદી ઉગાડી, આપણી ઉપર અતી ઉપકાર કરે છે, તેમ સાધુપુરુષો આપણને નેક (ખુદાનો) રસ્તો દેખાડાવે છે, એટલે તેઓ મોટા ઉપકાર કરનારા ગણાય છે

(૩૨૮) આપણી જિંદગી, જીવાની, અને મોટાઈ (રાજા તરીકેની, યા કોઈ મોટા માણસ તરીકેની ખાહેગી મોટાઈ) એ સધળા હુમિયા રહેવાના નથી, પણ જે દિવસ સત્સંગમાં જાય, અને તેનો લાભ આપણને મળે, તે દિવસજ આપણે ખરો જીવેસો પ્રમાણ છે, યાને તે મત્તા આપણી હુમિયની થઈ રહેશે

સાધુપુરુષથીજ તિલંગીના ભેદ માણસને
સમજાય છે.

૩૨૯

રામ મિલનકે કારને, મો મન ખડા ઉદાસ;
સત સંગતમે શોધ લે, રામ ઉનાકે પાસ.

૩૩૦

પરબત પગબત મે ફિરા, કારન અપને ગમ,
રામ સગિખા જન મિલા, તિને સરિયા કામ.

૩૩૧

કવિયે નિત સત સગલુ, બાધા વક્રવ નિટાય;
એસા અવસર ના મિલા, દુર્લભ નર તન પાય.

૩૩૨

શરને રાખો સાર્થ, પુરો મનકી આસ;
એર ન નેં ચાહિયે, સત મિલનકી ખ્યાસ.

૩૩૩

કલયુગને એક નામ હય, દુન્ય સર્થ હય સત,
માયે મનસે સેવિયે, તો મિટે કુન્ય અનત.

(૩૨૯) કપીર કહે છે કે—ખુદાને મળવાને માટે માઈ મન ઉદાસ રહેવું હવું, પણ મેં સસંગ કીધો, ત્યારે મને ખુદા મળ્યા, માટે તું ખુદાને શોધવા માગતો હોય તો સત્સંગ કર.

(૩૩૦) ખુદાને શોધવાને હું પહાડે પહાડ કર્યો, ને બધે રખડ્યો, પણ જ્યારે મને ખોદાને પિઝાણુનારા સાધુ પુરુષ મળ્યો, ત્યારેજ મને તેનો બેઠ માલમ પડ્યો, ને ત્યારેજ મારે કામ સફળ થયું ને મને ખુદા મળ્યો.

(૩૩૧) માટે તું નિલ સત્સંગ કર્યો કર, કે સાધુપુરુષ તારા બધા બધણેા કુર કરવાનો રસ્તો દેખાડશે. જેમ મનુષ્ય જાતિના અનતારમા, નર (માર્ગ) નો દહુ ધણેા ઉત્તમ, પણ મળવો કઠણ હોય છે, તેમ સાધુપુરુષની સંગત પણ મળવી કઠણ હોય છે, તેથી વુ માધુસતને મળવાની તક શોધતો રહે

(૩૩૨) કપીરજી કહે છે કે, ઐા ખોદા, વુ મને તારા આશરા હેઠળ રાખ, અને મને સાધુપુરુષો મળ્યા કરતા રહે, જેથી મારા મનની આશાઓ પૂરી પડે, ઐ સિવાય બીજું કાંઈ હું માગતો નથી.

(૩૩૩) આ કલીયુગમા, કર્મના બધણુમાધી છુટવાને માટે માન જેજ રસ્તા છે, માને જેજ સાધન થઈ શકે તેવા છે, બાકીના બધા લગભગ અથક્ય છે પહેલું સાધન, નિરંતર નામ સ્મરણ, બીજું સાધન, સાધુઓનો સંગ, પાકો બરોસો સખીને ઐ બે સાધન માણુ રાખીયે, તો ફરી ફરીને જન્મ-મરણ આપનારા ગમે ઐકલા કર્મ હશે, તો બી તે બધા મટી જશે

૧૬૮ સાધુપુરુષથીજ નિંદગીનો બેદ માણસેને સમજાય છે.

૩૩૪

મથુરા લાવે દ્વારકા, લાવે જા નંગનાથ;
સત સંગત (હરિ) ભક્તિ બિના, કશું ન આવે હાથ.

૪૩૫

સંત નહીં મુમરન સદા, આદો પહોર અમૂલ;
ભર ભર પિત્રે રામરસ, પ્રેમ પિયાસા મૂલ.

૩૩૬

કુટા મન બદલાય દે, સાધુ બડે સોનાર;
તુટી હોવે રામસે, પ્રેર સંધાવન હાર.

(૩૩૪) મથુરા જ, દ્વારકા જ, વા તારી મરજી પડે તે જગલાયજીનાં મંદીરે જ, પણ જ્યાં સુધી તને સત્ સંગ થયે નહિં, અને તારાં હૈયામાં ખુદા વિષે ભક્તિભાવ ઉપજે નહિં ત્યાંસુધી તારું કાંઈ વળવાનું નથી, ધાને સાર્થક થવાનું નથી.

(૩૩૫) જ્યાં સાધુપુરુષ છે ત્યાં હૃદયમાં ખુદાનું સ્મરણ ચાલુ હોય છે, દિવસનાં આઠ પોહોરમાં તે નામ જરાએ ભુલાતું નથી; ત્યાં ખુદાઈ રસ ભરપૂર પિવાય છે, અને પ્રેમનું ખાણું ભરાયજી રહે છે. અર્થાત—સાધુસંતની સંગતમાં રહવાથી, સાધારણ માણસને ખુદા ઉપર ભક્તિ-ભાવ ઉપજ્યા કરે છે.

(૩૩૬) જેમ સોનાર બે ભાંગેલી જણસને સાંધીને પાછી આપી કરે છે, તેમ જે માણસોનું મન ખુદાપરથી હટી ગયું હોય, અને દુનિયાંની ચીજો પરજ લાગેલું હોય, તેને સાધુપુરુષો પાછું ખુદા સાથે જોડીને ઝેડ કરી આપે છે, ધાને માણસનાં નિમ્નલાં (Lower mind) ભાંનનું ખોટારું દેખાડી, તેને ઉચ્ચ (Higher mind) ભાંન તરફ લઈ જાય છે.

સત્સંગ કરવાથી થતા ફાયદા.

૩૩૭

ઈહા મિલે, મનુ મિલે, મિલે સકત રસ ચીતી;
કહે કબીર તહાં જઈએ, ચેહુ સંતનકી પ્રીતી.

૩૩૮

કથા કિરતન કરનકી, જાકે નિશદિન ચીતી;
કહે કબીર વા દાસસોં, નિશ્ચય કિન્ને પ્રીતી.

૩૩૯

કથા કિરતન રાત દિન, જાકે ઉઘમ ચેહુ;
કહે કબીર તા સાધકે, ચરન કમલકી ખેહુ.

૩૪૦

કથા કિરતન છાંડકે, કરે નો ઓર ઉપાય;
કહે કબીર તા સાધકે, પાસ કોઈ મત જાય.

૩૪૧

કામ કથા મુનિયે નહિં, મુનકે ઉપજે કામ;
કહે કબીર બિચારકે, બિસર જાય હરિ નામ.

૩૪૨

કથા કિરતન મુનનકો, નો કોઈ કરે રનેહ;
કહે કબીર તા દાસકો, મુક્તિમે નહિં સદેહ.

(૩૩૭) મનને પસંદ પડતી ચીજો મળે, તો મન તેમાં લાગી જાય છે, અને મન લાગી ગયાથી, બધી બાબદોનો ભિદ મળી જાય છે; માટે હું કમ્પીર કહું છું કે સાધુપુરુષો ને આપણાં મનને ખોદાપર લગાડનારા છે તેઓની પાસે શું જરૂર જશે.

(૩૩૮) જેઓ રાત ને દિવસ, ખુદાની વાતો, અને ભજનો કર્યા કરે, તેઓની પાસે શું જરૂર જશે, ને તેમની દાસ્તી કરશે.

(૩૩૯) જેઓનો ધંધોજ એ, કે ગાળને દિવસ માત્ર ખુદાની વાતો અને ભજનો કરવાં, તેવા સાધુપુરુષના કમલ પૂલ જેવા પગોની રાખ પણ આપણને મળે તો સારું.

(૩૪૦) એથી હલકું, ખુદાની વાતો અને ભજન છોડીને જેઓ ખીજું કાઈ કરતા હોય, તેઓ ખરા સાધુપુરુષ નથી, માટે તેઓની પાસે કંઈ જવું નહિ.

(૩૪૧) ખુદાની વાતોને બદલે, હંદિઓનાં ભાગ ભાગવવાની વાતો થયા કરે, તે તારે જરાએ સાબળવી નહિં, કાગણ કે તેથી તારા હવસો ને જીસ્તાએ હલરી આવશે, ને ખુદાનું નામ શું બુધી જશે.

(૩૪૨) ખુદાની વાતો ને કિર્તન સાંભળવાને જેનું મન થાય, અને તે કરનાગઓની જે કાઈ દાસ્તી કરે, તો, હું કમ્પીર કહું છું, કે તે માણસને સુકિત ગળે, એમાં જરાએ સંદેહ નથી.

૩૪૩

રાજ દ્વાર ન જાઈએ, નો કોટીક મિલે હેન;
સુપચ ભગતકે જાઈએ, એ બિબુ'કા નેમ.

૩૪૪

સંગત કિન્ને સાધકી, જયું ગાધી કે પાસ;
ગાધી કહુ લે દે નહિ, તોઈ આવે વાસ સુવાસ.

૩૪૫

સંગત કિન્ને સાધકી, સાહેબ કિન્ને પાદ;
સુકૃતકિ વાહિ ઘડી, બાકી દિન બરબાદ.

૩૪૬

સંગત કિન્ને સતકી, કદી ના નિર્ફલ હોય;
લાહા પારસ પરસતે, શોભી કંચન હોય

૩૪૭

સંગત કિન્ને સાધકી, કદી ના નિષ્ફળ હોય;
ચંદન હોસી બાવલા, લીંબ કહે ના કોય.

(૩૪૩) ઘણાં સોનું ચા જર જવાહેર મળતું હોય, તો ખી હું રાજ દરબારમાં ના જતો, પણ કોઈક બોલા (ખુદાના) ભગનૂ પાસે વુ જર જળે, કારણ કે એ વિજ્ઞાને મળવાનું ઠેકાણું છે, ચાને ખુદાને મળવાનો એ એક માર્ગ છે.

(૩૪૪) ગાંધી (Gandhi) ને ત્યાં બેઠા હોઈએ, ત્યારે ગાંધી કાંઈ આપણને આપતો નથી, છતાં તેની દુકાનમાંનાં અતરની વાસ આપણને મળ્યા કરે છે, તેમ સાધુપુરુષો આપણને કાંઈ ચીજ કે પૈસો આપતા નથી, છતાં માત્ર તેમની પાસે બેસવાથી, તેમના નેક વિચારો, ને લાગણીઓ આપણમાં આવે છે, જેથી આપણને મોટો ફાયદો થાય છે.

(૩૪૫) મારે વું સાધુપુરુષની સંગત કર, ને ખુદાને યાદ કર્યા કર, એ બે ચીજમાં જે વખત પસાર થાય, તેજ ખરું શુભ કાર્ય કીધું કહેવાય, બારી ખીજાં બધાં કામોમાં ગયેલા વખત ફાકત જ છે.

(૩૪૬) સાધુસંતની સંગત કદીખી ફળ વિનાની હોતી નથી; જેમ સોદાને ખારસના પથ્થર આમળ ધરતાં, તેવું શોભીટું સોતુ થઈ જાય છે, તેમ સત્સંગ કરવાથી મન એવો મુંઠ માણસ હોય તેખી સુધરી જઈ, નેક બને છે.

(૩૪૭) સાધુ પુરુષની સંગત કદીપણ નિર્થક જવાની નથી; વું આવવનાં ગ્રાડ જેવો કાઠાવાળો ચાને દુર્ગુણી હોય, તોખી સુખડ જેવો સુનાસી ચાને નેક બની જશે, અને તને કોઈ લિંબનાં ગ્રાડ જેવો કડવો કહેશે નહિં.

૩૪૮

સંગત કિન્ન સંતકી, હરે સુખકી વ્યાધ;
આછી સંગત નિચકી, આઠો પહોર ઉપાધ.

૩૪૯

સો દિન ગયા અકાળમે, સંગત ભણિ ના સંત;
પ્રેમ બિના પથુ જીવના, ભાવ બિના ભટકંત.

૩૫૦

સંત મિલે તખ હરિ મિલે, યું સુખ મિલે ન કોય;
દર્શન તે દુરમત કરે, મન અતિ નિર્મલ હોય.

૩૫૧

હરિ મિલા તખ બાનિયે, દર્શન દેવે સંત;
મનસા વાચા કર્મના, મિદે કરમ અન્નંત.

- (૩૪૮) સાધુપુરુષો સહ કાંઈના કુઝોતું નિવારણ કરે છે, માટે તેઓની સંગત જરૂર કરવી, પણ હલકા માણસોની સંગત કરવી નહિ, કારણ કે દીવસના આઠો પહોર પાને હમિશા તેઓ શરીરને લગવી માજ મળહ ને ખાવાપિવાની જ વાતો કર્યા કરે છે, જેથી માણસને કાંઈ ખરો લાભ થતો નથી, પણ કુખ જ આવ્યા કરે છે.

(૩૪૯) તારી જિંદગીનાં દિવસો કુનિયવી કારભારમાજ શકાયલા રહે, અને તુને સાધુસંતની સંગત નહિં થાય, તો તારા દિવસો ફાકટમાજ ગમાવ્યા, ને તારૂં જીવવું પણ સમાન જ ગણાય, કે જેઓ કાંઈની નેમ વગર અહિં તહિં ભટકતા રહે છે અર્થાત—માણસને ખુદાતરફ પ્રેમ ન થાય અને જે ઉત્તમ નેમ માટે તેના મનમા વિચાર ન હોય તો પછી માણસ અને પશુમા શું ફરક ?

(૩૫૦) સતપુરુષ મળે તેના જેવું ખીજી કોઈ સુખ નથી, સાધુપુરુષ મળે તો તને ખુદા જ મળ્યા, માત્ર તેના દર્શન કરવાથીજ તારી મલી સુધરશે ને તારૂં મન ધણું પ્રવિત્ર થશે

(૩૫૧) જ્યારે સતપુરુષનાં તને દર્શન થાય ત્યારે જાણીજે કે તને ખુદા જ મળ્યા, અને ત્યારે તારૂં મન, વાણી ને કાર્યો શુદ્ધ થશે, જેથી તારા વિચારોએ યતા પાપો અટકશે, વાણીએ યતા પાપો અટકશે, અને હાથે ને જીભે યતા પાપો અટકશે, અને એવી રીતે તારા અગણીત પાપો નાશ પામી જશે - (સાધુઓની ખુબી શું છે તે સાલવ)

સાધુપુરુષનાં લક્ષણ કેવાં ?

૩૫૨

દયા ગરીબી, બદગી, સમતા શિવ સ્વભાવ,
એ તે લક્ષન સાધકે, કહે કબીર સદ્ભાવ

૩૫૩

માન નહિ અપમાન નહિ, એસે શિવ સત,
ભવસાગર ઉતર પડે, તોરે જમકે દંત.

૩૫૪

આશા તજે માયા તજે, મોહ તજે આઝ માન
હુમ શોક નિદા તજે, કહે કબીર સતગન

૩૫૫

સત સેઈ સગઈયે, છને કનક કામીન ત્યાગ,
ઔર કછુ ઇચ્છા નહિં, નિશદિન રહે અતુરાગ.

(૩૫૨) જેઓનાં હૈયામાં, (Compassion) દયા, નમનતાઈ (Humility) અને પરમાર્થ (unselfish love) રહેલાં છે, જેઓનું મન દરેક અવસ્થામાં એકસમુદ્ધુ' શાંત રહે છે, અને જેઓ સધળું સહન કરી શકે છે, તેઓ જ ખરા સાધુ પુરુષ છે.

(૩૫૩) સાધુસંતો એવા શાંત સ્વભાવના થયેલા હોય છે, કે તેઓને દુનિયવી લોકોની માર્ફક, માન કે આપમાન જેવું કશું હોવા' નથી; તેઓ તો આ સસારની પેલીમર ગયેલા હોય છે, અને જન્મના દાંતો તોડીને બેઠા હોય છે. યાને જન્મ-મરણથી મુક્ત થઈને રહેલા હોય છે.

(૩૫૪) જેઓએ દુનિયવી ચીજોની આશા કરવાનું છુટી દીધું છે, અને માયા પર છૂત થઈ ગયેલા છે, જેઓનું અમાન-પણું જડું રહ્યું છે, અને જેઓનું “હુપણું” નિકળી ગયું છે; જેઓને કોઈની વાતનો હરખ કે દલગીરી જેવું કશુંએ હોવા' નથી, અને જેઓ દરેક હાલત (સખ્મ યા દુઃખ) માં એકજ સરખા રહે છે, યાને પોતાનાં મનનું સમતોળપણ જાળવી રાખે છે, અને જેઓ કોઈનીની નિંદા કે ગીબત કરતા નથી, તે તે ખરા સાધુપુરુષ છે.

(૩૫૫) સંત પુરુષ તેને કેહવા કે, જેને પૈસા અને સ્ત્રીનો ખ્યાલ બિલકુલ તજ્યો છે; તેને ખીજી ધ્યાન્યો હોતી નથી, પણ તેનું મન રાત ને દિવસ એક ચીતથી ખુદા ઉપર લાગેલું હોય છે.

૩૫૬

હરિનન હારા હિ ભલા, છત ન દે સંસાર;
હારા હરિ પે અયગા, છતા નમકી લાર.

૩૫૭

સુખકે માથે સિલ પડો, હરિ હિરદેસે બથ;
બલિહારી આ દુઃખકી, પલ પલ રામ સંભરાય.

૩૫૮

આપા ત્યાં અવગુન અન્નંત, કહે સંત સખ કોય;
આપાં તજ હરિકો ભજે, સંત કહાવે સોય.

૩૫૯

હરિનન એસા ચાહિયે, નેસા શ્રેષ્ઠ ભંગ;
આપ કરાવે દુકરા, આર પરમુખ રાજિ રંગ.

(૩૫૬) કપીગુ' કેહવું એ છે કે, જે કોઈ ખુદાનો ખદો હોય, તે તો (આ સંસારમાં) હારેલો જ બસો, કારણ કે આ સંસાર તેને જીતવા દેતો નથી, માને દુનિયરી માલમતા યા માન અકરામ મેળવ્યા ન હોય, તો કાઈ શીકર નહિ, જ્યારે સંસારમાં માણસને નિરાશી મળે છે ત્યારેજ તેનું હૃદય ખુદા પર લાગે છે, જે ત્યારેજ તેને ખુદા મળી શકે છે, પણ જો સંસારમાં તેની ક્ષતેહ થઈ તો તે જમને હરતક જ્યાં કરવાનો જ

(૩૫૭) (સસારી) મુખો મગ્ધાથી માણસના દેવામાંથી ખુદા જતો રહે છે, મારે તે મુખો ઉપર લાકણ વળી જાય તો સાર, માણસને દુઃખ જ બહુ છે, કારણકે સારેજ તે પગેપળી ખુદાને યાદ કરે છે

(૩૫૮) જ્યાં પોતાનું 'કુપણ' રહેલું હોય છે, યાને જ્યાં પોતાનાજ મુખનો સ્નાયુ રહેલો છે, ત્યાં અમણીત જાતના અવગુણો હોય છે એમ સહ કોઈ સાધુ પુરુષ જાણતો હોવાથી તે પોતાના 'કુપણને' દાખી દે છે, અને સહ કોઈમાં ખુદા છે એવું સમજીને, બધાને ખુદાની પર એક સરખા માહે છે અને મુખ આપતો રહે છે, અને એવું કરે તેજ ખરો સાધુપુરુષ છે

(૩૫૯) જેમ સોપારી (bottle nut) પોતાના દુકડા કરાની પારકાના ગોહડામાં લાલ રંગ દેખડાવે છે યાને મજાહ આપે છે, તેમ જે ખુદાનો ખદો છે તે, પારકાનું બહુ કરવાને પોતાના ચરીરને કષ્ટ આપવા કરે છે, તે પોતા મારે બિલકુલ દરકાર સમ્મનો નથી, પણ ખીનખીનું બહુ કરવામાં રોકાયેલો હોય છે

૩૬૦

તન તાપ છનકો નહિ, ન માયા મોહ^૧ સંતાપ,
હરખ શોક આશા નહિ, સો હરિજન હર આપ.

૩૬૧

સંતનકે મન ભય રહે, ભય ધર કરે બિચાર;
નિશદિન નામ જપવો કરે, બિચરત નહિ^૨ લગાર.

૩૬૨

હરિજન કેવલ હોત હમ, જાકો હમિકા સંગ.
બિપત પડે બિચરે નહિ^૩, ચડે ચોગનાં રંગ.

(૩૧૦) જ્યોત્સ્નાને પોતાના શરીરનાં સુખ દુખનો વિચાર રહ્યો નથી, જ્યોત્સ્નાનું આચારપણું કુર યષ્ઠ, દુનિયાંની માયાનું ખેંચાણ જન્યું રહ્યું છે, તેઓને કાંઈની વાતનો સંતાપ રહેલો નથી; દુઃકમાં જ્યોત્સ્નાને કાંઈની ચીતનો હરખ કે દલગીરી જેવું કશુંજ નથી, પણ જ્યોત્સ્ના હૃદયમાં એક સમાન સ્થિતિમાં રહેછે, તેઓ પોતેજ ખુદા-૨૫ થઈ ગયલા હોય છે.

(૩૧૧) તેઓ(સાધુઓ)ને માત્ર એકજ શીકર રહેલી હોય છે, કે ખુદાનું નામ નહીં શુધી જવાપ, અને એજ વિચાર હૃદયમાં તેઓનાં મનમાં હોવાથી, તેઓ રાત ને દિવસ ખુદાની જપ કરવામાં મથાયુલ હોય છે, અને કદીજી ખુદાને વિસરતા નથી.

(૩૧૨) ખુદાના બંદાને નિત્ય ખુદાનોજ સંગ રહેલો હોય છે, અને તેથી ગમે એવી આફત આવે નોખી તે ખુદાને વિસરતો નથી, પણ આફતમાં ખુદાજર તેને ચોવડો રંગ ચઢેછે, યાને વધુ ભક્તિભાવ થાય છે.

૩૬૩

આસન તો એકત કરે, ઝમિન સગત દુર;
ગિતલ સંત શિંગેમનિ, ઉનકા એસા તૂ

૩૬૪

આરા નજ નુનિફો નજ નમ્મિમ તજ મિ ।
સમ ઇનસે નિરોર, સામ નજા નુમ માં.

(૩૬૩) તેઓ પોતાના વારાં એકાતમા ગમે છે, એટલે કે તેઓ એકાત જગામા રહે છે, પણ દુનિયાની વચ્ચે આનવું પડે છે તેથી તેઓના મનમા દુનિયાની ચીજો આનવી નથી, એટલે તેઓ એકાત જ રહેલા છે, કારણકે તેઓના મનમા હિંમોના બીજ બીજવવાના વિચારો કે ધંધાઓ હોતીજ નથી, એના ચિતલ સતોનું નુર ચિરા-મણીના (સાપના માહંગ) જેટુ અણકનું હોય છે, યાને તેઓના ચરીરની આસપાસ ધણી ઉચ ખોરેહ (aura) હોય છે.

(ખોરેહ એટલે માણસના જુદા જુદા ચરીરો, સ્થુલ (physical) ચરીર, સુક્ષ્મ યાને લાગણીનુ (astral or desire body) ચરીર, મન (mental body) ચરીર, ને બુદ્ધિક (Buddhic body) ચરીર, એ બધા ચરીરોને લગતા ચુલોનો બનેલો એકદર પ્રવાહ, જે આજી ચરીરની આસપાસ ગોળાકારમા ફેલાયલો રહે છે તે, એ પ્રવાહને, જેઓની સુક્ષ્મ દ્રષ્ટી બધી હોય યાને જેઓને અશ્રેષ્ઠમાં olarjoyant કહે છે, તેઓ ભેધ મટે છે, અને તેના જુદા જુદા રંગો ભેધને, જેઓ યુખ્ત (occultist) માની છે, તેઓ માણસની બધી આસપાસ પારખી થકે છે)

(૩૬૪) જેઓનું “દુઃખાનું” નિકળી ગયું છે યાને જેઓને પોતા વિષે કાંઈ વિચાર કે માગવું નથી, પણ જેઓના બધા ખાત પગેમા તરફજ હોત છે, જેઓના મધળા વિકારો ને જુસ્સાઓ જતા ગ્લા છે, અને જેઓ, કુળ જનદાર કે (દેખધવી) નિર્જન પેદાયચને એકસરખી ખાતની નજરથી જુએ છે, તેઓજ ખસ સાધુપદ્મ છે.

For it is of the nature of love to love when it feels itself loved, and to love all things loved of the beloved. So when the soul has by degrees known the love of its Creator towards it it loves Him and loving Him, loves all things, whatsoever that God loves. P J B

૩૬૫

દેખા સમગ્રે રામ હૃય, એકહિ રસ ભરપૂર,
જેસે ઉખતે સખ બના, ચિની સક્કર ગૂર

બધાથી ખુદાનો ભગત (સાધુ) થવાનું નથી.

૩૬૬

જમ સગ નાના જાતણ, તમવગ ભગત ન હોય;
નાના તોરે હંગિ બને, ભગત કહાને સોય

(૩૬૫) સર્વ કાંઈ એકજ રસથી બરપૂર છે યાને સહમાં ખોદા રહેલા છે એવું વૃં જોતાં શીખ કારણકે જેમ ગોળ, સાકર અને એવી દરેક મિઠી ચીજો શેરડીનાં રસથીજ બનેલી હોય છે, તેમ દરેક આકાર કે શરીરમાં ખુદાનો અંશ (part)જ રહેલા છે, યાને તેની હસ્તીજ ખુદાથી છે, જે સાધુપુરોએ અનુભવ્યું હોય છે

(૩૬૬) જ્યાંસુધી તાત-જાતનો તફાવત રાખે, મારી જાત ઉંચી એવો “હું પછાનો” ભાસ નિચલા મન (lower mind) માં થયા કરે, આ સુધી ભકત યવાતું નથી. જ્યારે એ ધ્વેષપણું નીકળી જાય અને ખુદાને એકસરખો દરેકમાં જોય, એવું હયું ભાંન થાય ત્યારેજ તે ખુદાનો ખરો ભકત છે.—

સારાંશકે—સાધારણ માણસનું હેત પોતા પરથી આગળ વધીને, પોતાનાં કુટુંબ સુધી જાય છે; અને આથી આગલ વધીને, પોતાની જાત સુધી જાય છે; અને જાતની પેલીનર જન્મું નથી. એટલીજ હદનાં હેતનો માણસ ખુદાનો ભગત કદી થઈ શકતો નથી. જેનું હેત પોતાની જાતથી આગળ વધે, ને આખી માણસ જાત સુધી પોહોચે, જેનું હેત હજી આગળ વધે, ને આખી જાનદાર પેદાએશ સુધી પોહોચે, અને હજી આગળ વધીને બીની કેહેવાલી (so-called inanimate creation) નિર્જીવ પેદાવય સુધી પોહોચે—જે સારી સુઠિને ખુદાનું જાહેર ચયણ સ્વરૂપ સમજે, અને સારી સુઠિને ખુદા પરે આહે અથવા કહેા કે પોતા પરે આહે, ને દરેક જીવ અને ચીજને પોતા પરે સંભાળે, ને સામઘી જેહાંનની આકરી, ખુદાની એવા આકરી કરી જેરી કરે—તે તે ખુદાનો ભગત છે.

Heaven's great command,
Our all sufficing precept is't not love,
Truly to love ourselves, we must love God
To love God, we must all his creatures, love
To love his creatures, both ourselves and Him
This love = all that's wise, fair good and happy
Philip J Bailey.

૧૮૬ બધાથી જુનાના ભગત (સાધુ) ચાલુ નથી

૩૬૭

આર ચેન હિંદી ભક્ત, પ્રગટે દિગ્દર્શ દેન
દયા ધર્મ આધિનતા, પર દુઃખમાં હર લત

(૩૬૭) જે કાઈ ખુદનો ભગત છે, તેના ચાર ગુણો પુરત દેખાઈ આવે છે પેહરું, તેનામા દયા હોય છે, બીજું, તે પોતાની કુળ સહ કોઈ વરદ થુ છે તે સમજે છે, ને તે મુજબ બજાયે છે, ત્રીજું, પરમેશ્વર ઉપર તેને પાકો ભરોસો હોય છે, અને તેથી તે હમેશા તેની (ધર્મગની) મરજીને તાબે થઈને આવે છે, ચોથું, તે બીજાઓનું કુલ ઉત્તરો ઓછું કરવાને તત્પર રહે છે

(૩૬૮) જેમ દરેક બજારમા કાંઈ દિગ તેતા નથી, સામાના કાંઈ પહોડો તેતા નથી, અને જેમ મિહનના તાંબે તેતા તેતા નથી તેમ ગમામા (દેખાતા) મહેવા સાધુનિહા કાંઈ થણા હોતા નથી માને જવલેજ મળી આવે છે

(૩૬૯) ' ભગત સત એમ મણાએ જોસે છે પપુ ખગ સત પુરખતા આ સસારના સાગર તરી ગયલા હોય છે, પપુ ગડક જે તા અત્તર પા પાળી વાન એમા તરી ગાતા સાધુપુરખ તા માં અકજ તા છે બાઝી પા તાગી વાને બાહ્યથી દેખાતા (ખાગ) સાધુપુરખ તો હારો ને કરોડો છે

(૩૭૦) જેમ ખગ થુ નિર પુરખોત્ર કાંઈ લવકર હોત્ર નથી, સુખડના ઝાડોત્ર કાંઈ વન હોત્ર નથી, અને જેમ બધાએ મયુદ્ધમાંથી ગતિ મળતા નથી તેમ ત્રણ હાગિનો જગતમા પાપુજ જુજ તા છે

સંત, તે આકારવાળો ખુદાજ છે.

૨૭૧

એક વડી આધી વડી, બાવ ભજનમે ભય,
સત સગત પઞ્નહિ લધી, જમકા ધંકા ન ખાય.

૨૭૨

કમીર, સેવા દો લધી, એક સત એક ગમ,
રામ હય દાતા મુકિતકા, સત જપાવે નામ.

૨૭૩

નિરાકાર હરિ રૂપ હય, પ્રમ પ્રીત સો સેવ,
જો માગે આકારકો, નો સતો પ્રત્યક્ષ દેવ

(૩૭૧) જો તારી એક પવ, અથવા અરબી પલખી, ખરાં હૈયાનાં હૈયથી ખુદાને યાદ કરવામાં જાય, અને એક પલ વારખી તને (ખગ) સાધુપુરુષની સંગત મળે, તો એમ જાણ કે તું જન્મના ધણાક ધકામાંથી બચ્યો, યાને જન્મ-મરણના તારા ધણાક ફેગ ઝોઝા થયે.

(૩૭૨) ઓ કખીર ! જો જાતની સેવા કરી તેમાંજ લહું છે, એકતો સાધુપુરુષોની સેવા, ને ખીજી, ખોદાની સેવા, ખોદા સુકિત આપનાર છે, સાધુપુરુષો આપણને ખુદાનો લખ લગાડનારા છે, કે જે લખથીજ આપણને સુકિત મલવાનો માર્ગ હાથ આવે છે

(૩૭૩) ખુદા તો નિરાકાર છે યાને તેનો કાંઈ આકાર નથી; તેને આપણા અંતઃકરણમાં પ્રેમ-પ્રીતી થયાથી સેવાય છે યાને તેનો ખ્યાલ અંતરમાંજ થઈ શકે છે, પણ જો તુને આકારવાણો ખુદા જોઈતો હોય, તો સાધુપુરુષ, આકારવાણો દેખાઈતો ખુદાજ છે

૨૭૪

સંત જ્ઞાન હરિનામ ફલ, અત્કૃત ગળ જિયાર
એસે હરિજન ના હોતે. નો જલ મરતે સમાર

(૩૭૪) સંત પુરુષ તે ગ્રાહ છે, જેનું કૃણ તે, ખુદાનું નામ છે; સદ્ગુરુ તેનો જાહેર થયેલો શબ્દ છે અને માણુ-સરૂપે પ્રગટ થયેલો ખુદાજ છે; એવા હરિજનોને જો આ જગતમાં ન હોય; તો આ દુનિયાનાં લોકો બધાં કામી મરતે.

અર્થાત—હરિજન તે પુરુષ છે કે જેણે પોતાનું પ્રગટિ-કરણ પૂરું કીધું છે, અને નિમણી તણુ દુનિયા ઉપર જીત મેળવી, ઈશ્વર સાથે પોતાનાં ભાંનને એકત્ર કીધું છે અને જોડી નાંખ્યું હોય છે, અને એમ કરીને પોતે જીવન મુક્ત થયો છે. પણ એવા મુક્ત થયેલા જીવોમાંના ઘણા-કોએ પોતાનાં અમર સુખનોની લાગ ક્યાં હોય છે; તેઓ ખીજા બધા જીવોનું પ્રગટિકરણ આગળ વધારવાને માટે, આ આકાશ દુનિયામાંજ, અદ્રશ્ય યા ખીજા કોઈ રીતે રહેલા હોય છે, અને જગતનાં કલ્યાણ અર્થે કામ કરી રહ્યા છે. તેઓને હિંદુ શાસ્ત્રમાં મહાત્મા, મુની, રૂપીઓ વગેરે નામથી ઓળખવા છે. એવા મહાત્માઓ, જો આ દુનિયાને મદદ કરતા રહેલા ન હોય તો સાધારણ મનુષ્ય જાતને જે દુઃખો અને ત્રિપત્તિઓમાંથી તેઓના અજ્ઞાનપણાને લીધે પસાર થવું પડે છે તે, આવા જ્ઞાન આપનારા ને પગગાળુ પુરુષોની ગેરહાજરીમાં વધુ દુઃખમાં ગીરફતા રહેતે એમ કમીરનું કહેવું લાગે છે. ઘણલા તરીકે :—

થીઓસોફીકલ (Theosophical society) મંડળી જે બાજુ ત્રીશ વરસ ઉપર ઉભી થઈ હતી, તે મંડળની પાછળ, એવા મોટા પુરુષો અને મહાત્મા (Masters) એ રહેલા છે, અને આ મંડળી તરફથી જે જ્ઞાન, બાપણુ મારફતે પા પુસ્તકો મારફતે બાહેર પડ્યું છે અને પડે છે, અને જે શિક્ષણોથી દુનિયાના વિચારો બદલાતા જાય છે અને આજકાળ આખી દુનિયામાં એમર ભાતુભાવના રખાયા ને લાગણીઓ બની રહેવાની જે શરૂઆત થઈ ચુકી છે, તે બધું આ મહાત્માઓને આભારી છે, અને તેઓના પ્રતાપથીજ આ બધું થાય છે. એવા પુરુષો જો દુનિયામાં આપણને મદદ કરવાને અને જ્ઞાન આપવાને રહેલા ન હોય, તો આપણી હાલત બહુ જ દુઃખ ભરેલી થાય.

સન્યાસી (Ascetic) વિષે.

સન્યાસી થવાથી ચાને બહારના દેખાવો કદાચી
ખુદા મળતો નથી

૩૭૫

કેશા કહા બિગાડ્યો, નો મુડે સો ખાર ?
મનકો કાહે ન મુડિયો, જામે બિપયહિ બિકાર ?

૩૭૬

મન મેવાસી મુડિયે, કેશહિ મુડે કાહે
નો ક્રિયા સો મનહિ ક્રિયા, કેશ ક્રિયા કછુ નાહે

૩૭૭

સ્વાગ પેહરે શુરા લયા, દુનિયા ખાઈ ખુદા
નો સેરી સત નિકસે, સો તો રાખે મુઠ

૩૭૮

હાથસે માવા ફિરે, હિરદા ડામાડુલ,
પગ તો પાવામે ગવા, લાન ન લાગે મુવ

૩૭૯

માવા પેહરે મન મુખી, તાસે કછુ ન હોય,
મન માવાકુ ફેરતે, જુગ ઉજ્યાલા હોય

(૩૭૫) જેઓ માયાં બોડાડીને જાગતાં વસ્ત્રો પહેડી, સંન્યાસી જેવા દેખાવો કરે છે, તેઓને કશીર કહેછે કે તારા બાલોએ મું નૃકથાન કીધું છે કે તેઓને તું વારે વારે બોડાડીને માથું બોડકું કરી નાંખેડે? તારાં મનને કાં તથા મુંડનો—કપ્પલમાં રાખનો, કે જેમાં બધા કુર્મણો ને વિકારો ભરેલા છે?

(૩૭૬) તારાં લુટારાં મનને મુંડ, બાલોને મું કામ મુંડે છે? કારણકે જે કાંઈ પાપ કરે છે તે તો મન કરે છે ને કરાવે છે, તારા બાલ તો કાંઈ પણ કરતા કરાવતા નથી.

(૩૭૭) દુનિયાની માયામાં રહીને, જુદા જુદા વસ્ત્રો માત્ર બદલીને તું ચુરો થતા જાવ કે, પણ જે જગ્યામાં સત યાને ખુદા પ્રમદ થઈ શકે, તેને તો તું ખરાબ રીતે રાખે છે.

(૩૭૮) માલોને હાથે ફેરવવા કરે છે, પણ તારાં અંતઃકરણ તો ડમોડોલ છે, ને તારા પત્રો દુનિયાની માયાતાં જડમાં પેસી ગયા છે, તેમાંથી બાહરે નિષ્કળવાનું ભાન તુને ક્યાં છે?

(૩૭૯) માત્ર માલો પેહરીને મનને મનાવ્યાથી કાંઈ વલતું નથી; તારી મન-ગાળાને તું ફેરવ, તો તને બધું અજવાળું થઈ જાય.

મન અને ઈદ્રિઓ વરા કયા વિનાં ખરે
સાર્થક થતું નથી.

૩૮૦

માલા પેહુરે કોન ગુન, મનકી દુખધા ન જાય,
મન માલા કર રાખીયે, હુઝિ ચરન ચિત્ત લાય

૩૮૧

મનકા મસ્તકે મુડ લે, કામ કૌધમ કૈશ,
જો યે પાચો પગ્ગેષ લે, તો ચેવા સખાહિ દેશ

૩૮૨

માયા તિલકે જનાયકે, ધરમ બિચારા નાહિ,
માયા બિચારી ખ્યા કરે, મેવ રહ્યા મન માહિ.

૩૮૩

મુડ મુડાવત દિન હિ ગયા, અજ્ઞુ ન નિહ્યા રામ;
રામ બિચારા કયા કરે, મનકે ઓર હિ કામ?

મન અને ઇદ્રિઝી વશ કર્યા વિનાં ખરું ૧૯૫
સાર્યક, થતું નથી.

(૩૮૦) જ્યાં સુધી તારાં મનની અકરવકર જાણ નહિ,
સાંસુવી માત્ર માળા પેહેરવાથી કાઈ ફાયદો થતો નથી; હું
મનને માળા બનાવ, નેને બાહેર લખતું અટકાવ, ને તારું
ચિત્ત જોદાના પગ આગળ ધર.

Some high or humble enterprise of good
Contemplate till it shall possess thy mind,
Become thy study, rest and food,
And kindle within thy breast a flame refined,
Pray Heaven for firmness, thy whole soul to bind
To this thy purpose, to begin, pursue
With thoughts fixed, and feelings purely kind

Mrs Sigourney.

(૩૮૧) તારા મનનું માથું મુંડ, અને તારી ઇદ્રિઝીની
વિષય વાસનાંઓને તેમજ તારા કોષ (જુસ્સાઓ, હવસો)
ને મુંડ, યાને દામી તાપ્પ. જો હું મનને અને એ પાત્ર
ઇદ્રિઝીને તાબામાં ગમ્યશે તો કુનિયાતા બધાં લોકો તારા
બેલા થઈ રહેશે.

(૩૮૨) હાથમાં માળા લીધી, કપાળે તિલક મીધું, ને
સંન્યાસીનું ડાળ ધાર્યું, પણ સંન્યાસીનો ધર્મ (કરજ) તો
પાત્રે ઇદ્રિઝીની મજાહેર અને વ્યાપારો, છોડી દેવાનાં છે,
તે ધર્મ પાળવાનું તો તને લાન નથી, ને તેને બદલે તારા
મનમાં જાળજોખના વિચારો બસાઈ રહ્યા છે, તો પછી
માળા બિચારી તને ખુદાનો મેલાપ કેમ કરાવી આપે?

(૩૮૩) એવી રીતે માથું બોડાવતાં બોડાવતા તો આંખો
જન્મારો પુરો થશે, તોખી ખુદા તો મળ્યા નહિ;
ખુદાને મળવાને માગે નહી ને ઇદ્રિઝીની જાળ મોગવવા
માગે, તો પછી ખુદા બિચારા શું કરે, ને તને કેમ મળે?

૧૯૬ મન અને ઇશ્વરના વચ કયા વિનાં અર
સાર્યક થતું નથી.

૩૮૪

કાઠે કાઠે માલા કિની, માહે પિરોયા સૂત;
માલા બિચારી કયા કરે, જો ફેરન હાર કપૂત?

૩૮૫

માલા તિલકતો લેખ હય, રામ લક્ષ્મી કહ્યુ આર;
કહે કબીર જન પેહરયા, પાંચો રાખા ઠોર.

૩૮૬

માલા તો મનકી લક્ષી, આર સંસારી લેખ;
માલા પેહરે મન સુખી, તો બોહારા કે ઘરુ, દેખ.

૩૮૭

માલા મુજસે લંર પરી, કહે ફિરાવે માહે;
જો દિલ ફેરે આપના, તો રામ મિલાવું તોહે.

૩૮૮

લરમ ન ભાગા જવકા, અનંત ધરાયે લેખ,
સત સુર સમજ બોહારા, અંતર રહ્યા અલેખ.

(૩૮૪) લાકડા કાપીને તેમાંથી દાણા બનાવ્યા, ને
સુતર પોષીને માળા બનાવી, પણ માળા ફેરવનારજ ખોટો
તો માળા બિચારી શું કરે ?

(૩૮૫) હાથે માળા ફેરવરી, માથે નિલક કરવો એ સહ
બાહરનો માત્ર દેખાવ છે, જ્યારે ખુદાની ભક્તિ કરી
એ ખીજીજ કામ છે, કારણ કે અરે સંપાસી જેને યશ
હોય, તેને તો પોતાની પાસે ઇદ્રિયાને તાબે કરવી જોઈએ

(૩૮૬) માળા, જે સાધુલોકો તથા ધાર્મિક લોકો
ગણામાં પહેરે છે તે, જે અનર્થી પહેરવામાં તથા ફેરવવામાં
આથે, તેજ ઉપયોગી, નહિ તો માત્ર દુનિયાદારીના બાવાના
વેશ સમાન છે, કારણકે જો માત્ર માળા પહેરવાથી હરિ
મળતા હોત, તો પોહરાઈની દુકાનમાં બહુ માગાઓ ઢગી
હોય છે માટે ત્યાજ ખુદા મળવો જોઈએ, પણ તેમ નથી

(૩૮૭) કખીઃ કહે છે કે—માળા મારી સાથે ગુસ્સો કરીને
બોલી કે, તું અમથો અમથો મને શાનો ચલાવે પા કરે છે ? તું
સાથે સાથે તારા મનનેખી ખુદાની યાદમાં ચલાવે ? જે કાંઈ
મારી સાથે સાથે, પોતાના મનને ખુદાની યાદમાં ચલાવે,
તેને હું ખુદાની મુલાકાત કરાવું ખીજીજોને કેમ કગવું ?

(૩૮૮) ઘણા ઘણા વેશો બદલ્યા, પણ તારા જીવના બ્રમે
યાને ખોટા વેહેનો (false perceptions and doubts)
મથા નહિ, તેથી સદયુર યાને તારા ઇષ્ટ દેવને તું બાહર
રહેલો સમજે છે, પણ તે તો તારી અદરજ, નહિ પિછાણી
શકાય તેમ રહેલો છે ! અર્થાત—ખુદા પોતાની બાહરજ
છે એવું ખોટું સમજીને, માણસ બાહરની ચીતભાનેમાં
ફેરફાર કરી કહે પણ મનને ખવિત્ર ન કરે, તો અરે રસ્તો
હોય આવતો નથી

૧૯૮ મન અને ધર્મિણી વશ કર્યા વિના અરં
સાર્યક થવું નથી.

૩૮૯

તનકો નોગી સખ કરે, મનકો કરે ન કોય,
મનકો નોગી નો કરે, સો ગુરુ બાલક હોય.

૩૯૦

મન મેલા તન ઉજાસા, બગવા કપટી અગ,
તાતે તો કહિના ભલા, તન મન એકહિ રગ.

૩૯૧

કવિતા દોટી કોટ હુય, ચિરકે મુડે કોટ;
મનકે મુડે દેખ કરે, તા સગ લિજે આટ.

૩૯૨

માયાં મુંછ મુંડાય કે, કાયા ઘાટન ઘાટ.
મનકો કાહે ન મુડિયો, જામે સખહિ જાટ?

મન અને ઇદ્રિયો વશ કર્યા વિના અરે ૧૯૯
સાર્યક થતું નથી.

(૩૮૯) જોગીનો વશ પેહેરવો તે સજ કોઈ કરી શકે, પણ મનને જોગી (યોગી) કોઈક જ કરી શકે છે, બધાથી તે થઈ શકતું નથી, જે ગુરૂ—મહાત્મા—જે બાળક સ્વીતીએ પહેરેલા હોય યાને જેને રાગ, ધ્વજ છાડી દીધો છે—તેજ મનને યોગી કરનારો મહાત્મા છે.

(૩૯૦) મનમાં મેલ બરેલો હોય, ને શરીર માત્ર બાહરથી ઉજલું હોય, તે તો પેલા કપડી બગલા પક્ષી જેવી વાત થઈ, તેના કરતા તો કાગડો સારો, કે તેનું તનખી કાળું ને મનખી કાળું યાને તેનું અદરતું અને બાહરનું સ્વરૂપ એકજ હોય છે.

અર્થાત—બગલો જે સફેદ રંગનો પક્ષી છે ને જે નદિ યા સરોવરને કાંઠે રહેછે, તેને માટે કહે છે કે તે મોહોડે-થી “રામ રામ” યાને “રામ રામ” ને મળતો અવાજ કાઢે છે, પણ તેનું કામ તો પગે માછલા પકડીને ખાવાનું હોય છે, ત્યારે કખીરનું કેહવું એમ સમજાય છે કે, એ પક્ષીના કરતા તો કાગડો સારો, કે તેનું તનખી કાળું ને મનખી કાળું યાને જેવો તે કાળો છે તેવુંજ તેનું કામખી બધાને તાસ આપવાનું છે.

(૩૯૧) મોહકથી ક્રિયા બોધનારા અથવા જ્ઞાનની વાતો કરનારા ઘણા હોય છે, ને માયા બોડાનીને સંન્યાસીનું ડાળ ધાલનારાની હાજરો હોય છે, પણ જે કોઈએ મનને તાબે કીધું હોય તેનો આચરણ શું છે, યાને મનને તાબે કેમ કરવું તે તેની પાસે સિખ.

(૩૯૨) ત્રાણુ મુછ વગેરે બોડાનીને તારી કાપાને કાપ અમરથી કદરવી કરેછે? તારા મનને કાપ નથી મુડતો—કબજમાં રાખતો—કે જેની અદરજ બની આગીએ બરેલી છે ?

મન (Mind) વિષે :

જેવું મન તેવું માણસ.

૩૯૩

મન મેરા, પંખી ભયા, જહાં તહાં ઉડ જાય;
જહાં જૈસી સંગત કરે, તહાં તેસા ફલ-પાય.

૩૯૪

મન માતા મન દુખલા, મન પાની મન લાય;
મનકો જૈસી ઉપજે, મન તેસા હો જાય.

૩૯૫

મન મરકટ બન બન ફિરે, કષ્ટ નેક ન ઠહેરાય;
રામ નામ બાંધા બિનાં, છત બાવે તિત જાય.

૩૯૬

મન મરકટ મન ચાતુરી, મન રાજ મન રંક;
જો મન હરછકો મિલે, તો હરછ મિલે નિશંક.

૩૯૭

મન પંખી બિન પંખકા, લખ જોજન ઉડ જાય;
મન બાવે તાકો મિલે, ઘટ્ટને આન સમાય.

(૩૯૩) કખીર કહે છે કે:—મારું (માણસનું) મન એક પક્ષી જેવું છે, કે જે જ્યાં ગમે ત્યાં ઉડતું ફરે છે, અને જેની સંગત કરે છે, તેવું ક્ષણ તે પામે છે, એટલે કે જેવા વિચાર કરે છે, તેવા માણસ બની જાય છે.

(૩૯૪) મનથી માણસ માટેષો બને છે; મનથીજ તે પ્રબલો બને છે, મનથી જ પાણી જેવો થ'ડો સ્વભાવ બને છે, ને મનથી જ અગ્નિ માફક ગરમ સ્વભાવ થાય છે; યાને જેવું મનમાં આવે તેવું માણસ બની જાય છે.

(૩૯૫) માણસનું મન એક વાંદરા બરાબર છે, કે જે કાંઈ પણ આકાશ વગર જ ગમે જ'મલ નામનો કૂદતો ફરે છે, ને જરા પણ કચીને બેસતો નથી; તેમજ મન, જરા પણ નેક વિચારમાં કચીને રેહતું નથી, અને જ્યાં સુધી એ મનને ખુદાપર ઠરવેલું રાખીએ તહિં ત્યાં સુધી એ મન જ્યાં ગમે ત્યાં જ્યાં ક'વાનું જ—

(૩૯૬) એ મન છે તેજ વાદરો છે, તેજ ચતુરાઈ પણ કગાર છે, મનથીજ માણસ રાજા બને છે, ને મનજ તેને ફકીર બનાવે છે, પણ મન જો ખુદાને મળનાને જાય યાને ખુદા ઉપર ચિત્ત ચોટાડી રાખે તો ખુદા જરૂરજ તેને મળે

(૩૯૭) મન પાંખ વગરનું પક્ષી છે, કે જે લાખો મૈદલ ઉપર ઉડી જાય છે, જે જે તેને ખ્યાસ લાગે છે તેને તેને તે જઈ મળે છે, અથવા તો તે સર્વવ્યાપક થઈ, સહને પાતામાં સમાવી દે છે

માણસની હાર કે જીત, એ સહ મનનું જ છે.

૩૬૮

સાત સમુદ્રની એક લહેર, એર મનની લહેર અનેક;
કોઈ એક હરિનન ઉગરા, હુખી તાંવ અનેક.

(૩૬૮) એ મનની લેહરો ઝેટલી તો સંખ્યાબંધ છે કે તેની આગલ, સાત દરિયાવાનાં પવનની લેહરો તો કાંઈ વિશદમાં નથી; તેથી એ મન-સમુદ્રની લેહરોનાં સપાટામાંથી કોઈ એકાદ જણને ખુદાનો ભક્ત છે, તેનોજ મહવો બચવા પામી, પેલે પાર તરી જાય છે; બાકી બધાંનાં મહવો કુખી જાય છે.

(૩૬૯) મનનાં બહુ રંગ હોય છે, ને ઘડિ ઘડિમાં મનનો રંગ, તલનાં દાણાની માફક બદલાયા કરે છે; પણ જેનાં મનનો એકજ રંગ રહે યાને મનને કબજામાં ગાખી પાતે થાહે તેજ એક વિચારમાં મનને રોકી શકે, તેણે માણસ તો કરોડોમાં એકાદજ હોય.

(૪૦૦) કોઈવાર મન આસમાને ચઢે, તો કોઈવાર તે પાતાલે જાય; કોઈવાર એવું હોય કે જાણે તે કુનિયાની ચીજોમાંથી નિકળી ગયું, ને કોઈક વાર પાછું સંસારની જાંજળોમાં સપડાયું હોય એવું હોય.

(૪૦૧) આ ચીજમા હાર થઈ છે, પેલી બાબદમાં જીત થઈ છે એ બધું જોશો તો મનનુંજ છે, અને એવી રીતે જ્યાં સુધી કુનિયાની માયામાં મન લાગેલું રહેશે, ત્યાં સુધી એ મનની હાર-જીત આલ્યાજ કરવાની, જ્યારે એ મન ખુદા ઉપર લાગે લારેજ તેનું સમાધાન થયાવું, તે વગર કદીખી નહિં.

(૪૦૨) ઓ કખીર ! એ મન તો એક જ છે, પણ જે ને ચીજ ઉપર તેને લાવ યાને પ્રીતી થાય છે, તે તે ચીજે તે કરવાને જાય છે. ખુશીમાં આવે તો ખુદાની ભક્તિ કરે, અને નહિંતો ઇદ્રિજીમાં વિપથો (મોજ મજાડ) મોજ ચકચુર થઈ જાય.

મન, સહ કોઈને ગોલામ બનાવે છે.

૪૦૩

કોટ કરમ પલમેં કરે, એ મન બિખ્યા સ્વાદ;
સત્ ગુર શબ્દ માને નહિ, જનમ ગમાયા ખાદ.

૪૦૪

કબીર ! મન બિકારે પડા, ગયા સ્વાદકે સાથ;
ગુટકા ખાયા બજારકા, અળ કયું આવે હાથ ?

૪૦૫

પહેલે રાખ ન જાનિયા, અળ કયું આવે હાથ;
પડ ગયા રાતા ધુરા, બેપારીઓં સાથ.

૪૦૬

મન સજ પર અસ્વાર હય, પેંડા કરે અતંત;
મનહિ પર અસ્વાર રહે, કો એક બિરલા સંત.

(૪૦૩) ઝિંદી રીતે ઝે મન છે તે પગવારમા કાંઈ કરોડો કરમ, ઇદ્રિઝ્મીનાં સ્વાસ્થી કરી નાખે છે, અને સદ્યુરઝિ કહેલી શિખામણ પ્રમાણે નહિ ચાલી, પાતાનો જન્મ બરબાદ કરે છે.

(૪૦૪) કપીસ્તું કેહેવું ઝે છે કે:—મન, ઇદ્રિઝ્મીના વિધોનાં સ્વાસ્થી પછવાડે જવાથી ઘણું વિકારી થઈ જાય છે, ને ઈદ્રિઝ્મું બેહકી જાય છે, કે પછી તેને પાછું તેમાથી બાહર કાઢવું, યાને આપણા હાથમા રાખવું, ઝે બહુ મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

(૪૦૫) પેટેલાથીજ મનને કબજામા રાખ્યું ન હોય, અને ઇદ્રિઝ્મીની માજ મજહૂમાજ તેને પડવા દીધું, તો તે ઈવા વેપારીમા મશગુલ થઈ જાય છે, કે પાછું કેમ કરી હાથ આવડે નથી.

(૪૦૬) દુનિયાના સહ લોકોને, મન પાતાની મરજી પ્રમાણે ચલાવે છે, અને તે મુજબ તરહેવાર કર્મો કરાવે છે, કોઈની તેને પાતાની મરજી પ્રમાણે ચાલવું કરી શકવું નથી તેને (મનને) પાતાની મરજી પ્રમાણે ચાલવું કરી શકે, ઈવા જે હોય તે તો, જવળેજ મળી આવતો કોઈક સાધુ પુરુષ હોય.

મનથી, શરીરપર થતી અસર.

૪૦૭

કબીર ! મન મરતકે લયા, દુર્બલ લયા શરીર,
પડે લાગા હરિ કિરે, યુ' કહે દાસ કબીર

૪૦૮

મન પાનીકી ખીતડી, પડા ને કપટી લોન,
ખડ ખડ હિર ગયા, બહોર નિવાવે કોન ?

૪૦૯

કાગડ કેરી નાવડી, ઓર પાની કેરા ગગ;
કહે કબીર કેસે તિર, પાચ કુસગી ચગ

(૪૦૭) ઓ કખીર! જ્યારે તાર મન મરી જાય, પાને બાહેર ભગતું અને હંદ્રિઓનાં જેંઆણુને વશ થતું અટકે ત્યારે તાર શરીર આસુકું થાય, ને ત્યારેજ મન, પુદાને મળવાને માટે તૈયાર થયું છે એમ કહેવાય.

(૪૦૮) એ મનની મીસાલ છે, તે જેમ પાણી અને મિઠું (salty) હોય તેમ છે, યાને પાણીમાં મિઠું પડવાથી, જેમ અંદર પીગળી જઈને તેમાંથી મિઠું પાણું નિકળી શકતું નથી, તેમ મનને હંદ્રિઓનાં વિષયો (માજ મજાહ) માં રાખવાથી તેમાં તે એત્રું તો ગરક થઈ જાય છે, કે તેને તેઓમાંથી પાણું કાઢવાનું કામ બહુજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

(૪૦૯) કખીર કહે છે કે, મારો મહવો કાગજનો, ને મને તો ગંગા જેવી મોટી નદી પસાર કરવી છે, અને મારી સાથે પાંચ ખરાબ સાથીઓ લાગેલા છે, તો હું એટલા મોટા બાર સાથે પેલે પાર કેમ જઈ શકીશ ? અર્થાત, માણસની છંદગીની નેમ ઘણી છેડે છે, અને તેનું શરીર તો થોડા વખતમાં બાગી પડવાનું, ત્યારે આ પાંચ હંદ્રિઓનાં જેંઆણુમાંજ માણસ રહે, તો પેલા સુખી છડાએ તે કેમ પ્રગી થકે ?

૪૧૦

સાંધે ઇંદ્રિય પ્રબલકે, જેઈસં ઉઠ ઉપાધ;
મન રાગ બેહકાવતે, પાંચો બડે અસાધ.

૪૧૧

કાપો દેવલ મન ધન, બિપય લહેર ફિરાય;
મનકે ચલતે તન ચલે, તાકા સર્વસ્વ નાય.

૪૧૨

મન ચલે તો ચલને દે, ફિર ફિર નામ લગાય;
મન ચલને તન થાંભ હૃય, તાકા કંધુ ન નાય.

(૪૧૦) મન એ ઇદ્રિઅને ચલાવનાર રાજા છે, અને એ મન જ તેઅને બેહેકાવે છે, પણ તેના કલાથી યાને મનમા વિચાર આવ્યાથી, જે કોઈ પોતાની ઇદ્રિઅને તે ધુળખ ચાલવા દે છે તો, એ ઇદ્રિઅ એવી મજબુત થઈ જાય છે કે તેઅે માણસને ગમે ત્યાં ધસડી લઈ જઈને પાપોના કામો કરાવી કુખમા ને આફતોમા નામે છે, તેથી કખીરની શિખામણુ એ છે કે તુ એ ઇદ્રિઅને રોક રોક કરતો રહે

(૪૧૧) માણસનું શરીર તે દેવળ છે, અને મન તેની દોઅ ઉપર ઉડતો વાવડો છે, જેમ પવનની ચહેરથી વાવડો, ઉડ્યા કરે છે, તેમ પાવો ઇદ્રિઅને મજબૂત આપનારી ચીજથી મન ' ઉડ ઉડ થમા કરે છે, પણ તે મનના દોરવયા પ્રમાણુ જેને પોતાના શરીરને કામે લગાડયુ, યાને મનમા જેવા વિચારો આવે તેવા કામો માણસ કર્યા કરે, તો તે માણસનું સહ કાઈ જતું રહેવાનું યાને તે કુખી થવાનો

(૪૧૨) કખીર કહેછે કે, અે લાઈ, તારૂં મન ચાલતુ હોય, ને ચાલતું અટકાવી ન થકાય, તો તેને ચાલવા દે, પણ ફરી ફરીને તેને ખુદાના નામમા લગાડીને અટકાવ કારણકે જેનું મન ચાલતુ હોય, તોપણ જે શરીરને અટકાવતો રહે યાને મનમા વિચાર આવ્યો તેવું કામ કરતા જે કોઈ અટકે, તેનું કાઈ પણ જવાનું નથી

મન લલે વિચારે, તું તેણું કાર્ય ના કર.

૧

૪૧૩

નન ગયા તો જાને દે, મન જાને દે શરીર;
ખિન ચિલ્લે ચઢિ કમાન, કિન ખિન લાગે તીર ?

૪૧૪

મય મનતા મન માર રે, રાજા ઘટને ઘેરુર,
જમણિ ચાત્રે ખુંદ દે, તો અકુશ દે દે શ્રેર.

૪૧૫

યા મન અટક્યો બાવરો, રાજા ઘટને' ઘેરુર;
મન મનતામે ગય ચત્રે, તો અકુશ દે દે શ્રેર.

૪૧૬

મેરા મન મકરંદ થા, કગતા બહુ ખિગાર,
અમ્ર સૂધા હો મારગ ચવા, હરિ આગે હમ લાર.

મનને કાળુમાં કેમ રાખવું.

૪૧૭

‘ મન મારી મેંદા કરે, તનથી પાડુ ખાત,
જીભ્યાકા ઢુકરા કરે, જો હરિ મિત કાઢે સ્વાત

૪૧૮

મન દિયા ઉને સમ દિયા, મનકિ ગેવ શરીર,
તન મન દે ઉમરન ભયે, હુઝિકો હાસ કમીર

૪૧૯

જો તનમાહિ મન ધરે, મન ધર નિર્નય હોય,
સાહેમસો સનમુખ રહે, તો ફિર બાલક હોય

૪૨૦

તનકુ મન નિયતા નહિ, તો હોતા તનકા ભગ,
રહેતા કાવા બોર જથુ, ચઢે ના દુખ રગ

વધય વાસના જાય, તો મન શુદ્ધ થાય,
ને ખુદા દેખાય.

૪૨૧

કામ હય ત્યા રામ નહિ, ગમ નિહં ત્યા કાન,
દાનો એક જ કયુ રહે, કાન રામ એક કામ.

૪૨૨

હિરદા ભિતર આરસી, મુખ દેખા ન જાય,
મુખ તો તમહિ દેખીયે, જમ મનકી દુખડા જાય

૪૨૩

ચયવ મનના ચેત રે, જુનો કયા અરાન,
જમ ધર જમ લે જાયગા, પડા રહેગા મ્યાન

(૪૨૧) જેનાં મનમાં ઇદ્રિઓનાં ઝાગ ઝાગવવાનાં વિચારો રહેલા હોય, તેનાં મનમાં ખુદા હોતો નથી, અને જ્યાં ખુદા નહિ, ત્યાં ઇદ્રિઓનાં વિષયોનાં વિચારજ રહેલા હોય—કારણકે, જેમ એકી વેળા એક જગ્યામાં બે ચીજ રહી શકતી નથી, તેમ કામ (desire for life of pleasure) અને શમ જેવું એકી વેળા મનમાં કેમ રહી શકે? જ્યારે એક ચીજ દુર થાય, ત્યારે તેમાં ખીજી ચીજ આવી શકે છે તેવીજ રીતે, જ્યારે મનમાંથી ઇદ્રિઓની, માન્ય મનહંતા વિચારો દુર થાય ત્યારે તેમાં ખુદાનો વાસો યદ્ય શકે.

(૪૨૨) માણસનાં હૃદયમાં (ખુદાની) આસી છે, છતાં તેમાં ખુદાનું મોડ માણસને દેખાતું નથી—પણ જ્યારે માણસના મનનું દ્વૈતપણું, યાને “હું અને ખોદા” જુદા છે એવી જુદાઇનું ભાન નિકળી જાય—ત્યારે તેમાં ખુદા દેખાય.

અર્થાત—માણસના મનમાંથી જ્યારે દુનિવર્તી વાસનાં અને વિચારો જતા રહે, ત્યારે તેમાં ખુદાનો વાસો યદ્ય શકે, ને ખુદા દેખાય.

But when He is fixed,
And the dust shaken off the shimmering mirror
God shall glow through thee, as through a living glass,
And every thought and atom of thy being
Shall guest His glory, be overbright with God

P. J. Bailey.

(૪૨૩) ઝી અસ્થીર ભટકતાં મન, તું ચેતી લે, અને અવાનપણામાં નાં પડી રહે, કારણકે જ્યારે જમ તને પકડી લઇ જાયે, ત્યારે તો આ તારું શરીર એક ખાલી ઘોખાં જેવું પડી રહેયે, ને ત્યારે તારેથી કંઈ ખની શકવાનું નથી.

૨૧૬ વિષય વાસના જાય, તો મન શુદ્ધ થાય,
ને ખુદ દેખાય

૪૨૪

૪૨૪

તનકા વેરી કો નહિ, જો મન ચિત્ત હોય,
તુ આપાકો ડાલ દે, તો હયા કરે સજ કોય

૪૨૫

તન મન દિયા તો બલી કરી, ડારા સિરકા બાર
કબૂ કહે જો મે દિયા, તો બહોત સહેજા માર

૪૨૬

૪૨૬

મન ઠહેરા તમ જાનિયે, અનસૂજ સમે સુખાય;
જયુ અધિયારે બનનમે, દિષક બાર દિખાય

વિવિધ વાસનાં જાય, તો મન શુદ્ધ થાય, ૨૧૭
 ને ખુદા દેખાય.

(૪૨૪) જો તારું મન સ્થિર અને શાંત થઈ, તારા કબજામાં રહેશે, તો પછી તારાં ચંપરનો યાને તારો દુશ્મન કોઈજ નથી, ને તને દુઃખ થવાનું નથી માટે ઝીં માણસ! તું તારા મનનાં ફાંસાઓને હાલીને, તારું “હું-પણ” છોડી દે, તો તારા સર્વ કોઈ મિત્ર બની જઈ, તારી દયા પાશે, યાને હું સુખી થઈશ.

(૪૨૫) તેં જો તારાં તન અને મનને સારાં કામમાં લગાડ્યાં હોય યાને ખુદાને અર્પણ કીધાં હોય, તો તે ધણું સારું કીધું, કારણકે તારા માથા ઉપરની ફરજનો બોલો તે કાઢી નાંખી હનકો કીધો, પણ તેમ કરતાં જો તું મગફળી ભેળે, યાને ઝિંમ કહેશે કે “મેં કીધું” તો કંઈના ફળ તને આપવા પડશે, ને આપવાને માટે ફરી ફરી જનમવું પડશે, ને જન્મવા-મરવાના દુઃખો ભાગવવાં પડશે, અને ઝિંમ રીતે તું માટેા માર પાશે

(૪૨૬) મન થરેલું છે યાને શાંત થયું છે, ઝિંમ ત્યારેજ જાણવું કે જ્યારે, નહિં સમજ પડે તેવી વાતો આપણને સમજ પડી જાય જેમ અંધારી જગ્યામાં, ખતિ લાવ્યાથી તે માહેલી બની ચીત્તે દેખાઈ આવેછે તેમ, મન જ્યારે શાંત પડે છે યાને જ્યારે તેમાંથી દુનિયરી વિચારો નિકળી જાય છે, ત્યારે ત્યાં યાનનો પ્રકાશ થાય છે, અને ખુદા દેખાય છે.

મન, કેમ શુદ્ધ થાય ?

૪૨૭

કુબીર ! મન પરમેશ્વર લે, આપણે લે ઉપદેશ;
જો એ પાંચો વશ કરો, તો શિષ્ય હોય સખદેશ

૪૨૮

મન કપડા મેલા ભયા, ધનમે બહોત બિગાર;
યે મન કેસે ઘોઈએ, સતો કરો બિચાર ?

૪૨૯

સત્ ગુરુ ઘોલિ ગાન જલ, સાશુ સરજન હાર,
સુરત શિવાપર ઘોઈએ, નિકસે જોત અપાર.

૪૩૦

કુબીર ! કાયાકો ઝગો, સાર્થ સાશુન નામ;
રામહિ રામ પોકારતા, ઘોયા પાંચો દાન

(૪૨૭) ઝો કખીરી તુ તારા મનને પારખી લે, અને મનથીજ સંપળા પાપો થાય છે તે માટે તુંજ તારો ઉપ-
દેશ લે જમારે તું આ માત્ર ઇદ્રિઝીને તાળામાં રાખશે,
માને તેઝીના ખેઆપુને વશ થતો અટકશે, ત્યારે તુ ઝેવો
થશે કે બધા થોકો તાગ ચેવા થશે

(૪૨૮) ઝે મન-કપી કપડ મેડ થયુ છે, ને તેમા
ઘણા રોગોના ખીયા રહ્યા છે ત્યારે ઝે મનને કેમ ધોધ્ઝી
તેનો વિચાર કરો, હે સાધુ ધુરવો !

(૪૨૯) સદ્ગુરુ, ઝે મનને ધોધને સાફ કરવાયો છે,
અગ્નિજ્ઞાન (Theosophy) રી પાછી વડે તે ધોવાય
છે અને તે માટે જે સાબુ (soap) લેધ્ઝે, તે ખુદાતુ નામ
છે, જેથી ઝે મનના જન્મો-જન્મની દોષો મટી જાય છે;
અને ખુદાની સુરતનુ ધ્યાન તે, ઝે મનને ધોવાનો મધ્યર
છે, કે જેની ઉપર ધોતા ધોતા, ઝે મન સર્પુ નિર્જન
થાય છે, અને પછી ઝેમા ખુદા દેખાય છે

(૪૩૦) ખુદાના નામદી સાજીથી ઝે ચરીર ધોધને
સાફ કરો “ખુદા ખુદા” યાદારતા, પાચે ઇદ્રિઝી પવિત્ર
થશે, ઇમરુદ કે તેઝી પોતે પોતાના વિષયો તરફ ખેત્રાવા
કરશે નહિ, પણ ફરજ બજાવતાં કે દવાના કામો કરતા,
વિષયોના જગમા તેઝીને આવડુ પડશે, તોખી વિષયોને
ભાગવવાનો આવેશ માને ઇચ્છા, તેઝીમા રહેશે નહિ.

(૪૩૧) ખુદાનાં મુલ્ક ગાઈ ગાઈને, અને મુલ્ક ગાવાનો લખ્ત તેને લગાડી લગાડીને, મનને ખીલ ખીલ ખ્યાલો પર દોડી જવું અટકાવે. મન, ખીલ ખીલ ખ્યાલો પર દોડવું અટક્યા વગર, તે કદીખી શાંત થવાનું નથી. એ સિવાયનાં ખીલ કરોડો ઉપાયો કરશે, તે બધા ફેલટ જશે.

(૪૩૨) ખુદાનો ભક્ત થવાનો યાને ખુદાને મળવાનો રહ્યો એટલો તો સાંકડો છે, કે રાઈ (impossible)નાં દશમાં ભાગ જેટલો નાનો તે છે, અને મન, તરેહવાર વિચારોનો જથ્થો એકઠો કરીને, પરવત જેવું મોટું થઈ જાય, તો પછી એવા સાંકડા દરવાજામાં તે કેમ દાખલ થઈ શકે ?

(૪૩૩) રાઈનાં દાણાનો વિશ્વમા ભાગ કરો, ને એ વિશ્વમાનો વિશ્વમા ભાગ કરો; એ વિશ્વમાંના વિશ્વમાં ભાગ જેટલું નાનું મન જે કોઈ કરી શકે, તેને ખુદા મળે, એટલે કે ઈલ્લિમ્માનાં સર્વ વિષયોના સર્વ વિચારો જેનાં જતા રહ્યા હોય, અને એ પ્રમાણે મનનું “મનપાણું” એટલે વિચારવાપણું જવું રહ્યું હોય, તેને ખુદાની મુલાકાત થાય.

(૪૩૪) મન મહાકમાઓને દરજ્જે પોહોંચી શકે છે, મન ખુદાને દરજ્જે પુગી શકે છે, ને મન જ આખી સૃષ્ટિ બની શકે છે, જો એ મનને કોઈ સાચી સાચીને રાખે તો એ મન જ ખુદા રૂપ થઈ જાય.

(૪૩૫) જ્યાંસુધી મનને, પોતાનાં શરીરનો ખ્યાલ રહે છે, એટલે કે આ શરીર તે “હુ છું” એવો ખ્યાલ થયા કરે છે, ત્યાંસુધી તે કદીખી નિર્ભય થવું નથી, યાને શાંત પડવું નથી, જ્યારે મનમાંથી, શરીરનાં અને માયાના એટલે કે ઈલ્લિમ્માના ભાગ ભાગવવાના વિચારો નિકળી જાય, ત્યારે તે મનને ખીલે (હંમ) દરવાજો દેખાય છે.

મન શુદ્ધ થયું કે આપોઆપ ખુદા મળી જશે.

૪૩૬

મન રાજા મન રૂક હોય મન કાયર મન ઝર,
મુન શિમર્યો મન ને નર નરે આરે મુન

૪૩૭

તેરી ભોતમે મન ધરે, મન ધર હોય પતંગ,
આપા ખાધે હરિ મિલે, મુન નિલ્યા રહે રંગ

૪૩૮

દાસી લાગી લય ગયા, નન પાચે નિશ્વાન,
ચિત્ત ચોતા હરિ નામસો, નિદ્ર ગયા સખહિ ક્ષમ

૪૩૯

યે મન હરિ ચરને ચવા, નાયા નોહસે છુટ,
બે હંદ નાહિ વર મિયા, કાવ રહા શિર કુટ

(૪૩૬) જેવું જેવું મન તેની તેની હાલત, ગરીબ થઈએ કે ગાન થઈએ તે મનને લીધે, હિંમતવાન લડીયા થઈએ તે મનને લીધે અને કોઈની વિચાર કર્યા વગરના થઈએ તેની મનને લીધે, એટલેકે ખુદા મિત્રાપ નીજ રાઈ પણ ચીજનું નામ નિશાપ, આકાર, રંગે સર્વ રાઈ મનમારી જતા ગહે યાને મન ગોયા સુન્ય (૭૭૧૦) જેવું થઈ જાય, ત્યારે નંમા ખુદા રખાય

(૪૩૭) તારી જોત એટલે ખુદાનો અશ જે તારા હરીરમા છે તેમા, જો તું તારા મનને રોકે, અને મનને ત્યાં લગાડીને તું ઉડતા પતંગ જેવો થાય, તો તારે 'હુ પડ્યું' જશે, અને 'હુ પડ્યું' જાય તો પછી તારે પોતાનું અરે સ્વરૂપ તું જોઈ શકશે યાને ખુદા સાથે તું એકત્ર થઈ શકશે

(૪૩૮) મેં ખુદાને મળ્યું કે મીનત મીનત ખ્યાલોપર દોડી જતાની તેની દેવ છુટી જશે, અને પોતે પોતામાજ આસાપથ લઈને રહેશે અને ખ્યાલ પછીના ખ્યાલો છુટી ગયા કે તુને જન્મ પછીના જન્મ લેનાના ખી છુટી જશે, અને એમ તારે બન લાય કુર થશે, ને તારી સર્વ ફરજોનોખી છેડો આરી જશે, કેમકે ખુદાના નામમા ઘોડી બેઠેલા મન (માણસ) ને કોઈની ફરજ હોતી નથી, તેણે પોતાના કમાને બાળી નાખ્યા છે એટલે તેને બધાપુરના કોઈ રસ્તું નથી

(૪૩૯) કમી કહે છે કે-એરીજ રીતે મારે મન દુનિયાની માયામાથી છુટું થયું છે, તે હવે ખુદાના ચર જીવ જઈ ગયું છે, ને પોતાનો વાસો હદમાથી છોડીને, બેહતમા કીધો છે યાને ખુદામા કીધો છે, તે જોઈને જમગજ પોતાનું માથું કુળા પડ્યો છે, કે હવે શિકાર હાથમાથી ગયો, કારણકે હવે હું જન્મ-મરણની પેલી ગર ગયો છું

૨૨૪ મન શુદ્ધ થયું કે આપોઆપ ખુદા મળી જાય

૪૪૦

ચે મન થાકી થીર ભયા, પગ બિન ચલે ન પથ;
એકજ આશર આનેબકા, થાડે કોટી અથ

૪૪૧

ઘેરા મન સુનરે રામકો, મનમે રામ સમાય;
મનહિ જમ રામ હો ગહા, તો શિશ નમ્રાવુ કાય?

૪૪૨

તુ તું કરતા તુ ભયા, તુ માહે રહે સમાય,
તુ માહિ મન નિવ ગહા, અમ મન અત ન ભય

૪૪૩

તુ તુ કરતા તુ ભયા, સુજને ગહિ ન “હુ”,
વારી ફેરે નાન પર, છત દેખુ તિત “તુ”.

(૪૪૦) એ મન, વિષય વાસનાઓથી ઉપજતા દુઃખો ખમી ખમીને, જોજ મળતીની ઈચ્છાઓ કરતું હવે અટક્યું છે. વિષયોમા મુખ્ય છે, એવી એની આગળી ખાત્રી જતી રહી છે, તેથી હવે તે વિષયોના વિચાર કરતું નથી. હવે એ મન ખુદાને મળનાનું “ઓતાર” રી એકાદમી મંત્ર જપતા પડ્યું છે, કે જે મનના રૂળ આગળ કરોડો અંથ ભણ્યાનું કળ, ખિશાદ વગરનું છે.

(૪૪૧) માફ મન હવે તો ખુદાનેજ વાદ કરે છે, અને તેમા ખુદાનો વિચાર માત્રજ રહેલો છે, ને ખીન્ને કોઈ વિચાર રહ્યો નથી મન ખુદાંરૂપ થયું છે, અને એ પ્રમાણે જ્યારે મન પોતેજ ખુદારૂપ બની ગયું છે, ત્યારે હું માયું કોણને નમાવું?

(૪૪૨) “હું નથી” પણ “તું છે” એમ જોલતા જોલતા, વાને “ખુદા ખુદા” સ્વીકારી, વિચાર્યો, ખુદામા મન રહેના લાગે છે, અને મનજ ખુદારૂપ થઈ જાય છે, તે પછી મન કદી કુદુ વિખુદુ પડતું નથી, માગલુંકે તે પોતાના સુખી છેકે સુખી ગયું.

God alone can satisfy the soul
And all that it can desire it will
Find in Him
The soul in Him finds its peace
For He is He who is the Supreme Riches
And the Supreme Power, the Supreme Beauty
The Supreme Goodness

(૪૪૩) “તું તું” કમતા કમતા, વાને “ખુદા ખુદા” કરતા, માગમા “હુંપણ” રહ્યું નહિ, પણ જના બંદીહુ ત્યાં “તું ને તું” વાને ખુદાજ દેખાય છે માટે હું કખી તાગ (ખુદા) નામ પર શીદ થાઉંકુ વાને (ઓપરાઈ જાઉંકુ) કે તે જપવાચીજ આ મદાન સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

શબ્દ (વાણી—Speech) વિષે.

૪૪૪

શબ્દ શબ્દ કાઢ કરો, શબ્દકે હાથ ન માંવ;
એક શબ્દ ઓખડ કરે, એક શબ્દ કરે માંવ.

૪૪૫

એક શબ્દ સુખ રાસ હય, એક શબ્દ દુઃખ રાસ;
એક શબ્દે બંધન કટે, એક શબ્દે પરે ફાંસ.

૪૪૬

એક શબ્દ સુ ખ્યાર હય, એક શબ્દ કુ ખ્યાર;
એક શબ્દે સખ દુશમન, એક શબ્દે સખ યાર.

૪૪૭

શબ્દ એસા બોલિયે, તનકા આપા જાય;
બીરનકો શિતલ કરે, આપનકો સુખ હાય.

૪૪૮

શિતલ શબ્દ ઉચ્ચારિયે, અહમ આનિયે નાહિં;
તેરા પ્રીતમ તુંજમેં બસે, દુશમન બી તુંજ માંહિં.

૪૪૯

જે શબ્દે દુઃખ ના લગે, સોહિ શબ્દ ઉચ્ચાર;
તપ્ત ત્રિટી શિતલ બયા, સોહિ શબ્દ તત્સાર.

(૪૪૪) અમસ્થા શબ્દો બોલ્યા શું કરેા છે, શબ્દને કાંઈ હાથ ને પગ હોતા નથી, છતાં એક શબ્દ દવા માફક માણુસને આરામ કરે છે, જ્યારે બીજો (એક) શબ્દ સોંમાને જખમ કરી દુઃખ ઉપજાવે છે.

(૪૪૫) એક શબ્દ સુખથી ભરપૂર હોય છે, ત્યારે બીજો શબ્દ દુઃખથી ભરેલો હોય છે, એક શબ્દ માણુસની મુશકેલીઓ ઠાળે છે, જ્યારે (બીજો) એક શબ્દ તેને ગળે ફાંસી નાખે છે.

(૪૪૬) એક શબ્દમાં ખ્યાર ભરેલો હોય છે, ત્યારે (બીજો) એક શબ્દ ધિક્કાગ્રથી ધમધમી રલો હોય છે, એક શબ્દથી બધા લોકો આપણા દુશ્મન બને છે, જ્યારે બીજો શબ્દ સહને આપણા મિત્ર કરી દે છે.

(૪૪૭) (ત્યારે) કબીર કહે છે કે, તારું “હુપણું” છોડી દઇને તું એવા શબ્દ બોલ, યાને એવું બોલવાની દેવ રાખ, કે જેથી સાતો ધણીબી રાજી રાજી રહે, ને તુંનેબી સુખ આવ્યા કરે.

(૪૪૮) મિઠા શબ્દ બોલવા, ને મગરૂરી જરાએ કરવી નહીં; કાંય જે આપણા મિત્રો તથા શત્રુઓ આપણાં બોલમાંજ રહેલા છે.

(૪૪૯) શબ્દ એવા બોલના, યાને વાત એવી કરવી કે જેથી કોઈનેબી દુઃખ લાગે નહિ, તથા શુસ્સો આવે નહિ, પણ બધાને શાંતિ થાય એવુંજ બોલનામાં ખરે સાર છે.

૪૫૦

શુદ્ધ સરિખા ધન નહિ, તો કોઈ જાને બોલ,
હિંગ તો દાને નિને, પણ શુદ્ધ ન આવે બોલ

૪૫૧

માન બચત પ્રિયસે મુગ જાગ કર સમ છાગ
સુત બચત શિતન સદા, બરજે અમગન ॥

૪૫૨

મુગે પ્રિયકા ધન હુગ, કોઈન પ્રિયન દેત
નિય શુદ્ધ નુનાયકે, જગ અપતા કર લેત

૪૫૩

મિયા સમગે મોવિડે, મુગ ઉપજે મુગ બોર
એટિ સ્વીકરન નગ લગ, તણે જગન કોર

૪૫૪

ગાન જાન ન મોજાન નહિ, ન કોઈ ગનકો માગ
અહિમ ગન માણે કગમણા રિકે જાગ

(૪૫૦) જો કોઈ બોલી જાણતો હોય તો બોલી ગાને (મિટી) વાણી જેવું માણસનું એકે ધન યાને શક્તિ (power) નથી, કારણકે દામ ખર્ચો તો હિરોખી મળી શકે છે, પણ ને વચનનું તો મુળજ નથી

(૪૫૧) કડવા અને સખત બોલો, કોડેથી ની બુરા છે, જે શબ્દો બધાને બાળી જાળી નાખે છે, તેથી જેમ્મા સાધુપુરુષ છે, તેમ્મા હમેશા મિલ્લ વચનો બોલીને, અમરતાના ધારની પેરે સડને સુખ ઉપજાવે છે

(૪૫૨) કાગડો આપણું શું ધન ચોરી લઈ જાય છે, કે તેનાથી આપણે કંટાળીએ છીએ? ને કાવલ શું આપણને આડી દે છે, કે આપણે તેનાથી રાજી થઈએ છીએ? પણ, કખી કહે છે, એ સહ સડની બોલીથીજ માન યાય છે. અર્થાત-કાગડાની માફક માયુ કુખનનારા માણસોને કોઈ મહાવું નથી, જ્યારે કાવલ જેના મિત્ર બોલ નારાખે પોતાની બોલીથી સહ કોઈના દિલ છૂતી લે છે

(૪૫૩) તું સહ સાથે મિત્ર મિત્ર બોલ, તેના જેવું સુખ ઉપજાવનાર કાંઈ નથી, એ સજ્જા દિલ છૂતી લેવાનું મન છે, માટે તું કડવા સખ્તનો બોલવાનું છોડી દે

(૪૫૪) ગમ ખાણ, યાને સામો ધણી અપમાન કરે યા કુખ આપે તે ચાતપણે ખમીને બેસવું, એના જેવું બોજણ એકે નથી, અમરીશ જેવા અસિલ પુરુષ, રાજા હોવા છતાં, કુરવાસા જેવા અયોગ્ય નરનો સખત કપડો અને શ્યામ, મુગે માહોડે સહન કરી જઈ સામો હાથ જોડીને હમો રહો, જેથી કુરવાસાને નુકસાન થયું, જ્યારે અમરીશ રાજાને સુખજ મળ્યું તેમ, જે કોઈ ખીલનું બોલવું, ગમે એવું હોય, છતાં ને સહન કરી લાય, ને સામો જગમે વાકો શબ્દ નહિ બોલે, તે માણસ ખરો સુખી યાય.

૪૫૫

હાથે અને વશ કરી, તિને વશ ક્રિયા નેહાં
નહિંતો અવગુન ઉપજે, કહે સખ સંત મુખ.

ગુપ્ત શબ્દ વિષે.

૪૫૬

શબ્દ શબ્દ બહુ આંતરા, સાર શબ્દ ચિત દેય;
જો શબ્દ હરિ ત્રિવે, સોહિ શબ્દ અહિ લેય.

૪૫૭

શબ્દ બહોત હિ સુન્યા, પર મિટા ન મનકા મોહ;
પારસ તક પહોતા નહિં, તળ લગ લોહાકા લોહ.

૪૫૮

શબ્દ હમારા સત્ હય, તુમ મત જાય સરક;
મોક્ષ મુક્ત ફલ ચાહો, તો શબ્દકો લેજો પરખ.

૪૫૯

શબ્દ મારે મર ગયે, શબ્દ છોડા રાજ;
અને શબ્દ વિવેક ક્રિયા, તાકા સરિયા કાજ.

(૪૫૫) જે પોતાની જીભને વશ કરે, તે આખી જોહા-
નને જીતી શકે છે; પણ જે જ્યાંને કાબૂમાં રાખતો નથી,
તેને કુઃખ ઉપજ્યા કરવાનું, એવું સાધુપુરુષોનું કહેવું છે.

(૪૫૬) શબ્દ, શબ્દમાં ઘણા ફરક હોય છે, માટે
કબીર કહે છે કે, હું હવે (અર્થ) શબ્દ કર્ણથી તેપર ધ્યાન
લગાડો, ને મારા કહેલા શબ્દોમાં જે શબ્દથી ખુદા મળે છે,
તે શબ્દને તમા પકડી રાખો.

(૪૫૭) એવા (ખીજ) શબ્દો તો ઘણાંજી મેં સોંભળ્યા
પણ મારા મનનું અમાનપણું ગયું નહિં; કારણકે, જ્યાં-
સુધી લોકોને પારસમણિ મળતો નથી, ત્યાંવેર તેનું સોનું
થતું નથી પણ તે લોકોને લોકોનું રહે છે, તેમ જ્યાં સુધી
ખરો (અર્થ) શબ્દ થઈ છે, તેનું માંન માણસને થતું
નથી, ત્યાંસુધી તેને ખુદા મળી શકતો નથી.

(૪૫૮) કબીર કહે છે કે:—મારાં વચનો સત્ય છે, તેને
મનમાંથી દુર કરતા ના; પણ જો તમા મુક્તિ મેળવવા
ચહાતા હોવો તો, મારા વચનોપર ધ્યાન લગાડી તેને
પારખવાની તજનીજ કરો, યાને તે મુજબ ચાલનાને
મળત કરો.

(૪૫૯) એ (અર્થ) શબ્દનો સાર મેળવવા જતાં,
ઘણાંજી મરી ગયા છે, ને ઘણાંજી પોતાનાં રાજપાટ છોડી
ઠાંધાં છે; જેણે તે શબ્દ જાણ્યો ને તે મુજબ જીંદગીમાં
અમળ કીધો તેનુંજ કામ સફળ થયું છે.

૪૬૦

શબ્દ શબ્દ સુખ કોઈ કહે, વોહ તો શબ્દ વિદેહ;
છબ્યા પર આવે નહિ, નિરખ પરખ કર લે.

૪૬૧

શબ્દ બિનાં સુરતા આંધલી, કહો કહાં કોં નય;
દ્વાર ન આવે શબ્દકા, ફિર ફિર ભટકા ખાય.

૪૬૨

એક શબ્દ ગુર દેવકા, તાકા અત્રંત બિચાર;
ઠાકે સૂનીજન પંડિતા, બેદ ન પાવે પાર.

૪૬૩

બેદ ઠકે જાના ઠકે, થકિયા શંકર સેય;
ગિતાકોબી ગમ નહિ, જહાં મદગુરુકા ઉપદેશ.

૪૬૪

પરજો દ્વારા શબ્દકા, જો ગુર કહું બિચાર;
બિના શબ્દ કશુ ના મિલે, દેજો નયન નિહાર.

૪૬૫

હોન કંથ હાલે નહિ, છબ્યા ન નામ ઉચ્ચાર;
ગુપ્ત શબ્દ જોં જોયે, કોઈ કોઈ હુંસ હમાર.

૪૬૬

લોહા સુંઝક પીન હય, લોહા લેન હાયા;
મેસા શબ્દ કબીરકા, કાલસોં લેન ઠોડાય.

(૪૬૦) શબ્દ શબ્દ કરી સહ કાંઈ બોલે છે, પણ તે (અપ્ત) શબ્દનો કાંઈ આકાર નથી, ને તે શબ્દ કાંઈ જીવથી ઉદ્ભવતો નથી, તે તો માન જોઈને પારખવાનો છે.

(૪૬૧) તે શબ્દ વગર, માણસનું મન આવજીવ રહે છે, તેથી નેને કહ્યા જીવુ ને કયો રસ્તો લેવો તેની ખબર પડતી નથી, અને તે શબ્દનો દરવાજો નહિ મળવાથી, તે વિચારે ફાકતો બગી બઢીને ખુવાર થાય છે.

(૪૬૨) સદ્ગુરુ માન એકજ શબ્દ (મન) આપે છે, પણ તેમા પાર નગરનો ભેદ મમાયલો હોય છે, કે જોને, માટે સુનીઆ અને પડિનો (જોને ગુરુ મળ્યા નથી તેઓ) શોધતા શોધતા ઠાકી ગયા છે, ને જોનો ભેદ, વેદ (શાસ્ત્ર) માન વાચનાથી વા બહુનાથી મળી શકતો નથી.

(૪૬૩) જ્યારે સદ્ગુરુ પોતાના ચેલા (disciple) ને દિક્ષા (initiation) આપે છે ત્યારે નેને એ શબ્દનો ઉપદેશ સમજાવે છે, તે સિવાય કોઈથી ના તેનો ભેદ સમજી શકાતો નથી.

(૪૬૪) સદ્ગુરુ વિચાર કરીને જે મન આપે તે ગુરુ-મંત્રનો દરવાજો તું પાગળ, જે મમજ્યાથીજ ખુલા મળે છે, તે મંત્ર જ્યાંસુધી મળે નહિ ત્યાંસુધી તને કાંઈ મળતાનું નથી, માટે આખ ઉધાડીને તું જો અર્થાત-સદ્ગુરુ જે બોધ આપે છે તે પ્રમાણે આલવાથી ખુલા મળે છે માટે વિવેક બુદ્ધિથી ગુરુના વચન પ્રમાણે આચરણ કરવો.

(૪૬૫) તે (અપ્ત) શબ્દ એવો છે કે તે બોલવાને માટે હોય વા ગળુ હજી ન પડતું નથી, ને જીવ પણ તેનો ઉચ્ચાર થતો નથી એવો એ અપ્ત શબ્દ છે કે તે કોઈ કોઈજ હથ યાને સાધુપુરુષનેજ તેજુ માન થાય છે.

(૪૬૬) સોહયુ બકતુ આકર્ષણ સોદાને જ થાય છે, તેમ જ કોઈ ચોગ્ય પુરુષ હશે તેનેજ આ મારા (કમ્પીગના) શબ્દોનું ખેત્રાણ થશે, અને તેમ થશે ત્યારેજ તે માણસ કાળના હાથમાથી છુટી શકશે.

કરણી (Action) વિષે.

૪૬૭

કહેતા હય પર કરતા નહિં, મુંહકા બરા લખાર,
મલ્લા મુંહ લે જાયગા, સાહેબ કે દરબાર.

૪૬૮

કયની કથી તો ક્યા ભયા, કરની નહિં કગાય ?
કાલબુતકા કોટ જયું, દેખત હિ દેહ જાય.

૪૬૯

કહેના મિઠી ખાહસી, કરના બિખરી લાય;
જયું કહેની ત્યું રહેની રહે, તો બિખકા અમરત હાય.

૪૭૦

જેસી બાની મુખ કહે, તેસી ચાલે નાહિ;
મનુષ્ય નહિં એ સ્વાન હય, બાપે જનપુર જાહિં.

૪૭૧

કયની બકની છોડ દે, રહેની સે ચિત લાય
નિરખી નિર પાથેં જિનાં, કબડ્ડુ ખાસ ન જાય.

(૪૬૭) જે કાંઈ જેવું બોલે, તેવી રીતે ગાયે નહિં, તે માણસ માહડાનો અમર્યો લભાસખોરો યાને જીકો કહેવાય, ને તેવા માણસને, કખીર કહે છે કે, ખુદાની દરખાશમાં કાણું માહ લઈને જવું પડશે.

(૪૬૮) માહોડાંની સારી સારી માત્ર વાનો કરે, તેથી શું થાય? જેવું બોલે તેવું કરી ન દેખડાવે યાને તેવી રીતે જિંદગીમાં અમલ ન કરે, તો તેની જિંદગી એક છાયા સમાન જ છે, કે જે ભોતા ભોતામાં મળે નહિ થઈ જાય છે.

(૪૬૯) માહોડેથી ધણું મિઠાસ ભરેલું બોલે પણ કરણી તો એહેર જેવી હોય, પણ જે બોલે તેવું કરી બતાવે યાને જિંદગીમાં તે મુજબ અમલ કરનારો હોય, ને માણસ એહેરનું અમરત કરી શકે છે. સારાશ કે જેની નેક વાણી માહોડેથી કહાડે, તેની નેક કરણી કરે, તે માણસજ ખીજને સુખ આપી શકે છે.

(૪૭૦) એથી ઉલટું, જેવું માહોડે બોલે, તેવી આલ-અલણ નહિં રાખે, તે માણસ નહિ, પણ કુતરાજ છે, અને તે જમના હાથમાં સપડાયા કરવાનો, યાને દુઃખી થયા કરશે.

(૪૭૧) સારે કખીર કહે છે કે:-“માત્ર બોલવા બેઠવાનું છોડી દે, ને ધ્યાન રાખ માત્ર કરણી ઉપર, યાને નેક કામો કરવા માડ, કારણ કે પાણીને માત્ર બેવાથી જેમ તરસ મટતી નથી, તેમ નેક કરણી કીધા વગર માણસ નેક બની શકતો નથી, ને સુખી થઈ શકતો નથી,

૪૭૨

કથને બકતે પચ ગયે, મૂરખ કોટ હમાર;
કથની કાચી પર ગાઈ, રહેની રહિ સો આર.

૪૭૩

તૈસી બાની મુખ કહે, તૈસી ચાલે ચાત્ર;
આલેખ સંગ લાગા રહે, તમહિ હોય નેહાત્ર.

૪૭૪

કથની કથે સો મુન હમારા, બેઠ પડે સો નાતી;
રહેની રહે સો ગુર હમારા, હમ હય તાકે સાથી.

૪૭૫

કુત્ર કરની છુટે નહિ, સાનહિ કથે અગાધ;
કુદે કમીર તા દામરે, મુખ દેખે અપરાધ.

(૪૭૨) એવો માહડાંનો ખાલી પટપટારો કરી કરીને, કાઈ હાજરો ને કરોડો મુર્ખાઓ પોતાનો દિન ગુમારી ગયા છે; કારણકે માત્ર માહડાંની વાત કાંઈ કામ આવતી નથી, પણ તેની સાથે સાથે કરણીખી તેવી નેક હોય, ત્યારેજ દુનિયામાં માણસનું નામ અમર થઈ જાય છે.

(૪૭૩) જેવી (નેક) વાંછી માહડાંમાંથી નિકળે, તે પ્રમાણે જ કોઈ ચાલ ચલાવે, અને પુદાને હાજર નાજર જાણી, હુમેશાં ગસ્તી જ અપત્તવાર કરે, યાને સત્યનેજ માર્ગે ચાલે, તે માણસ ખરો સુખી થાય, ને પાર પડી જાય.

(૪૭૪) કખીર કહે છે કે:-માહડાંથી જ કોઈ વાતો કર્યા કરે, તે તો મારા છોકરા જેવા (નાદાન) છે, જ કોઈ વેદ વગેરે પુસ્તકો માત્ર વાંચી જાય, તે માત્ર એક નાવીલો છે યાને સાધારણ માણસ છે, પણ જ કોઈ જેવું બોલે યા વાલે, યાને શાસ્ત્રના શિક્ષણ કહી સંભલાવતો હોય તે મુજબ જીંદગીમાં અમલ કરતો હોય, તે મારો ગુરુ (master) છે, અને હું તેનો ચેલા છું.

(૪૭૫) જેની બની બદલેલીઓ ગઈ નથી, પણ જ અમર્યો માટી માટી માનની વાતો કર્યા કરે, તે માણસનું માહડાં તમે જુઓ તો પાપથી ભરેલુંજ દેખાયે. સારાંશ કે, ધણું ધણું માન જીતવા જ કોઈ પોતાની કરણી સુધારતો નથી, યાને કેહે તેવું કરતો નથી, તે માણસ પાપો કર્યો જાય છે.

૪૭૬

રહેની કે મેદાનમે, કથની આવે ગાય,
કથની પિસે પિસના, રહેની અમલ કમાય

૪૭૭

એહુરનકી ચોરી કરે, કરે મુર્ષ કો દાન,
ઉચા ચઢ કર દેખતે, કેતિક દૂર નિમાન ?

૪૭૮

મનમાહિ કુલા ફિરે, કરતા હુ મય ધરમ
કોટ કરમ સિરપે ધરે, એક ન ચિને બ્રહ્મ.

૪૭૯

તિરથ ચલા નહાનેકો, મન મેલા ચિન ચોર,
એકો પાપ ન ઉતારા, લાયા મન દત્ત ઓ

(૪૭૬) આ જિંદગીમાં મોહકાથી (ચિપ્પામણની) વાતો ઘણી કરાય છે, પણ એ બધી વાતો જલ્દી રહે છે, કારણ કે મોહકાનું બોલવું તે દળણું દળવા પરાબર છે, યાને તે બધું નિર્ણય છે, માત્ર કરણીજ સરસાઈ ભાગવી શકશે

(૪૭૭) એરણુ જેવા આગ ધોખડના કઠકા ચોરી કરે, ને સોય જેટલી નાની ખેરાત કરે, ને ઉચે ચઢીને જોય કે હવે બેહેરાત (સ્વર્ગ) કેટલુંક દૂર છે? અર્થાત, અપ્રમાણીકપણે માલમતા ભગી કરે ને પછી તે માહેથી થોડુંક ધર્મ-દાન કરે કે મને સુવા પછી સ્વર્ગ મળે, તે કેમ બની શકે?

(૪૭૮) થોડુંક ધર્મદાન કરી, પાતાના મનમાં કુલાયા કરે કે હું ખેરાત કરેછું, પણ ધર્મને બદલે, કપ્પીર કહે છે કે, કાંઈ કરેડો કરમો ક્યો જાય, ને માયાપર પાપનો ટોપલો વધારનો જાય, તેનો તો કાંઈ વિચારજ નહિ, અર્થાત—કુનિયાના વેહનારમાં અપ્રમાણીકપણે આત્મા કરે, તો દાનપરમ ક્રીપાથી શું વળે? યાને તેથી કાંઈ પાપો ધીનાઈ જવાના હતા?

(૪૭૯) મેલુ મન, અને બચત્ત ચિત્ત લઇને, નિર્થે (નહાન નડાવા) જાય, યાને પવિત્ર યવા માગે તે માણસ કપ્પીર કહે છે કે, પોતાનું એકનંદી પાપ હિતારવાને બદલે, ત્યાંથી સાંતા ખીજા દય પાપો લઇને આવે છે

જેવી કરણી તેણે શુભ.

૪૮૦

નાહ્યો ધાયો કના બયો, મનકા નવ ન ગાય
મિન સદા જલન ગહે, વાયે કવધ ન ગાય

૪૮૧

જેસો કરણી આપકી, તેસા હિ રૂવ લે
કુડે કરમ કમાય કે, સાધયા દોન ન દે

૪૮૨

રામ ઝડખે જામ, સખમ નજગ લેન
છનકિ જંભી ચાકરી, નિનમ નંઆ દેન

૪૮૩

નાહ્યેમ્ દ-બારન, સાચે મ નિનમ
શુભ તનાયા આપગા, કપા નક કયા ગા

(૪૮૦) જ્યાંસુધી મન પવિત્ર થતું નથી, તે કરણી નેક કરતી નથી, ત્યાંસુધી માત્ર (શરીરના) નાહવા ધોવાથી શું થાય? માછલી હમેશા પાણીમાં રહે છે, પણ ગમે ઝેડલી તેને ધોવા છતાં, તેનો ખરાબ વાસ જતો નથી તેમ, માત્ર શરીરને ધોઈને સાફ કરનાથી, કાંઈ માણસ પવિત્ર બની શકતો નથી.

(૪૮૧) જેની કરણી તેની પાર ઉતરણી વાને જે જેવું કરે તેવું ફળ તે મળવે છે; નેક કરણીનું ફળ નેક આવે છે, પણ જ્યારે વૃં બદી કરે, ને તેનું ફળ (કુખ ભરેલું) આવે ત્યારે વૃં રડવા ને ખુદાને કપડો આપના ના બેસ, કારણ કે તે પણ તારી કરણીનું જ પરિણામ છે.

(૪૮૨) યોદ્યમણ બારીએ બેઠા બેઠા, સર્વ કોઈની કરણીનો હિસાબ ગણે છે, તેથી જેની જેની ચાકરી તેનું તેને દામ આપે છે—અર્થાત, કુદરતનો કરણી (Law of Karma or Cause and Effect) નો કાયદો જગતમાં અચૂક ચીતે કામ કરી રહ્યા છે, જેથી બદી કરીને, નેકી મેળવી શકાતી નથી, પણ નેકી કર્યાથીજ તેનું શુભ ફળ આવે છે.

(૪૮૩) ખુદાની દરબારમાં સાચાને વાને નેક કરણી કરનારને સુખ મળે છે, અને જુદાને તમાચો આવે પડે છે, પત્રી તે માણસ રક વા ગળા કાઢી દેતો, પણ સરેને એક સરખો ખરો ઇનસાફ તેની કરણી મુજબ મળે છે.

જેવી કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

૪૮૪

સાંઈયાં કે દરબારમે, કમીં કધુ હય નાહિં;
ખંદા મોજ ન પાવહિ, તો ચૂક ચાકરી માહિ.

૪૮૫

સાહેબકે દરબારમે, કયું કર પાવે દાદ
પહેલે કામ પુરા કરે, બાદ કરે ફરિયાદ

૪૮૬

દાતા નહિ એક સમ, સબ કોઈકો દેત
હાથ ફૂંલ છસકા જૈસા, તૈસા હિ ભર લેત.

૪૮૭

કરતાકે તો ગુન ઘને, અવગુન એકે નાહિં;
જો દિલ જાગ્યું આપનાં, સબ અવગુન મુજ માહિ.

૪૮૮

જા તોડો કાંટા બુવે, તોડો તું જો ફૂલ;
તોડો ફૂલપે રસ હય, વાડો કાંટા સૂઝ.

(૪૮૪) ખુદાની દરબારમાં કાંઈ કમી નથી, યાને કોઈની સ્ત્રીજની ત્યાં ખોટ નથી, પણ જેને કાંઈ (સુખ કે ધેસો) મળવું નથી, તેનું કારણ એ કે તેની પોતાની ચાકરીમાં જ આમી છે, યાને તેની કરણી એવી નથી કે તેને માગી સ્ત્રીજ મળે

(૪૮૫) ઘેઘેલા કામ છૂટ કરે, ને પછી દુખ આવે ત્યારે રડવા બેસે, ને ખુદા પાસે દાદ માગે, તો કખીર કહે છે કે, તેની દાદ ખુદા કેમ સાબળે ?

(૪૮૬) ખુદા, એક નદી સમાન છે, કે જે પોતાનું પાણી ગમે તેને ભરી લેવા દે છે, પણ જેના હાથમાં જેવું ને જેટલું (નાનું વા મોટું) વાસણ હોય, તેવું ને તેટલું પાણી, તે નદીમાંથી ભરી લઈ ચૂકે છે, યાને ખુદાનો કામદો એવા બનાવેલો છે, કે માણસ જેવું કરે તેવું તે દેખ પામે

Good deeds as well as vices follow us
And live as our children to generation
Nature's moral laws are as severe as her physical
See, if thou has't been foolish in the past
Bemoan it not she never forgives
For, past is gone, and for thee is irrevocable
Bestir thyself afresh, and be WISER in the future

(૪૮૭) ખુદાનું તો બધું એ સારજ શ્રીધર્મ છે, ને તેમાં એકખી સ્ત્રીજ નહીં છેજ નહિ, પણ જે કાંઈ નકારે ધાય છે યાને માણસને દુખ આવે છે, તેનું કારણ તપાસીએ તો તે તેનામાં જ બરેવું છે એવું માલમ પડશે, યાને દુખ, તેની પોતાની કરણીનું જ પરિણામ છે

(૪૮૮) વૃને કોઈ કાંટો મારે તેને વૃ કલ માર, જેવી વૃને કલનું કલજ રહેશે, ને કાંટો તેનેજ લાગશે અર્થાત- કોઈ તારા સાથે બદી કરે, તોખી તારે તો નેક્રીજ કરવી કાય જે તેની શ્રીધર્મી બદીનું પરિણામ તેને જ બોગવવું પડશે, તેને તારી માથે ઝથુ લાગવું વળગવું નથી

૪૮૯

“આપને અલે હંગાઈયે, ઓર ન હગિયે” કાય;
આપ હ ચે મુખ ઉપજે, પર હગિયા દુઃખ હોય.

૪૯૦

કહેતા હું કહે જાન હું, દેતા હું હેતા;
ગુરૂકી કરની ગુરૂ તિરે, ઓર ચેલાકી ચેલા.

૪૯૧

કમીર ! હમ ઘર કિયા, ગણ કટોં કે પાસ;
કરેગા સો પાવેગા, તું કપું ફિરે ઉદાસ ?

૪૯૨

એક હમારી શિખ મુન, જો તું હુવા હમ શિખ;
કરં કરં તું કપા કહે, કપા કપા કિયા હમ દેખ ?

૪૯૩

જખ તું આયો જગનમે, લોક હસે તું રાય;
એસી કરની ના કરો, કે પિઠે હસે કાય.

(૪૮૬) તને કોઈ ક્ષી જાય, યાને કુખ આપવાની ચતણુ કરે, તો બસે તેને તેમ કવ્વા દે, પણ વુ પાછો તેને કગવાનો, ને કુખ આપવાનો વિચાર કરતો ના, કાગ-
લુકે તેના કગવાથી અથવા કુખ આપવાની કોશિમથી તને કાઈની કુખ આવવાનું નથી, પણ સુખજ રહેશે, પણ જો વુ તેને કગશે યાને કુખ આપવાનો ખ્યાલ કર્યા કરશે, તો તને કુખ જરૂર આવશે.

(૪૮૭) હું (કખીર) કટુંહું ને કહી જાઉં છું, ને ચેતવણી આપું છું કે ગુર હુએ તેખી પોતાનીજ કચ્છીથી તરશે, ને ચેલોખી પોતાનું કીધનું જોશે, યાને સહ કોઈ પોતાની કરણી મુજબ ફળ મેળવશે, મીનનાં કીધાથી મેળવે કશું થવાનું કે થવું નથી, પણ સહ કોઈ પોતાનીજ કરણીના પરિણામો ભાગવે છે અને ભાગવશે

(૪૮૮) કખીરનું રેડવાનું ઘર ખાટકી વાડમા હું, તેથી કોઈએ તેવણને સવાલ કીધો કે, તમારું એવા નેક પ્રશ્ન થઈને, કસાઈઆની ખાસે કાવ રોઠો? તેને કખીરે જવાબ દીધો કે ભાઈ, મારે એમા શું છે જે કોઈ (કસાઈનું કામ) કરશે તે જરૂર, હું ત્યાં રહું છું છતાં તે કામ કરતો નથી, માટે વુ શા માટે મારે સાર ફિકર કરે છે?

(૪૮૯) વુ મેડતાજી થઈને બધાને સિંઘમણુ દેવા નિકળ્યો છે, તો હું તુંને એક વાત કહું છું તે વુ માભળ, કે, “કર કર” એવું બોલડાનું બોનડાનું મુકી દે, પણ શું શું તે કીધું છે તેનો વિચાર કર, અને ફરી તેવા (નકારા) કામો ન થાય, તેની સભાળ રાખ

(૪૯૦) જ્યારે તું આ જગતમા આવ્યો, યાને તું જનમયો, ત્યારે લોકો ખુશી થયા, ને હસવા લાગ્યા, ને તું તે વજા રડતો હતો, પણ હવે તું એરી કરણી ના કરતો કે નથી લોકો તારી પછવાડે, યાને તારા મરણ બાદ હસના બેસે!

નેક કરણીથીજ ખુદા મળે છે.

૪૯૪

જેસી ડ્યની મે કથી, તેસી કથે ન કોય,
કરનીસે માહુજ મિલે, કથની જુઠી હોય.

૪૯૫

મખી રસાયન મે કરી, હરિ સા ચોર ન કોય,
રતિ એક ઘટમે સચરે, સખ તન કચન હોય.

૪૯૬

ના કલુ કિયા ન કર શકા, ન કરને જોગ શરીર,
જો કલુ કિયા સો હરિ કિયા, તાતે લયે કખીર.

૪૯૭

આચ ખરાખર તપ નહિં, જુઠ ખરાખર પાપ
જાકે હૃદય આચ હય, તાકે હૃદય આપ

(૪૯૪) જે હું કહું છું, તેવું તને ખીજે કાંઈ કહેશે નહિ; તે એ છે કે (નેક) કરણીથીજ ખુદા મળે છે, ખાલી માણસોના પદપદારાથી કાંઈ વળતું નથી.

(૪૯૫) મેં દરેકે દરેક ચીજને, વિદ્યાની નજરથી તપાસી, ને બધી જાતનું ક્રિયાનુંખી કરી જોયું, પણ ખુદાથી કાંઈ વધતું હોય એવું મેં કાંઈ લીધું નથી; તેની (ખુદાની) એક રતીથી, જે માણસનાં હૈયામાં પસરી જાય, તેા તેવું આખું શરીર સોનાનું થઈ જાય, યાને બધું એ સુખ તેને મળે.

(૪૯૬) ખુદા વગર, આ શરીર (માન) કાંઈ કરી શક્યું નથી, ને કાંઈ કરી શકવાનું નથી, કારણ તેનામાં એવી (કરવાની) શક્તી છેજ નહિ; જેથી કાંઈ થયું છે યા થાય છે, તે ખુદાથીજ થયેલું હોય છે, અને હું (કબીર) જે ખુદાને બદા થયો છું તેથી, ખુદાની મહેરબાનીથીજ, અર્થાત, દુનિયવી ચીજોને બચાવ છેડી જ્યારે ખુદાને જ પકડવાનો મેં પુર્ણ વિચાર કીધા, ને તે મુજબ કરણી કરવા લાગ્યો, ત્યારે મને ખુદા મળ્યો, ને તે પરમસુખ હોય આવ્યું.

(૪૯૭) સત્ય (Truth) નાં જેની તપ કોઈ નથી, ને જીહાં જેવું પાપ ખીજું એકે નથી, જેનાં હૈયામાં માત્રવત હોય, યાને જે કોઈ વિચારમાં, બોલવામાં સાચો હોય યાને જેવું બોલે તેવું કરતો હોય, અને જેનું મન પણ હંમેશા નેક વિચાર કરતું હોય (હુંકમાં, જેની મનશની ગવશની ને દુનશની એકસરખી હોય) તે માણસમા ખુદા પ્રગટ થઈને રહેસો હોય છે. યાને તે માણસ ખુદાને પ્રગટ શકે છે. (Truth is God, God is Truth—Christ)

પડિંતાર્થ (Head-learning) વિષે

શાસ્ત્ર (માત્ર) ભણ્યાથી ધર્મગુરૂં યા પડિંત
થવાતું નથી.

૪૯૮

આત્મન ગુરૂં જગતકે, સતનકે ગુરૂં નાહિ;
હૃદય પલટ કર દુખયા, ચાર બેદકે માહિ.

૪૯૯

ચાર બેદ પડ્યો કડે, હૃદયે નાહિ હેત;
માત્ર કૃમીરા લે ગયા, પડિત દુડે ખેન

૫૦૦

પદિ ગુનિ પામ્ત ભયે, સમજયા મળ સંસાર,
આપન તો સમજે નહિ, તથા ગયા અવતાર.

૫૦૧

પદિ ગુનિ આત્મન ભયે, કિર્તી ભઈ અસાર
બસ્તુકી અમજન નહિ, જ્યુ ખર ચંદન ભાર.

૧૫ (માન) ભાષણી ધર્મગુરૂ મા પડિત થાણું નથી. ૨૪-

૪૯૮ જે બ્રાહ્મણુ યાને ધર્મગુરૂ, વેદ (ધર્મશાસ્ત્રો) ના શબ્દોની ઉપરજી ગમ્યા કરતો હોય, યાને માત્ર મોહોડેથી ભણી જાણે, પણ તેનો બેદ શુ છે તે સમજતો ન હોય તે બ્રાહ્મણુ, સાધારણુ લોકોને મારે હોય છે, પણ તે સાધુ પુરોનો ગુરૂ થઈ શકતો નથી, યાને આગળ વધેલા જીવા, જેઓ ખુદાને શોધવાને મથી રહ્યા હોય તેઓને, યેના ધર્મગુરૂઓ કાંઈ સમજતી થઈ નહિ

૪૯૯ એવો ધર્મગુરૂ, ચારો વેદ (ધર્મના શાસ્ત્રો) સારી રીઠે ભણી જાણે, પણ તેનું મન કાંઈ ખુદાપર લાગેલું હોય નથી, શાસ્ત્રમા જે અરૂ તત્ત્વ છે તે તો કમીર જેવા માણસો ગ્રહણ કરી લે છે, જ્યારે પડિત તેની શોધ ખેતરમા કર્યા કરે છે,—અર્થાત ધર્મનો બેદ સમજતા ન હોવાથી તેઓ ખુદાને પોતાની બાહરે શોધતા રહે છે

(૫૦૦) શાસ્ત્રો ભણી ગણીને પડિત થાન, ને લોકોને સસાર વિરે સમજાવે, પણ તેની ખરી સમજ પોતાને ન હોવાથી પોતાનો જન્મ બગાડા જાય છે, તેની વૃદ્ધિ હોતી નથી

(૫૦૧) પુસ્તકો ભણી ગણીને બ્રાહ્મણુ થાય, ને સસારના લોકો તેની વાખવાળી માય, પણ જેમ ગણેજાને, તેની રીકપર લાધેની વસ્તુ શુ છે તેની ખબર પોતી નથી તેમ, આ પડિતજીને 'શાસ્ત્રની મુગ મતલબ શુ' છે તેની કંઈ સમજ હોતી નથી

૨૫૦ શાસ્ત્ર (માત્ર) ભરવાથી ધર્મગુરૂ યા પડિંત થવાડું નથી.

૫૦૨

પદ્ધત ગુનત રોગી ભયે, બડયા બહોત અભિમાન;
ભિતર તાપ જગતકી, ઘડિ ન પડતી શાન

૫૦૩

પદે ગુને સખ બેદકો, સમને નહિ ગમાર;
આશા લાગી ભરમકી, જથું કરે ભયાકી જાર.

૫૦૪

પડિત પદને બેદકો, પુસ્તક હસતિ લાડ;
ભક્તિ ન જાની ગમકી, સમે પરિક્ષા બાદ.

૫૦૫

પદને ગુનતે જનમ ગયો, આશા લાગી હેત;
ઝાયા બીજ કુમળને, ગયાજ નિર્જય જન.

શાસ્ત્ર (માત્ર) બણ્યાથી ધર્મચુરૂં યા પડિંત યવાત્રું નથી ૨૫૧

(૫૦૨) તે તો માત્ર શાસ્ત્રો બણીને લાહેર થયો હોય છે, ને પોતાની લાહેરી (મગરખાઈ) લોકો આગળ દેખાવવા કરતો હોય છે, પણ તેના હૈયામાં તો જગતની ચીજોના ખ્યાલો, ને તે જાળવવાની ઇચ્છાઓ બરેલી હોય છે, ને તેઓમાથી તેનું ધ્યાન જરાએ બાહેર નિકળતું હોતું નથી.

(૫૦૩) વેદો (શાસ્ત્રો) ને ધણા સારી રીતે વાંચી, યા જાણેડેથી બોલી જાય, પણ તેમનો બેદ થું છે તેની, તે મુરખને સમજ હોતી નથી, કારણકે દુનિયાના લોકોની માફક, તેને પણ બધી જાતની આશાઓ અને વહમા રહેલા હોય છે, અને કરોળીઓની વેડે, તેની ઉપર માયાના બધણે ફરી વળેલા હોય છે

(૫૦૪) જ્યારે તે વેદ વાંચવા બેસે છે, ત્યારે તે પ્રસ્તાક તેની ઉસી કરે છે, ને જાણે બોલતી હોય તેમ કહે છે કે, પડિંતજી ! તમે બધી પરિક્ષા પસાર કીધી ! પણ ખુદાની બક્ષિત તે થું, તે કેમ થાય, એ તમે હજીર જાણ્યું નથી !

(૫૦૫) શાસ્ત્રો ભણતા ને સમજાવતા તારો આખો જનમ કાઢ્યો, પણ તારા મનમાં તો તારા પોતા વિષેજ વિચાર રહેલો છે, ને ખુદા તો છેજ નહિં, ત્યારે કખીર કહે છે કે એવા બેવકૂફો ખરા તત્ત્વને ગમાવીને, પોતાનાં ખેતરને ફળ વિનાનું રાખે છે, યાને તેઓ ખરું સાર્થક કરી શકતા નથી.

શાસ્ત્ર ભણ્યાથી અને બાહેરનાં દેખાવો
કર્તાથી કાંઈ ખુદા મળતો નથી.

૫૦૬

સ સ્મૃતહિ પડિત કહે, બહોત કરે અભિમાન,
બાપા જાનકે તર્ક કરે, સો નર મુંદ અગાન

૫૦૭

આતમ્ દ્રષ્ટ જાને નહિં, નાહવો પ્રાત્ કાલ,
લોક લાજ લિયો ગહે, લાગો ભરમ કપાલ

૫૦૮

તિરથ વૃત સ્થપ કરે, ઉડે પાની નહાય,
રામ નામ નહિં જપે, કાલ આસે જાય

૫૦૯

કાશી કાંડે ઘર કરે, નહાને નિર્નવ નીર,
મુકત નહિ હરિનામ બિન, યુ કહે દાસ કબીર.

૫૧૦

મછિયા તો કુવધિયા, બસે હય ગંગા તીર,
ધોવે કુવધ ન જાય, રામ ન કહે ચરીર

(૫૦૬) વારે વારે મોઢા મોઢા સંસકૃત જોમો જોલીને પડિતજી મોઢાઈ દેખાડયા કરે કે મારા જેવો દુશિયાર કોઈ નહિં, પણ કખીર કહે છે કે, માત્ર ભાષા જાણીને જે જોઢી જોઢી તઢો કરે તે માણસ સુરખ અને અમાની છે.

(૫૦૭) આત્મિક (Spiritual Eye) દ્રઢી થું છે તે પડિત જાણતો ન હોવાથી, સહવારે હમી નાહવું ઘોણુ બધુએ કરે, ને લોક લાજ રાખીને બાહેરની કિયાએ ને રેવાએ પાળ્યા કરે, ને એટલું કરી સમજે કે હું હવે પવિત્ર થયો છું, પણ કખીર કહે છે કે એ તેના માત્ર જોઢા વહેમો છે.

(૫૦૮) તિથો કરે, રત્ન પાળે, ને હડા પાણીમા નકાલુ ઘોણું બધુએ કરે, પણ ગમ (ખુદા)ના નામની જપ કેમ કરવી તે અખર ન હોવાથી, પડિતજી કાળને હાથ સપડાયા કરે

(૫૦૯) કાથીને કાઠે ઘેર કરીને રહે જે ગંગા નદિના પવિત્ર પાણીએ શરીર સફ થાય, પણ, કખીર કહે છે કે જવાણુથી ખુદાનું નામ હંમે પસે નહિ, ત્યાસુધી તેને મુકિત મળતી નથી

(૫૧૦) ગંગા જેવી પવિત્ર નદીમા માછલી રેહવા છતાં તે વાસથી ભરપૂર હોય છે, અને ગમે એટલી ધોવાથી તેનો ખરાબ વાસ જતો નથી તેમ, ગંગામા માત્ર શરીરને ધોવાથી તે કાંઈ “ખુદા ખુદા” જોલવાનું નથી, યાને મનનો મેઝ કાઢવા વિના માત્ર શરીરને પવિત્ર કરવાથી કાંઈ વગતું નથી.

૨૫૪ શાસ્ત્ર બણ્યાથી ને બાહેરનાં દેખાયાં
કર્યાથી કાંઈ ખુદા મળતો નથી.

૫૧૧

જપ તપ તિરથ સબ કરે, વડિ ન છાંડે દયાન;
કહે કબીર ભક્તિ જિનાં, કબૂ ન હોય કલ્યાન.

૫૧૨

કો એક બ્રાહ્મણ મશકરા, વાકો ન દિને દાન;
કુકુબ સહિત નર્કે ચલા, સાથ લિયે જનમાન.

૫૧૩

કબીર! પડિતકી કથા, જેસી ચોરકી નાવ;
સુન કર બેઠે આંધલા, બાવે તણં બિલભાવ.

શાસ્ત્ર લખવાથી ને બાહેરનાં દેખાવે ૨૫૫
કર્તાથી કાંઈ ખુદા મળતો નથી.

(૫૧૧) જપ, તપ અને તિર્થ બધુંએ તે કરે, પણ તેનું
ધ્યાન તો કુનિયાંની ચીજોમાંથી જરાએ બહાર નિકળે નહિ,
સારે તેનું કામ કેમ સરે? કપીર કહે છે કે, જ્યાંસુધી માણસ
દેવાનાં હેતથી ખુદાને બળતો નથી, યાને બિનસ્વાર્થે તેની
સેવા કરતો નથી, ત્યાંસુધી તેનું ખરું કલ્યાણ થતું નથી.

(૫૧૨) જે બ્રાહ્મણ ઇલાખ હોય, વાને બ્રાહ્મણનાં
સદગુણો ધરાવતો ન હોય, ને ખરા આચાર વિચાર પ્રમાણે
ચાલતો ન હોય, તેવા ધર્મગુરુને કપીર કહે છે કે, તમારે
ત્યાંની ધર્મક્રિયા કરવાનું કામ સોપતાં ના; એવા બ્રાહ્મણોની
ક્રિયા કામ આવતી નથી; કારણકે તે પોતે નફો રસ્તો
ચલાવે છે, તેથી પોતાનાં જજમાનેનેથી ત્યાં (દાજખમાં)
સાચે લઈ જવાનો.

(૫૧૩) એ કપીર! પડિંતની કથા સાંભળી, ને ચોરની
હોડીમાં આંધળાનું એસવું એ બન્ને સરખાં છે; આંધળો
માણસ માત્ર જાનથી સાંભળીને તે હોડીમાં એસે છે, પણ
તે હોડી તેને ક્યાં લઈ જાય છે તેની, તે બિચારાને કાંઈ
ખબર હોતી નથી, તેમજ પુસ્તક પડિંતની કથા સાંભળનારને
પડિંત ક્યાં લઈ જાય છે, તેની સમજ હોતી નથી, તે તો
પેલા આંધળાની માફક બેઠો બેઠો સાંભળ્યા કરે છે, પણ
તેનો મર્મ કાંઈ સમજતો નથી.

હેયુ પવિત્ર થયા વિનાં, (માન) મગનની
કેળવણીથી જીદગીનું સાચકું થવું નથી.

Head learning without heart doctrine
does no real good

૫૧૪

કાન કોધે મદ લોભકી, જખવગ મનમે ખાન
તખવગ પડિત મુરખહિ, કબીર એક સમાન

૫૧૫

પદ પદ ઓર સનમનહિ, ન જોજ આપ શુરીઁ,
આપહિ સમયને પડા, મુ કહે દાસ કબીર

૫૧૬

અતુરાઈ પોપટ પદિ, પડા સો પિજર માહિ
ફિર પરનોવ ઓરડો, આપન સમજે નાહિ,

૫૧૭

ઉરિગુન ગાવે હુખકે હિંદે કપટ ન જાવ
આપન તો સમજે નહિ, ઓગટિ રાન મુનાય

૫૧૮

અતુરાઈ મુન પડો, રાનકા જનગ જાઓ
ખાન બકિન સમજે નહિ, જાનપનો જન જાઓ.

દેવુ પવિત્ર થયા વિના, (માન) મગજની ૨૫૭
કેળવણીથી જીવંતીનું સાચકું થવું નથી

(૫૧૪) જ્યાસુવી, પડિતના મનમાં, કામ ઈષ્ટેષ ઈદિ
આના વિષયો ભાગનાની ઇચ્છાઓ, ગુસ્સો, જુસ્સાઓ,
અને (કુનિયરી ચીજોનો) લાભ એ બધા રહેલા છે, ત્યા-
સુરી પડિતજી અને તેમની કથાના સામળનારા (મુરખ)
લાંકા બંને એક સરખાજ છે

(૫૧૫) પુસ્તકો વાચી વાચીને, ખીજાં આને તે કહી
સમજાવે, પણ પોતાના શરીરમાં શું ભરેલું છે તે કાંઈ જાતો
નથી, યાને 'પોતે કોણુ છે?' ખુદા ક્યાં છે? તે માટે પડિતજી
પોતેજ શકમદ હોય છે, યાને તે વિષે તે તદા અજ્ઞાન હોય છે

(૫૧૬) તે તો પાપની માફક બોલતા ને મોહકાની
ચતુરાઈ કરતા શીખ્યો છે પણ પાપની મિથાલ પાજરામાં
જ પડેલા હોય છે, યાને આગાળી જાળમાં કસેલે હોય છે
ને પોતે સમજ્યા વગર ખીજાં આને સમજાવ સમજાવ કરે છે

(૫૧૭) મોહકાથી ખુદાની તાગીક ઘણી ઘણી રીતે પણ
હિંમતથી કપટ જામ નહિ યાને દેવુ તો મેડુજ રાખે એવી
રીતે શાસ્ત્રમાં કહેના શિક્ષણ પ્રમથે પોતે કરે નહિ, ને
ખીજાં આને શાસ્ત્રો સમજાવે

(૫૧૮) ત્યારે કખીર કહે છે કે — એવી ખારી ચતુરાઈ
ચુલે પડી જાય, ને એના મોહકાના માનને જામ આવીને
ખાઈ જાય, તો સર થાય જેનું મન ખુદા તરફ લાગેલું
ન હોય ને ખુદાની સેવા કેમ કરવી તે સમજતો ન હોય,
તેની એવી ચતુરાઈ અને પુસ્તક માન શા કામના? તે
બળી જાય તો ઘણું સાર

ભણી ગણીને લાહર થયલા તો ઘણાંએ
હોય છે, પણ ઇદ્રિઓ જીતેલો પુરુષ
તો કોઈક જ હોય છે.

૫૧૯

લીખના પડના ચાતુરી, એ સખ બાતા સહેલ,
કામ દહન મન વશકરન, ગગન ચઢન મુશકેલ

૫૨૦

જાની ગાથા બહુ નિયે, કવી પડિત અનેક,
ગમ રતા એર ઇદિ જાના, કોટી મયે એક.

૫૨૧

તારા મહલ બેઠકે, ચદ બહાઈ ખાય,
ઉદય બપો જમ મુરખા, સમ તારા છુપ જાય.

૫૨૨

કુલ મારગ છોડા નહિ, રહા માયામે મોહ,
પારસ તો પરસા નહિ, રહા લોહાકા લોહ

બણી ગણીને લાહોર થયલા તો ધણાંમ્મિ હોય છે, ૨૫૯
પણ ઇદ્રિઆ જીતેલા પુરુષ તો કોઈક જ હોય છે.

(૫૧૯) લખવું, બણવું, ને મોહોડાંની ચતુરાઈ કરવી એ
બધી ચીજો સેહેલાઈથી થઈ શકે છે, પણ કામ એટલે
ઇદ્રિઆનાં વિષયો ભાગવવાની (desire for life of
senses) ઇચ્છાઓ પોતામાંથી કાઢી નાખવી, મનને તા-
બામાં સંત્રુ, અને આસમાને ચડવું વાને ખુદાનો મળાપ
કરવો, એ કામ બહુ જ મુશ્કેળ છે.

(૫૨૦) મોહોડેથી માનની વાતો કરવાનું તો ધણાંમ્મિ
મળે છે, કવી અને પડિંત થયલા પણ અનેક હોય છે;
પણ પોતાની ઇચ્છા ઇદ્રિઆપર જીત મળવી તેઓને, ખુદા-
નોજ વિચારમાં રાખી રાખે એવો માણસ તો કરોડોમાં
એકાદ જ હોય.

(૫૨૧) રાત્રે તારાઓની વચ્ચે ચંદ્ર બેસીને વડાઈ
લે છે કે હું આ મહાજનો સરદાર છું, પણ જોવો સુર્ય
નાગમણ ઉગવા માડે છે, કે તારાઓ અદ્રશ્ય થઈ જાય
છે, ને ચંદ્રમાનો પ્રકાશ જતો ગઈ છે, તેમજ પુસ્તક-
પડિંતની પડિંતાઈ પણ અમણ માણસો આમળીજ આવી
શકે છે, પણ માની પુરવો સામે તે આવતી નથી.

(૫૨૨) શાસ્ત્રો ભણવા, પણ બદરેલી કરતા તો અટ-
કવો નહિ, ને માયામાંજ મન બંધ રહેલું, ત્યારે કબીર
કહે છે, જેમ સાદાને પારસ મણી લાગતો નથી લાસુધી
સોદાંતુ સોનું થઈ શકતું નથી તેમ, જ્યાસુવી તેનું મન
ખુદાપર લાગતું નથી ત્યાંસુવી માણસ પવિત્ર થઈ શકતો નથી.

૨૬૦ બણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાંમ્મે હોય છે,
પણ પ્રાંદ્રિઓ જીતેલા પ્રરપ તો કોમકળ હોય છે.

૫૨૩

પોથી પદ પદ જગ મુવા, પડિંત ભયા ન કોપ;
અદાર્થ અક્ષર પ્રેમકા, પદે સો પડિંત હોય.

૫૨૪

આત્મ તાત જાને નહિં, કોટી કથે રાત;
તારે તિમર ભાગે નહિ, જળસગ હો ન લાંન.

૫૨૫

નં જાતું પડ્યો ભણો, પડનેસે ભણો ચોગ;
રામ નામસે દિલ મિત્રા, ભણેહિ નિદે જોગ.

૫૨૬

સમજનકા ઘર ચોગ હુધ, ઔરોક્ષ ઘર ચોગ;
સમજયા પિછે જાનિયે, રામ જસે મુખ દોર.

૫૨૭

અનહુ તેરા સળ મિદે, જો ગુર મુખ પાવે ભેદ;
પડિંત પાસ ન ત્રેહિયે, બેક ન મુનિયે બેદ.

ભણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાંમ્મિ હોય છે, ૨૬૧
પણ ધંદિમ્મિ છતેલા પ્રરૂપ તો કોઈકજ હોય છે.

(૫૨૩) પુસ્તકો વાંચી વાંચીને જમતનાં ધણા લોકો
મરી ગયા, પણ ખરો પડિંત કોઈ થતો નથી; જે કોઈ,
(અદી અક્ષરના) પ્રેમ શબ્દને ગોખી-વાંચી જાણતો હોય, તે
માણસજ પડિંત યાને ખરો માની થઈ શકે છે.

(૫૨૪) ધણી ધણી યાનની વાતો કરે, પણ તેમાં
અરૂં તત્ત્વ શું છે (આત્માં શું છે) તે જ્યાંવેર જાણે
નહી, ત્યાંવેર તેનું અમાનપણું દુર થતું નથી. જ્યાંસુધી
સુરજ ઉગતો નથી, ત્યાંસુધી તારાંમ્મિનું અંધારું જતું નથી
તેમ, અરૂં આત્મમાન માણસને સંપાદન થતું નથી,
ત્યાંસુધી તેની જિંદગીનું અરૂં સાર્યક થતું નથી.

(૫૨૫) કપીર કહે છે કે:—પેહેલાં હું એમ જાણતો
હતો, કે શાસ્ત્ર જાણ્યા કરવાં એજ લલુ છે, પણ પછી
મને માલમ પડ્યું કે શાસ્ત્ર લલુવાનાં કરતાં યોગ (yog) કરવો વધું સારો છે. હું તે યોગ કરતા થીપ્યો ત્યારે
હવે મારૂં બિલ ખુદા સાથે મળી ગયું છે તેથી હવે મારું
કોઈ નિંદા કરે તેની મને પરવા નથી.

(૫૨૬) સમજદાર માણસની વાત ઈશ છે, ને અણ-
સમજી લોકની વાત ખીછજ છે, જે કાંઈ સમજી માણસ
થયો છે, યાને જેને માન થયું છે તે તો પછી, ખુદાને
બધે ઠકાણે રહેસા જીવે છે ને જાણે છે.

(૫૨૭) એવા જાણકાર ગુરૂની પાસે વ્રુ જાય, તો
તેની પાસે વ્રુને બેઠ મળે, અને તારી જાંજળોનો છેડો
વ્રુતજ આવી જાય, માટે હું કપીર કહું છું કે પુસ્તક
પડિંત જેવા માણસની પાસે બેસીને વેદ સાંભળતો ના,
કારણકે તેમાં તાર કાંઈ સાર્યક થવાનું નથી.

૨૬૦ બણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાઝી હોય છે,
પણ ધણિયા જીતેલા પુરુષ તો કોઠકળ હોય છે.

૫૨૩

ચાથી પડ પડ જગ મુવા, પડિત ભયા ન કોય;
અદાર્ઠ અક્ષર પ્રેમકા, પડે સો પડિત હોય

૫૨૪

આત્મ તત્ જાને નહિ, કોટી કથે રાન;
તારે તિમર ભાગે નહિ, જળવગ ઉગે ન ભાન!

૫૨૫

મે જાતું પડવો ભરો, પડનેસે ભરો ચોગ,
રામ નાનસે દિલ મિવા, ભલેહિ નિદે ભોગ.

૫૨૬

સમજનકા ઘર ઓર હુય, ઓરોકા ૫૨ ઓર,
સમજ્યા પિછે જાનિયે, રામ બસે સખ દોર.

૫૨૭

અનહુ તેરા સખ નિદે, જો ગુઝ મુખ પાવે લેદ,
પડિત પાસ ન મેઠિયે, બેઠ ન સુનિયે બેદ

ભણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાંજી હોય છે, ૨૬૧
પણ ધંદિઆ છતેલા પુરુષ તો કાંઈકજ હોય છે.

(૫૨૩) પુસ્તકો વાંચી વાંચીને જગતનાં ધણા લોકો મરી ગયા, પણ અરો પડિંત કાંઈ થતો નથી; જે કાંઈ, (અદી અક્ષરના) ત્રેમ શબ્દને ગોખી-વાંચી જાણતો હોય, તે માણસજ પડિંત બાને અરો માની થઈ શકે છે.

(૫૨૪) ધણી ધણી ઝાનની વાતો કરે, પણ તેમાં અરં તત્ત્વ થું છે (આત્મા થું છે) તે જ્યાંવેર જાણે નહી, ત્યાંવેર તેનું અમાનપણું દુર થતું નથી. જ્યાંમુખી સુરજ ઉગતો નથી, ત્યાંમુખી તારાઓનું અંધારં જતું નથી તેમ, અરં આત્મમાન માણસને સંપાદન થતું નથી, ત્યાંમુખી તેની જિંદગીનું અરં સાર્યક થતું નથી.

(૫૨૫) કપીર કહે છે કે:—પહેલાં હું એમ જાણતો હતો, કે શાસ્ત્ર જાણના કરતાં એજ ભણું છે, પણ પછી મને માલમ પડ્યું કે શાસ્ત્ર જાણવાનાં કરતાં યોગ (yoga) કરવો વધું સારો છે. હું તે યોગ કરતાં શીખ્યો ત્યારે હવે મારં ઘણું ખુશ સાથે મળી ગયું છે તેથી હવે મારી કાંઈ નિંદા કરે તેની મને પરવા નથી.

(૫૨૬) સમજદાર માણસની વાત એક છે, ને અણ-સમજી લોકની વાત બીજીજ છે, જે કાંઈ સમજી માણસ થયો છે, બાને જેને માન થયું છે તે તો પછી, ખુદાને બધે કંકાણે રહેલો જીવે છે ને જાણે છે.

(૫૨૭) એવા જાણનાર યુરની પાસે તું જાવ, તો તેની પાસે તુને એક મળે, અને તારી જન્મજોનો ઉઠા દુરવજ આવી જાય; મારે હું કપીર કહું છું કે પુસ્તક પડિંત જેવા માણસની પાસે જેસીને વેદ સાંભળતો ના, કારણકે તેમાં તારં કાંઈ સાર્યક થવાનું નથી.

૨૬૨ બહી ગણીને લાહેર ચપલા તો પહાંમ્મિ હોય છે,
પણ પાંદિમ્મો જીતેલા પુરવ તો કોઈકેજ હોય છે.

૫૨૮

કુખીર ! જો સંસારકું, સમજાવું કંઈ બાર;
પુછ ન પકડે લેશકો, ઉતરા ચાહે પાર.

૫૨૯

રાશ પરાઈ રાખતાં, ખાયા ઘરકા ખિત;
ઔરોકું પરમાધતાં, ગુંહચે પડસી રંત.

૫૩૦

મન મથુરા, દિલ દ્વારકા, કાયા કાશી જાના;
દસમેં દ્વારે હુય દેહરા, તામે જોન પિછાન.

૫૩૧

હરિ હિંસાજો લજે, હરકોં લજે ન કોય;
જગ લગ આસ સરીરકો, તજ લગ દાસ ન હોય.

બણી ગણીને લાહેર થયલા તો ધણાંમ્મિ હોય છે, ૨૧૩
પણ ઇંદ્રિયો જીતેલા પુરુષ તો ડાહ્યજી હોય છે.

(૫૨૮) હું (કમીઠ) આ મંમાગ્નાં લોકોને કંઈક વખત
સમજાવ સમજાવ કર્યા કરું છું, કે બાધાઓ, તમે બેંગલુ
પુછડું પકડીને નદીને પાર તરી જવા માગો છો તે
કેમ બને.

(૫૨૯) પોતાનાં ખેતરને પડડું મુકીને, જે કોઈ ખીજતનાં
ખેતરની રખેવાળી કરવા જાય છે, તેનું ખેતર નાશ પામી
જાય છે તેમ, જે કોઈ પોતાનું કામ કરવાનું મુકીને,
ખીજાને સમજાવવા જાય છે તે માણસનાં માહડાંપર ધુળજ
પડે છે, અર્થાત—શાસ્ત્રનો ખરો મર્મ જાણે નહિં, અથવા
જાણના છતા, તે મુજબ આચરણ કરે નહિં, તે ખીજ
ઓને ભોધ શુ આપવાનો હતો, અને કેમ સુધારી શકે?

(૫૩૦) તાર શરીર તે કાળી (ગામ) છે, તારું મન
મથુરા છે, ને તારું દિલ વાને હૈયુ (Heart) તે તારું
દ્વારકા વાને ખનિજ કામ છે, તેમા રહેલો રથમા દરવાજો
છે તેમાં, તારી જોત વાને ખુદા છે તેને વૃં શોધ.

(૫૩૧) ખુદા જ બધાની ચાકરી કર્યા કરે છે, પણ
કોઈ ખુદાની ચાકરી કરતું નથી, જ્યાસુધી માણસને પોતાના
શરીરનો ખ્યાલ, અને તેને લગતા સુખો મળીવવાનો
વિચાર થયા કરે છે, ત્યાસુધી તેનાથી ખુદાનો બંદા
થવાનું નથી, ને ખુદા તેને મળતો નથી.

અત્તાની વિષે.

અત્તાનીઓની સંગત કરતો નહીં

પઠર

ઉજડ ઘરમે બેઠકે, કિસકા તિજે નામ ?
સાકુંથ કે સંગ બેઠકે, કયું કર પાવે રામ ?

પઠર

સાકુંથ સાકુંથ કહા કરો, ફિટ સાકુંથ કો નામ;
તેહિસે મુખર બડો, ચોખો રાખો ગામ.

પઠર

હરિજનકી કૃતિયા ભલિ, ધુરી સાકુંથકી માય;
વોહ બેઠી હરિચુન સુને, વાં નિંદા કરત દિન જાય.

પઠર

હરિજનકી લાતા ભડી, ધુરી સાકુંથકી બાન;
લાનો મેં મુખ બપજો, બાતે ઈજનત જાન.

પઠર

સાકુંથ ભડે હિ સરજયા, પર નિંદા કરંત;
પરકો પાર ઉતારકે, અપહિ નઈ પરંત.

(૫૩૨) માણસ વગરના, વેગન થયલા મામાં આપણે જઈએ તો ત્યાં કોણને નામ દઈને બોલાવીએ? ને અગાની સાથે દાસ્તી કરી બેઠા હોઈએ તો આપણને, ખુદા કેમ મળે?

(૫૩૩) જેઓ અગાની છે, અને ગામની તારીમારી કરનારા છે, યાને જેઓ બેઠા બેઠા ખીજાઓની નિંદા, કરે છે તેઓપર ફિઝકા જ હોજે, કાણુકે, તેઓના કરતા તો સુનર (ફકર) ભણાવ, કે જે ગામનો ગલિમ પદાર્થ ખાઈ જઈને, ગામને ચોખ્ખુ કરી નાખે છે, જ્યારે નિંદા કરનારા ગામની ગલિમી વધારનારા છે, યાને પાપનો વધારો કરે છે.

(૫૩૪) હરિજનની કુતરી ભની, પણ અગાનીની માતા ખોટી, કારણુકે પેલી કુતરી, હરિજનને ત્યાં ખુદાનાં કિર્તનો અને કથા થાય છે તે નો સાભળે છે, પણ પેના અગાનીને ત્યાં તો સારો દિવસ ગામની નિંદા કરવામાજ પસાર થાય છે.

(૫૩૫) હરિજનની લાત ખાતી યાને કાઠ ઠપકો આવે એ સાર છે, પણ અગાન માણસોની વાતો સાભળતી એ નહારી, કારણુકે હરિજનની લાત આવાધી, આપણને સુખ મળે છે, જ્યારે અગાનીની વાતોથી આપણી ઈજાગત જાય છે.

(૫૩૬) કખીર કહે છે કે, જે અગાની માણસો ખીજા-વોની નિંદા કરતા રહે છે, તેવા માણસો દુનિયામા પેદા પડેલા સારા, કારણુકે તે ખીજાવોની નિંદા કરીને તેઓના પાપ ઘોઈ નાખે છે, અને તે ખપો પોતાને માથે લઈ નર્કનો રસ્તો પકડે છે અર્થાત, કાઠની નિંદા કરી તે પાપ ઘોળા બરાબર છે.

અજાગીને ખોટી ચીજો બ ગમે છે.

૫૩૭

જે રીતી સતો તજે, તુલ તાહિ લયચાય
નર ખાય કર ડારે, તો સ્વાન સ્વાદ લે ખાય

૫૩૮

હરિજન આવત દેખકે, મોહડો મુક ગયો,
ભાવ ભાકત સનજ્યો નહિ, મુરખ મુક ગયો

૫૩૯

મમિયા ચ દન પર હરે, જહા રસ મિલે તહા બપ
પાપી મુને ન હરિ પ્રયા, ઉઘે કે ઉક બપ

૫૪૦

ભકત ભગવત એક હય, ભુજત નહિ અરાન
શિસ ન નાવે સનકો, ખોત કો અભિ જાન

(૫૩૭) ને ને (ખોટી) રીતો સાધુસંત પવલા પ્રપોષે છોડી દીધી, તે તે રીતોથી મુરખ માણસો લલચાઈ જાય છે, ને જેમ માણસ, પોતાનાં બાજનમાંનું બાકી વધેલું (ઝિડું) બાહર ફેંકી દે છે, તેને કૃતરાંચી આવી ઉપાડી લે છે, તેમ ને ચીજોને ડાહ્યા પ્રશ્નો, ખોટી સમજી છોડી દે ■ તે તે ચીજોને મુર્ખ લોકો ખુશીથી ઉપાડી લે છે.

(૫૩૮) હરીજન (ઝિડે પુદાના જંદા)ને આવનાં જોઈને નેત્રું મોહોડું મુકાઈ જાય તે માણસ, કપીર કહે છે કે પુદા તરફની ભાવ ભક્તિ શું છે, તે વિષે કંઈ સમજતો નથી, તેથી તે મુરખ માણસ પોતાના હાથમાં આવેલી તક ગમાવે છે.

(૫૩૯) માંખીને મુખાંગો વાસ ગમતો નથી, પણ જ્યાં રસવાળી ડુંગધની ચીજ હોય તે ઉપર જ જઈ બેસે છે તેમ, જોનાં મનમાં પાપોજ રમ્યા કરતાં હોય છે તેને, પુદાની વાતો કે કિર્તન થતાં હોય તે જગ્યા ગમતી હોતી નથી, પણ જો સાં તેનાંથી અચાનક આવી જવાયું હોય તો, તે ત્યાં ઉંઘવા માડે છે, અથવા તો ત્યાંથી ઉઠીને ચાલતી પકડે છે.

(૫૪૦) પુદાને પિછાણનાર સાધુપુરુષ, અને પુદા એકજ છે, એ વાતની સમજ અમાનીને હોતી નથી, તેથી તે સાધુસંતને માન આપવાનું અને માધું નમાવાનું હલકું સમજે છે, ને પોતાનાં મનમાં બહુ મર્મ રાખે છે.

૫૪૧

પુરૂં જનમકે ભાગસે, મિત્રે સતકો ભોગ,
કહે કબીર સમજે નહિ, ફિર ફિર ઈચ્છે ભોગ.

૫૪૨

જહા જૈસી સગન કરે, તહા તૈસા કૃપ ખાય,
હુરિ મારગ તો કંઠન હય, કયુ કર પેમ જાય?

૫૪૩

રાનીકો રાની મિલે, તજ રસકી લૂટા લૂટ
રાનીકો અરાની મિત્રે, હોય બડી માયાકૂટ

(૫૪૧) આગલા જન્મનાં કાંઈક પુન્યનાં બળથી, સાધુ-પુરુષ સાથે આ મેળાપ થયો છે, એવું તે કાંઈ સમજતો નથી, તેથી તે સાધુપુરુષને છોડીને, પોતાની ઇદ્રિઓનાં વિષયોમાં જ લમવા કરે છે.

(૫૪૨) તેનું કામ જ્યાં ઇદ્રિઓની માત્ર મજાહ આલવી યા મળવી હોય ત્યાં જવાનું છે, ને તેમા સિત થવાનું છે, પણ કમીર કહે છે કે, ખુદાને મળવાનો માર્ગ તો મુશ્કેલ છે, અને તેમાં તો ઇદ્રિઓની મજાહો તજવી પડે છે, ત્યારે તે અમાની તેમા કેમ દાખલ થઈ શકે?

(૫૪૩) જ્યાં માની પ્રરેયો એક બીજા સાથે મળે છે ત્યાં નેક વાતો પ્રેર છુટી આવે છે, ને અરસપરસ કાપદાં મેળવાય છે, પણ જ્યાં માની પાસે એક અમાની બેઠો તો ત્યાં માયા કુખન જ થવા કરવાનું.

આસલ સ્વભાવ:

જેવો જેનો સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે.

૫૪૪

કાનલ તને નં શ્યામતા, મુખટા તને ન સ્વેત;
દુરિનન તને ન કુહિલતા, સંજનન તને ન હેત.

૫૪૫

હરદી નરદી ન તને, ખટરસં તને ન આમ;
ગુનીનન ગુનકો ન તને, શં ગુન તને ન ગુલામ.

૫૪૬

દુરિનનકી કરના ખુરી, લલો સંજનનકો તરાસ;
સુરજ નખ ગરમી કરે, તખ ખરસનકી આસ.

૫૪૭

કધું કહાં નિંચ ન છેડીયે, લલો ન વાકો સંગ;
પદ્યર ડારે કિચમે, તો ઉછલી બિગાડે અંગ.

૫૪૮

ખુડિયા તો ધરતિ ખમે, કાટ ખમે વનરાય;
કકન વચન તો સાધુ ખમે, દરિયા નીર સમાય.

તેવા જોના સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે.

(૫૪૪) જેમ કાળજી પોતાની કાળાચ છોડતી નથી, ને માતી (Pohli) પોતાની સફેદાઈ છોડતું નથી, તેમ એક દુષ્ટ માણસ પોતાનો અરાણ સ્વભાવ કદી પણ છોડતો નથી, અને નેક માણસ નેકી છોડતો નથી.

(૫૪૫) જેમ હળંધ પોતાનો પિલાય છોડતી નથી, ને કેરી અમ્મસ છોડતી નથી, તેમ નેક માણસ પોતાના નેક ગુણો છોડતો નથી, ને જુરે માણસ પોતાની જુરાઈ તજતો નથી.

(૫૪૬) દુષ્ટ માણસની કૃપા મેળવવા કરતાં, એક બધા માણસનો ગુસ્સો ખમવો, વધારે સારો છે; કારણકે જેમ સુરજ અતી તપવાથી વરસાદ આવવાની આશા રહે છે, તેમ નેક માણસનાં કરદા સખુનોથી આખરે ફાયદો થાય છે.

(૫૪૭) નિંમ માણસને જરાબી છેડવું નહિં, અને તેની સંગતબી કરવી નહિં, કાંય જે તેથી આપણું બહું થવાનું નથી; કાદવમાં પથ્થર નાંખે ત્યારે આપણાં આંગ ઉપર છોટા ઉડે છે, તેવીજ રીતે નિંમ માણસની શત્રુતાઈ અને મિત્રતાઈથી આપણને નુકસાન જ થાય છે.

(૫૪૮) ખોદકામ ખમી જવું, એ જમીનનો સ્વભાવ છે, કાપ વેહેર ખમી જવું એ લાકડાંનો સ્વભાવ છે, રેળનાં પાણી ખમી જવાં એ સમુદ્રનો સ્વભાવ છે, તેમ કઠણ વચનો ખમી જવાં તે સાધુનો સ્વભાવ છે, સાધારણ માણસનો નહિં. જાને સાધારણ માણસ કોઈનું બોલેલું સાંખી જતો નથી.

જેવો જેનો સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે

૫૪૯

તરવર કઢી ન ફેલ લખે, નદી ન જાયે નીર,
પરનાગ્ધ કે કારને, સતો ઘસે શરીર

૫૫૦

તરવર, સગવર સતજન, ચોથા બરસે મેહ,
પરનાગ્ધ કે કારને, ચારે ધર્યા દેહ

૫૫૧

ચદા પુરજ ચતત ન દિસે, બહત ન દિસે બેન
પુનિજન હર ભજતા ન દિસે, એ કુદરતકા બેન

૫૫૨

સાધ સતી ચોર મુગના, સાની ચોર ગજદત
એ તો નિકસે બહોર હિ, જો જુગ જાય અત્ર ત

૫૫૩

ભગત્ બીજ પનદે નહિ, જો જુગ જાય અત્ર ત
જાણે જાય તણ અતર, તોય સતકા સત

જેવા જેનો સભાન, તેવું તે કામ કરે

(૫૪૯) જાડ પોતાના કુળો મોને કદી ખાતુ નથી, ને નદી પોતાનું પાણી સઘડી રાખતી નથી, પણ તેઓ ખીજીને આપ્યા કરે છે તેમ, જે સતપુરુષ છે, તે પોતાના શરીરને પારકાના ભયા માટે ધમી નાખે છે, યાને એ ત્રણનો સભાન એ છે, કે ખીજીનું બધું કરવું

(૫૫૦) જાડ, સરેનર, સાધુપુરુષ ને ચોથો વરસાદ, એ આગેએ પરમાર્થને ખાતર જ દહાં લિધા છે યાને પદા થયા છે, તેઓ ખીજીને કાળે જીવે છે, પોતા માટે નહિં

(૫૫૧) મદ્ર ને સુરજ ચાલતા હોય, એમ આપ-પુને દોસતા નથી, ને જાડનો વળો કેમ વધે છે તે આપણી આપે દખાતુ નથી, તેમજ ખોદાને બદા ખોદાને કેમ બળે છે તે આપણને માયમ પડતુ નથી અર્થાત—એ બધું થાય છે હતા માણસની આપે તે ચીજ બનતી દેનાતી નથી, એ કનીગ કહે છે કે, કુદરતની કગમત છે

(૫૫૨) સાધુપુરુષ સતી યાને ખર્ચી ખતિમતા નાચી, લડાયે, માની પુરુષ, અને હાથીના દાત, એ પાચો જીગના જીગ જમ તોની પાછા ને પાછા થાય છે, યાને તેઓનો સભાન, કદી બદલાનો નથી, પણ જેવો ને તેવો રહે છે

(૫૫૩) ગમે એવલા અગણિત જીગો જમ, પણ ભગતનું ખીજ કદી ફેરવાઈને હલકુ થતુ નથી, તે જ્યાંની જમ, યાને હમ જાત કે હલકી જાતમા ખી જન્મે યાને અનતાર લીયે, તોપણ તે તો સત જ રહેવાનો યાને નેકજ નિવડવાનો

અસલ સ્વભાવ.

જેવા જેનો સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે.

૫૫૪

દાઘ જ લાગા નીલકા, સો મન સાશુ ધાય;
દાઢ કલ્પ તક સમંજાઈયે, કડવા હંસ ન હોય.

૫૫૫.

કપટી કદી ન ઓધરે, સો સાધન કો સંગ;
મુંજ પખાલે ગંગમે, જયું બીજું ત્યું તંગ.

૫૫૬

સજ્જનસે સજ્જન મિલે, હાવે દા દા ખાત;
ગંધાસે ગંધા મિલે, ખાવે દા દા લાત.

૫૫૭

જો જાકો ગુન જનત, તો તાકો ગુન લેત;
કોયલ આમલી ખાત હય, કાગ લિબોરી લેત.

૫૫૮

ખાંડ પરી જો રેતમે, કિડી હો કર ખાય;
કુંજર કાઢી ના શકે, જો કોટી કરે ઉપાય.

જેવો જેનો સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે.

(૫૫૪) ઘેરાં (કારોબલ) રંગનો દાઘ પડ્યો હોય તેને સો મણુ સાજુએ ઘાઈવે તોખી તે દાઘ શીટતો નથી. તેમ, કાગડાને કરોડો વાર સમજવવાથી વા શિખવવાથી તેનો, હંસ પક્ષી થઈ શકતો નથી, વાને તેનો સ્વભાવ બદલાતો નથી.

(૫૫૫) કપડી હોય તેને સો સાધુપુરુષનો સંગ થાય તોખી તે સુધરતો નથી, પણ દારડાને જેમ જેમ પાણીમાં બીજવે તેમ તેમ તે નરમ થવાને બદલે વધારે સખત થાય છે તેમ કપડી માણસ, ખલા માણસોને ભેદને વધુ કપટ રાખે છે.

(૫૫૬) નેક પુરુષો એક ખીજને મળે છે ત્યાં સારી સારી જ વાતો થાય છે, પણ જ્યાં ગરીબો મળે ત્યાં તો લાતો મારવાનું જ કામ થાય છે.

(૫૫૭) જેનો ગુણ, જે કોઈ પિછાને છે, તે ચીજને તે જ છે; દાખલા તરીકે, લિમડાના પાદડાં કદવા હોય છે, પણ તેનાં ફળ (લિંબોરી)માં મિઠાસ હોય છે તેની અબર કાગડાને હોવાથી તે, ગાંધાંથી લિંબોરી તોડીને ખાય છે જ્યારે કોયલ અમલી ખાયા કરે છે.

(૫૫૮) રેતીમા ખાડ પડેલી હોય, તેન કડીજ કાઢીને ખાઈ શકે છે, પણ ગરે એટલા ઊપાયો કરવા છતાં હાથી, ખાંડને રેતીમાંથી ઊપાડી શકતો નથી,

જેવા જનો સલાત, તેવું તે કામ કરે

૫૫૯

જામે છત્રી બુદ્ધિ, નિતના વેહ કર બતાયે,
વાકો પુરા ન માનિયે, બહોત કહાસે લાય ?

૫૬૦

નવ જ્યુ ખ્યાગ માછલી, લેખી ખારા દામ,
માત ખારા ખાવકા, ભક્તિ ખારી રાન

૫૬૧

ચાતુરકો ચિતા ધની, નહિ મુરખકો લાજ;
સર અનસર જાને નહિ, યેઠ ભરે સે કાજ.

૫૬૨

કચનકો કેલું ના લગે, અશ્વિ ન કિડા ખાય,
પુરા ભવા હો વૈશ્વના, કદી ન નર્કે જાય

૫૬૩

બહેતા પાની નિર્મલા, બવા ગધા હોય;
સાધુ તો રમતા ભવા, દાન ન લાગે કોય

૫૬૪

ઘરક, પુત્રસ ખાસી, ચોર પિત્રે મધપાન;
એ સમ છુપાવા ન છુપે, પ્રગટ હોય નિદાન

જેવા જેનો સ્વભાવ, તેવું તે કામ કરે.

(૫૫૯) જે કોઈની જરૂરી જીવિ, તેણે તે કરી દેખ-
ડાવે, તેને માટે તું હવકુ મન ઉચ્ચારતો ના; કારણકે તે
પોતાની શક્તિ ઉપરાંત વધુ કંઈપણ લાવે?

(૫૬૦) માછલીને જે પાણીમાં રહેવા ગમે છે તેમ
સામાને, પૈસા હમેશા પાસે રાખવા ગમે છે, બાલક જેનું
માતાને વહાણ હોય છે તેવા વહાણ, ખુદાને ભક્તિ તરફ
હોય છે, માને જે માણસ તેની ભક્તિ કરે છે તેને, પર-
મશ્વર પોતાના બાલક પેઠે માહે છે

(૫૬૧) ડાઘો પ્રરૂપ દરેક વાતની કાળજી રાખે છે,
પણ શુરખાને કશી વાતની પરવા કે લાજ હોતી નથી; તે
તો વખત બે વખત પોતાનું પેટ ભરવાનું જ કામ ભણે છે.

(૫૬૨) સોનાને કાઠ લાગતો નથી, ને અગ્નિને ફિક્કા
આઈ શકતા નથી તેમ વૈશ્વવ—(ખુદા)નો ભક્ત ગમે જીવે
હોય, તોપણ ને કદી નફે જતો નથી

(૫૬૩) વેહેતું પાણી હમેશા નિમજળ રહે છે, ને બંધાઈ
ગયલું પાણી એક જગ્યાપર રહી રહેલું પાણી વાસ ખાંચી
આવે છે તેમ, સાધુપ્રરૂપ ફરતો રહે જીવ તેને માટે બધું
છે, કારણકે એકની એક જગ્યામાં રહેવાથી તેને ઉપા-
ધીઓ લાગુ પડે છે

(૫૬૪) ધરખાણ, અદેખાઈ, ઠાસો, અને (દાર, અશીણ,
અને ગાંભે વગેરે) કેટલી વસ્તુઓ ખાનાર, એ યીજો કદીખી
છુપી રહી શકતી નથી, પણ એ બધી કરનારા દુરત
પરખાઈ આવે છે

અસલ સ્વભાવ.

જેવી સોહબત તેવી અસર

૫૬૫

પ્રીત પુરાની ન હોત હય, જો ઉત્તમસે લગ,
સો ખરસ જલમે રહે, પથ્થગ ન છોડે અગ.

૫૬૬

જેસા અનન્ય ખાઈયે, તેસાહિ મન હોય,
જેસા પાની પિછયે, તેસી બાની હોય.

૫૬૭

જેસા ૪૮ તેસા મતા, ઘટ ૪૮ જોર સ્વમાન
જા વટ હાર ન છન હય, તા ૪૮ બ્રજ સમાન

૫૬૮

મુનિયે ગુનકી બારના, અનુભુ લિછયે નાય
હસ સીન્દુ અહન હય, નીર સો ત્યાજે જાય

જેની સોહજત તેની અમર

(૫૬૫) ગમે ઝેરલો લાગે વખત પાટીમા રહેવા છતાં, પટથરામા રહેલો અગ્નિ જનો રહેતો નથી, પણ તેને અકમલ દગાડનાથી તુરત અગ્નિ પ્રગટ થઈ આવે છે તેમ, અસિલ માણસની દોષી, ગમે ઝેરલો વખતનો ગાળો જવા છતાં, તાજ ને તાજ રહે છે, યાને તેની ખીત ઝાઝી થતી નથી

(૫૬૬) જેવો ધોરાડ ખાઈએ તેવું આપણું મન થાય છે, ને જેવું પીતું પીય, તેની વાણી માહામાથી નિકળે છે

(૫૬૭) જેવું જેવું શરીર બન્યું હોય તેવો તેનો સ્વભાવ થાય છે, પણ જે શરીર પોતાના સ્વાર્થ માટે છનવું નથી, યાને જે કોઈ પોતાના સુખને માટે બીજાને કુદ આપતો નથી, તે માણસનું શરીર તે ઇશ્વરનું રહેલું છે, યાને તે માણસમા જીવન ગમતું થઈને રહેલા છે

(૫૬૮) ક્યાંની બેઠાઈમાં, ત્યાંનો અનુભવ હોય તે આપણે સેવો ન જેઠાએ હસ પક્ષી માટે કહે છે કે તેનામા ઝેરી ખુટી છે, કે જે પાણી ને દુધ મેળવીને તે પાસે મુક્યું હોય તો, તેમાંથી તે દુધજ લેવાનું, તેમ માણસને ધણીએ સગત થાય, પણ તે સગતમાંથી જો કોઈ સાફ હોય તે ગ્રહન કરે, તે માણસજ હસ પક્ષી જેવો ખુબીવત કહેવાય

અસલ સ્વભાવ.

જેવું જેવું કામ, તેવું તેવું દામ

૫૬૯

કામી, કોધ, લાલચી, ઈનસે ભક્તિ ન હોય,
ભક્તિ કરે કોઈ સુરવા, જો જાત વરન કુલ જાય

૫૭૦

પડિત જોગ નમાનચિ, દાનો સુજે નાહિ,
જોગનડો કરે ચાહના, આપ અધેરા માહિ

૫૭૧

નિર્વેક્ષકો ભક્તિ હય, નિર્મોહિકો રાગ,
નિર્દ્વંદ્વીને મુક્તિ હય, નિર્વોખી નિર્જાન

જેવું જેનું કામ, તેવું તેનું કામ

(૫૬૯) કમ્પીર કહે છે કે, ખુદાની બક્ષિ, ત્રણ જાતનાં માણસોથી થઈ શકતી નથી. એક તો, કામી યાને સ્ત્રીના હાંડમાં પડેલા પુરુષ, ત્રીજો કોઈ યાને જે માણસને પોતા વિશે બહુજ મગરૂખી હોય યાને જે કોઈ જગ જગમાં એમણું હાથ, યુસ્સો કર્યા કરે તે, ત્રીજું લાલચુ, યાને જેનો બની ચીજો મેળવવાનો લાભ લાગેલો હોય; કામચુકે એ બધા માણસોનું મન પોતાને જમતી ચીજો પર લાગેલું હોવાથી, બધા તરફ લાગી શકતું નથી, તેથી કમ્પીર કહે છે કે જે પોતાના 'હું'પણાનો' બાન સદતઃ કાઢી નાંખે તેનાંથી જ ખુદાની ખર્ગી બક્ષિ થઈ શકે છે

(૫૭૦) પુસ્તક માન બહીને જે પડિત થયો હોય તે, અને મસાલગિ (toach book) એ જે માણસો, જે કે ખીજાને અજવાળું કરનારા કહેવાય છે, પણ પોતાને અજવાળું કરી શકતા નથી, યાને પોતે અધારામાજ રહેનારા છે.

અર્થાત—જેમ મસાલગિ ખીજાને બનિ દેખડારી પોતે અધારામા જ રહે છે, તેમ પુસ્તક પડિત, શાસ્ત્રનો ભિદ ન પામ્યાથી, અધારામા (ignorant) જ રહેલો હોય છે

(૫૭૧) જે માણસ બધાનું એકમમાન જીવે છે અને સહને સરખી રીતે ચાહે છે, તે માણસની જ ખર્ગી ભક્તિ છે એમ કહેવાય જે માણસ દુનિયાની માયામાંથી છુટો થયો છે, તેને જ ખરે માન પ્રાપ્ત થયું છે

કોઈની ચીજ યા માણસ પોતાથી જીવે છે, એવું ભાંત જેનું જગત્ રહ્યું હોય, યાને જે કોઈ મર્વ દેકાણે ને સર્વ ચીજમાં ખુદાને જ એકલો જીવે છે, તે માણસને રૂક્તિ મળી છે યાને તે જન્મ-મરણના ફેરામાંથી મુક્ત થયો છે, એમ ગણાય

જેને કોઈ જાતનો લાભ મળે નથી યાને જે દરેક કાર્ય, બોલ યા વિચાર પોતાનો કામની સ્વાર્થ રાખ્યા વિના કરે છે, યાને જે સર્વ કામ ધર્મને અર્પણ કરે છે, તે માણસ નિર્વાણપદને પામે છે.

આસલે રૂઝલાય.

જેનાં કામ તેજ કરે

૫૭૨

ભુખ ગઈ ભોજન મિલે, થડ ગઈ કબાય;
ભોખન ગયે ત્રિયા મિલ, તાડો આગ લગાય

૫૭૩

નયુ ગુગાકે સેનકો, ગુગાહિ પયછાને,
તયુ રાનીકે રાનકો, રાની હોય સો જાને

૫૭૪

માગનકો ભનો ખોલનો, ચોરનકો ભલી ચૂપ,
માલીકો ભનો ખરસનો, ઘાબીકો ભલી ધૂપ

૫૭૫

ઘોતિ ઘોતિ નિનતી, ગુર સેવા મત સગ;
એ ચોરનસે ન જાને, ખાજ ખુખરત અગ

૫૭૬

તિન તાપમે તાપ હુય, તિનકા અત્રત ઉપાય
અધાતન તાપ મહાખલિ, સત ખિના નહિ જાય

૫૭૭

લિખના પડના ચાતુરી, એ સજ ખાતા સહેલ,
કામ દહન નન વગકરન, ગગન ચઢન મુશકેન.

(૫૭૨) બુખ્મ ગયા પછી ખાવાનું મળે, ને થંડી (cold) ગયા પછી ઝોઢાં મળે તે શા કામના? તેમ માણસની જીવાની ગયા પછી, યાને જીડાપામા મરદ પરણે, તે શા અપતુ?

(૫૭૩) જેમ મુંગા માણસના હાથના ઇસારાની વાત, મુંગો હોય તેજ સમજી શકે છે, તેમ માની પુરોની વાતો, જે કોઈ માની હોય તેજ સમજી શકે છે.

(૫૭૪) જેમ માખીને વરસાદ સારો છે, ને ઘોઘાને, તડકો પડે તે સારું છે તેમ, જે કોઈને કાંઈક માગતું હોય તેને માટે બોલવું, એ સારું છે યાને તેને તો પોતાની જખાન ખોલરીજ જોઈએ, જ્યારે એક ચોર હોય તેને માટે ચૂપકીદી સારી છે, યાને ચોરી કરના માગે તેને તો બધી ચૂપકીદી રાખવીજ જોઈએ, નહિતો પકડાઈ આવે.

(૫૭૫) જેના બદન ઉપર ત્રીડ (ખુજવાત) લાગી હોય, તેનીથી જ તે ક્રીર નરમ પડી શકે, તેમ નિમ્મલી પાત્ર યોજ સડ કોઈ પોતે કડે તોજ તેનું કામ મરે (૧) ઘોઘાતિયું પેહરવું, (૨) સોયમાં દોરો પોવો, (૩) કોઈને અરજ કરવી, (૪) ગુરૂની સેવા કરવી, ને સતસંગ કંવો, એ સધળા જ્યારે માણસ પોતે કરે, ત્યારેજ તેના કૃણ મળી શકે છે, બીજો કોઈ તેને માટે એ કામો કરી શકે નહિ.

(૫૭૬) માણસના શરીરને તાપ (fever) લાગ્યું પડે છે તેના અનેક જાતના ઉપાયો છે, પણ જેને દેવાની (આન્નિક) તાવ વાયુ પડી હોય યાને જેનું હૈયું મેડુ થયું હોય તે તાવ, સાધુપુરુષની દોષી અને તેની મનાઈ વના સાફ થઈ શકતી નથી.

(૫૭૭) લખણ, વાચણ ને મહોડેની ચતુર્ગાઈ કરી એ બધા ઘણાં સહેવા છે, પણ ંદ્રિઓના વિરયોની ઇચ્છા મારની, મનને તામામા રાખવું, અને આસમાનપર ચઢવું યાને ખોદા તરફ મન લગાડવું એ કામો ઘડું મુશ્કેલ છે.

૫૭૮

રાની મુઘ ગનાઈયા, આપે લયા કરતા
તાને સસારી લજા, મનમે રહે ડરતા,

૫૭૯

કામી લજયા ન કરે, મન માને મુ લાડ,
નિંદ ન માગે સાકરો, ભુખ ન માગે સ્વાદ

૫૮૦

ભુખ લગી તબ કધુ નાહિ મુજે,
ધ્યાન રાત સમ રોટીમે,
કહન કમીરા મુન લાઈ સાધુ,
આગ લગો એ થોઠીમે -

૫૮૧

કામકા ગુર કામિની, લોભિકા ગુર દામ,
કમીરકા ગુર સત હય, સતનકા ગુર રામ

(૫૭૮) જે કોઈ માની (ભણેલા) થયા છતાં, પોતાનું “હુ” પછું” દખાડયા કરે, યાને જરા જરામાં, “હું” કહું” હું” તેજ ખરું છે, મારા જેવું જ્ઞાન કોઈને નથી” એવી લાહેરી કથી કરે, તે માણસ પોતાની (માનની) કિંમત ઓછી કરી નાંખે છે; એવાં માણસ કરતાં તો એક સંસારી યાને સાધારણ દુતિયરી વિચારેલાજો માણસ ભસો, કે તે પોતાનાં મનમાં ખીડનો રહે છે, અને કોઈ આગળ લાહેરી દખાડતો નથી.

(૫૭૯) જેને હાંધ આવતી હોય તેને તકીયા (pillow) કે ગોદરાંની કાંઈ પરવા હોતી નથી, જેને ભુખ્ત લાગી હોય તેને, ભોજન સ્વાદદાર છે કે નહિ તેનો વિચાર હોતો નથી તેમ, જે કોઈ સ્ત્રીના નાદમાં પડયો હોય તેને કશી વાતની દરકાર કે શરમ હોતી નથી, પણ તે જ્યાં ગમે ત્યાં બેશરમી રીતે રહે છે.

(૫૮૦) કાબીર કહેછે કે ઓ સાધુ ભાઈ, તું સમજ કે જ્યારે કોઈને ભુખ્ત લાગે છે ત્યારે તેને ખીચું કશું સુજવું નથી, પણ તેનું બધુંમ્મ મન ખાવામાંજ ભરાઈ જાય છે, ને તેનું શિષ્યેષુ કારવેલું (જ્ઞાન) બધું જવું રહે છે, યાને માનની પાઠીને ગોયા આગ લગાડી ચુકે છે. અર્થાંત- જ્યારે માણસનું મન ધંદિઆનાં ભોગ ભોગવવા ઉપરજ લાયક થાય છે ત્યારે, તે ચીજમાંથી શું નુકસાન છે તે માટે જે કાંઈ ચિખ્યો હોય તે બધું બુઝી જાય છે, યાને તેને યાદ આવવુંજ નથી, કારણકે તે ધંદિઆનાં વિષયોમાં આપ્તો લિન થઈ જાય છે.

(૫૮૧) જે કોઈક કામીક પુરુષ છે તેનો યુર તે સ્ત્રી છે, સાતી માણસનો યુર ને રસો છે, જ્યારે મારો (કાબીરનો) યુર તે સાધુ છે, ને સાધુઆનો યુર તે રામ (બ્રહ્મા) છે.

અર્થાંત જેનું જે ૫૨ દિલ લાયક છે, તેને તે પોતાનું આપ્તું જગત સમજે છે, યાને તેના ચિત્તાય તેને ખીચું કશું સુજવું નથી, તેથી તે તે ચીજો યુર (મિસાલ)જ ગણાય છે.

નાલાયકને (તેવી) લાયક વાત કહેવી નહિ.

૫૮૨

હિરે હિરાકી કોઠલી, બાર બાર મત જાવ,
મિલે હિરાકા નોહરી, તમ હિરાકા મોલ

૫૮૩

હિરા નરા ન જાલિયે, કુનરે કે હાથ,
સેહેન્ને ગાઠે બાધીયે, અવિયે અપની બાત

૫૮૪

તન સનહુકે ગુન રતન ચુપ, તાહિ દિને તાલ,
આહુકે બિના ન જાલિયે, કુચી બચન રસાવ

૫૮૫

હિરા પગ બાબરમે, રહ્યા છાર લપટાપ
કેતેક અધે અવ ગયે, પરબ ન લિયા ઉઠાય

૫૮૬

રામ પદાર્થ નુજમે, ખાન ખુલી ઘટ માહિ
સેત મેન હન દેત હય, પર આહુકે કોઈ નાહિ

૫૮૭

નહા ન બાકો ગુન લહે, તહા ન તાકો ઠાવ;
ઘોબી બેગ કયા કરે, દિગમ્બરો કે ગાવ?

(૫૮૨) કમીર કહે છે કે:—તારી પાસે હિરાની ભરેલી કોઈની હોય તેને વારમવાગ ઉઘાડતો નાં, યાને ગમે તેને દેખાડતો ના, કાગણુ કે જ્યારે હિરાનો પારખુ અને લેનાર મળે ત્યારે જ હિરાનું મુગ થાય છે અને તેજ તેની કદર પિછાણે છે.

(૫૮૩) તારી પાસે હિરા હોય તો તે કોઈ તેવા કુંજગ માણસ આગમ ઉઘાડો કરી દેખાડતો ના, પણ તારી પાસે જ રહેવા હઈ, તારે રમ્ને આજ્યો જળે

(૫૮૪) જ્યાંસુરી તેનો ધરાક મળે નહિ, ત્યાંસુધી તે અમુખ રતનની પેઠી બંધ રાખજે, ને તેને ઉઘાડવાની કુંચી બાહેર કાઢતો ના

(૫૮૫) હિરા ગમમા લપગધને બજારમા પડ્યો હોય, તો પણ ધણા આગાઓ ત્યાંથી જવા છતાં કોઈ તેને પાગખીને ઉઘાડી લેતું નથી

(૫૮૬) કમીરજી કહે છે કે મારી પાસે ખુદા (જેવો) પદાર્થ પડેલો છે, અને મારા શરીરમા તેની ખાત ઉઘડી ગઈ છે, ને હું તે મહત આપવા ખુશી છું, પણ તે લેનાવાળો કોઈ ધગક મગતો નથી.

(૫૮૭) જ્યાં જેના મુઝની કદર પિછાણવામાં આવતી નથી, ત્યાં તે માણસ રહીને શું કરે? જ્યાં બધા નાગા ગોસાઈઓજ રહેતા હોય ત્યાં ધોખી રહીને શું કરે?

સુખાવત (Charity) વિષે.

૫૮૮

હે કમીર કમાવડો, દો બાતા શિખ લે
કર સાહેબકી બદગી, ચોર ભુજકો કંછુ દે

૫૮૯

હાડ બઠા હરિ ભજન કર, દંડ બઠા કંછુ દે
અક્ષત બઠી ઉપકાર કર, જીવનકા રૂપ ચેહુ

૫૯૦

ગાઠી હોય સો હાથ કર, હાથ હોય સો દે
આગે હાટ ન બનિયા, લેના હોય સો લે

૫૯૧

ખાય પિ ખવાય દે, કર જ અપના કામ
ચનતી વમન રે નરો, સુગ ન ચયે બદામ

૫૯૨

ધર્મ કય ધન ના ઘટે, નદિ ન સચે નીર
અપની આજે દેખીયે, યુ કલે દાસ કમીર.

(૫૮૮) કમીર પોતાના ચેલા કમાલને કહે છે કે, બે વાત હું તુંને કહુ છું તે શિખી લે, તે એ કે ખુદાની નિત્ય ખંદગી કરવી, અને બુખા માણસને કાઈક આપવું.

(૫૮૯) નેમ નેમ હું (ઉપર) ગાટો થાય, તેમ તેમ ખુદાની યાદમાં વધુ અકચુર રહે, તારી પાસે દોલત વધતી જાય તો તું ખેરાત કર્યા કર; તારી અકચ હુશિયારી વધે તો ખીજનું બપું કરી ઉપકાર કર્યો જ, કારણ કે ખર જીવેલું એજ પ્રમાણ છે, યાને જીંદગીની નેમ એજ કામો માટે છે.

(૫૯૦) તારી સકમઈનો મજરજો વેસો ઉઝારી ના રતો યાને લખડક ખરચોમા ના વાપડતો, પણ તારી પાસે ફાજલ હોય તો તે ખીજને આપ, કારણકે મરણ પછી એ “આપ-સે” નો સોદો બની ચકાનો નથી.

(૫૯૧) ઘું ખા પિ ને ખીજને ખવાડ અને એમ કરી તારે ખર કામ કરી લે, કારણકે આપણા મરણ પછી એક દરી બદામખી સાથે આવવાની નથી.

(૫૯૨) ધર્મ કવ્વાયી યાંને સખાવત કરવાયી, ધન કસી ઘટવાનું નથી, જેમ નદિ પોતાનું પાણી કાઈ સંઘરી રાખતી નથી તેમ માણસે પોતાની ધન-દોલત સંઘરી રાખવાની નથી, માટે તુ જીના જીન ધર્મદાન કરી લે.

મખાવત (chhatty) વિષે.

માગવા કગતાં આપતુ બહેતર છે

૫૬૩

ભિખ તીન પ્રગટ્ટી, નુનો મુત ચિત લાય
દાસ કમીગ પ્રગટ કહે, ભિત્ર લિત્ર અર્થાય

૫૬૪

અન નાગ્યા ઉત્તન કહિયે, મન માગી નો લેવ,
કહે કમીગ કનિ ટ સો પન રૂ પ્રરના દેવ

૫૬૫

નાગન મગન નનાન હવ, નન કોઈ મગો ભિખ,
નાગનેસે મરના ભવા, એહિ મદગુડકી શિખ

૫૬૬

મગ પગ માગુ નહિ અપને તનડે માન,
પરમારથકે કાગને, નગન ન આરે લાન.

૫૬૭

સેહેન દિયા સો દુધ બગમન, નાગ વિયા સો પાની
ખિચ વિયા સો ગગત બગમન, એહિ કમીગ ગાની

૫૬૮

બુખેમે મુકુ દિયો, યથા શમ્ભિ નો હાપ
તા ઉપર ચિતવ અવન વજો આત્મા સોપ

(૫૯૩) લિખના જુદા જુદા અર્થ થાય છે, માટે હું (કપીર) જે કહું છું તે તમા સાધુપુરુષો સાંભળો, કે બીજા પણ પ્રકારની છે.

(૫૯૪) જે કોઈ, કાંઈની માંગી લેતો નથી તે ઉત્તમ કહેવાય; જે માંગીને લે તે મધ્યમ કહેવાય, પણ જે કોઈ પારદેશ જઈ બીજા માંગે તે પુરુષ સડયી હલકો કહેવાય.

(૫૯૫) કપીર કહે છે કે, કોઈ પાસે કાંઈ પણ માંગવું એ માત્ર જેવું છે, માટે કોઈએ લિખ માંગવી નહિ, તે માંગવાનાં કરતાં મરણું બેહતર છે, એવી સદ્ગુણી શિષ્યા-મણ છે.

(૫૯૬) હું કોઈ ખાસ મારા પોતાને ખાતર કદીની માંગતો નથી, પણ બીજાને ખાતર માંગવું પડે યાને કોઈનું ભક્તું થઈ જાય તો તે માટે માંગવાને હું કદી થરમાતો નથી.

(૫૯૭) કોઈને યોગ્ય આપણું એ કુદ મિસાલ છે, માંગી લેવું એ પાશ્વીજ છે, પણ જો જીલમથી પાશ્વીને મળાય તે તો સાહિ લેવા બરાબર છે યાને ખુદ જ કીધું કહેવાય, એવું મારું કપીરનું વચન છે.

(૫૯૮) તમારી શક્તિ મુજબ, બુખ્યાને આપો, અને તેની સાથે મિઠા બોલો કહી સંભળાવો, કારણકે તમારી મિસાલ તેનામાંની આત્મા યાને ખુદ રહેલો છે, તેથી બુખ્યાને આપણું તે જાણી ખુદાનેજ આપવા બરાબર છે.

અખાવત (oharity) વિષે:

મુખ આપવામાં જ છે, લેવામાં નથી.

૫૯૯

જહાં દયા વહાં ધર્મ, જહાં લોભ વહાં પાપ;
જહાં ક્રોધ વહાં કાલ, જહાં ક્ષમા વહાં આપ.

૬૦૦

કુંજર મુખસે કન ગિરો, ખુંટો ન વાકો અહાર;
કિડી કન લે ચણી, ધોધણુ દઈ પરિવાર.

૬૦૧

દાતા દાતા ચત્ર ગયે, રહે ગયે મખખીલસુ;
દાન માન સમજે નહિ, લડનેમે મજાનુત.

૬૦૨

માણસ જાનન મેં ફિરા, માણસકા ગરા મુકાલ;
પર જાકો દેખે દિલ થરે, તાકા પરીયા દુકાલ.

(૫૯૯) જેનામાં દયા હોય તે માણસ જ ધર્મી કહેવાય, જેનામાં સેાલ હોય તે માણસ પાપ કરે છે, જ્યાં ક્રોધ યાને ગુસ્સો વેરલાય રહેલો હોય ત્યાં કાળ હાજર છે, યાને તેનો નાશ થવાનોજ, પણ જેનામાં સહનશિલતા હોય યાને જે ક્રોધ સહની જુસો દરગુજર કરનારો હોય તેનામાંજ ખુદાનો વાસો રહેલો છે.

(૬૦૦) ખાતાં ખાતાં હાથીનાં મોહડાંમાંથી કનકી જેવા નાનાં કટકા નિચે પડી જાય છે, તેથી કાંઈ હાથીનો ધોરાક ધટી જતો નથી; પણ તે બારીક કટકાઓ કિડી ઉપાડી લઈ જાય છે ને તેમાંથી પોતાનાં આખા કુટુંબ પરિવારનું પોપણુ કરે છે—અર્થાત—યોકુંક પણ હાંન કર્યાથી દેહલું ભલું થઈ શકે છે ને માણસનું કાંઈ ધટી જવું નથી એમ કખીરનું કહેવું લાગે છે.

(૬૦૧) કખીર કહે છે કે, સખી ને પરમાર્થી લોકો જતા રહ્યા, ને માત્ર મખખીથુસો આ દુનિયામાં રહેલા છે કે જેઓ, ક્રોધને આપણું લેવું, યા માત્ર આપણુ એવું કાંઈ સમજતા નથી, પણ પોતાનોજ સ્વાર્થ શોધવાને અને લડવાને ઉમેશાં તત્પર રહેલા છે.

(૬૦૨) માણસો શોધતો હું ઘણો ફ્યો છું, ને માણસોના કાંઈ રોગ નથી, પણ જેને બોધને આપણું દિલ ધરી જાય, એવા નેક પુરોનો મોટી તાંન છે.

૬૦૩

દયાકા લક્ષણ ભક્તિ, ભક્તિસે મિલત રાન,
રાનસે હોવત દયાન, એ સિદ્ધાંત હર આન.

૬૦૪

બિપથ ત્યોગ વેરાગ હય, સમતા કહિયે રાન,
મુખદાઇ સખ છવસોં, એહિ ભક્તિ પ્રમાન.

૬૦૫

કપીર! જે માયું એ માંગના, પ્રભુ તોહે દિને સોય,
સંત સમાગમ હરિ કથા, હુમારે નિશ્ચિન હોય.

૬૦૬

મુગના જુગલ માયું નહિં, ભક્તિ દાન દિને તોહે
ઓરં કછુ માયું નહિં, નિશ્ચિન જાયુ તોહે.

(૬૦૩) દયાનું લક્ષણ તે ભક્તિ (devotion to God) છે. યાને દયા તેનેજ હોય છે કે જેનું મન ખુદા તરફ લાગેલું હોય છે, મન ભક્તિમા લાગવાથી માણસને ખરૂં જ્ઞાન આવે છે, અને જ્ઞાનથી તેનું ધ્યાન એકાગ્ર થાય છે, યાને ખુદાપર પુરૂં લાગે છે, એ વાત તું જરૂર યાદ રાખજે.

(૬૦૪) ખરો વૈરાગ્ય આનવો, એમલ માણસ દુનિયા (માયા)માથી મોકલો થયો છે એમ ત્યારેજ કહેવાય કે જ્યારે હૃદયમા વિષયો ભાગવાની ઇચ્છાએ તેના મનમાથી ગઈ હોય ખરૂં જ્ઞાન તેનેજ થયું છે. કહેવાય કે જે માણસ બધી હાલતમા એકશાન રહે યાને પોતાના મનનું સમતોળપણ જાળવી શકે જે કોઈ દુનિયાના બધા પ્રાણીએને મુખ્ય આપનો રહે, તેનીજ ભક્તિ કીધેલી પ્રમાણુ છે યાને તે તે ખરી ખુદાની ભક્તિ કહેવાય.

(૬૦૫) કમ્પીર કહે છે કે એા ખુદા, હું તારી પાસે એમલુજ માણુ છું કે મને હ મેથા સતપુરુષોની સગત રહે, ને તારી સેવા રાત ને દિવસ હું કર્યો જાઉં.

(૬૦૬) હું એવું ૧થી માગતો કે મને તાજ ને તખ્ત મળે, પણ મને તારી ભક્તિનું દાન બક્ષ જેથી હું તારી સેવા રાત ને દિવસ કરતો રહું એ સિવાય ખીનું હું કશું માગતો નથી.

માણમના ખગ સણુગાર વિષે.

૬૦૭

એનસે ઉઘોગ ખિલે, ખિલે નકીસે ગુર,
એનમ ખિન સસારમે, સમજ અધેરે ધુર

૬૦૮

સખવ ખમી નિર્જન ધની, કોમલ વિધાવત,
ભુના ભુપન તિન હુય, ચૌર મળ અનન

૬૦૯

કમીર' ઇન સસારમે, પચ રતન હુય સાર
સાધુ નિવન, હરીમજન, દયા દિન ઉપકાર

૬૧૦

ધન રહે ન જોમન રહે, ન રહે ગામ ન કામ,
કમીર' જગમે જગ રહે, કે કરદે કિસીકો કામ

૬૧૧

લેનેરે હુ નામ હુયે, દેને કો અન્નદાન,
તિરનેકો આધિનતા, ભુડનેકો અભિમાન

(૬૦૭) એલમથી યાને શિખ્યાથી, દિલોગ ખીલવી શકાય છે, નેકી કર્યાથી માણસનાં માહડાંનું તેજ વધે છે. એલમ વગર સંસારમાં કાંઈ થઈ શકતું નથી, પણ સર્વ કાંઈ અંધારૂં રહે છે યાને અમાનપણાથી માણસ આગળ વધી શકતો નથી.

(૬૦૮) જોરાવર છતાં સહનશિળતા રાખે, મારો હોય છતાં જે અહંકાર કે અભિમાન ન રાખે, ભણેલો હોય પણ નમનતાઈ રાખે, એ માણસનાં પણ મારા સણગાર છે, બાકી ખીજ બધા હલકા સણગારો તો ધણાંમ્મિ છે.

(૬૦૯) ઝો! કખીર! આ સંસારમાંથી તરી જવાને માણસની પાસે પાંચ રતનો હોવાં જોઈએ; સતસંગ કરવો, ખુદાની બંદગી કરવી, સર્વ ઉપર દયા રાખવી યાને દયાનાં કામો કરવાં, હંમેશાં નમનતાઈ રાખવી, અને ખીજાંમ્મિ ઉપર ઉપકાર કરવો.

(૬૧૦) માણસનો પેસો કે જીવાની, માલ મિલકત, અને ધરખાર કાંઈ રહેવાનું નથી; પણ ઝો! કખીર! જે ખીજાંને મદદ કરે, યાને પરમાર્થ કરે તેની (નેકી) વાખવાખી, યાને જય હંમેશાં રહેશે.

(૬૧૧) આ દુનિયામાં લેવાની જે ચીજ છે તે ખુદા નામ છે; આપવાનું જે છે તે જીખ્યાની જીખ મટાડવી. સંસારમાંથી તરી જવાને માટે જે કાંઈ અમલનું છે તે, ખુદાપર પુણું (Faith) વિશ્વાસ અને તેની મરજીને તાબે થઈને ચાલવું, પણ જો કુની મગ્નું હોય યાને નાશ પામી જવું હોય તોજ માણસે અભિમાન કરવો.

૬૧૨

પશુકી તો પનિયા ભઈ, નરકા કંથુ ન હોય,
પાં નો ઉત્તમ કરની કરે, તો ના નારાયન હોય

૬૧૩

તુખસે રહે સો માનવી, મનમે રહે સો દેવ,
ધુરતે રહે સો સત, ઇસ બિંબ જનો ભે

૬૧૪

કબીર કમીઝ ક્યા કરો, જાનો આપ ગરીર,
નો ચે પાચો વશ કરો, તો આપે દાસ કમીર.

(૧૧૨) જનાવરોના (આમડાના) તો બેઝ પણ બને છે, અને માણસનું તો કાંઈએ થવું નથી, યાને કામ લાગવું નથી, પણ જો નર ઉત્તમ કળ્હી કરે તો તે નારાયણ થઈ શકે છે, યાને ખુદાઈ પદને પામી શકે છે.

(૧૧૩) જે કોઈ ખાલી માહડાથી બોલીને માત્ર રહેતો હોય, તે સાધારણ માનવી છે, જે કોઈ હુમેશા પોતાના મનમાં રહેતો હોય યાને હચી બામદનો વિચાર કર્યા કરતો રહે તે ફરેસ્તો (foresight) છે પણ જેના ધ્યાનમાં હરખજે હજારોજ ખ્યાલ રહેતો હોય, તે માણસ સાધુસતત છે, એ રીતે માણસ પારખવાનો બે. છે

(૧૧૪) કખીર, કખીર, શું કર્યા કરો છો? જો તમે તમારું શરીર તપાસો, અને આ પાત્ર ઇદ્રિએને તાપ્તામાં રાખો, તો તમે પોતેજ કખીર તર બની જશો. યાને જેમ મેં મારા મનને કાળૂમાં લઈ, ઇદ્રિએ ઉપર જીત મેળવી છે, તેમ દરેક માણસ કરે તો તે પણ ખુદાનો બંદો થઈ શકે

માણસનો ખરો સણગામ.

ધીરજ (patience) વિશે,

૬૧૫

ક્રીર! ધીરજ કે ધરે, હુસ્તી સવામન ખાય,
એક દુકડે કાગને, સ્વાન ઘરોઘર જાય

૬૧૬

ધીરે ધીરે રે મના, ધીરે સખ કધુ હોય,
માલી સિંચે કેવરા, પગ રત આવે ફલ નોય

૬૧૭

બહોન ગઈ ચોરી રહી, ~~ક્યા~~કુવ મન મત હોય,
ધીરજ સબકો મીત હુય, કરી કમાઈ મત જાય.

૬૧૮

ધીરજ બોધ તબ જનીયે, સમજે સમકી રીત,
ઉતકા અવગુન આપમે, કબૂ ન લાવે મીત.

૬૧૯

સાહેબકી ગત અગમ હુય, તુ ચવઅપને અનુમાન,
ધીરે ધીરે પાઉ ધર, પહોચેગા પ્રમાન.

(૬૧૫) ઓ કખીર ! હાથી છે તે ધીરજ રાખવાથી સવા માણે જોઈ શકે છે, જ્યારે કુતરો અધીરો હોવાથી એક કુકડાને ખાતર ધરે ધર ફરતો ફરે છે અને હાડમાર થાય છે

(૬૧૬) માટે ઓ માણસ, તુ ધીરજ રાખ, ધીરજથી બધું જીતી શકે છે કેવરો રોડી, માલી ધીરજ ધરી બેસે છે, સારે રૂત આવ્યા પછી તેનું ફળ પામે છે

(૬૧૭) તે ઓળી બની મેહનત કીધી હવે થોડીકજ ખાકી રહી, ત્યારે તુ કામ અધીરો થાય છે ? ધીરજ સહ કોઈનો મિત્ર છે, માટે ધીરજને પાડ્યે ને અધીરાઈ છોડ્યે તો બધાં જીતેલી મેહનત ફાકટ જતી બનશે, યાને સફળ થશે

(૬૧૮) ખરો ધીરજવાન અજળનો માણસ તે છે કે જે સહ કોઈની રીત સમજે, યાને સહનો સ્વભાવ સંભાળી લે, પણ પોતે કદીની અધીરો બનતો નથી, અને સામાનો અનગુણ પોતામાં લાવતો નથી અર્થાત-સામા ધણીની સ્થિતિ જોઈને તે વર્તનારો છે, યાને સામા બહુ યુક્તિ કરે, પણ તે કદીની યુક્તિ થતો નથી-પણ પોતાના મનની યાત્રા જાળવી રાખે છે

(૬૧૯) આપણને સમજ પડતું નથી કે જગતને ખુદા કેમ ચલાવે છે, માટે ■ તારી સમિતિ મુજબ ચાલ્યા કર, ને ધીરે વીરે પણ મક્કમપણે ખુદા પર નિશ્વાસ રાખીને ચાલ્યે, તો જરૂર તે સુખી થાશે તુ પુગી જશે

ફીકર (worry) ન કરવા વિષે.

૬૨૦

ફિકર સબકો ખા ગઈ, ફિકર સબકા પીર,
ફિકરકી નો ફાકી કરે, ઉસકા નામ ફીકર

— ।

૬૨૧

પેટ સમાતા અબ લે, તનહિ સમાતા ચીર;
આધકહિ સ અહ ના કરે, તિસકા નામ ફિકર

૬૨૨

ચાહ ગઈ ચિત્તા ગઈ, મનના બે પરવાહ;
અનમે કછુ ન ચાહીયે, સો શાહનપતિ શાહ.

ચિંતા (worry) વિષે.

માણસે ધારેલું થતું નથી, ત્યારે ચિંતા શા સાર કરવી?

૬૩૪

સાહેબસે સમ કહ્યું બને, બદ્દેસે કંઈ નાથ,
રાઈકો પરવન કરે, ઓર પરવન રાઈ માથ.

૬૩૫

ચિંતો નો હરિ નામકી, ઓર ન ચિંતને દાસ,
નો કોઈ ચિંતને નામબિન, સોહિ કાવકી પામ

૬૩૬

કમીર મે કયા ચિંતવુ, હમ ચિંતને કયા હોય?
હરિ આપહિ ચિંતા કરે, નો મોહિ ચિંતા ન હોય

૬૩૭

મેરો ચિંત્યો હર ના કરે, કયા કરે મે ચિંત,
હરકો ચિંત્યો હર કરે, તા પર રહું નચિંત

૬૩૮

ગનહિ મિયા સો હુના, રામ કરે સો હોય
રાન કરે સો હોયગા, કાહે મર્યો કોય ?

માણસે ધારેલું થતું નથી, ત્યારે ચિંતા શા સારું કરવી?

(૧૩૪) તે સાહેબથી જ બધું બને છે, આપણાથી કાંઈ યાં થકે નહિ, તે સાહેબ આહે તો રાહનો પહાડ કરે, અને પહાડને રાહ જેવા બારીક કરી નાખે

અર્થાત—જે કાંઈ થાય છે તે ખુદાના હોકમથી બને છે, આપણા માણસના હોકમથી કંઈ થતું નથી (Man proposes and God disposes)

(૧૩૫) ખુદાનું નામ જપવાની જ ચિંતા કરે, કારણ કે તે સિવાય ખીજી ચીજ વિશે તુ ચિંતા યાને વિચાર કર્યા કરશે તો તે જમને હુકમ જ છે, યાને ખુદા સિવાય ખીજી બધી ચીજ નાશવત છે, માટે તે વિષે કોઈની ચિંતા ફેલકટની છે

(૧૩૬) કખીરજી કહે છે, કે હું ચાની ચિંતા કરું ! મારા ચિંતનથી શું થવાનું છે ? જો હું ચિંતા નહિ કરું તો ખુદા મારે માટે પોતે જ ચિંતા રાખશે

(૧૩૭) મારે ધારેલું ખુદા કરે તો નથી, ત્યારે હું શું કામ, વગર ફેલકટની ચિંતા કરું ! ખુદાનું ધારેલું તેજ ખુદા કરે છે, ત્યારે તેની ઉપર વિધાત રાખી, હું નચિને બેસું ની !

(૧૩૮) ખુદાએ કીધું તે થયું, યાને જુનાકાળ પછી ખુદાનો જ ધારેલો થયો, હમણા પછી ખુદા કરે છે તેજ થાય છે, અને બનિબન્યા પછી ખુદાનું જ ધારેલું થયે, ત્યારે આપણે શા માટે ચિંતા કરી ?

વિશ્વાસ.

ખુદાપર ભરોસો રાખ.

Have Faith in God.

૬૩૯

એસા કોન અબાગ્યા, જો વિશ્વાસે ઓગ;
રામ બિના યગ ધરનકુ, કહો કહા હુય કાર?

૬૪૦

ક્રિયા બિના મારો બિના, જન બિના સમ આય,
કાહે ડો મન કલ્પીયે, સેહેન રહે સમાય?

૬૪૧

દાતા નદી એક સમ, સમ કોઈકો દેત,
હાય કુંલ અસકા નેસા, તેસાહિ ભર લેત.

૬૪૨

મુરદોગી દેતા હુય, કપડા લના આગ,
અવત નર ચિતા કરે, વાકો બડો અબાગ.

૬૪૩

આથા તો એક રામકી, દુછ આથ નિગસ,
નદિ કીનારે ઘર કરે, કજૂ ન મારે પ્યાસ.

૬૪૪

પિઉ ચાહે ચાકરી, પહેલે મહિના દેધા
ના સાહેજકો સિંઘ સોપને, ક્યું કસકના હુય દેહ?

(૬૩૯) ખુદા વગરની એક પણ જગ્યા એવી બાકી છે કે જ્યાં પગ મુકી શકાય ? ત્યારે એવો કોણ અભાગ્યો હોય કે ખુદા સિવાય ખીજા કોઈનો લરૌસો રાખે ?

(૬૪૦) જ્યારે આપણા વગર કીધે, વગર માંગવે અને વગર જાણવે સહ કાંઈ થાય છે અને આવે છે, અને જ્યારે એવું સહેલાઈથી બની શકે છે ત્યારે આપણે માણસે શા માટે કષ્ટના અને ચિંતવન કરવું ?

(૬૪૧) ખુદા એક નદી સમાન છે, જે સર્વ કોઈને આપે છે, જેવું જેવું (નાતું યા માકું) વાસણ હોય તેવું અને તેવું પણી તે નદીમાંથી લરી લે છે તેમજ, ખુદા પણ દરેકને તેની લાવકાત સુજળ આપ્યો જાય છે

(૬૪૨) મુરદાને યાને મરણ પછી પણ ચરીરને કફન, આગ, પણી વગેરે તે (ખુદા) પોહોઆડે છે, તે પછી જીવતા જીવત જે માણસ પોતા માટે ચિંતા કરે તેને ખરેજ અભાગ્યાપણ લાગેલું હોવું જોઈએ !

(૬૪૩) ખુદા સિવાય ખીજા બધી ચીજોની આશા કાંઈકેઈ કાંઈ છે, નદીની પાસે રહેતા હોય તેઓ કદીખી તરસે મરતા નથી તેમ, જે કોઈ ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખે છે, તે કદી પણ નિરાસ થતો નથી

(૬૪૪) જે પછી પેહલ્લા પગાર આપે, ને તે પછી આપણી પાસે આકરી કરાવે, એવા મોગ સાહેબને તાર માથુ આપવાને કાવું તું બિહે છે ? તેની ઉપર લરૌસો રાખ

વિધાસ.

પ્રુદા બધાંનું પુર કરે છે.

૬૪૫

ચિડીયાં ખ્યાસી સમૂદ્ર ગઈ, નિરં ન ઘટયાં જાય;
એસા બાસન ન બનાં, જામે સમૂદ્ર સમાય.

૬૪૬

અજગર કરે ન ચાકરી, પાંખી કરે ન કામ;
દાસ કમીરા યું કહે, સજકા દાતા રામ.

૬૪૭

રામ નામસે દિલ મિલા, જમ હુમપર બરાય;
માહે ભરોસા ઇષ્ટકા, બંદા નર્ક ન જાય.

૬૪૮

બનન ભરોસે આપકે, મગાંહર તમા શરીર;
તેજ પુન પ્રકાશમેં, પહોંચે દાસ કમીર.

(૬૪૫) ચલિલ તરસી થઇને સમુદ્રનું પાણી પીવા ગઈ, તેથી કોઈ સમુદ્રનાં પાણી ઘટી જતાં નથી, કારણકે એવું કોઈ જાદું વાસણ નથી કે જેમાં તેનું સઘળું પાણી સમાઈ જાય; તેમ ખુદા એવા જાદો હાતાર છે કે તે સર્વે કોઈને આપ્યા કરે છે ને તેનું કોઈ ઘટી જતું નથી.

(૬૪૬) સર્પ કાંઈ નોકરી કરતો નથી, ને ખંખી ખી કાંઈ કામ કરતું નથી, પણ, હું કખીર કહું છું કે એ સર્વનો આપનાર ખુદા બેઠો છે.

(૬૪૭) કખીર કહે છે જેનું દિલ ખુદા સાથે મળી ગયું હોય, અને તે માણસ પર જન્મ આવી લાગે, પણ જો તેને ખુદા પર પાકો બરોસો હોય, તો તે માણસ કદી નફમાં જવાનો નથી.

(૬૪૮) કખીર કહે છે મેં ખુદા પર પુર વિશ્વાસ રાખ્યો, ને તેનું નામ લેતાં લેતાંજ, મેં મગહર ગામમાં મારું શરીર છોડ્યું, અને જેવો દહ છોડ્યો કે હું (કખીર) દુરતજ તે પ્રકાશનાં જઘ્યામાં જઈ પુગો. યાને ખુદામાં મળી ગયો—અર્થાંત—કખીરજીનું મરણ મગહર ગામમાં થયું હતું અને તેવણુ માટે કહે છે કે દહ છોડતી વખતે પણ ઇશ્વરનાં જ ધ્યાનમાં ચકચુર હતા, તેથી જેવું આ ખાકી શરીર પડ્યું કે ઇશ્વરનાં સાક્ષાત્ દર્શન તેને થયાં.

નસીબ.

Destiny or Karma

છઠીના સેખ લખાયા, તેટલુંજ થવાનું

૬૪૯

પુરબકા રવિ પશ્ચિમે ગર નો હો પ્રભાત,
લિખ મિટે નહિ નસીબકા, લિખા નો હરિકે હાથ

૬૫૦

બુદ પડી જ પલમે, વોહ દિન લિખા લેખ,
માસા ઘટે ન તલ બહે, નો સિર કુટો અનેક

૬૫૧

જ્યાં એ જીવરા પગા ધરે, બખ્ત બરાબર સાથ,
નો ચેહ લિખા નસિબમે, ચલે ન અવિચલ બાત.

૬૫૨

જાકો છતના નિર્માન ક્રિયા, તાકો તિતના હોય,
માસા ઘટે ન તવ બહે, નો સિર કુટો કોય

૬૫૩

પ્રારબ્ધ પહેલે બના, પિછે બના શરીર,
કબીર, અચબા ચે હય, મન નહિ બાધે ધીર.

છટીના સેખ લખાયા, તેટલુંજ થવાનું

(૬૪૯) કદી મૂર્ખની આલ ફગવાય, ને પુર્વમાં ઉગતો
મુવિ કોઈ મવારે પશ્ચિમેથી ઉગે, પણ કર્મના સેખ
જરાબી ફરવાય નહિ, કે જે સેખ ખુદાએ પોતાને
હાથે લખ્યા છે.

(૬૫૦) જે ધડીએ માતાનાં પટમાં જીવ પડયો, તે
ધડીએ (કર્મનાં) સેખ લખાઈ ચુક્યા; અને તેમાંથી એક
અર્થો તોલો ઓઠો, યા રતીભાર વધુ, ગમે એવું
માથું કૂટે તોમી, ફરફાર થવાનો નથી

(૬૫૧) જ્યાંબી તે જીવ (માણસ) જશે, સાં તેની
સાથે એ નસીબ આજ્ઞા કરવાનું, અને જે કાંઈ નસીબમાં
લખ્યું હશે તેજ બનવાનું, તેથી તેની સાંમે થવામાં
કયો ફાયદો થતો નથી.

(૬૫૨) જેટલું જેને નિર્માણ થયું હોય, તેટલુંજ
તેની નિર્દોશીમાં બનવાનું; તેમાંથી રતીભાર ઓછું કે
વધુ થવાનું નથી, પછી માણસ ગમે એટલું પોતાનું
માથું કૂટે તો શું થયું?

(૬૫૩) પહેલા માણસનું નસીબ બંધાય છે, ને તે
પછી તેને જન્મ મળે છે વાને તેનું શરીર બને છે
અને એવું કુદરતમાં બનતું હોવાથી કમીર કહે છે, કે
મને એ અજ્ઞાની લાગે છે, કે માણસનું મન કા
ગમ્યનું નથી!

નસીબ કેમ થાને છે ?

How man's destiny is wrought

૬૫૪

કબીર ! રેખા કરમકી, કબૂ ન મિટે ગમ
મેટનહાર સમર્થ હુય, પર સમજ ક્રિયા હુય કામ

૬૫૫

તેરા વેરી કોઈ નહિ, તેરા વેરી ફયેલ,
તુ અપને કથવ મિઠાલે, ગલી ગલી કર સહુય

૬૫૬

બખ્ત કહો બાયગ કહો, નસીબ કહો નિગધાર,
હુગર નામ મનકે ધરો, મનહિ સરજનહાર

How mans destiny is wrought

(૧૫૪) ઐ કવીર! ખુદાએ જે કર્મનો કાયદો બનાવ્યો છે, અને તે કર્મના આધારે જે નસીબ બધાય છે તે, ખુદા સિવાય નીજ કોઈના હાથે ફેરવાતું નથી, તેને ફેરવનાર, ખુદા પુરતો સામર્થ્યવાન છે, પણ એ કર્મનો કાયદો, તેણે ડહાપણ વાપડીનેજ બનાવ્યો છે, યાને માણસના ભયા અર્થેજ કીધો છે

(૧૫૫) તારો વેરી કોઈ બાહર નથી, પણ તારા વેરીએ તો તારા નહારા કામો (આલમલણ) છે, એ નહારા કામોને તું દુર કર, તો તું ને બધું સહેલું થઈ જશે, યાને જ્યાં ની જશે ત્યાં સુખજ રહેશે એટલે કે તારા ભવિષ્ય તું સુધારી શકશે.

(૧૫૬) એને (કર્મને) બખ્ત કહો, ભાયગ કહો, અથવા કાઈ પણ આધાર વગરતું નસીબ છે એમ હૃદયે નામો, એ વિધે મનમાં કહો, પણ એ નસીબનો બનાવનાર માણસ પોતે જ છે.

Sow an act reap a habit

Sow a habit reap a character

Sow a character reap a destiny J Allen

તારૂં નસીબ તુંએજ બનાયું છે.

૬૫૭

બાહર સુખ દુઃખ દેતકો, હુકમ કરે મન માય,
જય ઉઠે મન બખતકો, બાહર રૂપ ધરી આય.

(૬૫૭) પોતાની બાહેર અમુક સુખ યા દુઃખ આવે તે માટે પહેલાં માણસનાં મનમાં હેકમ થાય છે, ને જ્યારે મન-નસીબ પાકત થયું, ત્યારે તેનો આકાર બાહેર પડે છે. અર્થાત-સહી પહેલાં માણસનાં મનમાં ઇચ્છા ને વિચાર ઉત્પન્ન થાય છે, કે મારી આસપાસ અમુક જાતના સંલેગો બને; ઝિંજી રીતે વિચાર કરતાં કરતાં, જ્યારે તે વિચારો પૂરા મજબૂત થાને પાકત થયા કે તેઓ અમુક આકાર લઇને આજી જીવન ઉપર જાહેર થાય છે, યાને તેનું અમુક જાતનું નસીબ (હાલત) બંધાય છે. કુંકમાં, જે કાંઈ માણસની હાલત બની હોય છે યા બનવાની હોય છે, તેનો બનાવનાર તેનું મન છે યાને તે પોતેજ છે.

Mind is the master power, that moulds and makes,
And man is mind, and evermore he takes
The tool of thought, and shaping what he wills,
Brings forth a thousand joys, & thousand ills
He thinks in secret, and it comes to pass
Environment is but his looking glass.

See "As a man thinketh" by James Allen.

અર્થ—માણસનું મન, ઝિંજ મહા બજવાન શક્તિ છે કે જે આકાર પડે છે ને બનાવે છે; માણસ તે મન જ છે, જેમ જેમ તે વિચારનું હથિયાર વાપડે છે, અને ઇચ્છા કરે છે તેવા આકાર મન બનાવે છે, અને તેમાંથી પછી હજાર જાતનાં સુખો કે હજાર જાતનાં દુઃખો તે ઉપજાવે છે; તે (માણસ) છુપી રીતે (મનની અંદર) વિચાર કરે છે, પણ તે બાહેર જાહેર થાય છે, અને તેનાં સંલેગો તે માત્ર તેની આસપાસ છે, યાને બાહેરના સંલેગો તે તેના પોતાનાજ શ્રીધરા (વિચારો)નું પરિણામ છે.

૬૫૮

બખ્ત બને બનજત તરે, નિર્મલ બધા બિકાર,
ચે સમ ક્રિયા નસીમકા, ગહે નિશ્ચય નિરંવાર

૬૫૯

કગમ અપના પગમ લે, નન નહિ કિન્ને ચીસ,
હરિ તિખા સો પાઈચે, પચ્ચઝ શ્રોડે ભસ

૬૬૦

કિને બિના ઉપાય કહ્યું, દેન કહ્યું નહિ દેન,
જેત બીજ વારે નહિ, તો કયુ જાન જેત?

૬૬૧

દુખ લેને જાને નહિ, આને આચા કુચ
સુખમ પહરા લેયગા, તમ દુખ કરેગા કુચ

૬૬૨

ડેને પદાર્થ હોત હય, બિસગ જાન સુખ સુ.
નેત્રી તિખી નસીમને, નેત્રી ઉશ્વન બુન

તારું નસીબ પુઝિજ બનાવ્યું છે.

(૬૫૯) નસીબનાં જ નેરે માણસ આ ભવસાગરમાંથી તરી જાય છે, ને તેનાં વિકારો નબળા પડે છે, યાને તેનાં દુઃખો મટે છે તેવી ઉપર કલા પ્રમાણે તેનાં નસીબનાં જ નેરે યાને તેની જ મહેનતથી થાય છે, એવી રીતે સહ કાંઈ માણસના હકમાં બને છે, ને બધું, તેનું પોતાનું જ બનાવેલું (નસીબ) છે, અને ખીજા કોઈથી તે બનવું નથી, એ વું નહીં માંનજે.

(૬૫૯) (માટે) તારું કાંઈ, તે જ (તારું નસીબ) બન્યું છે એમ જણાવે તું તારા મનમાંના બળાપો કાઢી નાંખ. કારણકે ખોદાએ કર્મનો કાયદો (Law of Karma, or Cause and Effect) એવા કાંઈ છે કે સહ કોઈ પોતાની કરણીનું જ પરિણામ (સુખ માં દુઃખ) મેળવે છે, અને તેમાંથી કોઈની છુટી થકતો નથી, પછી ગમે તો પચ્ચર લખને તે માણું છું ન શકે.

(૬૬૦) તારાં પોતાનાં કર્મો સિવાય ખીજું કાંઈ ખુદા વને આપતો નથી; કારણકે એતરમા ખીજ વાવે નહિં, તો આં પાક કેમ પેદા થાય?

(૬૬૧) દુઃખ (ઢીંછીનું) લેવા કોઈ જતો નથી, પણ તે અચાનક (આગળી કરણીનાં ફળ તરીકે) આવી લેવું રહે છે; તેમ જ જ્યારે સુખનો વખત આવી લાગશે, યાને તારાં કર્મો પ્રસાદ થશે, ત્યારે દુઃખ પોતાની મેળે ચાલ્યું જશે.

(૬૬૨) જે કાંઈ નસીબમાં લખ્યું હોય, તે જ બનવાનું, અને તે બનવાનું એટલે માણસની બધી અકલ હુશિયારી જતી રહે છે, અને જેવું નસીબમાં બનવાનું હોય, તેવી જાતની અકલ તેને સુજ પડે છે, યાને બનાવને અનુસરતું જ કાર્ય તે કરે છે.

નસીબ આપણી સાથેજ છે, તે બાહુરથી
આવતું નથી.

૬૬૩

અનહોની હોય નહિં, હોની હોય સો હોય,
રામચ દ્રષ્ટ બનકું ગયે, સુખ આછત દુઃખ હોય

૬૬૪

એ મન લાયગ ભુલ મત, જો આયા મન લાગ,
સો તેરા ટલતા નહિ, નિશ્ચય સશય ત્યાગ

૬૬૫

મનકી શકા મેટ કર, નિશક રહે નિરધાર;
નિશ્ચય હોય સો હોયગા, જો કરસી કિરતાર.

૬૬૬

તેરા વેરી કોઈ નહિ, તેરા વેરી ક્યેલ,
અપને ક્યેવ મિટા લે, ફિર ગલી ગત્રી કર સહેલ

૬૬૭

દુનિયા કહે મે દોરગી, પવને પલત્રી જઈ,
સુખમે જો સો ગહે વાકો દુઃખી બનાવિ.

નસીબ આપણી સાથેજ છે, તે બાહેરથી આવતું નથી. ૩૨૪

(૬૬૩) જે કાંઈ નસીબમાં લખ્યું ન હોય, તે કદીખી બનવાનું નથી, પણ જે કાંઈ બનવા કાળ હોય તેજ બને છે ને બનવાનું; રામચંદ્ર જેવા મોટા રાજાનાં કર્મમાં વનવાસ લેવાનો હતો, ત્યારે પોતે જ રાજપાટ ને સુખ છોડીને વનવાસે ગયા.

અર્થાત—જે કાંઈ કારણો (causes) આપણે ઉપજાવ્યા હોય, તેનાંજ પરિણામ આપણને આપી મળે છે.

(૬૬૪) માટે ઈમા માનવી, તું તારાં નસીબને બુદ્ધી જતો ના, કારણકે જે કાંઈ તારાં નસીબનું હશે તેટલુંજ તને મળવાનું અને તે કદીખી મટવાનું નથી, માટે તારા દિલમાંનાં વેહમાને દૂર કર, ને ખુદાપર ભરોસો રાખી બેસ.

(૬૬૫) તારા મનમાંના વેહમાને દૂર કર, અને ખીજી આંખેપર ભરોસો ગામવાનું મુકી દે, પણ ખુદાપર વિશ્વાસ રાખી તે જે કરે તેજ ખરું છે, એવું ખાતરીથી માનતો રહે.

(૬૬૬) તારા કોઈ ચતુરિમા નથી, પણ તારા હુઃખનું કારણ તે તાગ પોતાના દુર્ગણો જ છે, તેઓને તું મારી હટાડ, તો પછી તું જ્યાં જશે ત્યાં મને સુખ મળ્યા કરશે.

(૬૬૭) આ દુનિયાં બે તરેહની છે, જે પળવારમાં ફેરવાઈ જાય છે, અને તે એમ કહે છે કે જે સુખમાં નભરવસ થઈને પડી રહે છે, યાને ખુદાને માદ કરતો નથી, પણ પોતાની માજમા ચકચુર રહે છે, તેને હું હુઃખી બનાવું છું.

૪૨૪ નસીબ'આપણી સાથેજ છે, તે બાહેરથી આવતું નથી.

૬૬૮

કબીર! ઘટ્ટે રામ હૃય, રજકે માત જીવ સાથ;
કહાં ચારા મનુષ્યકા, કલમ ધનીકે હાથ?

૬૬૯

આતાલ જા પાતાલ જા, કે ફેડ જા બેહાંન્દ;
કહે કબીર ના મિટે, દેહ ધરેકા દંડ.

૬૭૦

લિખા મિટે નહિં નસીબકા, ગુરૂ કર ભજ હરિનામ;
સિધે મારગ નિત ચલ, દયા ધરમ વિશ્વામ.

નસીબ આપણી સાથેજ છે, તે બાહેરથી આવતું નથી ૩૨૫

(૬૬૮) ઝો કખીર! ખુદા આ શરીરમાં રહેલા છે, ને તેની સાથેજ આપણું રજક, મરણ ને જીવન રહેલું છે, અને જ્યારે તે સાહેબના હાથમાં આપણું નસીબ (લખવાનું) રહેલું છે, તો પછી આપણું માનવિનો શું ધલાજ ?

(૬૬૯) બગે તો આતાલ યા પાતાલમાં બરાઈ જવો, યા આખું બ્રહ્માદ (brahmavard) ફાડીને બાહેર નિકળો, તો પણ કખીર કહેછે કે, આ દહ ધારણ કરવાનો જે દંડ છે તે આખા વગર કદી માણસથી રેહવાનું નથી અર્થાત-કર્મના કામદાની શુભાલમાંથી કોઈ બચી શકતું નથી, પણ જેવું જે કરે, તેવું તેને ભરપાઈ રહી પડે છે

(૬૭૦) છેવટ કખીર કહે છે કે, નસીબમાં લખેલું જ્યારે મટતું નથી, સારે તેને ફેરવવાની કોશિશ કરવાને બદલે તું યુર કર, ને ખુદાનું નામ જપનાવું તેની પાસે શિખ; અને નેકાને રસ્તે ચાલી હમિશા દયાના અને ધરમના કામો કર, જેથી તુને ખરું સુખ પ્રાપ્ત થાય

શ્રમ (exertion).

મહેનત કર્યાથી જ ક્ષણ મળે છે પાને નસીબ અંધાય છે

૬૭૧

શ્રમ હિને સગ કછુ બને, બિન શ્રમ મિલે ન કાંઈ;
સિધી અંગુલી ધી જમ્મો, કયુ નિકરે નાહિં.

૬૭૨

કૈસા પર સર્મથ હો, બિન ઉદ્યમ દુઃખ પાય;
નિકટ અસન બિન કર ચલે, કૈસે મુખમે જાય?

૬૭૩

શ્રમ હિને સગ હોત હય, જો મન રાજે ધીર;
શ્રમતે જાડત કુંપ જંચું, હલમે પ્રગટે નીર.

૬૭૪

કિયે બિના કરે બિના. દેવ કયુ નહિ દેત;
જેન બિજ વાવે નહિ, તે કયું જામે જેન?

(૧૭૧) મેહેનત કયા મિનાય કોઈ બનતું નથી, મેહેનત વગર કોઈ ચીજ મળતી નથી; વાસણમાં થી જમી મધું હોય તે પાત્ર વાંકી આંગળી ક્રીધા વિના ચાને મેહેનત વગર નિકળી શકતું નથી.

(૧૭૨) ગમ ઝિયા બળવંત માણસ હોય, પણ હૃદય નહિ કરે તો તે દુઃખ પામે છે, પાંચ આંગળાંએ લિખા વગર પોરાક માહોડાંમાં જઈ શકે નથી. તેમ, મેહેનત કયા વગર કશી ચીજ બની શકતી નથી

(૧૭૩) જો મન ખીરજ રાખે અને મેહેનત કરે તો સર્વ કાંઈ બની શકે છે, મેહેનત કરી જોડકામ કરે છે ભારેજ જમીનમાંથી પાણી નિકળી તેનો ફુવા બંધાય છે તેમ, મેહેનત કર્યાથીજ રૂળ પ્રાપ્ત થાય છે

(૧૭૪) મેહેનત કર્યા વગર ખુદ કાંઈ (અમરુદ્ધ) આપતો નથી; જેવરમા ખીયા વાવે નહિ તો તેમાં પાક (crop) કર્યાથી થાય ?

We get out of life just what we have put into it, and the world has for us just we have for it

Mrs Annie Besant

હિંસા (Killing) ન કરવા (વધે).

૬૭૫

જન જીવ કપ્પ મત મારો,
બકિત કરો દયા કર ધારો;
સાધુ દેવ ભક્ષ અંકુર આપ,
મિત્ર મદ માસ રાક્ષસ આપ.

૬૭૬

માસ કુંકરકે ખાને હુય, મનુષ્ય દેહ 'કપ્પ' આપ;
રતી એક ઘટમે સંચરે, સેહેજ નર્ક લે જાય.

૬૭૭

માસ અહારી માનવિ, પ્રત્યક્ષ રાક્ષસ જાન;
તાકી સંગત મત કરો, હોય ભંજનમે હાન.

૬૭૮

રાઈકા બારવા હિંસ્રા, માસ ત્રુવાકોં ખાપ;
કોટ જનમ સ્વાન અવતરે, પરે ચોરાસી માંપ.

૬૭૯

બરા પાપ હુય હિંસા, તેહિ સમાન ન કોય;
ધર્મરાય નજ લેખા માંગે, તજ સજ નોજન હોય.

(૬૭૫) પણ પક્ષી (જેમને આપણી માણસની પેઠે જીવવા ગમે છે) ને ના મારો, ને જીવ હત્યા ના લેવા, પણ ખુદાને ધાર કરી સર્વ (જીવો) ઉપર દિલમાં દયા રાખો સાધુ પુરોહા અને દેવતા મોઝેનો ખોગક વનસ્પતિ, ફળ, ફળાદિનો જ છે, માત્ર રાક્ષસ લોકોજ માછલી, દારૂ ને માસ ખાય છે.

(૬૭૬) માસ, કુતરા અને જંગલી જનાવરોનાં ખાવાને માટે છે, માણસનાં શરીરને તે બિન અનુકૂળ છે, માટે માણસે તે શા માટે ખાવું? કાચ જે એક રતીભાર ખી મામ શરીરમાં જાય તો તે માણસ જરૂર નર્કમાં જ જાય.

(૬૭૭) જે માનવિ માસ અહાર કરે તેને, રાક્ષસજ ભણવો, અને તેવા માણસની સગત કરવી નહિ, કારણકે તેથી ખુદાનું ભજણ કરવામાં હરકત થાય છે.

(૬૭૮) રાઈના ખારમાં ભાગ જેટલું ખી થોડું, ખુવેલાં જનાવરનું માસ જે કોઈ ખાય, તે કરોડો જનમ કુતરા તરીકે અવતરે અને યોગસી ફેરામાં તે પડે.

(૬૭૯) જીવ લેવા, તેના જેવું થોડું પાપ એકે નથી; જ્યારે મરણ પછી જીવેના ધનસાદુ થાય છે અને ધર્મરાજ (રસને રાસ) તેની કરણીનો હિસાબ માગે છે ત્યારે (જીવહત્યા) પાપની શિક્ષાના દુઃખની વાત તેને અચર પડે છે,

બધા જીવ, એકસરખા છે, માટે જીવ ના માર ૩૩૧

(૬૮૦) માટે કખીં ક છે કે વ ગરીબ પ્રાણીઓને કારી કપારીને જીવ ના લે, બવાના જીવ એક સરખા છે, જીવ હત્યા કરનાર પાપ એવું તો ખરાબ છે કે કરોડો ગાયોનું દાન આપનાથી યાને ગમે એવું માટું દાન યા ધર્મના કામો કરવાથી, તે પાપ ધોનાઈ ચકાવું નથી

(૬૮૧) વ બધાપર દયા રાખ, ને ધાટી ના થા, કાય ને બધા જીવો ખુદાનાજ પેદા કીધેલા છે, અને સહમા ખુદાનો જ જીવ રહેલો છે, અને સહને તારી માફક જીવવા ગમે છે

(૬૮૨) જીવ માટે વ વિચાર કર, નાના મોટા બધા જીવો એકજ છે, યાને (એક) ઇશ્વરના જ તે ભાગો છે, જે જીવમા યાને (વન્સપતિ કળા કળાદી) મા શ્વાસોશ્વાસ (breathing process) યાને દમ લેવાનું કામ ચાલતું નથી, તેઓને અહાર કરવાને તે ઓળે વ ખાવામા લે

(૬૮૩) દયા દયા કરી સર્વ કોઈ બોલે છે ખરા, પણ તેનો મર્મ શુ ? યાને દયા થા માટે કરી, દયા શુ છે તે કોઈ સમજના નથી, તેમજ જીવ શુ છે તેની જાત, તે કયાંથી આવ્યો વગેરે જ્યાંમુઠી માપુસ મમજે નહિ તો પછી દયા તેને કયાથી આવે ?

હિંસા.

જનાવરને કાપે છે, ત્યારે તે શુ કહેછે ?

૬૮૪

મુરઘી મુલ્યાસે કહે, તુ જમેહ કરત હપ મોહ
સાહેબ લેખા નખ માગે, તમ સકટ પકસી તોહ

૬૮૫

ગયા કાટ કલ્પમા પડે, મુખસે કહે હવાલ
સાહેબ કે દરબારમે, હોગા કોન હવાલ ?

૬૮૬

સાહેબ કે દરબારમે, કયુ કર પાવે દાદ,
પહેચે કોન પુગા કરે, બાદ કરે ફરીયાદ

૬૮૭

ગયા ગુસ્સેકા કાટ, નિયા કેહેરકુ માર;
પાચો બકરી જુબા કરો, તબ પાવે દિદાર.

૬૮૮

જો બકો કાટે, સો ફિર તાહે બાટે;
કહે કબીર ના છુટે, સાના સામી સાટે

૬૮૯

જાભ્યા અને વથ કરી, તિને વથ ક્રિયા જહાન,
નહિ તો અવગુન ઉપજે, કહે સખ સત મુજબ

જનાવરને કાપે છે, ત્યારે તે શું કહેછે.

(૬૮૪) મરથીને જ્યારે જબેહ કરે છે ત્યારે તે મુલ્લાને કહેછે કે તું શું કામ મને મારે છે? જ્યારે ખુદા તારા હિસાબ માંગશે ત્યારે તારીપર જે સંકટ આવશે, તેનો કોઈ વિચાર કરે છે કે નહિં?

(૬૮૫) એક ગમ તું મારું ગળું કાપતો જામ, ને ખીજી ગમ ખુદાના નામનો કદ્દમા પઢે યાને ખુદાનું નામ દધને ખુત કરે, તો (એવા ભુંકાપણા માટે) સાહેબની દરખાસ્તમાં તું જશે, ત્યારે ત્યાં તારી કેવી વળે થશે?

(૬૮૬) હમણા તું ગળું કાપીને ખીજીને કુઝાદે, ને પછી જ્યારે તું તેનો બદલો કુઝામાં આવે, ત્યારે તું ખુદા પાસે દરયાદ કરે કે ઓ ખુદા, મને બચાવ! તો તારી દાદ કોણ સંભળશે?

(૬૮૭) તારા ઝુસ્સાનું ગળું કાપ, તારા દિલમાંનો કીનો કપટ મારી નાખ, ને તારી પાંચો બકરીઓ યાને પાંચ હદિયા જે પાપો કરે છે ને કરાવે છે, તેઓને કતલ કર, અને ત્યારે તું ખુદાનું નામ લેશે તો ખુદા તને મળશે.

(૬૮૮) જે કોઈ ખીજીને કાપે, ને તેની પહેચણી કરે, તે સામાં સાચે “આપ-સે”નું સાકું કરે છે, અને હમણા તેનો સવાનો દાવ છે, તો હવે પછી તેની આપવાની વારી આવશે.

(૬૮૯) જેને પોતાની જીભને તાળે કીધી, તે આખી જોહાંનને તાળે કરી શકે, પણ જે જીભને તાળે નહીં કરે, અને ગમે તેવું ખાયા કરે યાને જીભના “સ્વાદ્યાં”ને પોખ્યા કરે, તે માણસનાં શરીરને બાધીઓ થાય, એવું સાધુ-પરપોનું કહેવું છે.

હિંસા.

જીવનાં સ્વાદને લીધેજ માણસ સ્વાદિન બને છે, તે
 - પાપો કરે છે.

૫૯૦

મખખી ગુડમે ગડ ગડ, પાપ ગદિ લપટાય,
 સીસ પટક કાઢે, સ્વાદે દેહિ ગુમાવ.

૫૯૧

આધી ચોર મુકી ભણી, સારી મુખ સતાપ,
 નો ચાહેગા ચોપરી, તો બહોત સહેગા બાપ

૫૯૨

ખાટા મિકા દેખકર, જીભના ધર લે નીર,
 તખવગ નન પાકા નહિ, કાચા નિપટ ફકીર.

૫૯૩

ખાટા મીઠા ખાવ કર, કરે ઇંદ્રીકા ભોગ,
 સ્ત્રી કેસે જા પહેચે, આહેબછ કે લોગ?

જીવન સ્વાદને લીધે માણસ સ્વાદિન બને છે, ને પાપો કરે છે.

(૬૯૦) માખીને ગોર ગમે છે તેથી તે ગોરના રસપર મેસે છે ત્યારે તેની પાપો તેમા લપગાઈ જાય છે ને તેમાથી ખાઈ નીકળવાને માથું પગી મરી જાય છે તોયે છુગી શક્તિ નથી, અને જીભના સ્વાદને લિધે પોતાનો જીવન ગુમાવે છે તેમ, જીભના સ્વાદને માટે માણસ પાપો કરે છે અને પોતાની રૂઠને નુકશાન કરે છે

(૬૯૧) અરધી ને સુકી (માકુ ખાનુ) રોગલીજ આપણે માટે સારી છે, કારણ કે આખું ખાવા જતા કુખ આવે છે, માટે જો જો સ્વાદના પકવાન માખ્યા કરશે તો પછી “ઓ ખાપરે ‘ઓ ખાપરે ઐવુ કર્યા કરવુ પડશે

અર્થાત—મારો સુતરો જોરાક સ્વામાજી સરીરની તનદરોસ્તી જળનાય છે, પણ માન જીભના ચોખને ખાતર જેઓ તહરેવાર ચીજો ખાય છે તેઓને સરીરના કુખો ઉત્પન્ન થાય છે, અને ત્યારે તેઓને પસ્તાવો થાય છે

(૬૯૨) ખાકુ મિઠું જોધને, મોઢડામા પાણી છુટે ત્યારે જાણવું, કે મન હજુર પાકુ થયું નથી, પણ કાચુ યાને અમાન છે, યાને આપણને તનદરોસ્તીના કાવદાની ખબર નથી

(૬૯૩) ખાકુ મિઠું ખાયા કરી, ઇત્રિઓના વિવરેના ભાગ ભાગ્યા કરે, તો પછી ને માણસ ખુદાને કેમ જઈ પુગે? કાગલકે માણસનું મન ઇત્રિઓના સ્વાદથી ચકલમ થઈ જાય છે, તેથી તેને ખાણુ રીણુ ઐ સિવાય ખીજુ કશું જીંદગીમા કરનાનું છે ઐવુ જ્ઞાન યણ જ ાથી

સૌથી મોટું પુણ્ય, તે જીવ બચાવવો.

(૬૯૪) બાહેરની સ્વાદ્ધાર ચીજને જોઈને, તું લલચાઈ ના જા, પણ જો તું એવું માગે તો હોય કે તારા શરીર નિરોગી રહે ને તુંને સુખ મળે તો લુપ્તું સુકું યાને સાકું સુતરું જા, ને પીવામાં આવે થડું નિર્મળ પાણી વાપડ.

(૬૯૫) દયા એજ ધર્મનો મુળ પાયો છે, જે ધર્મમાં દયા નથી, તે ધર્મ છેજ નહિં, અને જે માણસમાં દયા ન હોય તે માણસ ધર્મ કહેવાયજ નહિં, પાપનું મુળ અભિમાન છે, જે એમ કહે કે હું મોટો છું અથવા જનાવરને મારીને ખાવાનો મને હક છે, તે માણસ અભિમાની છે, અને તેથીજ તે પાપો કરે છે; માટે કપીર કહેછે કે જો તું ખરો સુખી થવા માગે તો હોય, તો જ્યાં સુધી તારાં શરીરમાં પ્રાણ છે ત્યાં વેર કદી ની તું દયા છોડતો નાં, યાને હંમેશા બધાંપર દયા રાખ, કે જેથી પરમેશ્વરની દયા તારા પર ઉતરે.

(૬૯૬) તું બધાંપર દયા રાખ, શા માટે નિર્દય થાય છે? જેની બુદ્ધિ ખુદામાં છે યાને ખુદાને જે કોઈ ગણતો હોય તે કદી પણ ખુની થતો નથી.

(૬૯૭) કોઈ પણ જાતનો ઉપકાર કરવો એ સારી વાત છે, પણ બધી તરેહના ઉપકાર કરતાં, જીવ દયાનો ઉપકાર સૌથી સરમ છે, યાને મરણને બચાવવું અને કાઈની પ્રાણીને દુઃખ દેવું, દેનાડવું નહીં એના જેવું એકે પુનઃ જીવું નથી જે માટે, વેદ પુરાણ (બધા ધર્મશાસ્ત્રો) સાહેલી પુરે છે, યાને બધા ધર્મો શિખવે છે કે જીવોપર દયા રાખવી.

અહુકાર (I am news) વિષે.

૬૯૮

ક્રિયા કરાયા સખ ગયા, નખ આયા અહુકાર,
કોટ કરમ લાગે રહે, એક અહુકારકી લાર

૬૯૯

અહુન્તા ન આનિયે, નો હરિ સિહાસન દે,
નો દિલ રાજે દિનતા, સાંઈ અપના કર લે

૭૦૦

લગુતાઈમે પ્રભુતાઈ હય, પ્રભુતાઈસે પ્રભુ દૂરઃ
કિડી હો મિસરી ચુગે, હાથી સિર ડારે ધૂર

૭૦૧

બડિ બિપન બડાઈ હય, નાના કરમસે ફૂર,
તારે અખ ન્યારે રહે, અહે ચદ્ર ઔર સૂર.

૭૦૨

કબીર! ગર્વ ન કિછયે, રક ન હસિયે કોય
અબ્હુ નાવ સાગરમે હય, ન અનુ કયા હોય

(૧૯૮) જ્યારે માણસને અહંકાર આવે છે, યાને પોતે ધણો મોટો છે એવો “હું પણાનો” ભાસ વધી જાય છે, ત્યારે તેનું કાંઈક કારણેનું બધું ધુળ મળી જાય છે, કાંઈ ને અહંકાર એવો જુરો છે, કે તેનાથી માણસ કરોડો પાપો કરે છે, અને પાપથી તેનો નાશ થાય છે.

(૧૯૯) તેથી કખીર કહે છે કે, અગર ખુદા રાજગાદી આપી તુને રાજ કરે, તો પણ તું કદી મનમાં મગરૂપ થતો ના, પણ જો તું નમનતાઈ રાખશે તો ખુદા ખી તારો થઈ જશે, યાને ખુદા તુને પોતાનો કરી લેશે.

૭૦૦) નમનતાઈમાં જ મોટાઈ સમાયલી છે, જ્યારે મોટાઈ દખાડયાથી યાને “હું મોટો છું” એવો ગર્વ રાખ્યાથી, માણસ ખુદાથી દુર થતો જાય છે. દાખલા તરીકે, કિડી જમીનપર હોવાથી તે ખાંડને ઉંચકી શકે છે, જ્યારે હાથી ઉંચો હોવાથી પોતાને માથે, ખાંડને બદલે, ધુળજ નાંખ્યા કરે છે.

(૭૦૧) વડાઈ કર્યાથી, માણસને ઘણું વેઠવું પડે છે, પણ નાના માણસને યાને ને પોતા મોટે વડાઈ રાખતો કે માગતો નથી, તે ધણી જાતના પાપો કરવામાંથી બચી જાય છે. તેથી તેને ઘણું ઝીણું દુઃખ હોય છે. નેમ ગ્રહણ (eclipse) સુર્ય અને ચંદ્રમાં ને મોટા છે તેઓ ઉપરજ આવે છે, પણ તારા (stars) ને નાના છે તેઓને ગ્રહણની કશી અસર થતી નથી, તેમ મોટા યવામાં ઘણાં દુઃખો સમાયલાં હોય છે.

(૭૦૨) ઝો કખીર! તું અહંકાર જમગ્ગે કરતો ના, ને તારાથી ને ગરીબ દખાય તેને હસી કાઢતો ના, કારણકે તારી હોડી પણ હજુર સમુદ્રમાંજ છે, ને કિનારે મઘ નથી; ત્યાં તું સહિસલામત પડેલ્યથે કે નહિ, તે તું જાણતો નથી. અચાત આને તું મોટો દખાય છે, પણ કાને તું કેવો રહેશે તે કાંઈ તને ખબર છે?

/

૭૦૩

ઉંચા પાની ના ટિકે, નિચેહિ કહેરાય,
નિચા હોય સો ભર પિચે, ઉંચા ખાસા ભય

/

/ ૭૦૪

ઉચે કુવ જનને કહ્યા, દેહિ ધરે અસ્થૂવ;
પાર બ્રહ્મકો ના ચઢે, બાસ બિહોના રૂવ

ઉંચા કુવ કહ્યા કિણચે, ભો કરની ઉંચ ન હોય?
કનક કલેશમે મન ભરા, સતો નિદિયા સોય

૭૦૬

ઉંચા દેખ ન રાચિયે, ઉંચા પેડ ખમ્બુર,
પંખી ન બેઠે છાયડે, ફવ વાગો પન દુર.

(૭૦૩) ઉંચી જગ્યા પર, પાણી રહી શકતું નથી, નિચે આવે છે ત્યારેજ તે ઠરીને રહી શકે છે, ને માણસ વાંકો વળે ત્યારેજ તે પાણી પી શકે છે, ઉંચો રહેનાર તે પી શકતો નથી, પણ તરસો રહે છે તેમ, જે કોઈ ગર્વ કરે છે તે નિચેજ પડે છે, અને નમનતાઈ રાખે છે, તે સુખી થાય છે.

(૭૦૪) તારું શરીર ઉચ્ચ ટકનારું નથી, ત્યારે તું શાની વડાઈ સે છે કે “હું ઉંચાં કુળમાં જન્મ્યો છું” એમ તો વાંસખી ઉંચો તાર જેવો વધી જાય છે, પણ તેને વાંસ (Bamboo tree) ને કાંઈ કુલ હોતાં નથી, કે તેને ખુદાના પગ આગળ અભયવામાં આવે, તેમ. પોતાનાં કુળની અમરથી વડાઈ સવાથી કાંઈ ઉંચું થવાનું નથી.

(૭૦૫) જે તારી કરણી ઉંચી (નેક) ન હોય તો તારા એવાં (અમરથી) ઉંચાં કુળને શું કરે? તું મને એવાં ઉંચાં આનંદાનનો છોકરો હોય, પણ જે તારું મન એસા મળવવાના કાવાદાવા કરવામાં રોકાયો કરે, ને તેમ કરતાં, હું ખીજ નેક માણસોનું દિલ કુઞ્જવે તો તારું એવું ઉંચું કુળ શા અપનું?

(૭૦૬) એવાં માત્ર નામનાં ઉંચાં કુળ જોઈને રાજી થવું હોય તો, અજ્ઞુરનું ઝાડ ખી ઉંચું છે, પણ તેની ઉપર કોઈ પંખી બેસી શકતું નથી, ને તેનું ફળ ઘણું દુર હોવાથી તે કોઈના હાથમાં આવતું નથી, તેથી કખીર કહે છે કે એવી આહારથી ઉંચ દેખાતી હાલત માટે મનમાં મધન ના થવા કર.

૬૦૭

હવે કુલકે કારને, બારી બંધ્યો અંહકાર;
ગમ ભજન હિરદે નહિ, જાણ્યો સખ પરિવાર.

૬૦૮

કપીર! તારા ન જાઈયે, જણા કુલકો હેન,
સાધુપનો જાને નહિ, નામ બાપકો લેન

૬૦૯

બંડે બડાઈ ન કરે, બડા ન બોલે બોલ,
હિરા મુખસે ના રહે લાખ હુમારા માન

૬૧૦

ના મુજ છાઈ ન છાપરી, ના મુજ ઘર ન ગામ
નો કોઈ મુછે, કોન હય? ના મુજ જાન ન મામ

૬૧૧

મેરા મુજમે કછુ નહિ, નો કછુ હોય સો તેરા,
તેરા મુજકો સોપને, કયા લગેગા મેરા?

(૭૦૭) “હું હંચ કુળનો છું” એમ વાંસ (bamboo) ને પણ ધણો અહંકાર થાય છે; પણ એ વાંસને માટે કહે છે કે તેમાં અગ્નિ તત્વ વધારે છે, તેથી ધણીક વખતે વાંસે વાંસ ઘસાવાથી અગ્નિ પ્રકટ થઈ આખા જંગલનાં જંગલ ધાળી નાંખે છે, અને પોતે પણ સાથે ધણી મરે છે જેથી “પોતાનાં કુટુંબ પરિવાર બાળ્યાં” એવું તેને માટે કહેવાય છે, એવીજ ગીતે જે માણસ પોતાનાં હંચાં કુળ માટે મગરબી દેખાડ્યા કરે પણ કરણી હંચી ન કરે તે પોતે દુખી થઈને આખાં કુટુંબને પાવમાલ કરે છે.

(૭૦૮) એ કખીર! જે માણસ પોતાનાં કુળ માટે ખાલી વડાઈ મારી કરે, અને વારે વારે પોતાના બાપનું નામ લઈને પોતાની મોટાઈ દેખાડ્યા કરે કે “હું તો ફલાણા ખાનદાનનો છોકરો છું,” પણ જે પોતાની કરણી નેક કરતો નથી, તે માણસ પાસે શું જતો ના.

(૭૦૯) હિરો અમુલ્ય હોવા છતાં, પોતાની કિંમત લાખ રૂપિયા છે એવું માહડેથી કહેતો નથી નેમ, નેમ્મા (પ્રશ્ન) પુરો છે તેમ્મા પોતાની મોટાઈની ડાંગ માહડેથી કદી મારતા નથી, અને પોતા માટે જરાએ મગરબાઈ ધરાવતા નથી.

(૭૧૦) કખીર કહે છે કે—મારી તો નાની કુપડી બી નથી, ને ધરે નથી, કે નથી ગારં પોતાનું ગામ; મને જો કોઈ પુછે કે “હું કોણ છે?” તો મારો જવાબ એ કે, મારી તો જાત બી નથી, ને મારું કંઈ ધર બારબી નથી, પણ હું તો ખુદાનો બંદો છું. સારાંશ કે કુન્યામાં કોઈની ચીજ આપણી છેજ નહિ, ત્યારે અમરથી વડાઈ શા માટે કરવી!

(૭૧૧) મારું (જેવું) તો કાંઈ છેજ નહિ, જેબી છે તે તારું (ખુદાનું) છે, અને તે બધું તેને હવાસે કન્યાનું. એટલે બાકી રહ્યું-શું કે તે આપણું કહેતાય?

૭૧૨

છોડે નજ અભિમાનકો, સુખી લયા સગ છત્ર;
ભાવે કોઈ કહ્યું કહે; ગેરે હૃદય નિજ પિત્ર.

૭૧૩

તિમ્બર ગયા ગવિ દેખને, કુમુદી ગઈ ગુરૂ સાન;
મુખુદિ ગઈ કહ્યું લોભસે, ભક્તિ ગઈ અભિમાન.

૭૧૪

આપે સખહિ જાય, ક્રિયા કરાયા સોય;
આપ તજ હરિકો બજે, લાખનને બિરલા કોય.

૭૧૫

ભરત ગયા તખ બાનિયે, અચરજ લગે ન કોય;
એ લિવા હપ રાનકી, નિરજો આપા જાય

(૭૧૨) પેલું તો મારું છે, આ ચીજનો ધણી હું જુએવું જુએવું (હર તરફનું) અભિમાનપણુ જ્યારે છોડે, ત્યારેજ તે હવે ખરો મુખી થાય છે, અને એવી રીતે જે કોઈ નમ્ર થાય છે, તેના હૈયામા ખુદા વાસો કરે છે, પણ નમ્ર થવાથી, કબીર કહે છે કે જો કોઈ તારી મથકેરી કરે, તો તારે તેની ચિંતા કરવી નહિ કાંચ ને આપણા હૈયામા ઇશ્વર હોય તો પછી આપણે ખીજ કોઈની ચી પરવાહ છે?

(૭૧૩) મુખ્ય હુગવાથી જેમ અધાર જગ રહે છે તેમ, ગુફના આપેલા જ્ઞાનથી માણસની ખગલ મતી ફર થાય છે, લોભથી જેમ માણસની સારી જુદિ નાશ પામે છે તેમ, અભિમાન કવવાથી ખુદા તરફની બક્તિ જતી રહે છે, યાને જ્યાં પોતાનોજ વિચાર રહે એટલે કે “મને મુખ્ય મળે, મને સાફ થાય, હું મોટો થાઉં,” એવા એવા હું પણાના ખ્યાલો મનમા રે ત્યાં ખુદાનો વિચાર કેમ સગાય?

(૭૧૪) “હું હું” ક્યાંથી યાને મગરખાઈ દખાડયા કીધાથી માણસના કીધેલા કરવેલા (સારા કામો) બધા ફાકટમા જાય છે, પણ કબીર કહે છે કે એવા પોતાનો વિચાર છોડનાવાળો, ને માત્ર ખુદાનેજ બજવાવાળો માણસ, તો લાખમા એકાદજ કોઈ વિરલો હોય છે

(૭૧૫) માણસના વેદુઓ ને (ખોટા) ઇમા ત્યારેજ ગણવા કહેવાય કે જ્યારે તેને કોઈખી વાતની અજ્ઞયખી લાગે નહિ, પણ એ ત્યારે થઈ શકે કે જ્યારે માણસ પોતાનું હુપણુ (I-am-ness) છોડે, અને ત્યારેજ તે ભેધ થકે, કે આ બધું (જગત) જે છે તે ખુદાનીજ લીલા છે, યાને બધામા ખોટાજ રહેલા છે

તકરાર કરવાનું છોડી દે

(૭૧૬) વાદવિવાદ માને તકરાર કરવાનું તું મુંઝી દે, ને હું વખતે એવો વિચાર કર્યો કર, કે એ પુછત, મારે ધ્યાન તારી ઉપર જ ગણું, તારી સેવા કરતો રહું, ને સત્યના માગે ચાલ્યા કરે, કારણ કે નેક કરણીમાજ બધો સાર છે.

(૭૧૭) અમર્યું બોલવાથી એહેરી તકરાર થઈ પડે છે, ને પુછતાં પુછતાંથી તકરાર ઉભી થાય છે એ વાત, જેઓ મનમાં સમજે છે તેઓ મુગાજ બેસી રહે છે, ને કદીની તકરાર કરતા નથી, અને તેઓજ સાધુપુરુષો કહેવાય છે.

(૭૧૮) ફાકટની તકરારો કરવી, એ કામ નવરા માણુ-સનું છે, સાધુપુરુષોને ખુદાનું સ્મરણ કરતા, વખત જ કયા મળે છે કે તેઓ તકરાર કરવા બેસે?

(૭૧૯) ગુરની શિખામણુ એવી છે કે, તારી સાથે કોઈ તકરાર કરવા બેસે. અથવા તું ને ગાળ ખી દિયે, તેને તેમ કરવા દે, પણ કોઈક અમાની કુતરાની મિસાલ આંગપર તકરાર કરવા આવે તેની સાથે તું સામાસાગી તકરાર કરવા બેસતો નહિ

(૭૨૦) તું ને તે એક ગાળ આવે, ને તું પાછી વળતી ગાળ તેને દિયે, તો તેમાં વાત વધી જાય, મારે તું પાછો ઉત્તર આપતોજ ના, જોયા તેની ગાળ તેનેજ લાગયે.

તકરાર કરવાનું છોડી દે.

૭૨૧

ગારી હિંસે ઉપજે, કલેશ કષ્ટ યૌર મિય;
હારી ચલેસો સાધવાં, લાગિ મરે સો નિંચ.

૭૨૨

ગારી મોટા શાન હય, જો રંચકે ઉરમે નરે;
કોટી સવારે કામ, બેરી ઉલટા પાપ પરે.

૭૨૩

બહેનેકો બહે જાને દે, મત પકડાવો દાર;
સમજાયા સમજે નહિ, દે ધક્કા દો ઓર.

૭૨૪

બહેનેકો મત બહેન દે, મહ પકડાવો દાર;
કશે સુનિયો માને નહિ, શબ્દ કહો દો ઓર.

૭૨૫

અતી હક મત કર, હકે બાત ન હોય;
જ્યું જ્યું બીજે કામરી, ત્યું ત્યું બારી હોય.

તકરાર કરવાનું છોડી દે

(૭૨૧) ગાળાગાળી કરવાથી કજીયો કકાશ વધે છે ને માણસને દુઃખ ને દલગીર ઉપજે છે, માટે જે યાદ ગાળા ગાળી કરવાથી હારી જાય વાને નહિ કરે તે માણસ, સાધુ પુરુષ કહેવાય ને તેને દુઃખ આવતું નથી, પણ જે કોઈ જરા જરામા ઠિતરી પડે, તે માણસ હલકો કહેવાય ને તેને દુઃખ આવ્યા કરવાનું

(૭૨૨) ગાળ ગળોય વાને ખોટી તકરારો કરતી ઐમા કૃષ્ણા ગેરલાભ છે એ નિષે જેને જ્ઞાન થયું છે, તે માણસ ઐતી રીતે કામ ચલાવે છે કે તેના (કંગડા) કામો સફળ થાય છે, ને તેની વધી સામો નેને પગે પડેના આવે છે

(૭૨૩) જે માણસ હડીલા હોય ને અમુક (ખોટે) રસ્તે જવા કરતો હોય, તેને ફેરવવાની કોશિશ કરતો નાં, કાગ્જ કે જેમ તેને સમજાન સમજાન કરીશું તેમ તેમ તે ઉલટો વધુ આડો ફાળે, માટે તેને તેના રસ્તે જવા દે

(૭૨૪) જે યાદ આડે માગ જતો હોય નેને ફેરવવાની કોશિશ કરજે, ને એકવાગ્નુ આપણું કહેલું નહિ માન્યુ તો ખીજવાર તેને (ખીજ રીતે) સમજાવાની કોશિશ કરવી

(૭૨૫) કોઈ સાથે ખી ધણી હક કરતી નહિ કારણ કે તકરાર કરવામા કાઈ ફાયદો થતો નથી, ધાખળી (ગરમ કપડા) ને જેમ જેમ પાણીમા ભીજવે તેમ તેમ, તે વધુ બારી થતી જાય છે તેમ હઠિલા માણસ સાથે તકરાર કરવાથી તેની હક વધતી જાય છે, ને તે વધુ તકરાર કરે છે,

નિ દા.

કપટ (malice-slander) વિષે

૭૩૦

કપટી નિત્ર ન કિણ્યે, પેટ પેઠ બુધ લેત,
આગે રહ્યા દીખાયકે, પિછે ધક્કા દેત

) ૭૩૧

કપટીકે મન કપટ ખસે, સાધુકે મન રામ,
ગહુ લોક તો ભગ ચને, સુગકે સમાન

૭૩૨

નિ દા હુમારી નો કરે, મિત્ર હુમારા સાય;
બિન સાધુ બિન પાનીસે, મેવ હુમારા ધાય

૭૩૩

કામી તિરે ક્રોધી તિરે, લોભીકી ગત હાય,
સલીલ ભગત અસારને, તિગ શકે ન કાય

૭૩૪

કાહુકો ન નિદીયે, સમગો કહિયે સત,
કેરની અપનીસો તિરે, નિત્ર ભણ્યે ભગવાન

૭૩૫

આપનગો ન અહુગાર્યે, આ ન નિદીરે કાય,
અનહુ લાખા મલ હયે, ના જાનુ યા ય

કપટ (malice-méchant) વિશે.

(૭૩૦) કપટી માણસ હોય તેની દાસ્તી કરતો ના, કારણ કે તે તારાં પેટમાં ભગઈને તારા બધા ભયમ સેય, અને તારાં માલોડાં ઉપર મીઠો થઈ તારી નીક મછવાડે નિંદા કરી તને નુકસાન કરશે.

(૭૩૧) કપટી પુરુષોનાં મનમાં હમેશાં વેર ભાવ જ હોય છે, જ્યારે માણુ યાને નેક પુરુષનાં મનમાં ખુદાની જ વાતો આલ્યા કરે છે; એવા નેક પુરુષની સામે દ્વિમદારા કપટી માણસો દભાં રહી શકતાં નથી, પણ ત્યાંથી તેઓ નાસતા ફરે છે.

(૭૩૨) કબીર કહે છે કે જે મારી નિંદા કરે તેને હું મારો મિત્રજ સેજું છું, કારણ કે તે વગર સાણુ ને વગર પાણીએ મારો મેલ યાને પાપોનો ધોવારો છે.

(૭૩૩) કામી યાને સ્ત્રિનાં છંદમાં પડેલા પુરુષ, કોષા યાને યુક્તિવાળો, અને સોખી માણસ, એ અવયુષ્ણા ધરાવનાર પુરુષો કોઈક વાર તરી જાય, પણ જે કોઈ નિંદાપ્યાર પુરુષ હોય તે આ સંસારમાંથી તરી શકતો નથી યાને કદી પણ સુખ પામતો નથી. કબીરજી કહેવું એમ છે કે નિંદા સર્વથી ખરાબ પાપ છે.

(૭૩૪) કોઈનીની તું નિંદા કરતો નાં, સહ કોઈની ખુબી પિછાણી તેઓ સારા છે એમ કહેતો રહે, કારણ સહ કોઈ પોતાની કરછીયીજ તરશે, માટે તું સર્વની સાથે હળી મળીને રહે ને ખુદા ખુદા કર્યા કર.

(૭૩૫) તું તારી પોતાની સહગાઈ કરવાનું છોડી દે, ને બીજાઓની નિંદા ના કર; કારણ કે હજુર તો ખણિ લાંબો વખત સેવો છે, અને કાલે થું થશે તે આપણે જાણતા નથી.

અર્થાત 'ફલાણો તો આવો છે, પેલા તો આમ કહે છે' એમ બીજાઓની નિંદા કરી, પોતે કેવાક સારો હોય તેમ પોતાની સહગાઈ કરવી, યા બીજાની ખોડ ખાંપણ શક્યા કરી, પોતાના અવયુષ્ણા બુલી જવા એની નિંદા જ છે. એથી કબીર કહે છે કે તું કોઈની વિષે ખૂબ જોલવાનું મુશી ર.

તકસર કાંડા છોડી દે

૭૨૬

સખસે હિલીયે, સખસે ત્રિતયે, સખકા લિછયે નામ,
 'જાણ' હાણ' સખસે કહિયે, ખસીયે અપને માન.

૭૨૭

અતિ ભલા નહિ જોવાના, અતિ ભલા નહિ ચૂપ
 અતિ ભલા નહિ ખરસના, અતિ ભલા નહિ ધૂપ

૭૨૮

વાદનિવાદ મત કર, કર નિત અપના કામ,
 ગુરુ ચરને ચિત લાયકે, ભજ લે કેવલ રાન

૭૨૯

અગરા નિત્ય બગઈયે, અગરા બુરી બવાય
 દુખ ઉપજે ચિતા દહ, અગરામે ઘર નાય

તકરાર કરવાનું છોડી દે.

(૭૨૬) બધા સાથે હજી મળીને રહેવું, બધાનું નામ માન સાથે લેવું, ને બધાને “હાજી હાજી” કહેવું, પણ આપણને જે ક્ષેત્ર લાગે તેમ આવડું—અર્થાત્, કોઈ સાથેથી તરછોડ કે તકરાર કરવી નહિ, પણ મક્કની સમુદાયે મિત્રાસથી અને તરમાસથી વર્તવું, તેઓનું બોલવું આપણને પસંદ ન પડે તેથી તેમને સામાં સમુદાયે કહેવા નહિ, પણ “તમારું મત તમને મુખારફ” એમ કહી મીઠામથી જવાબ આપવો, ને આપણને જે વાળખી લાગે તેમ કરવું, પણ તેને ખોટા પાડવાનો મત ન કરવો.

(૭૨૭) જેમ, ધણી વગસાદ પડે ને સાફ નથી, ને ધણી તડકા પડે તે પણ સાફ નથી તેમ, ધણું માન્ય, બોલવું યાને મોઢાડાનો પટપટારો કર્યા કરવો તેથી સાફ નથી, તેમજ વસી તદન ચૂપકીલી રાખવી યાને જ્યાં બોલવા ધટવું હોય ત્યાં નહિં બોલવું એથી સાફ નથી.

(૭૨૮) કપીર કહે છે કે તકરાર કરવાનું છોડી દઈને તારું પોતાનું ખર્ચ કામ જે છે તે નિત્ય કરતો રહે ને તારૂં ધ્યાન ગુરનાં ચરણ આગળ મૂકી, ખુદને વાદ કર્યા કર, યાને બક્તિમાં રોગાયસો રહે.

(૭૨૯) તું હંમેશ કહ્યો હું કરજે, કારણકે મારો એ મોટી બધા છે, તેથી માણસને કુઝા લપછું ચિંતા વધે છે, અને છેવટે તેનું ધગખી નામ પામે છે, યાને તેની માથ મીલકત તમે નામ ચાલ છે, એટલુંજ નહિં પણ પોતેથી છુપથી જાણ છે.

કપટ (malice-slander) વિષે.

૭૩૩

કંથનકો તજવો સેહેલ, સેહેલ હય ત્રિયાકો નહ;
નિંદા બોલ ત્યાગવો, બરો કઠીન હય ચેહ.

૭૩૭

અંતર કતરની છાભ્યા રસ, નૈના ઉપના નહ
તાકી સંગત રામજી, સ્વપનેહિ મત દય.

૭૩૮

હિરદે કતરની છાભ્યાં રસ, મુખ બોલનકા રંગ;
આગે લજા પિછે પુરા, તાકો તણયે સંગ.

૭૩૯

જન પુછ સાચકુ, કરે જુઠો કોઈ નહ;
ઉસકી સંગત રામજી, મોહે કબૂ ન દય.

૭૪૦

જુઠાકો જુઠા મિત્રે, અધિકા બદે સ્નેહ;
જુઠાકો સાચા મિત્રે, તજહિ તુઠે નહ.

૭૪૧

કપટી કદી ન ઓધરે, સો સાધનકો સંગ;
મુન પખાલે ગંગમે, જ્યુ લિજે ત્યુ તંગ.

૭૪૨

કપીર ! યહાં તો રામ હય, નંદવેકો કબુ નાહિ;
કિસ બીધ ગોવિંદ સેવિયે, રામ જસે સજ માહિ.

(કપટ malice-slander) વિષે.

(૭૩૬) સોનાનો જો સાબ લાગે હોય તેને છોડવાનું કામ સહેલું છે, સ્ત્રિનો નાદ લાગે હોય તે પણ છોડવું સહેલું છે, પણ નિંદા કરનારી દેવ પડી હોય તે છોડવી બહુ મુશ્કેલ છે, યાને જો નિંદા ચીજ સહી જુરી છે.

(૭૩૭) બાહેરથી મોહોડાનો મિઠાસ અને આંખોના આગ અમકારા કરી, હું મિત્ર છું એવું દેખાડે, પણ જેનાં પૈમાં (કપટની) કાતર રહેલી હોય, તેવા મુશ્કેલી સંગત, જો ખુદા, તુ અને સ્વપનામાં ખી આપતો નાં.

(૭૩૮) જેના હૈયામાં (કપટની) કાતર હોય, પણ બાહેરથી યાને મોહોડાએ મિઠું મિઠું બોલે, યાને જે મોહોડા પર આપણી તારીફ કરી, પીઠ પછવાડે ખુદાં મોસ, તેવા માણસની સંગત છોડી દેવી ને તેની દાસ્તી કરવી નહિં.

(૭૩૯) જાણી જોધને, સારા માણસની સાથે, જે કોઈ જુઠી દાસ્તી કરે, અથવા ખામખા જે કોઈ સાચાનું જુઠું કરે, તેવા માણસની દાસ્તી, ખોદા કોઈને નહિ દેખરાવે.

(૭૪૦) ગપીદાસને ગપીદાસ મળે ત્યારે તેઓની દાસ્તી વધુ ધારી યતી જાય છે, કપટી, અને નિંદાખોરને તેવા નિંદાખાજ માણસો ગમે છે, પણ જ્યારે એક જુઠા ને ખીજો માણસ સાચો હોય છે ત્યારે ત્યાં ફાટકુટ થાય છે, યાને તેઓ દાસ્ત તરીકે રહી શકતા નથી.

(૭૪૧) કપટી માણસ, ગમે એવા સારા માણસ સાથે જોસે, પણ તેનામાં કપટ બરેલું હોવાથી, કદીપણ તે મુશ્કેલીનો નથી, કાયજે ગરમ ધાળણીને જેમ જેમ પાણીમાં બીજવવે તેમ તેમ તે લારી ને લારી થાય છે તેમ, જે કોઈના હૈયામાં કપટ હોય છે તે માણસ, ખીજાં સારા માણસોની નેજી જોધને, વધુ કપટી બને છે.

(૭૪૨) જો કપીર! અહિંઆ તો ખુદા છે, અને નિંદા કરવાનું કાંઈ છેજ નહિં, સહની અદર ખુદા રહેલો છે માટે કોઈખી રીતે ખુદાની ખુબી ગાયા કર.

નારી (Woman) વિષે.

૭૪૩

નારી દિસા ન દખીયે, દખ ન કિન્ન દાર,
દખતેહિ બિખ ચઢે, મન બ્યાપે કછ ઓર.

૭૪૪

નારી કાલી ઉજલી, નેક વિભાસી નોય
મખહિ હારે કદમે, નિંચ લિયે સખ કોય.

૭૪૫

નારી સેતી નેહ, બુદ્ધિ વિવેક સખ હરે;
માય ગુમાવે દેહ, કારન ગ્રાધ ના સરે.

૭૪૬

નારી ગુમાવે તિન સુખ, નો નર પાસ હોય,
ભક્તિ મુક્તિ નિન શાનમેં, પેઠ શકે ન કોય

૭૪૭

બિપય ખારી ખીતડી, નખ હરિ અતર નાહિ,
નખ હરિ અંતરમેં ખસે, નખ બિપયસેં ખીત નાહિ

(૭૪૩) મારું (કમીઠુ) રહેવું એ છે કે, જે તરફ સ્ત્રી હોય તે તરફ તારી નજર ફેરવતો નાં, અને તેને ભેષ્ટને (અથવા જોવા માટે) દોંડાદોડી કરતો ના, કાગલુ કે, સ્ત્રીને જોવાથી મરદને ઝેર ચઢે છે, અને તેના મનમાં કાઈક તરેહવાર (ખુરા) વિચારો આવે છે.

(૭૪૪) સ્ત્રી કાલી હોય या હજીલી હોય, પણ જો તે નેક રીતે યાને ઉઝાણથી વિચાર કરીને જોશે તો, તને માલમ પડશે કે, કાઠી या ગોઠી બની, એકજ સરખી રીતે, મરદને દાદામાં ઉતારે છે, ને તેનું સર્વસ્વ નિમ્મી લે છે.

(૭૪૫) મરદની નજર, ખુદ્દિ ને મર્યાદા સહ કોઈ સ્ત્રિ હસી લિયે છે, તેથી જગીર કહે છે કે તે તેના (સ્ત્રીના) લપટમાં પડી તારી દેહ કા યુમાયેછે, કારણ કે તેથી તારે કાંઈખી સફળ થવાનું નથી.

(૭૪૬) મરદની પાસે સ્ત્રી રહેવાથી, મરદના નણ (ખરા) મુખો જતા રહે છે, જે કોઈ સ્ત્રીની પાસેજ રહ્યા કરે છે તેનાથી ખોદાની ભક્તિ થઈ શકતી નથી, ને શુક્તિ મળવાનો જે ખરે જાન-માગ છે તેમાં, તેનાથી દાખલ થઈ શકાતું નથી.

(૭૪૭) જનાર માણસના દિલમાં ખુદા હોતો નથી ત્યારે તેનું મન હદિઓના ભાગ ભોગવવાપર ધયા કરે છે, પણ જ્યારે દિલમાં ખુદા વસેલો થયો, કે તે માણસનું મન પછી (હદિયોના) વિષયો ઉપર લાગતું નથી.

woman) વધે.

પરનારીની સંગતથી થતા ગેરકાયકા

૭૪૮

કબીર! પર નારી છુરી, મત કોઈ લાવે અંગ,
રાવનકે હસે શીર ગયે, પર નારીકે સંગ.

૭૪૯

પરનારી પ્રત્યક્ષ છુરી, જાણે બિરલા કાય,
નાહિત પેટમે' મારીયે, ગર સોનેકી હોય.

૭૫૦

પરનારી રાતા ફિરે, ચોરી બંદ તો ખાય;
દિવસ ચાર સરસો ફિરે, અત સમૂલો જાય.

૭૫૧

પર નારીકો રાયનો, નૈસી લસનકી ખાન,
ખુને પંઠી ખાઈયે, પ્રગટ હોય નિદાન.

૭૫૨

એક કનક અર કામીની, બિખ્યા ફલકો પાય,
દેખતહિ સે બિખ ચક્રે, ખાય સો મર જાય.

પરનારીની સંગતથી થતા ગેરકાયદા.

(૭૪૮) ઝા કખીર! પારકી સ્ત્રી તે ઝીક છરીજ છે, માટે તેને તું તારા અંગ સાથે લગાડતો ના, કારણકે રાવન નેવાનાં દશે માયાં પારકી સ્ત્રીને માટે કપષ ગયાં, તો તારી શી બિશાહ કે તું બચી જાય?

(૭૪૯) પારકી સ્ત્રી ઝીક દખલતી છરીજ છે, ઝીવું ને કોઈ બીરલો પુરુષ છે તે સમજે છે, ને છરી સોનાની ખી હોય તોમે કદી તે પોતાના પેઠમાં મારતો નથી, કારણ કે છરી માનીયે નો પેઠ કપાઈ જ જાય.

(૭૫૦) ને કોઈ પરસ્ત્રીના નાંદમાં પડે છે, તેને ચોરી છુપાઈથી રહેવું પડે છે, અને કદાચ ચાર દિવસ તે અધઠિત મળાહ ભાગવે છે, પણ અંતે તેનો સમૂસો નાશ થાય છે.

(૭૫૧) પર સ્ત્રીનાં નાંદમાં પડવું ને લસન ખાવી બરાબર છે, કાંચ ને, ગમ તે ખુલ્લામાં બેસીને ખાધી હોય છતાં લસનનો વાસ છુપો રહેતો નથી, પણ પ્રગટજ થઈ આવે છે તેમ, પર સ્ત્રીના વિષયમાં ને પુરુષ પડ્યો હોય તે ગમ ઝીવો છુપાઈને રહે છતાં પરખાઈ આવે છે.

(૭૫૨) ધૈસો અને સ્ત્રી, એ બે વિષયોની પુઠે ને જાય છે તે, એકઠી ફળજ ગળવે છે, કારણ કે તે ફળોને બેતાંજ માણસને એહર ચઢે છે, ને તે ખાધાથી માણસ મરણ પામે છે યાને તેનો નાશ થાય છે.

પરનારીની સગતથી થતા ગેરકાયદા.

(૭૫૩) નારી (બત્તા) તે ખ્યાગની તલાવડી (Goddess of Love) છે કે જે આ બવસાગની પાલ રહેવાય છે, અને તે પાલ ઉપર ઉભી રહીને, નર માછલા માટે બળીનાખી તેઓને છુત્તા પકડી લે છે.

અર્થાત—શ્રી તમ્હ જે ખેચાયા કરે છે તે માણસ આ દુનિયાની માયામા ફસી પડે છે, જેમાથી બાહેર નિકળવું બહુ મુશ્કેલ થઇ પડે છે.

(૭૫૪) જેને ઇદ્રિઆના વિષયો ઉપરજ મન થયા કરે છે તેને અર અગત ગમવું નથી, પણ તે તો તરછવાવ વિષયોનેજ શોધતો ફરે છે, અને ગમે તેમ કરી, તેઓને ભાગવ ભાગવ કરવાજ માગે છે, અને એમ કરી પોતાનો જન્મ તેમાજ ખરબાદ કરે છે.

(૭૫૫) જેને હવ આપતી હોય તેનું, તકીમાની ગગજ હોતી નથી, ને જેને ખુબ લાગી હોય તે ભાજણનેા સ્વાદ ભોતો નથી તેમ, જે કોઇ જીના છદમા પડયો હોય તે પુરુષ, મર્યાદાની કાઈ દરવાર કરતો નથી, પણ મન બાય તેમ લાડ કર્યો જાય છે, યાને ગમે તેમ બેમલાજે રહે છે.

(૭૫૬) જેના મનમા શ્રીનો (ઇદ્રિઆના ભાગ ભાગ વાનો) જ ખ્યાલમા રહેતો હોય ત્યા ખુતનો નાસો હોતો નથી, કારણ કે જેમ એક જગ્યામા બે ગ્રીજ એકી નેગા રહી થકવી નથી તેમ, કામ ને રામ (વિચવાગના ન ખુદા) સાથે રહી થકતા નથી. કારણ કે જેક પરસપર નિરદ છે, બપારે એક (કામ) જાય, ત્યારે ખીજુ (ખુત) ત્યા આતી થકે.

પરનારીની સંગતથી થતા ગેરફાયદા.

૭૫૭

લકિત બિગાડી કામિયા, ઇંદ્રિ કેડે સ્વાદ;
નનમ ગમાયા ખાંધમે, હિરા ખાયા હાથ.

૭૫૮

કબીર! મન મરતક લયા, ઈંદ્રિ અપને હાથ
તોય કબૂ ન કિછયે, કનક કામીની સાથ.

૭૫૯

જહા જલાઈ સુંદરી, તું મત ગય કબીર,
ભસ્મી હો કર લાગસી, સોના સમા શરીર.

૭૬૦

નારી તો હમહિ કરી, ગના નહિં બિચાર;
જળ જાની તળ પગ હરી, નારી જડો બિકાર.

૭૬૧

જૈસા પ્રેમ પગ નારીસો, જૈસા હરસો હોય,
સાઈયા કે દરબારમે, પલ્લા ન પકરે કોય.

પરનારીની સંગતથી થતા ગેરફાયદા.

(૭૫૭) હૃદિઓની મોજ મજલમાં પડવાથી, ખોદા તરફની માણસની બકિત જવી રહે છે, તેથી તે પોતાનો જનમ તેમાંજ ગુમાવે છે, અને ખરા હિરા (ખુદા)ને હાથમાંથી ખોરી બેસે છે.

(૭૫૮) માટે ઓ કખીર! તારું મન મરી ગયું હોય, અને તારી હાદિઓ તારા હાથમાં રહેલી હોય, યાને મન અને હૃદિઓ તું કબજામાં રાખી શકતો હોય, તોય તું સી અને પૈસા સાથે તારું દલ લગાડતો નાં, કારણ કે એ મહા માયારી ચીજ છે, જેથી માણસનું મન અને હૃદિયો દુરત કરી જાય છે, અને તેમાં તેઓ વીટબાઈ જાય છે.

(૭૫૯) માટે ઓ કખીર! જ્યાં સુંદરી (સ્ત્રી) હોય ત્યાં તું કદી જતો નાં યાને સ્ત્રીના હૃદમાં તું પડતો નાં, કારણ કે તેનું શરીર સોના જેવું વુને દેખાય તોખી તે અગ્નીની માફક (જાળીને) રાખ કરી નાંખશે.

(૭૬૦) કખીર કહે છે કે સી તો મં ખી કીવી, ને તે ઘેળાએ મં વિચાર ક્યો હતો નહિં, પણ જ્યારે મં વિચારીને જોયુ ત્યારે જાણ્યુ કે, નારી તે પારકું જન છે આપણું નથી, અને તે (નારી)ની પાસે રહેવાથી મરદને બધાં વિકારો (ગુસ્સાઓ) ઉપજે છે.

(૭૬૧) જેવો પ્રેમ એક મરદ, પારકી સ્ત્રીને માટે રાખે છે, તેવો પ્રેમ જો તે ખુદા માટે રાખે, તો તે ખુદાની દરખાશમાં એવો સરસરાટ પહોચી જાય, કે તેને કોઈખી અટકાવી શકે નહિં.

આત્માની નમરથી જોતાં નર કે નારી જેવું

કાઈ નથી.

૭૬૦

કામકા ગુરૂ કાનિની, લોભિકા ગુરૂ દામ
કમીરખ ગુરૂ મત હય, સતનકા ગુરૂ ગમ

૭૬૩

નારી નરક ન જાનહિ, મમ સતનકી ખાન
જામે પરિજન ઉપજે, સોહિ નતનગરકી ખાન

૭૬૪

નારી પુરુષ કોઈ નહિ, મુન ગત ગુરૂકી ચિખ,
ખિચ કૃપ જહોત અનોખ હય, મન કાર્ષ દખો ચિખ

૭૬૫

માસ માસ સમ એક હય, ક્યા દરની ક્યા ગાય
નાર નાર સમ એક હય, ક્યા મેહરી ક્યા માય

૭૬૬

જો મન સમજે રાનમ, તો માન હોય સદાય
તા ફિર તોકુ ના રહે, જાડુ તુ મ્હ નાય

(૭૧૨) સ્ત્રીના હૃદમાં પડેલા પ્રશ્નોના ગુરૂ તે સ્ત્રી છે. સોભી માણસનો ગુરૂ તે પિસો છે, પણ કનીર કહે છે કે મારો ગુરૂ તે, સંત પુરુષ છે અને સંત પ્રશ્નોનો ગુરૂ તે ખુદા છે અર્થાત, જેવું જે ચિન્નપ દિલ લાગે છે તે સ્ત્રીજ તેનો ગુરૂ (master) થઈ લાગે છે, માટે જે કોઈ ખુદાપર દિલ લગાડે તો ખુદા તેનો ગુરૂ થાય ને તે આ ભવસાગરની પેલી ખેર પુગી બધી

(૭૧૩) સ્ત્રી (બાત) નરક સમાન છે એવું તું સમજતો ના, પણ તે (સ્ત્રી) તો બધા સંત પ્રશ્નોથી ભરેલી એક ખાન (mine) છે, કે જેમાંથી હરીજનો જેવા નર પદા થાય છે તે મનાગરની (ધણીજ અમુલ્ય) ખાન છે

(૭૧૪) ગુરૂ પાસે તું શિષ્ય ને તે જ્ઞાનની નજરે તું જોય તો માલમ પડે કે નારી વા પ્રશ્ન જેવું (ખરેખર) કાંઈ ખી નથી, માત્ર તેમાં રહેલા વિષયજ છે, કે જેના કૃષ્ણ અતી ભેસ્વાદ માને ખોટા છે, માટે માર કમ્પીસ્તુ કહેવું એ છે કે તેમાં તાર દિલ ના લગાડી મળ્ય

(૭૧૫) જેમ હરણી કે ગાય એ સડિતું માંસ (flesh) એક સરખું જ છે તેમ, દરેક નાર પત્ની તે માતા હોય કે સ્ત્રી હોય તે બધા સરખાજ છે માત્ર ખાહેરના દખાવથી માણસ બુલાય છે, અને કહે છે કે ફલાણી નાર ખુબસુરત છે ને ફલાણી બદસુરત છે પણ અંતરમાં તો સડિ એકજ છે.

(૭૧૬) જો તાર મન જ્ઞાન (Knowledge)ના સમ-જીને ભેરી બધી, તો તે જ્ઞાન તારી મદદે આવે ને ત્યારે

#

* ઉપરું ૫૬ બહુ ગુણ અર્થે ધરાવે છે જે સાધારણ રીતે સમજાવી શકાઈ નથી.

૩૬૬ આત્માની નજરથી જોતા નર કે નારી જેવું કાંઈ નથી

૭૬૭

પહેલે માંકા ખસમ લયા, પિછે લયા હુય પૂત;
અતર ગત સમજ કે, છોડ ચને સજ ધુત

૭૬૮

ખસમ ઉવટ બેઠા લયા, નાતા નેહીયે હાય;
મુરખ મન સનજે નહિ, બડા અચમા માય

૭૬૯

સમજનકા ઘર ચોર હુય, ચોરોખ ઘર ચોર,
સમજ્યા પિછે જાનિયે, રાન બસે સમ કોર

૭૭૦

સાહેબ તેરી સાહેબી, સમ ઘટ રહી સમાય,
જ્યુ' મેહુદીકે પાતમે, લાવી લખી ન જાય

(૭૬૭) પેદેસ્થા મા (mother) નો ધણી થયો,* તે પછી તેનો દીકરો* થયો, પણ એ બધા બાહેરનાં દેખાવાની અંદર અંદર તત્ત્વ શું છે, તે જે કાંઈ સમજે છે, તે એ બધા બાહેરના ફેરફારો ઉપર લક્ષ આપતો નથી, પણ તેમા રહેલા વિષયોને ઊંડી ચાલનો યાચ છે.

(૭૬૮) ધણી હતો તે ફેરવધને દિકરો* થયો, ને માતા હતી તે સ્ત્રી* યાચ છે, એવા જે બાહેરના માત્ર ઓછા દેખાયા થઈ રહ્યા છે, તે માણસનું મુરખ મન સમજતું નથી, તેથી કપીર કહે છે કે મને ધણી અભયખી લાગે છે.

(૭૬૯) જ્ઞાને માન (Knowledge) મળ્યું છે, તેજ્ઞાની કુનિયાને સમજવાની રીત ઓરજ છે, યાને જીવે છે, જ્યારે માણસમજી સોકાની વાત ખીછજ છે, કારણ કે જ્યારે માણસને માન થાય છે ત્યારે તે સમજે છે કે ખુદાજ સઉમાં સઉ થઈને રહેલા છે, યાને દરેક ચીજ, આકાર, કે માણસમાં અર તત્ત્વ તે ખુદા જ છે.

(૭૭૦) માની પુરખ સમજે છે અને તેથી તે કહે છે કે એા ખુદા, તારી ખુદાઈ યાને તારી હાજરી બધે છે, સર્વ આકાર કે ચીજોમા વુ રહેલા છે, પણ જેમ મેદીના પાતરાંમા રહેલા રવાસ (redness) આપણી આંખે દેખાતો નથી, તેમ બાહેરથી ખુદા યાને આ ખાત્રી નજરથી તે કાંઈ દેખાતો નથી પણ જેને આત્મા માન મેળવ્યું છે ને તેને જોઈને જાણી શકે છે ને ત્યારે તે સમજે છે કે કુનિયામા તારી પુરખ જેવું (real) અરેઅર કાંઈ નથી પણ જે છે તે ખુદાજ છે.

* ઉપરું પદ બહુ ગુણ અર્થ ધરાવે છે જે સાધારણ રીતે સમજતી શકાતું નથી

પ્રીત (Friendship) વિષે.

૮૭૧

તુમ મત જાનો મિત્રુગ્યો, સંજ્ઞન પ્રીત ઘટાય;
જેપારીકો બ્યાજ જયુ, દિન દિન દુન બડાય

૮૭૨

દેહરી પ્રીત સુજ્ઞનકી, બદલ બદલ બદ જાય
આછી પ્રીત અજ્ઞનકી, યદત ઘટત ઘટ જાય

૮૭૩

કુખીઃ ' સુરત મિત્રકી, દિન દિન ચદ રહે ચિત
તત ના નિતે નો કયા બયા, નન તો મિત્રતા નિત?

૮૭૪

જો મિત્રેસો પ્રીતમે, ગાય નિતે સમ કોય
મતડિ મન મિના બિના, દેહ મિત્રે કયા હોય

૮૭૫

સો કોય સંજ્ઞન બસે, જાનુ દિરદા નજર,
કુસ્નેહિ ઘર આંગને જાનુ દરિયા પાર

(૭૭૧) તું એમ ના મનજનો કે એક નેક પુરુષની પ્રીત કદી ઓછી થયે, ને તે તાગથી છુટાયથયે. પણ જેમ વેપારીનું વ્યાજ, તેના (અકસ્મિત) વધાજ સહિત, દિન દિન વધતું જાય છે તેમ, નેક પુરુષની દોસ્તી દિવસે દિવસ વધતીજ જાય છે, ને કદી પણ ઓછી થતી નથી.

(૭૭૨) નેક માણસની પ્રીત એવી નો મારી (માચી) હોય છે, કે તે હંમેશા વધતી જ રહે છે, જ્યારે અસાધનીની દોસ્તી કાચી હોવાથી તે દિવસે દિવસ ઘટતી જાય છે.

(૭૭૩) એ કબીર! નેક પુરુષના મનુષ્ય મૈત્રી જાજ તેના મિત્રની સુસ્ત આંખો ફરે છે, ને નેનાંથી (શરીર) દોઢને માણસ ન હોય નો યુ થયું તેવું મન તો જાજ તેને મળ્યા કરતું હોય છે! અર્થાત—મિત્રને મર્યાદીજ કાઈ ખર હોય છે, એવું ધરતું નથી, પણ મનમા યાદ રાખવાથી યાને તેના માટે હંમેશા ભલું ઉચ્છનાથીજ ખરે દોસ્ત કહેવાય છે, તેથી કબીર કહે છે કે, દોસ્ત દોઢને (શરીરથી) મળી શકતો ન હોય, પણ તેની યાદ તેના મનમા રખા કરતો હોય તો બસ છે.

(૭૭૪) કબીર કહે છે કે જ્યારે દોસ્તો એક મિત્રને મળે છે ભારે દોડતા કે જાહેને ભેટે છે યાને બગલગીરી કરે છે, પણ જો એકમિત્રતા મનમા પ્રેમની લાગણી ન હોય તો એવું માત્ર બાહેરનું ગરીબી મળવું અથવા હાથો (Shakehands) મેળનવા તે શા ખપતું ?

(૭૭૫) ખગ પ્રેમભાનવાળો મિત્ર હોય, ને તે આપ જાણી સો કોય દુર હોય, તો પણ તે આપણા હૃદયમાજ ભેદો-છે એમ સમજવું જ્યારે એક કમઠી (મોરોડાનો) મિત્ર, આપણા ઘર આગળ (પાસે) હોય છતાં તે આપણાથી મેલી પાર રહેલો છે, યાને દુર જ છે એમ જાણવું.

૭૭૬

નલમ બસેં કમોદની, ચંદા બસેં આકાસ;
 ને બકે હિરદે બસેં, સો તાહિકે પાસ.

૭૭૭

સ્વાર્થકા સબ કોઈ સગા, જુગ સારાહિ જન,
 બિન સ્વાર્થ સગપન કરે, સો હરિ પ્રીત પિછાન.

(૭૭૬) કમોદણી નામ એક પ્રાણી હોય છે, જે હમયાં ચંદ્ર આકાશ પર હોય છે ત્યારે પાણી ઉપર આવી, ચંદ્રને નિહાળ્યા કરતું હોય છે, એ જેની દાસ્તી માટે કબીર કરે છે કે, કમોદણી જો કે પાણીમાં (નિચે) રહે છે, અને ચંદ્ર આકાશ પર હોવા છતાં તે બેઠમાં એકમિક માટે પ્યાર ગ્રહેણા હોય છે, તેમજ જેનાં હેવામાં કોઈ એકને માટે પ્યાર રહેણા હોય તો તે માણસ તેની પાસેજ (રહેણા) છે એમ તેને જણાય છે—

(૭૭૭) આ કુનિયાં જ બધી સ્વાર્થી છે, ને સહ કોઈ પોતાનાં સ્વાર્થી માટે સગાં વહાલાં થાય છે, અથવા દાસ્તી કરે છે; પણ જે કોઈ પોતાનો સ્વાર્થી રાખ્યા વગર મિત્ર થાયવાને બીજાને મદદ કરતો હોય તેનો પ્યાર, તે ખરો ખુદાઈ પ્રેમ છે.

(૭૭૮) જેની કોઈ કરે છે તે પોતાનો સ્વાર્થી પહોંલાં રાખીને જ કરે છે, અને એમ અરસપરસ આશ્યા કરે છે, પણ જે કોઈ સાંભી તરફની કાંઈ પણ આશ્યા વગર, માત્ર ખરી લાગણીથી માને બીજાને મદદ કરવાના જ હેતુથી, કામ કરતો હોય તેજ ખરો પરમાર્થી માણસ કહેવાય, અને તેનો જ પ્યાર બિનસ્વાર્થી છે, માને ખુદાઈ પ્રેમ છે એવું કહેવાય.

(૭૭૯) સ્વાર્થી યોડો આપણાં સુખની વખતે આવી પાસે રહે છે, ને દુઃખની વખતે આપણાથી દુર નાસે છે, પણ જે કોઈ પરમાર્થી માણસ છે, તે તો આપણાં સુખ વા દુઃખ બંને વેળાએ આપણી પાસે રહી મદદ કરે છે, બલકે દુઃખમાં વધુ ભાગ સે છે,

પ્રીત (Friendship) ૧૫૨.

કાસ્તી કાણની કરવી?

૭૮૦

પ્રીત તારો ન કિલ્યે, જાકી જાત મળડ,
પ્રીત કુસંજ ન કિલ્યે, લિડ પડે દે મીડ.

૭૮૧

સજ્જન એસા ચાહિમે, કુખ્યા દે નહિ દોષ,
ખેદ્યા ભેદ્યા કુંખ દિયા, મધુરા બાલે બાપ.

૭૮૨

સજ્જન સનેહિ બહોત હુય, સુખમે મિલે અનક,
ખિપન પડે કુંખ બાતિયે, સો લાખનમે એક

૭૮૩

બલિહારી ઉસ કુલકી, જામે કુની બાસે,
અપના તન મન સોપકે, હો ગયા પુરાના ઘાસે

૭૮૪

નેહું નિભાવન કકન હુયે, સેજસે નિમંત્રે નાહિ,
ચંદરો મામ ગુરંગપે, અવરો પાનક અહિ.

(૭૮૦) કપીર કહે છે; કે જેની જાત પાત્રી હોય અને જે જાતપાંત હોય તેની દાર્શની કરવું, પણ જે કોઈ કોસ'મ નેવા કાચો હોય; ને ઐતિહાસિકીએ આપણાંથી યાઃ ફરંધાને નાસે, તેવા માણસની દાર્શની કરતો નાં, અર્થાત, કાચા રંગનો લાલ કોસ'મો ગરમ પાણીમાં નાખ્યાથી કાચો પડી પોતાનો રંગ ખોઈ દે છે, તેમ જે કોઈ ખોટો મિત્ર હોય છે, તેની કસોટી આપણાં કુખની વેળાએ થાય છે, અને તે ખરી છે યા ખોટો તેની કસોટી તે વેળાએ જણાઈ આવે છે.

(૭૮૧) મિત્ર તો એવા જોઈએ કે જે આપણને કઠીની કપડો કે મીનો મારે નહિ, પણ ગમતે એવું આપણાં તરફથી કંઠાળો યા દુઃખ મેળું હોય હતાં, મિત્ર બોલો બોલી આપણને રીજવે.

(૭૮૨) આપણા સારા અને સુખી વખતમાં તો બધાંએ દાર્શનો મળે છે ને થાય છે, પણ જ્યારે દુઃખ આવે ત્યારે આપણા પાસે ઉભા રહે તેવા મિત્ર તો લાખ માણસમાંથી કોઈ એકાદજ નિકળી આવે છે.

(૭૮૩) ખરી મોટાઈ તો પેલાં કુલની છે કે જે ખીજાને સુગંધ આપવાને માટે પોતાનું તન મન આપી દાયે છે, ને પોતે સુકધને ઘાસ જેવું થઈ જાય છે.

(૭૮૪) દાર્શની નીલાવવી એ બહુ કાણુ વાત છે, બધોયાં તે નીલાંની ચકાવી નથી, કારણ કે દાર્શની કરવી, ને મીણું (ઈલેક્ટ્રીક)ના પોંડાપર બેસી, ઐતિહાસિકી પસાર થવાનું છે.

૭૮૫

પ્રેમ પ્રીતસે નો મિલે, તાકો મિલીયે ધાય,
કપટ રાખકે નો મિલે, તાસે મિલે બલાય

૭૮૬

દિલપર દિલસે' નો મિલે, જા દિલ દગા ન હોય,
સા દિલ કપૂ ન બિછરે, કોટીક કરો નો કોય.

૭૮૭

પ્રીતમ પ્રીત બલાયકે, દુર દેશ મન જાય,
હુમતુમ એકે નગર બસે, નો બિખ માગ નિત પાય.

૭૮૮

એક દ્રષ્ટ દો નૈન હુય, એક શબ્દ દો કાન;
હુમ તુમ એક પટતરા, દો ઘટમે એક માન.

(૭૮૫) કપ્પાર કહે છે કે, જે કાઈ આપણને ખરે પ્રેમભાવથી મળે તેને આપણે દાડતા કે મળવું જોઈએ; પણ જે કાઈ પેટમાં કપટ રાખી, માત્ર માર્હોડાંથી મોઢા થઈ મળવા આવે, તેને તો મારી બળાળી નહિ મળે, યાને તેવા માણસને જરાએ મળવું નહી, એટલે કે તેની દાસ્તી કરવી નહીં.

(૭૮૬) જેનાં દિલમાં દગો નથી, પણ જે ખરાં દિલથી મળતો હોય તે માણસ, ગમે તેવું થાય તા ગમે તે કાઈ કહે તોપણ કદીજી આપણાથી છુટે. થતો નથી, યાને તે માણસ પોતાના દાસ્તને હંમેશાં ચલાતો રહે છે.

(૭૮૭) તેવા ખરા દાસ્ત તો પોતાના મિત્રને કહે જ કે, મો મારા ભાઈ, તું મારેથી જુદા પડી પીલે કે જે જઈ નહિં, તું મારી પાસે રહે, ને જે મને મળશે તા તારે માટે બીજા માગવી પડશે તોય તે કરીશ ને તેમાંથી તારો ભાગ કરીશ.

(૭૮૮) જો કે આપણી ને આંખો છે, તોય આપણી નજર એકજ છે, આપણા ને કાન છતાં આપણે એકજ શબ્દ સાંભળીએ છીએ, ને આપણા શરીર ને જુદા છે છતાં આપણા પ્રાણ એકજ છે—ખરા મિત્રોની એ હાલત છે.

(૭૮૬) ખુદા આપણા હૈયામાં આવી જાય એવી જે પ્રેમની (love's lane) મારી છે તેમાં પેસવું એ કામ બહુ મુશ્કેલ છે, પરંતુ, કબીર કહે છે કે એ, 'ખુદાનું' નામ એવું છે, કે તે નામ જપવાથીજ રવી, મનક વગેરે મોટા થઈ ગયલા પુરુષો, ખુદાઈ આનંદ મેળવી ગયા છે.

(૭૮૭) એના પ્રેમભાવવાળા માણસને, હુ (કબીર) શોધતો રહે છું, પણ મને તેવા પ્રેમવાળો માણસ મળતો નથી, જ્યારે એના પ્રેમવાળાને ખીન્ને સાચા પણ પ્રેમથી ભરપૂર થયેલા માણસ મળે છે સારે, તેઓની ખુદા તરફની ભક્તિ વધુ મજબૂત થાય છે.

(૭૮૮) જેના હૈયામાં (ધર્મથી) પ્રેમ હોય છે તેના, સદે કોઈ ધાસ બની જાય છે, પણ જે કોઈ પ્રેમ વિના ભક્તિ કરે છે, તે માત્ર કાટાવાળા ધાસ જેવું છે.

અર્થાત, પ્રેમથી ધ્યાન, ને ધ્યાનથી જ્ઞાન આવે છે, જેના હૈયામાં ખુદાની ઉપર હેત હોય તેનું ધ્યાન વગર મેહનતે નિરંતર ખુદાપર લાગેલું રહે છે, અને ધ્યાન સંપૂર્ણ લાગેલું રહે, ત્યારે ખુદા દેખાવા કરતો રહે, પણ જેના હૈયામાં ખુદાની ઉપર હેત નથી, તેનું ધ્યાન ખુદાપર લાગતું નથી, ધાસ અને કાટાવાળા જમીન ઉપર આપવા જઈએ ને મગ મરી મરી જાય, તેમ હૈયાના હેત વગર જે ધ્યાન કરવા જાય તેનું ધ્યાન થાય જ નહિ.

(૭૮૯) જેના હૈયામાં ખરો ખુદાઈ પ્રેમ હોય, તે કદી પણ છુપો રહેતો નથી કદાચીત તે મોહોડથી બોલીને દેખાડતો ન હોય, છતાં તેની આખો, તે પ્રેમને પ્રદર્શિત કરી આપતી રહે છે.

૭૯૩

ઘડિ ચઢ ઘડિ ઉતરે, વોહુ તો પ્રેમ ન હોય;
અગર પ્રેમ હિરદે બસે, પ્રેમ કહિયે સોય.

૭૯૪

જા ઘટ પ્રેમ ન સંચરે, સો ઘટ જાનુ મસાંન;
જૈસે ખાલ લુહારકી, સ્વાસ લેન બિન પ્રાંન.

૭૯૫

પિયા ચાહે પ્રેમ રસ, રાખા ચાહે માન;
દો ખંડ એક મનમે, દેખા સુનાં ન કાંન.

૭૯૬

પ્રેમ પિયાલા સો પિરે, શિસ દસિના દય;
લોલિ શિસ ન દે શકે, નામ પ્રેમકા લેય.

૭૯૭

પ્રેમ બિના ધીરજ નહિં, જિગરે જિના બેરાગ;
સદ્ગુરુ જિના મિટે નહિં, મન મનસાકા દાગ.

૭૯૮

જાણે પ્રેમ નહીં નેમ નહિં તણા જા હુદિ વેપુવાર;
પ્રેમ મગન જગ મન બધા, મેન પુરે નિધી વાર?

(૭૯૩) ધડિમા ચઢે, ને ધડિમા ઉતરી જાય, તેની લાગણી કાંઈ ખરેા પ્રેમ નથી, પણ જે કંઈ ખી હેવામાથી ખસે નહિ, અને નિરતર ચાલુ રહે તે તે ખરેા પ્રેમ કહેવાય.

(૭૯૪) જેના હેવામા (ખોદા તરફ) પ્રેમ હોનો નથી, તે માણસનું શરીર, (જીવતા જીવત) એક સ્મસાણુ જેવું જ છે, અને જેમ લોહારની (ચામડાની) ધમ્મધુ (માત્ર હવાથી) ઉપર નીચે (દમ લેતા હોય તેમ) થયા કરે છે, પણ તેમા કંઈ દમ (dormant breath) નોનો નથી તેમ, ખોદાના પ્રેમ વગરના માણસનું શરીર જીવતું (દમ લેતા) જતા, મુવેલું જ છે.

(૭૯૫) ખોદાઈ પ્રેમ પિવા માગતો હોય ને પોતાનું માન ખી ગણવા માગે તે કેમ બને? એક આનમા જે તરવાર રહી હોય એવું તો મેં જોયું યા કાને સાંભળ્યું નથી.

(૭૯૬) જે કોઈ પોતાનું માથું આપે તેનાથીજ પ્રેમનું આલુ પિવાઈ શકાય, જે કોઈ લોભી હોય યાને જ્યાં પોતાના સ્વાર્થનો ખ્યાલ રહેલો હોય, અને જે પોતાનું સ્વેચ્છ આપવાને રાજી નથી, તેનો કાંઈ ખરેા પ્રેમ હોતો નથી, તે તો માત્ર મોહકાથી ખાલી પ્રેમનું નામ લે છે, પણ તેના અંત કરપુમા કાંઈ પ્રેમ હોનો નથી.

(૭૯૭) જ્યાં સુધી માણસના હેવામા ખરેા (ખિનસ્વાધિ) પ્રેમ આવતો નથી ત્યાં સુધી તેને ધીરજ હોતી નથી; જ્યાં સુધી તેને ખુદા તરફનો પ્રેમ લાગતો નથી, ત્યાં સુધી તેને વેરાગ્ય આનતો નથી, યાને દુનિયાની ચીજો ઉપરથી તેનું મન ખસતું નથી, જ્યાંસુધી માણસને સદ્ગુરુ મળતા નથી, ત્યાં સુધી તેના મનના વિકારો ને જુસ્સાઓ મટતા નથી.

(૭૯૮) જ્યાં ખિનસ્વાધિ પ્રેમ હોય ત્યાં પોતાને માટે કાંઈખી નેમ હોતી નથી, અને ત્યાં જુદી વહેવાર હોતો નથી યાને “આપ સેના સેના જેવી વાતો થતી નથી, કારણ કે જેનું મન ધમરી પ્રેમથી સતોષ થયલું હોય તે શું તિથી ને વા’ શું થયો છે તે પુછતો નથી.

૭૯૯ :

પ્રેમ બિના નહિ લેખ કહ્યું, નાહક કરે સો બાદ;
 પ્રેમ ભાવ જખલગ નહિ, તમલગ લેખ સખ બાદ.

૮૦૦

પ્રેમ જગાયે ત્રિહકો, ત્રિહ જગાયે પિવ;
 પિવ જગાયે જીવકો, હોય પિવ હોઈ જીવે.

૮૦૧

જખલગ નાતા જાનકા, તખલક ભગત ન હોય,
 નાતા તોરે હરિ ભજે, ભગત કહાવે સોય.

(૭૬૯) જ્યાં સુધી હૈયામાં ખરો પ્રેમ આવે તહિં ત્યાં સુધી બાહેરના સ્વાગો પહેરવાને, દેખાવો કરવા, ને બધા ફાકટનાં છે, કાગલ કે જ્યાં સુધી ખરો પ્રેમ આવતો નથી, ત્યાં સુધી બાહેરનાં બધા દેખાવો કર્યાથી કાંઈ ફામ આવતું નથી.

(૮૦૦) પ્રેમ જ, માણસના ત્રિહ યાને ખુદા તરફની લાગણીઓ જગાડે છે, અને ત્રિહ તેનાં પીયુ યાને (Higher self)ને જગાડે છે, અને પીયુ જ્યારે તે જીવને કુનિયાની માયામાંથી જગાડે છે, ત્યારે ને જીવ ને રીવ બેઉ એક થઈ જાય છે. અર્થાત, જ્યારે માણસના હૈયામાં (ખુદા તરફ) પ્રેમ થાય છે ત્યારે તેની લાગણીઓ તે તરફ દોડે છે, અને તેનું તિમકું મન તેનાં આત્મા (Higher Self) તરફ જાય છે, ને છેવટે તે અને તેનો આત્મા એક થઈ જાય છે.

(૮૦૧) જ્યાં સુધી માણસનાં મનમાં નાતજાતના તકાવતનો વિચાર રહેલો હોય ત્યાં સુધી તેનાથી લગત થઈ શકાતું નથી, પણ જ્યારે તેનો એ ખ્યાલ જતો રહે યાને સર્વ માણસોને, જતાવરોને અને ચીજોને એકસરખી નજરથી જુવે, ત્યારેજ તે ખરો (ખુદાનો પ્રેમી) લગત થયો છે એમ કહેવાય.

અર્થાત, જ્યાં સુધી માણસને પોતા વિષે અથવા પોતાની જાત વિષે વધુ હેત આભ્યા કરે, યાને તેની જાત ઉંચી ને ખીજી જાત હલકી એવા ખ્યાલ રહેલો હોય તે માણસથી ખોદાનો લગત થઈ શકાતું નથી. પણ જ્યારે કુલ સૃષ્ટિની પેદાયશને તે એકસરખો અહાનો થાય, અને સર્વમાં ખુદાજ રહેલો છે એવું તેને જ્ઞાન થાય, દરેક જાતદાર અથવા કહેવાતી બિનજાતદાર પેદાયશને એક સરખો અથવા કહેાઈ પોતા પ્રેરે અહાતો-થાય, ત્યારેજ તે માણસ ખુદાનો ખરો ભગત થયો છે અને ખુદા સાથે એકતાઈ મળી છે એવું કહેવાય.

આપે બાગ (self sacrifice) વિષે.

ખરો શુરવિર કોણ ?

૮૦૨

શુરે ચઢે સત્રાતકો, બાત પહેત અનેક,
સાધ્યા કે મુખ સામને, મુના ન કોઈ એક

૮૦૩

શુરા સોહિ જાનીયે, લડે ધનીકે હેત;
પુરજા પુરજા હો રહે, તોઈ ન છાડે જીત,

અરે શુભવિર કોણ?

(૮૦૨) એવા કેડવાના, શુભવિર પુરવો ધણાં ધણાં હયયારે સજીને લડાઈ કરવા ચઢી જાય છે અરે, પણ ધણીની સામને (લડતાં લડતાં) યુવો હોય એવો (અરે શુભવિર) તો કોઈકજ હોય છે.

અર્થાત—તેમ, સિવાઈ બચ્ચાએ લડાઈ કરવા જાય છે, પણ જ્યારે ત્યાં જીવ જવાની વાત આવે છે ત્યારે સૌ કોઈ પોતાને બચાવવાની કોશિશ કરે છે, અને કોઈકજ એવો માનો પૂત હોય છે કે જે પોતાનાં ધણીને આતર જીવ આપી દે છે તેમ, જેઓ ખુદાઈ માર્ગમાં દાખલ થવા માગે છે યાને દુનિયાની યોગ લાલચ ઉપર ફતેહ મળવી મિનોઈ (Spiritual Path) માર્ગમાં જાય છે તેઓ-માંથી કોઈકજ એવો બહાદુર નર હોય છે કે જે પોતાના જીવની પણ દરકાર કર્યા વિના છેલ્લી મઠી મુખી ઠકી રહે છે યાને નેકી માટે આપભોગ આપવાને, એટલે કે પોતા ઉપર ગમે એવું દુઃખ આવે તે સહનવાને યા મરણ નિપજે તે પણ ખુશીથી સહન કરવા તૈયાર હોય.

(૮૦૩) અરે શુરો તો તેને જાણવો કે જે પોતાનાં ધણીના (ખુદાના) આજને આતર જ લડતો હોય, અને નહિ કે પોતાના સ્વાર્થ માટે, અને જે કોઈ તેમ (ખુદાને આતર) લડતો હોય તે પોતાના કટકે કટકા થઈ જાય તો ખી લડાઈનું મેદાન કદી છોડતો નથી.

ખરો શુભવિ કોણ ?

૮૦૪

જેત ન છાડે સુરવા, જુને દોઉ દન માહિ;
આશા છવન મરનકી, મનમે આને નાહિ

૮૦૫

ભાગે ભવા ન હોયગી, ભા ભારી ઘર દૂર,
સિર માહુમકો સોપતે, સોય કાહેકો સૂર

૮૦૬

જો સિર સોપા સાંઘકો, વોહ સિર ભયા સનાથ,
કમીર દે ઉબરન ભયે જાકા તાકે હાથ

૮૦૭

જો મુવા હરિ હેતમે, કોઈ ન જુને સાર,
હરિજન હરિસા હો રહ્યા, માયા રહિ સિર માર

૮૦૮

કમીર ! યા ઘર પ્રમકા, ખાલાકા ઘર નાહિ
સસ ઉતારે હાથસુ, સો પેઠે ઘર માહિ

અરે શુરવિર કોણ?

(૮૦૪) અરે શુરવિર પુરુષ કદીખી લડાઈતું મેદાન છોડતો નથી પણ બને લશ્કરમાંથી લડતો આગળ વધે છે, કારણ કે તેના મનમાં જીતવાની આશા કે મરવાની ખીક જગમગે દોતી નથી, પણ તેનું મન, તેની ફરજ કે માગ ધણી માટે લડતુ છે તેના ઉપરજ ગ્રહેલી હોય છે.

સાગર કે-જે કોઈ ખુદાઈ રાહપર ચાલે છે તે કદીખી પોતા વિષે કાંઈ પણ વિચાર ગમતો નથી.

(૮૦૫) (તે) શુરવિર પુરુષ જાણે છે કે મેદાનમાંથી નહાસવાથી તેનું લલ્લુ થવાનું નથી, તેમજ તેને ભય હોય છે કે મારી (ખુદાને પુગવાનું) ઘર ધણું દુર છે, અને તેનું માથું તો ખુદાને સપુગ્દ કરવાનું છે, ત્યારે તે શુરે શા માટે મીલે વિચાર કરે?

(૮૦૬) જેને માથું ખુદાને સોંપ્યું તેને, પોતાના માથાને બળવત ધણીના હાથમાં આપેલું કહેવાય, કારણ કે માથું તે ધણીનું જ (આપેલું) છે ત્યારે તેને ઉવાસે કરી, જ (કખીર) તો મારી કસ્યાણ કરી લીધું છે.

(૮૦૭) જે કોઈ ખુદાના પ્રેમ અર્થે મરે છે, તેની કદર ડાઈ ખી દુનિયાની માણસ જુજતો નથી, કારણ કે દુનિયાની લોકો સમજતા નથી કે જે ખુદાનો બંદો દુનિયામાંથી સુવા તે ખુદા પાસે પુગી ગયો, અને માયાના બધણમાંથી તે છુટો થયો, તેથી માયા પોતાનું માથું કુના બેઠી છે.

(૮૦૮) ઝાં કનીર, એ પ્રેમનું ઘર છે તે કાંઈ તારી મારી (માયની બેન)નું ઘર નથી કે ત્યાં હુ લાડ કરતો સેહેલાઈથી જઈ શકે, એ પ્રેમ (મળવવા) ના ધર્મમાં તો ત્યારેજ પેસી શકાય કે જ્યારે હુ તારે માથું પોતાના હાથે ઉતારી નિચે મુકે.

અરે! શુરવિર કોણ?

૮૦૯

શુરા સોહિ જાનિયે, પાવ ન પિછે યેખા;
આગે ચલ પિછા ફિરે, તાકા મુખ ન દેખ.

૮૧૦

ઘાયલકી ગત ઓર હય, ઓરનકી ગત ઓગ;
ખાનજ લાગા પ્રેમકા, રહ્યા કબીરા દોર.

૮૧૧

શુરાકાં તો દલ નહિ, ચંદનકા બન નાહિ,
સખ સમૂદ્ર ખેતી નહિ, યુ હિન્નન જગા ખાહિ

૮૧૨

સારા શુરા બહુ મિલે, ઘાયલ મિલે ન કોય;
ઘાયલકુ ઘાયલ મિલે, તખ (રામ) ભક્તિ દ્રઢ હોય

૮૧૩

કરદી ધારા રામકી, કાયા ટિકે ન કોય;
સિર સોપે સિધા લરે, શુરા કહીયે સોય.

૮૧૪

પહેલે દાતા મેં લયા, હરિકો સોયા સિસ;
પિછે દાતા હરિ લયા, કાહુ કેરું બખશિસ?

અરે શુરવીર કોણ?

(૮૦૯) અરે શુરે માણસ તેને જાણવો કે જે પોતાના પગ પછવાડે હઠાડેજ નહિ, પણ જે કોઈ આગળ ચાલી માછો હઠે, તે માણસ કાંઈ અરે શુરે નથી, ને તેનું માંહ જોવું નહિ.

(૮૧૦) જે કોઈ ધાયલ થયેલો છે તેની વાત જુદીજ છે, જ્યારે ખીજા બધા માણસોની વાત કાંઈ ધીરજ છે, મને કબીરને તે પ્રેમનો ખાંત લાગેો તેથી હું ખુદાઈ શહમા મક્કમ થયો છું.

(૮૧૧) જેમ બધાજ શુરા પુરૂષોનું કાંઈ લશ્કર (બનેલું) હોતું નથી, જેમ સંદન (સુખડ)ના ઝાડથી બધું બનેલું વન હોયું નથી, અને જેમ બધાજ દરખાવમાખી માતી નકળતા નથી, તેમ જગતમા હરિજનો (ચોડાકજ) હોય છે.

(૮૧૨) લડાઈના ધા ખમ્મા વગરના એવા કહેવાતા શુરવિરો તો ધણામિ દિસે છે, પણ કોઈ અરે ધાયલ (શુરવિર) મળતો નથી, જ્યારે ધાયલ ને અરે ધાયલ પુરૂષ મળે, ત્યારેજ તેઓની ખુદા તરફની જનકૈશાની મજબૂત થાય છે.

(૮૧૩) ખુદાને મળવાનો રસ્તો બહુ સખત છે જેમા, કામા પુરૂષો ટકી શક્તા નથી, પણ જે કોઈ પોતાનું માથું આડી સિંધા ઉઘો રહીને લડી શકે તેજ માણસ આગળ ચાલી શકે છે, ને તેનેજ અરે શુરવિર કહેવો.

(૮૧૪) કબીર કહે છે કે, પહેલ્લાં હું આપનાર થયો ને મેં મારું માથું ખુદાને સોંપયું તે પછી, ખુદા દાતા વાને આપનાર થયો ત્યારે હવે હું શું તેને આપું? અર્થાત—તન, મન, સર્વસ્વ ખુદાને મેં અર્પણ કરી દીધું એટલે હવે બાકી રહ્યું શું કે તે હું આપું?

અરે! ગુસ્સીર કોણ?

૮૧૫

દેખા દેખીશુ ચઢે, મર્મ ન જાને કોય;
સાઈયા કારન સિસ દે, શુભ જાતુ સોય

૮૧૬

મિર સદેકા જિવ હય, સો શુરનકા કામ
પેલ્યે મરના ન આગમે, પિછે કહેના રામ

૮૧૭

અઈયા શીવ ન પાઈયે, જાના મિર ન કોય
કમીર સોદા રામશુ, મિર જિન કમ ન હોય

૮૧૮

દરિયા ગુન કહન હય, ડિયા જહુ અકય,
મિર મેલી થમ નત્ત ધરે, નત્ત જા જહોમે હય

અરે! શુરવીર કોણ!

(૮૧૫) એક ખીજને બેઠને જે કોષ કરવા જાય તે, અરે બેઠ પામી શકતો નથી, પણ જે કોષ ખુદાને માટે પોતાનું માથું અપર્ણ કરે તે માણસજ, અરે પરમાર્થ પ્રપ છે.

(૮૧૬) માયાનો સદે! રમવા તે તો અસ શુરવિર પુરુષતુજ કામ છે; કારણ કે ત્યાં પેહલ્લા આગમાં જવાતું છે, ને તે પછી ખુદાનું નામ લેવાય શકાય છે.

અર્થાત, ખુદાને મળવું એ કાંઈ જેતું તેવું કામ નથી, જ્યારે માણસ પોતાનો સ્વાર્થ છોડી દે ત્યારેજ તેનાંથી એ માર્ગમાં દાખલ થઈ શકાય છે.

(૮૧૭) એમ કાષ ખાલી મોહોડાંની વાતોથી ખુદાને મળી શકાતું નથી પણ ખોલની સાથે સાકું કરવું હોય માને ખુદાને મળવું હોય તો જ્યાં સુધી માણસ પોતાનું માથું તેને હવાલે કરતો નથી ત્યાં સુધી તેનાથી તેને (ખુદાને) પુગાવું નથી.

(૮૧૮) ખુદાઈ (divine love) શુણ મળવે એ બહુ મુશ્કેલ છે, અને તે એટલું તો ઉંચું છે કે તેનો વિચાર મોહોડેથી બોલી શકાતોજ નથી, પણ ત્યાં પોહોચવાને સારું જ્યારે માણસ પોતાનાં કરોડો માયાંએ પગ નીચે મુકે, માને પોતાની ખુદીને કચડી નાંખે ત્યારેજ ત્યાં પુગી શકાય છે.

અરો શુરનીર કાણુ ?

૮૧૯

ઉંચા તરવર ગગન ફલ, પંખી મુંવા સખ જૂર,
ખડોત શિયાને પચ ગયે, ફલ લાગો પર દૂર.

૮૨૦

દૂર લયા તો કયા લયા, સિર દે નડા હોય,
જખલગ સિર સોયે નહિ, ચખ શકે ન કોય.

૮૨૧

એ રનમાહિ પેઠ કર, પિછે રહે ન શુર;
સાહેબકે સનમૂખ રહે, ધરદે સિસ હુજૂર.

૮૨૨

લાગી લાગી કહા કરો, લાગી નહિ લગાર;
લાગી તખહિ જનીયે, નિકસ જય દો સાર.

૮૨૩

કાયા મોડ કમાન કર, પાંચ તત કર તાન,
મારો તો મન મરધવા, નહિતો મીકયા જન.

અરે! શુરવીર કાણુ!

(૮૧૯) એ ઝાડ ધણું ઉંચું છે ને તેનાં ફળો છેક આસમાને લાગેલાં હોય છે, જેથી તે મળવાના જતાં પંખીઓ અધાં જીરૂ મરે છે, ધણુંક કહેવાતા ચિયાના પ્રશ્નો તે લેવા ગયા, પણ તે ફળ તેઓથી દૂરને દૂર જ રહ્યું.

(૮૨૦) કખીર કહે છે કે:-ને ફળ ધણું દુર છે તો શું થયું? તું ને માથું આપે તો તે તારી આગળ આવે કારણ કે જ્યાં સુધી તું માથું આપે નહિં ત્યાં સુધી તે આપી શકાતું નથી.

(૮૨૧) જે શુરો પ્રથમ ખુદાઈ માર્ગમાં એકવાર દાખલ થયો કે, પછી તે કોખી પાછળ હકતો નથી, પણ ખુદાની સમક્ષ ઉભો રહે છે, ને પોતાનું માથું તેનાં પગ આગલ હાજર કરે છે.

(૮૨૨) "મને પ્રેમ લાગે છે, મને પ્રેમ લાગે છે," એવું માત્ર મોહોડેથી અમસ્થું શું બોલવું? હું (કખીર) કહું છું કે જે કાંઈ મોહોડેથી એમ બોલે તેને, પ્રેમ લાગેજ નથી, પણ જ્યારે દિલ અરે ખુદાપર લાગે ત્યારે તો માણસથી બે સાર નિકળી જાય છે યાને તે વેળા તે માણસની હાલત તદ્દન બદલાઈ જાય છે.

(૮૨૩) એમ કાંઈ પ્રેમ લાગતો નથી, પણ જ્યારે તું તારી કાયાને કમાન પેરે વાળે, તારી પાંચે ઇન્દ્રિયાની તાંત બનાવે, ને તારા બટકતા મનને મારી મારીને શાંત કરે, ત્યારેજ તે રસ્તો હાથ આવે, નહિતો બધું ફાકત છે.

અરે! શુભીર કોણ ?

૮૨૪

સિસ ઉતાયી જુ ધરે, ઉપર ધર દે પાય,
દાસ કમીરા થુ કહે, એસા હો તમ આપ

૮૨૫

જળ લગા ધડપર સિસ હથ, શુભ કહીયે નાહિ,
માથા તુટી ધડ લડે, શુભ કહીયે તાહિ

૮૨૬

કમીર સાચા સુરના, કબૂ ન પહેરે લોહ,
જુજનકે બધ જોવકે, છાડે તનકા ત્રોહ

૮૨૭

કડનાઈ કછૂ નહિ, નો સિર બદલે લેહ
રામનામ નહિ છાડીયે, નો સિર કરવન વ્ય

અરે શરીર કોણ

(૮૨૪) માથુ બતાવી જમીનપર મુકે ને તેની ઉપર
પગ મુકે ત્યારેજ દું દામ કીર કદુ છુ કે ને માણસ
જુદાને પુગી થકે, નહિ તો કદીમી નહિ

(૮૨૫) જ્યાં મુઠી ધર હપ્ત માથુ રોયું હોય, ત્યાં
મુઠી તે માણસ શુરો કહેવાય નહિ, પણ માથુ નિચે વળી
પડે ને શરીર લડ્યા કરતુ રહે, ત્યારે તે મરે શુભિ છે
અમ

(૮૨૬) જ્યો કબીર! જે કાંઈ અરે શુભિર પુરુષ છે
તે કદીમી લોગનુ બખત પેહેરતો નથી, તે તો પાતાનો
અમરો પછુ જોણી નાખીને લહે છે અને પાતાના
શરીર વિષે કાંઈપણ હરકાર કરતો નથી

(૮૨૭) મુશકેલી કાંઈની નથી માન મનનો રોહ
બદલવાનો છે તે જી કે ગમ તે થાય તો પી રામ (જુદા)નું
નામ હોડતુ નહિ, માથાપર કરવત આવી કા ન ફગતી હોય
તોખી જુદાપર જેનું દિલ લાય છે તે કદીમી કરતો નથી,
જ્યો રીતે જેના મનની લેહ બદલાઈ યાને મન જુદા
તરફ રહેતું થયુ નો પછી જુદાઈ માર્ગમા આગળ વધવાને
કાંઈજ મુશકેલી નથી માત્ર કબીર કહે છે કે તુ તે
(જુદાનુ) નામ હોડતો ના

ઝિરહા.

Thirst or longing for a dear one

૮૨૮

ઝિરહા પુરા હય જન કહે, ઝિરહા હય સુલતાન,
જા ઘટ એરિ ઝિરહા નહિ, સો ઘટ ચદા મસાન.

૮૨૯

ઝિરહા આપા દુધસા, કડના લાગા કામ
કાપા લાગી કાચગિ, મિઝો લાગો રામ

Thirst or longing for a dear one.

(૮૨૮) બિરહા યાને માણસનાં અંતઃકરણમાં (કોઈની ચીજ માટે) થતી મજબુત ઇચ્છા અથવા સાધારણ બેાલીમાં કહીયે તો એંચાણ.

એ લાગણી માટે જોડો કહે છે કે તે ખરાબ છે, પણ કપીર કહે છે કે એ (ખારની) લાગણી ઉત્તમ છે; પરંતુ જેના દીલમાં એ એંચાણ ખોદા તરફ થતું નથી, પણ જેનું દીલ ખીજ કુનિયતી ચીજે ઉપર લાગેલું હોય તે માણસનું શરીર સદાનું મસાન જ છે.

અર્થાત-માણસનો જીવ અને ખુદા વચ્ચે જે જુદાઈ થઈ છે તેનું પાછું જોડાણ થવું અને એ જોડાણ (Union) માટે જીવનું તલપડું, તે બિરહા છે, તેથી કપીર કહે છે કે જેના દીલમાં એ લાગણી થતી નથી તે માણસનું શરીર જીવનું ફોવા છતાં મસાન (Grave-yard) કહેવાય.

(૮૨૯) જે માણસનાં દીલમાં એ લાગણી એકવાર ખરેખરી પેદા થઈ તેને ઇદ્રિઆની ગોજ ભોગવવાનું દારું જેહર જેવું લાગે છે, અને શરીર કે જે તેને ખુદા સાથે મેળાપ કરતાં વચ્ચે અડચણ કર્યા કરે છે તે અકારું થઈ પડે છે, અને તેને ખુદાનીજ વાતો ગમ્યા કરે છે, અને ખીજ ચીજે ગમતી નથી.

Thirst or longing for a dear one.

૮૩૦

જા તનમે' ખિરહા ખસે', તા તન લોહુ ન માસ;
ધતના ખહોત હિ ઉખરા, હાડ ચામ ચોર શ્વાસ

૮૩૧

ખિરહા કુંડી ભુંડ પડે, દરશન કારન રામ,
જ્યત દરશન ના દિયો, મુવેકા નહિ' કામ.

૮૩૨

મુવે પિછે મન નિલો, કહે કઝીરા રામ,
લોહા માટી મિય ગયા, તજ પારસકા ક્યા કામ?

Thirst or longing for a dear one

(૮૩૦) જેના દીલમાં ખુદ તમ્હ પવા વસતો થયો તે માણસના શરીરમાં લોહી ને માસ ઘણું નહીં હોય, તેની કશી શીકર નથી, તેનું આમડું, હાડકાં ને શ્વાસ (પ્રાણ) વાલતો હોય એટલુંજ બસ છે. અર્ધાત-ખુદાની ગાંઠપર આવતા માણસને કુખ આવે અથવા તેનું શરીર નખડું પડી જાય, તેની કાંઈ ચિંતા કરી નહીં કારણ કે આ શરીર તો એકવાર પડવા (મરવા)નુંજ, અને જ્યારે ફુનિયવી સોબ લાયક માટે, માણસ આપ્તી બધી જગજો ઉઘાય છે યાને પોતાના શરીરને કઠ્ઠી આવે છે, ત્યારે ખુદાની રાહમાં આવવાને યાને ખુદાને મળવા માટે આપણા શરીરને કઠ્ઠી આપી તેમાં શું ખોટું છે? કારણ કે વેસાં ટકો માણસને ખરું સુખ આપી શકતું નથી, જ્યારે ખુદાના મળવાથી તો ખરું (હમયનું) સુખ આપણને પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮૩૧) કપીર કહે છે કે ખુદાના દર્શન કરવા માટે મારા શરીર ઉપર સેકડો કુખો આવી જાય તોપણ તેની મને પરવાહ નથી પણ હું એટલું માયું છું કે આ ખુદા મને જીવતા જીવત તારી સાથે મળાપ થાય, મુના પછી મને તારા દર્શણ થાય એવું હું માગતો નથી.

(૮૩૨) આ ખુદા મુવા પછી હું તને જોવા માગતો નથી. કારણ કે લોકો ક્રીતાઈને માઠી થઈ ગયું પછી કે પાગસ, મહીનું શું કામ રહ્યું? અર્ધાત, માણસને આ (પ્રાણી) ફુનીયામાજ ખુદા સાથે એકતાઈ મળવાની છે, અને આ શરીરમાજ જો ખુદાને નહીં મળવી શકે તો મુવા બાદ તેનાથી કાંઈ થઈશકવાનું નથી.

ઝિરહા.

ખુદાને મળવવાને ખમવી પડતી હાઠમારી.

૮૩૩

ગણું તુમારે નામમે, જ્યું પાનીમે લોન;
ઐસી ઝિરહા પકાયકે, નિત દુખાવે કોન?

૮૩૪

દુખતણિ સખ દિન ગયા, નિશખી નિરખત જાય;
ઝિરહન ચિથુ પાવે નહિ, લવડા તલજે જાય.

૮૩૫

નેના હુમારે જલ ગયે, છિન છિન લોટે તુંજા
ન તું મિલે ન મેં સુખી, ઐસી બેદના મુંજ.

૮૩૬

ઇસ તનકા દીવલા કરે, બાતી ગણું લય;
લોહી સીંચું વેલ જ્યું, કળ સુખ પાવું ખીવ.

૮૩૭

માંસ ગયા પિંજર રહા, તાકો ન લાગે કાગ;
સાંઈ અનહું ન સંભારયા, મંદ હુમારા લાગ.

પ્રધાને મેળવવાને ખમરી પડતી હાડમારી

(૮૩૩) પાણીમાં નાખવાથી જેમ મીઠું (Salt) અંદર ગળી જાય છે, તેવી રીતે પ્રધાનાં નામમાં હું (કખીર) ખવો ગળી ગયો છું, અને એવી રીતે (ગળી જઈને) પ્રધાને ખાતર પોતાનાં શરીરને હંમેશાં કદ આપવાને કોણ તૈયાર છે?

(૮૩૪) પ્રધાને જોતાં જોતાં (વાને જોવાની આશામાં) મારા દિવસ ને રાત બેડ નિકળી ગયાં, એમ જ્યાં સુધી તે મારે વહાણો ધણી મળ્યો નહિં ત્યાં સુધી, મારે જીવ તણપયા કરતો હતો.

(૮૩૫) દરેક પળે પુનઃ જોતા જોતાં મારા ડાળા બળી ગયા, ને જ્યાં સુધી મને પુનઃ મળે નહિં ત્યાં સુધી સુખ થાય નહિ, એવી જાતનું દુખ મને થઈ લાગ્યું છે.

(૮૩૬) આ મારાં તનની બત્તી કરું ને તેમાં આ (મારા) જીવનો કાકડો બનાવી મેળું, ને તેલને ડેકાણે મારે ઘાહી અંદર સીધું કે ક્યારે મારા પીયુતું (પ્રધાન) મોહાઈ જશે. અર્થાત, હદિઓ ને મન સર્વ કાંઈ પ્રધાના જ વિચાર ને વમાસણમાં કખીર ગણતો હતો.

(૮૩૭) (એમ કરતા કરતાં) મારાં શરીરનું માંસ ગળી ગયું, ને હાડકાંજર જેવું થઈ ગયું કે તે ઉપર કાગડાંની આડીને બેસે નહિં, એટલું છતાં હજીર પ્રધાન મને મળ્યા નહીં એટલે મારું નરસીબજ અભાગ્યું.

ખિરહા.

‘અવપર સખતી કર્યા વિના ખુદાને મળાતું નથી

૮૩૮

કખીર! હસનાં દુર કર, રોવન પર ધર ચિત;
મિત રોવે ક્યું પાછયે, પિયું પુરબલા મિત.

૮૩૯

હતું તો દુઃખ ન ખિસરે, રોવું તો બલ ઘટ જાય;
મનકા મનમે ખિસરનાં, જ્યું ધુન કાષ્ટકુ ખાય.

૮૪૦

પહેલે અગન ખીરહેકા, પિછે પ્રેમ ખ્યાસ;
કહે કખીર તમ જાનીયે, રામ મિલનકી આસ.

૮૪૧

અતના ગુનાહ મેં કીયા, તિતના કરે ન કોય;
કાલા હવા મુખડા, ઘો ન શકું રોય.

જીવપર સંખતી કર્યા વિના ખુદાને મળાવું નથી.

(૮૩૮) ઝો કખીર! ખુદાને મળવું તે કાંઈ હસવા સરીખું કામ નથી, માટે તું હસવાનું શુકી દે, અને રડવા પરજ ધ્યાન લગાડ, કારણકે વગર રડવે, યાને પોતાના જીવપર જીલમ કર્યા વિના ખુદા મળી શકતો નથી.

(૮૩૯) કખીર કહે છે કે હું તેથી કાઈ દુઃખ જુલાવું નથી, ને જો રડ્યા કરું છું તો મારું બળ ઘટ્યું જાય છે. (ત્યારે કરવું શું? તેનો પાછો જવાબ આપે છે કે) તું મનમા ને મનમાંજ બધું વીસરવાની કોશિશ કર, જેમ ચુલામાં બળતું થયા વગર માત્ર હુમાડાયીજ લાકડું ખવાઈ જાય છે તેમ, તારા દુઃખનો દેખાવ બહારથી કર્યા વગર, મનની અંદરજ તે જીવી જા.

(૮૪૦) ખુદા તરફ ખ્યાર થયા આગમજ પહેલાં દુઃખ આવે ને તે પછી ખુદાના ખ્યારની તરસ લાગે, ત્યારે (કખીર કહે છે કે) ખુદા મળવાની આશા છે, એમ જાણવું. અર્થાત, જ્યારે માણસને દુઃખ આવી પડે છે, ત્યારે તે દુઃખથી ખુદા તરફ ખેંચાય છે, ને ત્યારેજ ખુદા તરફ તેને પ્રેમ ભાવ થાય છે, અને એવું જ્યારે માણસને થાય ત્યારે, કખીર કહે છે કે જાણવું કે તે માણસને ખુદા મળવાની આશા રહે છે.

(૮૪૧) ખુદાને મળવાને માટે જોઈલાં દુખો મ' વડ્યાં તેટલાં કાઈ વેશી નહી. દુઃખથી મારું મોહુડું એવું તો કાણું મારી ગયું કે ગમે તેટલું રડવાથી તે ધીવાવું નથી.

ખોરહા.

ખુદાને મળવા માટે કબીરની આજ્ઞે

૮૪૨

ખિરહેની મર જાયગી, આતુર હાલ શરીર,
મેગી દર્શન દિછયે, તો છડે દાસ કબીર.

૮૪૩

ખિરહેની દેત સદેશી, સુનો હુમારે સુજન,
મેગી તુમ આ મિનો, નહિ તો તજ્યા પ્રાન

૮૪૪

સાઈયા તુમ મત જાનિયો, કે પ્રીત વટે કનચિત
મર તો તુમ સુમરત મર, છધુ તો સુમર નિત

૮૪૫

મે દિવાની ગમકી, દિવાની કહે સમ કોય,
મેહો દિવાના આ મિને, તમ મદી ચગી હોય

ખુદને મળવા માટે કખીરની આજ્ઞે.

(૮૪૨) જેમ એક સ્ત્રી, ખીજ મરદપર આશક થયતી હોય તેને જોવાને માટે તેનું શરીર આવર હોય છે, તેમ કખીર કહે છે કે આ ખુદા, હું તુંને જોવાને આવરતાંથી રાહ જોઉં છું માટે અને તારાં દર્શન જન્યદીધા આપી દે, તો હું જીવનો રહું.

(૮૪૩) જેમ એક સ્ત્રી, પોતાના વહાલા ઉપર પોતાને મહી જવા માટે સદૃશો માકલાને છે તેમ, કખીર કહે છે કે જે ખુદાની માથુક બને છે, તે ખુદા તરફ પોતાનો અંતઃકરણનો અવાજ માકલે છે ને કહે છે કે, આ ખુદા, તું મને જન્યદીધી આત્મી મળ, નહિં તો આ પ્રાણ છોડી દેવશ.

(૮૪૪) આ મારા ધણી, તું જેમ ના સમજતો કે તારી તરફનું મારું વહાવ કદીની ધડથે, નહિં કદી નહિં, કારણ કે મારાં મનમાં હ મેથા તું રહેલા છે તેથી, હું મરી જાઉં ત્યારે (મરતાં મરતાં) પણ તારીજ યાદમા મરીશ, ને જીવતી રહી તો હું મેથાં તારું સ્મરણ કયાં કરીશ.

(૮૪૫) હું તો શમ (ખુદા)ની દિવાની છું, અને ભલે મને જપ્તા (ફનિવાના) લોકો દિવાની કહે, તેની હું દરકાર કરતી નથી, પણ મને મારો દીવાનો (આશક યાને ખુદા) ક્યારે આત્મી મળે તેની હું વાટ જોઉં છું, અને તે જ્યારે મને આત્મી મળશે ત્યારેજ માર દિવાના-પણું જતું રહેશે ને હું સારી થઈ જશિ.

ખુદાને મળવા માટે કખીરની આજ્ઞેજ.

૮૪૬

પપૈયા પિયુ પિયુ કરે, નિશદિન પ્રેમકી આશ,
પપી વીરક્ષ ના છાડહિ, તો કયુ છાડે નિજ દાસ.

૮૪૭

આઠ પોહોર ચોસક ઘડિ, લાગા રહે અનુરાગ,
હિરદે પલક ના બિસરે, તમ સાચા ઈરાગ.

૮૪૮

જયું મેરા મન તુજમે, યું તેરા સુજમે હોય,
તાતા લોહા યું મિલે, સાધ ન લખે કોય.

ખુદાને મળવા માટે કખીરની આજ્ઞા.

(૮૪૬) બુલબુલ જેવું પક્ષી તે માલિકના પ્રેમની આશામાં “બીયુ બીયુ” કરવું રાત ને દિવસ બોલ્યા કરે છે અને જ્યારે પંખિરાં જેવું નાનું પ્રાણી તેની (ખુદાની) જીભર ચુકવું નથી તો હું કે જે ખોદાનો બંદા (માણસ જાત) છું તે કેમ કરી તે માલિક (ખુદા)ની યાદ બુલ્લી જાઉં યાને તેની જીભર કરવાનું મોકુફ રાખું?

(૮૪૭) કખીર કહે છે કે દિવસના આઠ પહોર અને દરેક પાહોરની બોસક ધડી છે તે દરેક ધડિએ માણસનું ચિત જ્યારે ખુદામાં લાગેલું રહે, ને તેનો (ખુદાનો) ખ્યાલ હૈયામાંથી વિસરાય જ નહિ, ત્યારે જાણવું કે તે માણસને ખરો વૈરાગ્ય ઉપજ્યો છે, યાને તેનું મન કુનિયતી માયા પરથી ઉઠી ખુદાપર લાગ્યું છે.

(૮૪૮) કખીર કહે છે કે ઓ ખુદા! જેમ મારું મન તારામાં ભરાઈ રહ્યું છે તેમ તારું મારામાં ભરાય, એવું હું માગું છું કે જેમ ગરમ કીધલા સોખંડનાં કટકાને સાંધ કરે છે ત્યારે તેઓ એકમેક સાથે મળી જાય છે, ને તેની સાથે કોઈ પારખી ચકવું નથી તેમ, આપણે બંને સાથે મળી એક થઈ જઈએ.

બીરહા.

ખુશને મળવનારની થવી જોઈતી હાલત,

૮૪૯

કંઈ કાયા ચિત્ત ચક્રમંકા, ગાલિ વારમવાર;
નિત વાર ધુવા ઉઠ, ચોક પરે અગાર.

૮૫૦

પાનીકી માછની, ચઢી પરમતે ગઈ,
અમિ પિયા પુષ્ટ લઈ, જલ પિયા મર ગઈ.

૮૫૧

સનુદ લાગી આગ હુય, નદી નવ કોયવા લઈ,
જાગ કમીસ દેમ લે મઝીયા તરનર ચડ ગઈ

પ્રુદાને મળવાનારની થવી જોઈતી હાવત.

(૮૪૯) જ્યારે આ મેલાં (ખાકી) શરીરને તેમજ મારા મનને વારે વારે ઝાળ્યુ યાને મારી રહેની—કરણી સુધારી મારાં મનને શુદ્ધ વિચારોમાંજ રોક્યા કીધું (તોયે) પણ વાર તેમાં ધુમાડો થયો, ને ચોથી વારે તેમાં અગ્નિ પ્રગટ થયો.

(૮૫૦) (એમ કરતાં કરતા) તે પાણીમાં રહેલી માછલી (જીવ) છેક પહોડને મથાણે પુગી ને ત્યાં તેણીએ અગ્નિ પીધો, ત્યારે તે મજબુત થઈ, (એથી ઉલટું) જ્યારે તે પાણીમાં રમવી હતી ત્યારે મરણ પામતી હતી.

અર્થાત—માછલી તે માણસનો જીવ યાને માણસ, તે જ્યાં સુધી આ નિચલી (ખાકી) દુનિયામાંજ રમવા કરતો હતો યાને હિદ્દિઆથી ભાગવાના સુખમાંજ મોજ છે એવું માન્યા કરતો હતો ત્યાં સુધી, તેનું મરણ નિષ્કળ કરવું હતું; પણ જ્યારે તે આ નિચની ચીજોપરથી ધંધા કાઢી લે છે, અને પ્રુદાને મળવાની ધંધા કરે છે, અને જ્યારે ઉચ્ચ જ્ઞાનમાં રહેનો થાય છે ત્યારે તે મજબુત થતો જાય છે અને મરણમાંથી બચવા પામે છે.

(૮૫૧) સમુદ્રમાં અમલોગી અને નદી બળીને કોયલા થઈ ગઈ હોય, એ કખીર! તું જાગૃત થઈ જો, કે પેલી માછલી (પગવતને મથાળેના) ઝાડપર ચઢી ગઈ છે.

અર્થાત, સમુદ્ર તે માણસનું શરીર, નદી તે માણસનું નીચલું (Lower mind) ભાન, શરીરમાં લાગેલી આગ તે પ્રુદાના પ્રેમની આગ, કે જે પેલી નદી યાને નીચલા (Earthly mind) મનને બાળીને કોયલા કરે છે, યાને તેને દુનિયાની માયાપરથી એચી કાઢે છે, એવી રીતે જ્યારે માણસનું મન ચવિત્ર થાય છે, યાને દુનિયવી ચીજો પરથી મનની ધંધાએ નીકળી જાય છે, ત્યારે પેલી માછલી યાને જીવ તે ઝાડપર યાને ઉચ્ચ (Higher Consciousness) ભાનમાં જઈ થકે છે.

, બીરહા.

ખુદા મળ્યા પછીની હાલતનું બ્યાન,

૮૫૨

સખકો બિરહન હુ બલી, તુ ક્યું બિરહન લાલ ?
પરયા પાયા પિયુકા, યું હમ ભાઈ નહાલ

૮૫૩

સાચ પાયા સુખ ઉપના, દિલ દરિયા બરપુર,
સકત અધેરા નિત ગયા, જળ સાઈ મિલા હનુર.

ખુદા મળ્યા પછીની હાલતનું પ્ધાન.

(૮૫૨) જેનાં દીલમાં પ્રેમની આગ સળગી હોય છે, તે માણસ કુખસો થઈ જાય છે, ત્યારે આ પ્રેમની અગ્નિથી બળતી સુંદરી! તું કેમ એવી (લાલ મધ-રડા જેવી) તનદરૌસ્ત લાગે છે? (જવાબ મળે છે કે) આ ભાઈ, મને મારા પિયુનો પતો મળ્યો તેથી હવે હું નેહાળ થઈ ગયો છું. અર્થાત, કબીરનું કહેવું એમ લાગે છે કે નેહાઈ ખુદાઈ માર્ગમાં ચાલવા માટે છે તેને પહેલાં ધણી કષ્ટી બિાગવધી પડતી હોવાથી, યાને પોતાના કુર્મુશોને મારી હાડવા, ઇદ્રિઆની ઓજ મળાહો છોડવી વગેરે કોશિશ કરતાં તેનાં શરીરને પહેલાં દુઃખ થાય છે, અને તે નબળું પડી ગયું હોય એમ દેખાય છે, પણ તેની દરકાર ન કરતાં, મક્કમપણે અને હિંમતથી, પવીત્રાઈમાં આગળ વધતો જાય છે, અને એક વાર તેણે પોતાની ઇદ્રિઆ અને મન ઉપર પ્રભુ કાબુ મેળવ્યો ત્યાર પછી તેનું શરીર પાછું આસુકું અને (ખરે) તનદરૌસ્ત બને છે—
પેગમબર હસસ કાઈસ્ત સાહેબ પણ કહે કે:—

Seek ye first the Kingdom of Righteousness, and all these things (of the world) shall be added into ye યાને પહેલાં કષ્ટી બિાગ-વીને તું પવિત્રાઈ (અથાઈ)નું રાજ્ય મેળવ, કે જેથી પછી તને બધી (કુનિયાની) ચીજો આવી મળશે.

(૮૫૩) જે સત હુતું તે મળ્યું, ત્યારે મને ખરું મુખ ઉપજ્યું, અને મારું દીલ, સુખના દરીયાવ જેવું બરપુર થઈ ગયું, અને જ્યારે મારો ધણી (ખુદા) મારી સનમુખ આવી ઉભો, ત્યારે મારું મધળું અધાઈ જરૂર રહ્યું, યાને મારું અઘાનપણું દૂર થઈ, મારે લગતી ને આખી જહાનને લગતી વાતો મને સમજ પડી ગઈ.

મિરહા.

ખુદાં મહ્યા પછીની હાસિતનું બયાન.

૮૫૪

હરિ સંપત શિતલ લયા, મિટા મોહ તન તાપ;
નિશ બાસુર સુખ ઉપજા, જળ અંતર પ્રગટ આપ.

૮૫૫

કબીર! દિલ સામેત લયા, હરિ બેઠા દરગે આપ;
છવ બ્રહ્મ મિત્રા હુવા, અજ છવ કહી ન જાય

૮૫૬

મન સરોવર શુભકે જળ, હંસા ફેલ કરાય;
મુગટા ફેલ નિશદિન સુગે, અજ ઉડી અંત ન જાય.

૮૫૭

કબીર! હમે જળ ગાવતે, તમ હરિ જાનિયા નાહિ;
અજ હમ દિલમે પેખીયા, તમ ગાવેકો કછુ નાહિ.

૮૫૮

કુદરત પાયા ખમરસુ, સદગુરુ દિયા બનાય;
ભમરા વસના કમલસુ, અજ ઉડી અંત ન જાય.

ખુદા મળ્યા પછીની હાલતનું ખ્યાન.

(૮૫૪) ખુદાઈ ખખનો મળ્યો ત્યારે મારા મનને શાંતી થઈ, ને દુનિયવી ચીજોપરની મારી (ખેડી) ભવના દુર યઈ, મારાં શરીરને લગતી તાવો યાને દુર્ગુણો બધા નિકળી ગયા, અને જ્યારે ખુદા મારાં અંતઃકરણ (હેવા)માં પ્રગટ થયા, ત્યારે રાતને દિવસ સુખ જ મળ્યું, યાને મને હંમેશનું સુખ પ્રાપ્ત થયું.

(૮૫૫) એ કખીર! જ્યારે તારું દીલ પરીત થયું ને તારું પરીત ખુદાપર મજબુત થયું, યાને ખુદા જેવું સુખ ખીજી નથી એવો હું પૂર્ણ વિશ્વાસ આવ્યો ત્યારે તારો જીવ અને ખુદા એક થયા, અને જીવ એકવાર ખુદા સાથે મળ્યો કે પછી તે કેડે ખી જવાનો નથી, યાને પાછો દુનિયવી ચીજોપર એંગવાનો નથી.

(૮૫૬) જ્યારે સરોવરનાં પાણીની મીસાલ મન શાંત પડે છે, ત્યારે તેમાં હંસ પક્ષી રમવા માંડે છે (યાને જીવ હંચા હાલતે જઈ પ્રગે છે) અને ત્યાં તેને રાત ને દિવસ મોતી ફળ ખાવાને મળ્યાથી, તે કદી પણ બાહર જવા માગતો નથી, સારાંય કે ખુદા મળે તેને આખી જહાન મળે, અને જહાન મળે ત્યારે ખીજી કંઈ ચીજ માટે આતુરતા હોય?

(૮૫૭) હું (કખીર) જ્યારે ખુદાની તારીફ યાને બજન (અમરપો) મોહોડેથી ગાયા કરતો હતો, ત્યારે ખુદાને પિછાણતો હતો નહીં; હવે જ્યારે મેં તેને (ખુદાને) મારાં દીલમાં ઝાળખ્યો, યાને મને ખુદા મળ્યા ત્યારે હવે મને (મોહોડેથી) ગાવાનું કાઈ રહ્યું નથી. યાને બાહરની કીયામી મારે માટે કરવાની રહી નથી.

(૮૫૮) મારા સદગુરુએ મને જ્ઞાન આપ્યું, તે જ્ઞાનથી, મને કુદરત વીચેની બધી અખર થઈ ગઈ, અને જેમ ભમરાને કમળ ફુલ મળી જાય છે, ત્યારે તે ખીજી કેડે જતો નથી તેમ, જીવને જ્યારે હંચ જ્ઞાન મળે છે, ત્યારે તે પાછો હવકી (દુનિયવી) ચીજ માટે દરકાર કરતો નથી.

ગિરહા.

ખુંદાં મળ્યા પછીની હાલતનું બ્યાન—

૮૫૯

હમ વાસી વહાં દેશકે, જહાં અવિનાશીકી આન
સુખ દુઃખ ત્યાં બ્યાપે નહિ, સબદિન એક સમાન.

૮૬૦

હમ વાસી વહાં દેશકે, જહાં બારો માસ બિલાસ;
પ્રેમ ઝરે બિકસે કવલ, તેજ પુન પ્રકાશ.

૮૬૧

હમ વાસી વહાં દેશકે, જાત-વરન કુલ નાહિ;
શબ્દ મિલાવા હો રહા, પર દેહ મિલાવા નાહિ.

૮૬૨

હમ વાસી વહાં દેશકે, રૂપ વરન કછુ નાહિ;
સેન મિલાવા હો રહા, શબ્દ મિલાવા નાહિ.

૮૬૩

હમ વાસી વહાં દેશકે, પીંડ અંજન કછુ નાહિ;
આપ પર દોઢ બિસરા, સેન મિલાવા નાહિ.

પ્રુદા મળ્યા પછીની હાલતનું ખ્યાન—

(૮૫૬) હું તે દશનો રહેવાસી થઇ ગયો, કે જ્યાં અમર્ગી રહેલી છે, યાને નાથ છેજ નહીં, ત્યાં સુખ ને દુખ (ને આ નીચલી જહાનમાં માણસને લાગે છે) જેવું કાંઈએ નથી, પણ બધા દીવસ એકસરખા હોય છે, યાને એકજ (સુખી) હાલતમાં જીવ રહેલો હોય છે

(૮૬૦) હું તે દશનો રહેવાસી થયો કે જ્યાં બારે માસ યાને નિરતર સુખજ છે, અને જ્યાં પ્રેમનો ગરો વહી તેમાંથી મીઠો અમૃત નિકળે છે, અને જ્યાં હ મેશ રહેલી ઝળકતી રાશની (પ્રકાશ) નો જાણ્યો (mass of Light) માત્ર રહેલો છે

(૮૬૧) હું તે દશનો રહેવાસી થઇ ગયો, કે જ્યાં જાત-વરણ કે કુળ જેવું કાંઈ (તફાવત Difference) હોતુ નથી, પણ જ્યાં (તે સુખ) શબ્દથીજ મળી શકાય છે, પણ આ શરીરથી ત્યાં મળી શકાતુ નથી અર્થાત—આ દેહથી હું અલગ થઇ ગયો

(૮૬૨) (તે પછી) એની હાલત થઇ કે જ્યાં આકાર રંગ જેવું પણ કશું રહ્યું નહિ—ને ત્યાં શબ્દનું પણ કામ રહ્યું નહિ, પણ હા, માત્ર ઇસાગથીજ મળી શકાય છે એ હાલત એવી છે કે જ્યાં આકાર કે રંગનો ખ્યાલ પણ હોતો નથી

(૮૬૩) (તે પછી) એની એક હાલત આવી કે જ્યાં, હું પોતે, અને ઇશ્વર જુદો હોય, એવું જી જવું મળ્યું—જ્યાં ઇસારો કરનારું પણ કાંઈ રહ્યું નહિ પણ તે હાલત એવી છે કે જ્યાં “હું પછુ” યાને ‘હું છું’ (I am) એવું જ્ઞાન જવું રહે છે, એટલે જ્યાં પ્રુદા મળે ત્યાં “મે” નો ખ્યાલ હોતો નથી, યાને જ્ઞેનાર (Subject) એક, ને જ્ઞેવાનું (Object) બીજું, એવું ‘મેપછુ’ ત્યાં હોતુ નથી

બીરહા.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય ?

૮૬૪

તેજ પુંજકા દેહરા, ઓર તેજ પુંજકા દેવ;
તેજ પુંજ ગલમલ ગરે, તહા કઝીરા સેવ.

૮૬૫

સુન્ય મંડલમેં ઘર ગયા, બાબ શબ્દ રસાલ;
રોમ રોમ દિપક ગરે, પ્રગટા આપ દયાલ.

૮૬૬

અગમ અગોચર ગમ નહિં, જહા ઝિલમિલે જોત,
તહા કઝીરા રમ રહા, પાપ પુન નહિ છોત.

૮૬૭

પાર બ્રહ્મ કે તેજ કા, કેસા હય અનુમાન,
કહેવેકી શોલા નહિં, દેખા હિ પ્રમાન.

ખુદા મળે સારે કેવી હાલત હોય ?

(૮૧૪) ત્યાં પ્રજ્વળાનું દહેર હટું તેની રોશની (Light) જ હટું, ને દેવ તે પણ પ્રગથન હોતો; જ્યાં સર્વ કાંઈ પ્રકાશ પ્રકાશ ને પ્રકાશ (Light) જ હટું, ત્યાં કબીર જઈ લાગે.

(૮૧૫) મારું રહેવાનું, સુન્ય (Void or Empty Space) માં થઈ લાગું, કે જ્યાં માત્ર તે (અપ્ત) શબ્દ નોજ અવાજ (Voice of the Silence) થયા કરતો હોતો, અને જ્યારે આપ યાને ખુદા મારામાં જાહેર થયા, ત્યારે મારી રૂપે રૂપે ખતીઓ (રોશની Light) થઈ ગઈ, યાને રોશની સીવાય ત્યાં ખીચું કાંઈજ રહ્યું નહીં.

(૮૧૬) જ્યાં તે જ્ઞેન (Light) પ્રકાશ છે ત્યાં કાંઈ દીશા કે હદ મા જગ્યા (location) જેવું કાંઈ નથી, જ્યાં કાંઈ (આંખે) જોવાનું છેજ નહીં, અને જોનો વિચાર પણ થઈ શકતો નથી તે હાલતનો, હું કબીર થઈ ગયો, કે જ્યાં પાપ કે પુન જેવું કશું ગહેલું નથી.

(૮૧૭) એ નિરાકાર (આકાર વગરની) હાલત વિષે મનમાં અનુમાન કરવો યાને તર્ક કરવો એ બધું ફાકટ છે, તેની વાત મોહોડેથી કહેવામાં થોભાજ નથી, કારણ કે તે હાલતની વાત મોહોડેથી થઈ શકતી નથી, વા સમજતી શકાતી નથી, એ હાલતનો અનુભવ તો માત્ર જોવાથીજ થઈ શકે, યાને જે કોઈ તે હાલત અનુભવે તેનેજ સમજ પડે છે.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય ?

૮૬૮

મન મધુર પિકર લયા, ક્રિયા નિરંતર બાં
કમલજ કુલ નિર બનાં, કોઈ ધેજે નિજ દાં

૮૬૯

ખાલા નાલા હિમ જલ, સો ફિર પાની હોય
જ પાની તે મોતી લયા, સો ફિર નિર ન હોય

૮૭૦

કબીર, મારગ અગમ હય, સખ મુનીજન બેઠે ઠાકે
તહા કબીરા ચલ ગયા, અહીં સદગુરૂની શાખ.

૮૭૧

સુર નર ઠાકે મુનીજનાં, તહાં કોઈ ન જાય
મોટા ભાગ કબીરકા, તહાં રહાં લોલાય.

૮૭૨

પાની હિંસે પાતલા, ધુવાં હિંસે છન;
પવન બિચ ઉતાવલા, સો દોસ્ત કબીરે કીન.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય ?

(૮૬૮) ત્યાની વાત વિષે જે કાંઈ કહી શકાય તે એજ કે ત્યાનો મીઠાસ વીધાયો મન ચાત ને સુખી થઈ જાય છે, અને તે એકજ (સુખી) હાલતમા મન હ મેચા રહે છે—કમલ ફૂલ પાણી થઈ જાય, તેને કોઈ ખરો ખુદાનો ખંદો હોય, તેજ પારખી શકે.

(૮૬૯) ઠંડીથી નાળાનુ પાણી, ઝરફ (Ice) થઈ ગયું હોય તેનુ પાછુ પાણી થઈ શકે છે, પણ જે પાણીનું એક વાર માતી (Pearl) બધાઈ ગયું તે, પાછુ પાણી થઈ શકતું નથી સારાથ કે, ખુદાના દર્શણ કરવા તે ધણીજ ઉચ્ચ હાલત છે, અને જે કોઈ તે હાલતે પુગો તે હાલતને આ નીચલી હાલતમા લાવી શકતો નથી, માને તે ઉચ્ચ હાલતનુ પ્ધાન આ આકી શબ્દો માગૂંતે દર્શાવી શકતો નથી.

(૮૭૦) આ કખીર! તે માર્ગ નહિ જણી શકાય એવા છે, કે જેને મેળવવાને માટે ઘણા ઘણા મુની લોકો મોકીને બેઠા છે, તે હાલતમા હુ કખીર જઈ લાગો, જ્યા મારા સદ્યુરની માફો (હાજરી) રહેખી હજી.

(૮૭૧) જ્યા પહોચવાને માટે ઘણા ઘણા શુરવીરો અને મોટા કહેવાતા લોકોએ કાફા માર્યો છે, ને ત્યા પુગી શકતા નથી લા, માર નસીબ મોકુ કે હુ ત્યા જઈ શક્યો.

(૮૭૨) જે પાણી કરતા પણ ખાવજી છે, ધુમાડા (Smoke or Gas) કરતા ખી ઝીણુ છે, ને પવન (wind) કરતા ખી જેની ઝડપ વધારે છે, તેની દાસ્તી માને આજીવ્ય કખીરને થઈ ગઈ.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય ?

૮૭૩

‘ દેખો કરમ કબીરકા, કછુ પૂરખવા લેખ;
જાકા મેહલ ન મુની લહે, સો દોસ્ત ક્રિયા અલેખ.

૮૭૪

પિંજર પ્રેમ પ્રકાશયા, હિરે લિયા ઉન્નસ,
ચદ્ર સુર્યકો ગમ નહિ, તહાં દરશન પાવે દાસ

૮૭૫

મન લાગા ઉન મુનિમું, ગગન પહોતા જાય,
ચદ્ર બિહુના ચાદના, જહાં અવખ નિરજન રાય

૮૭૬

મન લાગા ઉન મુનિસે, ઉન મૂનિ મનહિ બિયગ,
લોન બિય ગયો પાનીમે, પાની લોન બિયગ.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય ?

(૮૭૩) મારું (કખીરનું) નસીબ કેવુંકે મોટું બાગ્ય-
વંત હોવું જોઈએ, અને મારા કર્મના સખ કેવાકે જળ્ય
હોવા જોઈએ, કે જે મહેલને માત્ર જોવાને સાર, મોટા
મોટા મુનીઓ તલપી રહ્યા તોખી તે મહેલ જોઈ
શક્યા નહિં ત્યારે મને તે મહેલની અંદર રહેનાર ધણી
(ખુદા)ની મુલાકાત થઈ ગઈ.

(૮૭૪) જ્યારે આ શરીરમાં જોડાઈ પ્રેમ પ્રકાશતો
થયો ત્યારે તે માહેલા હીરા (શુવ)ને ઉજાસ મળ્યો અને તે
જળકવા લાગો અને જેને સુખ કે અંદ્રખી પુગી શકતા
નથી તેને, હું (કખીર) દખવા લાગ્યો-વાને મને ખુદાના
દર્શન થયા.

(૮૭૫) જ્યારે (મારું) મન તે સાહેબ સાથે મળી ગયું,
ત્યારે તે આકાશમાં પુગી ગયું, કે જ્યાં અંદ્ર વિના અજ-
વાણ પડ્યા કરે છે, ને જ્યાં તે નહિં પારખી શકાય તેવો,
હુંગેશગીનો સાહેબ રહેલો છે.

(૮૭૬) જેમ પાણીમાં મીઠું (Salt) પડવાથી તેઓ
ખંને એક થઈ જાય છે તેમ, મારું મન તે સાહેબના મન
સાથે વળગીને એક થઈ ગયું.

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય?

૮૮૭

પાની કેરા હિમ હુના, હિન ગયા બહેવાય,
કમીઠ નો થા સો લયા, અબ કદુ કહા ન જાય.

૮૮૮

પાય સગી પિયુ પિયુ પ્રે, છટા સુમરે નન,
આઈ સુરત કમીરકી, પાયા ગન રતન

૮૮૯

થાપન પાઈ મન થીર બયા, નદશુર દિની ધીઠ
કમીઠ ફિરા બનઝોયા, માન સુગેનઠ તીર

૮૯૦

પળી ટા ગગનડ, ઘડ રહા પન્દેઝ
પાની પિરે ચોથજિન, જુત ગયા વા રથ

ખુદા મળે ત્યારે કેવી હાલત હોય?

(૮૭૭) જેમ પાણીનું બરફ (Ice) થઈ જાય છે, ને બરફ પીગળી પાણી થઈ જાય છે, તેમ હું કબીર જે (અસલમા) હતો તેવો પાછો થઈ ગયો, ત્યારે હવે મને કંઈ ખીછ ગમ જવાનું રહ્યું નથી સારાંશ કે જે અમલ પરીત્ર હાવનમાયી અને નીચળું હતું તેવું પાછું પરીત્ર થઈ ગયું ને તે મોટા પરીત્ર (Uparotari Mandi) મનને મળી ગયું એટલે તે પાછું ફુનિયરી ચીત્તે પર જતું નથી

(૮૭૮) મારી પાંચે ઇદ્રિઓ (Siddhis) “ખુદા ખુદા” કરવા લાગી, ને હકું, મારે મન તેની ખુદામાજ બરામું ત્યારે મારે જે અસલ સ્વરૂપ હતું તેવું (ચાખખું) સ્વરૂપ થઈ ગયું, ને મને ખુદાઈ ખાલનો મળી ગયો

(૮૭૯) જ્યારે મનને એવી થાપણ મળી ગઈ ત્યારે, તે તદ્દન શાંત થઈ ગયું, ને ત્યારે સદચરિત્ર મને ધીરજ આપી, તે પછી મેં (કબીર) તે અમુલ્ય હીરો (ખુદા) મેળવ્યો કે જે મને માન સરોવર ઉપર જડ્યો

(૮૮૦) તે પક્ષી આસમાન ઉપર ઉડી ગયું, પણ તેનું ઘડ યાને શરીર તો પરદેશમાજ રહી ગયું, તે પક્ષીની માથ હલી નહીં છતાં, તેણે ત્યાં પાણી પીધું, ને પિધાથી પોતાનો નીચલો દેશ જુલો ગયું

સારાંશ કે ખુદાને મળવા માટે મેં દેહતુ લાન છોડ્યું માને દેહ રહીત (જીન) થયો, ત્યારે તે પેલા ઉચી હાલતમા જઈ પુગો કે જ્યાં આ નીચલી ફુનિયાનો કાષ ખી લાસ રહેતો નથી,

બિરહા

ખુદાને કબીરે કેમ જાણે ?

૮૮૧

દેખન સરીખી બાત હય, કહેત સરીખી નાહિ,
એસા અદબૂત સમજકે, સમજ રહે મન માહિ

૮૮૨

બિન ધરતિકા ગામ હય, બિન પથકા દેશ,
બિન પિડકા પુરખ હય, કહે કબીર ઉપદેશ

૮૮૩

મેં થા, તમ હરિ નાહિ થા, અમ હરિ હય મેં નાહિ;
સકલ અધેરા મિટ ગયા, દિપક દેખા માહિ

ખુદાને કબીરે કેમ જોયો?

(૮૮૧) નીરાકાર ખુદાને મળવાને લગતી એ વાત, આપણે યાત્રે જોઈએ તોજ સમજાય અને ખીજે કોઈ મોહોડેથી સમજાય તો નહિજ સમજાય, એવી અજ્ઞાનતા જોઈ છે, માટે હું એને અનુભવજો, ને તારે અનુભવ તારાજ મનમાં રાખજો, તે ખીજ કોઈને કહેતો ના.

(૮૮૨) માફ કરીશું કહેવાયું એ છે કે, આપણી આ જહાંનની ચીજોની સરખામણીએ વડે ખુદાને લગતી વાતો બોલી શકાતી નથી દાખલા તરીકે માણસો જ્યાં રહેતા હોય તે જગાને આપણે “ગામ” કહીએ, પણ પરમેશ્વર (જ્યાં) રહે છે તે જગાને માણસના રહેણાણની સરખામણી કરીને “ગામ” કહેવાય નહીં, કાંય ને જ્યાં પૃથ્વીજ નહિં, ત્યાં “ગામ” કેમ હોય? આપણે એક દેશથી ખીજે દેશ જઈએ ત્યારે તો કોઈ રસ્તે થઈને જઈએ છીએ, પણ પરમેશ્વર (જ્યાં) રહે છે તેને માણસના રહેણાણની સરખામણી કરીને “દેશ” કહીએ, તો તે દેશ જવાનો કાઈ રસ્તો નથી કાઈ એક માણસ છે એવું આપણે કહીએ ત્યારે તરત તેજુ શરીર આપણા લક્ષમાં આવે છે, હવે એવીજ રીતે આપણે બોલવા જઈએ કે “પરમેશ્વર” છે, તો ઘાંટો એમ સમજો કે તેને શરીર હશે, જ્યારે તેને શરીર તો છેજ નહિં.

(૮૮૩) “હું કલાણો માણસ છું,” એવું જ્યાં સુધી મને દેખાયું હતું, ત્યાં સુધી મને ખુદા દેખાતો નહિં હતો હમણાં મને ખુદા દેખાય છે ત્યારે “હું કલાણો માણસ છું,” એવું મને દેખાયું નથી ખુદા રૂપી દીવો (Light) મારા હૃદયમાં મેં જોયો ત્યારે મારે લગતી ને સારી જહાંનને લગતી કોઈખી વાત વીધે મને અણુજાણુપણું રહ્યું નથી.

શ્રુદાને કમીરે જોશે ?

૮૮૪

કરતમ કરતા ના હતા, ના હતા હાટ ન પાડ;
જા દિન કમીરા રામજન, દેમા ચૌડા ઘાડ

૮૮૫

ગુન ઈદ્રિ સેનુજ ગઈ, સદગુર બયે સહાય,
ઘટને બ્રજ મિગજયા, બક બક મરે બનાય

૮૮૬

હુસ કર કોઈ ન પાઈયા, અને પાયા સો રોય;
હુસનેમે જો હુરિ નિરે, તો કોન દોહાગન હોય?

૮૮૭

હાસી ખેડે હુરિ મિલે, તો કોન સડે ખુરસાન?
મામ કોઈ રૂખાં તને, તારિ મિરે અગસાન

(૮૮૪) જ્યારે હું કબીર ખુદાનો સેવક થયો, ને જ્યારે હું અમળ પદને પામ્યો. યાને કદી નાશ ન પામી એવાં સ્થાને પુગ્યો, ત્યારે હાટ અને પાઠ તથા કરતા અને કરમ સમગ્ર મારામાથી ચાલી ગયું અર્થાત, જ્યારે કોઈ આત્માની ભિડ કરે છે ત્યારે તેનો બહાગનો સંસાર તથા કર્તા કર્મ સમગ્ર મળે નહીં થઈ જાય છે, એટલે કે જોનાર “હું” જુદો, ને જોવાની “ચીજ” ખીજ સામે હોય એવું કશુંએ ત્યાં હોતુ નથી.

(૮૮૫) ખુદાની સાથે ખરેખરે મેળાપ કરાવી શકે એવા કુશળ જ્યારે મને મદદ કીધી ત્યારે, મારા સર્વ તમો ગુણો જતા રહ્યા, સર્વ રત્નો ગુણો જતા રહ્યા, ને સર્વ સાત્વ ગુણો પણ (પોડો વાગ) મળે નહીં થઈ ગયા, તેથી મારી હિંમત ધીરજીઓની જતી રહી, ને મેં બધું જે થઈ ગયું તે બધું મારી કાંઈ કોશિશથી નહીં થયું, પણ પોતાની મેળેજ થઈ ગયું બધા ગુણો ને બધી ધીરજીઓ જતી રહી ને હયામા ખુદાપણ ખીરાજેલા દખાયા તેમની સાથે રૂબરૂમા મેળાપ થયો, ત્યારે હવે ખુદા આવા છે ને આવા નથી એવા બકબકારો હું શું કામ કરું ?

(૮૮૬) કબીર કહે છે કે, હસતા પેલતા યાને સહે લાખથી કોઈએની ખોદાને મેળવ્યો નથી પણ જેઓએ તેને (ખુદાને) મેળવ્યો છે, તેઓએ રડીનેજ મેળવ્યો છે, કારણ કે એમ જો હસતા રમતા ખુદા મળતા હોતે તો, કોણ વેરાગી જા જોગન થતે ?

(૮૮૭) એમ જો હસતા હસતા ખોદાપણ મળી જતા હોતે તો, તે માટે કોણ વેઠ ઉઠાવતે ? કબીર કહે છે કે એમ નથી મળાતુ, પણ જ્યારે માણસ ધીરજીઓના વિષયો ભાગવવાની ઈચ્છા છોડી દે, પોતાના જુસ્સા અને હનસોને ધખી દે, અને બીજી જાતના (ધીરજીઓના ભાગવાતા) મુખે ભાગવવાની તેની તરફ મઠી જાય ત્યારેજ તેને ખુદા મળી શકે છે.

ઘિરહા.

તે' તત્વ (ખુદા) ને હું પોતેજ અનુભવ.

૮૮૮

કખીર, હૃદય ગુરુ હય, બેહૃદયા ગુરુ નાહિં;
બેહૃદ આપે ઉપજે, અનુભવકે ઘર ગાહિ.

૮૮૯

નિરાધાર સૌ સાર હય, નિરાકાર નિર્જ રૂપ;
નિઘસ જાકો નામ હય, એસા તત્વ અનુપ.

૮૯૦

મુરતમે મુરત બસે, મુરતમે એક તન;
તા તત તન બિચારયા, તત્ત્ તત્ત્ સૌ તત.

તે તત્ત્વ (પ્રુદા) ને હું પોતેજ અનુભવ.

(૮૮૮) કપીર કહે છે કે હું છોડવવા માટેજ ગુરની જરૂર છે પછી બેહુદમાં ગુરની જરૂર રહેતી નથી, બેહુદ પોતાની ઈજેજ પોતાના આત્માનુભવથી પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮૮૯) તે પોતે નિરઆધાર યાને કાંઈ પણ આધાર વગરનો હોવા છતાં, સર્વનો તે આધાર છે; પોતે નિર આધાર યાને કાંઈ પણ આધાર કે રૂપ વગરનો છે, છતાં સર્વ આધારો કે રૂપ (જગતમાં જાહેર થયેલાં)નો તે આધાર આપવાવાળો છે, જેનું નામ હંમિશનું છે. એવું તે તત્ત્વ છે કે જેને તત્ત્વની હિમમાં કાંઈ આવી શકાય તેમ નથી, યાને જાહેર થયેલી સૃષ્ટિમાની આત્મામાં કાંઈ એવું નથી કે જેની સાથે તેની સરખામણી થઈ શકે.

(૮૯૦) શુષ ધ્યાન અથવા સમાધીમાંજ પ્રુદાની ખરી મૂર્તિ દેખાય છે. એ મૂર્તિ એની છે કે તેનું વાણીથી કાંઈ વર્ણન કરી શકાતું નથી તેથી તેને "તત્ત્વ"નું નામ આપવામાં આવે છે. તે "તત્ત્વ"નો વિચાર કરતાં અંતે એમ માલમ પડે છે કે આ આખા વિશ્વ (Universe)નું મુળ તે "તત્ત્વ"જ છે અને જે તત્ત્વ દેખાય છે તે માત્ર તેજ "તત્ત્વ"નાં રૂપાંતર છે. (તત્ત્વ=The That)

કખીરનાં ત્રિસ (૩૦) જંત્રો.

ધર્મદાસ કરી એક શ્રીમંત હિંદુ વાણીયા જે કખીરનો
ચેલા થયો હતો તેને, આ જંત્રો કખીરે કલાં હતાં; જે
માટે ધર્મદાસ કહે છે કે:—

સોઈ રહો નિત ગોહ નિશાત્રે,
જાન પરચો નહિં રામ પિયારો;
જનમ અનેક ગયે સ્વપ્નતર,
એકહુ બાર ન જગૃત ધારો.

અર્થ—જ્યા સુધી (મારો) જીવ આ સંસારની માયાની
કેદમાં પડી રહ્યો હતો ત્યા સુધી મેં ખુદાને પિછાડ્યો હતો
નહિં, અને એવા અનેક જન્મો સ્વપ્નના ચેરે આવી ગયા,
પણ (મારો) જીવ એકવાર પણ જાગૃત થયો હતો નહિં—
યાને હું કોણ છું ? ક્યાથી આવ્યો ? ધંધર ક્યા છે ? તેની
સાથ જીવનો સબંધ શું છે વગેરે વાત મેં જાણી હતી નહિં.

આદ ગુર તખ દેખી દયા કરી,
નિસા જ ન શબ્દ ઉચ્ચારો;
ચાર બેદ પુરાન અઢાર,
શોધી કહો એ તત્ત્વ વિચારો.

(મારા) જીવની ઐવી હાલત જોઈને, ધર્મદાસ કહે છે કે,
ગુરુએ તેના ઉપર દયા લાવી તેને આ ત્રીસ જંત્રો કહી
સંભળાવ્યા કે જે ચાર વેદ અને અઢાર પુરાણો (બધાં
શાસ્ત્રો)માં કહેલા વ્યાખ્યાનોનાં સંહાર યાને અર્ક સમાન છે.
તે આ ત્રીસ જંત્રોમાં સમાવેલાં છે.

જીવ કૃતાર્થ કરને, ભાખા કિન બિચાર;
નિસા જ ન જીવકે, નર ઉતરો ભવજલ પાર.

જે માણસ પોતાના જીવનું સાર્થક કરવાનો વિચાર
રાખતો હોય, તે માણસ આ ત્રીસ જંત્રોમાં કહેલી વાતો
ધ્યાનમાં રાખે, તે ઉપર મનન કરે, અને તેમાં કલા
પ્રમાણે જીંદગીમાં અમલ કરે, તે માણસ આ ભવસાગરની
પેલીમર ઉતરી જાય, યાને મુક્તિ મેળવી શકે.

જંત્ર ૧) જીવ.

જગાઈયે ક્યા? તો કહે પ્રેમ.

પ્રેમ જગાઈયે ત્રિહુકું,
ત્રિહુ જગાઈયે પિવ;
પિવ જગાઈયે જીવકું,
વાહિ પિવ વાહિ જીવ.

જીવનું કલ્યાણ કરવા યજ્ઞ સહ્યો પહેલાં શું કરવું, તો
કહે કે પ્રેમની લાગણી તારામાં જન્મીત કર.

પ્રેમની લાગણી માણસનાં વિહને ઐત્સ તેનાંમા છુપાઈ રહેલી અથવા મંદ પડેલી ખુદા તરફની જે લાગણી તેને જાગૃત કરે છે, અને તે (ત્રિહ) લાગણી નેનાં પિયુ ઐત્સ પછી યાને અંતર (Higher Self) આત્મા જે તેની અંદર ગહેલા છે તેને જગાડે છે, અને તે પછી જીવ અને પિયુ બેઉ ઐક્ય થઈ જાય છે—

અર્થાત—માણસનો જીવ આ દુનિયાની ચીજો (માયા)મા ઐત્સા તો લપટાઈ ગયો હોય છે કે ઇદ્રિઆથી જેટલાં સુખો ભોગવી શકાય છે તેમાજ પોતાની ખરી જાંઘી સમાયલી છે એવું માનતો હોય છે, અને એમ થવાથી તેનામા છુપાઈ રહેલી ઇચ્છા (latent desire power) શક્તિ મંદ થઈ મધ હોય છે, તેથી કબીરનું કહેવું એ છે કે જેમ જેમ તે (જીવ) પોતાના સુખનો વિચાર છોડી, બીજાને સુખ આપવાનો પ્રયત્ન આરંભ કરતો રહે, યાને જેમ જેમ તેનામા બીજાને માટે પ્રેમ જાગતો થાય તેમ તેમ, એ ત્રિહ યાને ખુદા તરફનો લાવ તેનો વધતો જાય છે, અને ખુદા તરફ તેનું મન જગૃં થયું કે નિમલ દુનિયાની બાન કમળી થવા કરે છે, અને એમ કરતા કરતા જ્યારે તેનું મન તેના અંતરાત્મા (જરથોસ્ત્રી અસ્તા પ્રમાણે તેની ક્વચિ)મા તરૂં રહેવું થયું કે પછી જીવ અને આત્મા બેઉ ઐક્ય થઈ જાય છે—પણ એ બધું કબીર કહે છે કે, જ્યારે માણસના હૃદયમા (બિનસ્વાર્થ) પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારેજ જની થકે.

જાન ૨) શું.

કિંચે ક્યા? તો કહે પુંજ.

પુંજ ગુરૂ કિંચે,
સખ પુંજ નેહિ માયાં
જળ લગસિંચે મૂખ તર,
સાખા પત્ર અશાય.

ત્યારે કરું શું? તો કહે કે પુંજ કર. તું ગુરૂની પ્રજા કર, જોઈએ તેમાં બધાંએ પુંજ આવી જશે; જેમ માડનાં મુળને પાણી સીપવાથી તેનાં ડાલ, ડાંખલાં, પાંદડાં વગેરે પોખાય છે તેમ, પોતાના ગુરૂની પ્રજા કરવાથી, બધી પ્રજા થઈ જાય છે, યાને સર્વ કાંઈ તેમાં સમાઈ ગયું હોય છે.

અર્થાત—ગુરૂની પ્રજા ને કરે, તે ગુરૂની આગા પ્રમાણે આસે, ને ગુરૂની આગા ઈશી કે કોઈને દુઃખ ન રહું, પણ સક કોઈપર દયા રાખવી, દુઃખમાં, પોતાનો સ્વાર્થ ભુલી જઈ પરમાર્થ કરવો; ત્યારે ને કોઈ ગુરૂની આગા પ્રમાણે અમલ કરે તે માણસ ધર્મની બધાંએ દીવા કર્યો વિના રહેજ નહિ, યાને ધર્મ પ્રમાણેજ. પોતાની છાંદગી દારણે, અને ને માણસ પવિત્ર છાંદગી ગુણે તેને ખુદા મળે, અને ખુદા મળે ત્યારે બધુંએ મળી જાય.

જાન ૩) જી.

પરખિયે કયા ? તો કહે શબ્દ.

પરખો દવારા શબ્દકા,
જો ગુરુ કહે બિચાર;
બિનાં શબ્દ કદ્યુ ના મલે,
દેખો નયન નિહાર.

ગુરુ, જે શબ્દ વિચારી વૃંદે ચિખવે, તે શબ્દને
રહસ્ય પારખવાની તજનીજ કર; એ શબ્દ વગર કાંઈની
હાથ આવવાનું નથી, માટે તેને તારી આંખો ખુલ્લી
કરીને જો.

જાન ૪) થુ.

કરીયે કયા ? તો કહે સતસંગ.

કરીએ નિત સત સંગકો,
બાધા સકલ મિટાય;
એસા અવસર ના મિલો,
કે દુર્લભ નર તન પાય.

કરવું થું ? તો કહે કે, તુ સત પુરુષોની દોસ્તી કર.

હંમેશાં સત પુરુષોની દોસ્તી વૃં કરતો રહે, કે તારાં
બધાં (માયાનાં) બંધણાં તેઓ મટાડે; જેમ માણસનો
અવતાર, ને તેમાં નર જાતીનો અવતાર મળવો ધણી.

કાણુ છે, અને તે બાળ્યવત જન્મ કાઈ ધડિ ધડિ મળતો નથી તેમ, સત પુરુષોની દોસ્તી કાઈ હુ મેંચા મળી શકતી નથી, માટે તુને તેવી તક મળી જાય તો તે તકનો લાભ જોડસો લેવાય તેજો લેવાને તુ ચુકતો ના.

અર્થાત—માણુસ જેવી સગત કરે, તેવો તેનો સ્વભાવ અને આચાર વિચાર બધાય છે નેક પુરુષની સગતથી માણુસ નેક બને છે, ને જુરા સોડોની સગતમા રહેવાથી, તે જુરો થાય છે તેથી કખીરનુ કહેવુ એ છે કે તારે નેક પુરુષના સમાગમમા રહ્યા કરવુ.

Socrates, who was Plato's disciple, once said to Plato —

Master! believe me when I say that I made a progress when I was in the same house with you — when I was in the same room, I made a greater progress but when I sat near you and touched you, I made the greatest proficiency

અર્થ—સોક્રેટીસ ને પ્લેટોનો ચેલો હતો, તે એક દિવસ બોલ્યો કે, આ મારા ગુરુ, હુ ને કહુ છુ તે તમો માનજો, કે જ્યારે હુ તમારી સાથે એક ઘરમા રહેતો હતો ત્યારે મેં મારો (મિનોઈ માર્મનો) વધારો કીધો, જ્યારે હુ તમારી સાથે એકજ ઓરડામા હતો ત્યારે વધારે આગળ હુ વધ્યો, પણ ને વળા હુ તમોને અડીને તમારા પગ આગળ બેઠો ત્યારે તો મને સડધી વધુ આત્મ (મિનોઈ) યાન મળ્યું.

જંત્ર ૫) મુ.

બાલિયે ક્યા? તો કહે, મિઠા

મિઠા સખસે બાલિયે,
મુખ ઉપજે કછુ ચોર,
એહિ કરનવસી મત્ર હય,
તછયે બચન કઠોર.

જે શબ્દ દુઃખ ના લગે,
સોહિ શબ્દ ઉચ્ચાર,
તપ્ત મિટી શિતબ લયા,
સોહિ શબ્દ તત્ સાર

અર્થ, તુ સહ કાષ સાથે મીઠું મીઠું બોલ, મિઠા (નેક)
વચનોથી કાષ અજબ જેવું મુખ ઉપજે છે, કારણ કે તે
એક એવું મત્ર છે કે તેનાથી બધાના દિલ જીતાય છે.
માટે તુ કહણ શબ્દો બોલનાવું છોડી દે

જે બોલોથી સામાન્ય દિલ ન દુખાય એવા શબ્દો તું
બોલતો રહે, જે શબ્દોથી કજ્જો કંકાસ દુર
થાય અને બધી શાંતીજ રહે એવા બોલ બોલવામાજ
અરે સાર છે.

જાંઝ ૬ થુ.

બરાઈયે કયા? તો કહે ઝગરા

ઝગરા નિત્ય બરાઈએ,
ઝગરા ખુરી બલાય;
દુઃખ ઉપજે જીવિતા દહે,
ઝગરાને ઘર બધ.

અર્થ મટાડવું શું? તો કહે, ઝગરા બાને તકરાર (કજીયો કંકાસ) દુર કરી નાખ.

• હમેશા કજીયો કંકાસને બાળી નાખ, કારણ કે કજીયો કંકાસ એ એક ગાળી બના છે, જેથી માણસને ચિંતા વધી તેને દુઃખ ઉપજે છે, અને ઉપડે તેનું ધરખી નાશ પામે છે, બાને તે જીવધી બધ છે.

જાંઝ ૭) મું.

ખાઈયે કયા? તો કહે ગમ

ગમ સમાન બોજન નહિ,
જો કોઈ ગમકો ખાય,
અમરીખ ગમ ખાઈયા,
દુરવાસા વિર લાય.

આવું શું? તો કહે ગમ આ

જો કોઈ ગમ ખાઈ બલુનો દોષ, તેના જેવું બોજન એકે નથી; દુરવાસા બુનિએ અંબરીષ ગમન તપઃ સુમ્મિ પાઈ તેને મારી નાખવા સુદા વિચાર કર્યો, તેનો અંબરીષ રાજા ગમ ખાઈ ગયો, જેથી અતે દુરવાસાનેજ અમરું પડ્યું અને અમરીષ રાજાને સુખ મળ્યું જો મારે કહે છે કે —

અંબરીષ રાજ વિષ્ણુના મોટા ભક્ત હતા, તેવણું એકાદરીનું મત ક્રતા હતા, એટલામાં એક વખત દુરવાસા મુનિ આગમને દહાડે સવારમાં તેને ત્યાં આવી ચડ્યા.

દુરવાસામુની નદીપર સ્નાન કરવા ગયા, ત્યાં ધણી વખત સ્નાન સંધ્યા કરતા બેઠા, એટલા પારથને દહાડે એકાદરીના પારણ કરવાનો વખત પુરો થયો તે વખત પુરો થતા પહેલા પારણું ન કરે તો એકાદરીનું મત બંગ થાય, તેટલા માટે અંબરીષ રાજએ દુરવાસા મુનીને જમાડ્યા પહેલા પારણું (માગન) નહિ કરતાં માત્ર તુલસીનું પાદુ ખાધું, તથા આચમની બર પાણી પીધું, એટલામાં દુરવાસામુની સ્નાન કરીને આઠ્યા, અને અંબરીષે તુલસી પત્રથી પણ તેવણું (દુરવાસા)ના પહેલા પારણું કર્યું, તેટલા માટે ગુસ્સો થયા અને અંબરીષ રાજને બાળી નાંખવા માટે કૃત્યાનળી અગ્નિ ગક્ષસ હિપન કર્યા, એમ છતાં પણ અંબરીષ રાજ તો હાથ બેડી શાન્ત હોવા રહ્યા, એટલામાં વિષ્ણુનું સુદર્શન ચક્ર આઠ્યુ અને તેણે તે (કૃત્યાનળી) રક્ષસને મારી નાખ્યો, અને તે પછી દુરવાસાને મારવા માટે દુરવાસા મુનીની પછવાડે તે ચક્ર લાગ્યું તે ચક્રથી પોતાને બચાવવા માટે દુરવાસા પ્રભા, વિષ્ણુ અને મહાન દેવ પાસે ગયા, પણ એક તેને બચાવી શક્યુ નહિ પણ દેવોના કહેવાથી તે (દુરવાસા) અંબરીષ રાજ જે ભગવાનનો ભક્ત હતો તેને શરણ આપ્યા, સારે બચી શક્યા અને સુદર્શન ચક્ર જ્યારે અંબરીષે તેની પ્રાર્થના કરી, સારે પાછું વિષ્ણુ લોકમાં ગયું એવી રીતે જ્યારે દુરવાસાને બચાવી લઈ અંબરીષે સામી તેની સેવા ક્રીધી તેથી દુરવાસા ધણી પસ્તાયા, અને અંબરીષ રાજની મારી માગી.

જંત્ર ૮) મુ.

પિછથે ક્યા? તો કહે તામસ

તામસ પિ શિતવ ભયા,
ફિર કધુ રહી ન ખ્યાસ;
ભૂગમુનિ મારી લાતસે,
પ્રભુપદ ગ્રથો જ્યું દાસ

ક્ષમા ઘડેકો ચાહિયે,
ઓર છોટેકું ઉત્પાત,
કહા બિબ્ધુકો ઘટે ગયો!
જો ભૂગમુની મારી લાત?

અર્થે, જો કોઈ પોતાનો ગુસ્સો ઠી જાય, ચાને ગમે એવું
અપમાન મળ્યા છતાં તે ખમી જાય ચાને પોતાના મનની
શાંતી જાગરી રાખે તે માણસને, પછી ખીર્જ ક્યાની
તરમ રહેતી નથી ભૂગમુનિ કરી મોગ તપેશ્વરી બાવા
હતા, તેણે ગુસ્સે થઈને વિબ્ધજીને લાત મારી તો વિબ્ધજી,
તેથી મેધાપમાન થવાને બદલે પોતાની શાંતી રાખી,
ધણાજ વડાપથી બોલ્યા કે ઓ મહારાજ, તમારા પગમાં
વાગ્ય હશે માટે મને તે દાખવા દેવો

કહે છે કે, ભૃગુમુનિ નામે એક માટે તપેથી બાપા હતો, તેણે ધણાક લાંબા કાળ સુધી ભગવાનની તપ ક્રીડા હતી, અને તેણે ઇન્દ્રાસન (યાને સ્વર્ગની રાજગાદી) પણ મળી હતી, પણ તેને પાતા વિષે એવા ગર્વ ચડી ગયો હતો, કે એકવાર તે વિષ્ણુજીની દરબારમાં ગયો, ત્યાં એવા માદા તપેશીને ભેટને દરબારમાંના સહ કોષ હાલિ હતા થયા, પણ વિષ્ણુજી બેસી રહ્યા, જેથી ભૃગુમુનિને ભારે ચીસ ચડી કે હું આવો માટે માણસ ને વિષ્ણુજીએ મને માન ન આપ્યું? ગુસ્સામાં આવી તેણે વિષ્ણુને ધાતીમાં લાગ લગાવી, પણ વિષ્ણુજી તેથી જરાએ ગુસ્સો ન થતાં, ભૃગુમુનિનો પગ ધણાજ વહાલથી પકડીને તે શપ્તવા લાગ્યા, ને બોલ્યા કે તો મહારાજ, તમારા પગમાં વાગ્યું હશે ?

આથી જાતની સહનશિળતા ભેટ પેલા ભૃગુમુનિને બહુજ પશ્ચતાપ થયો, અને વિષ્ણુજીને પગે લાગ્યા કે મહારાજ મને માફ કરો. ત્યારે કખીર કહે છે કે ભૃગુમુનિએ ગુસ્સો કરી વિષ્ણુને લાગ મારી તેમાં વિષ્ણુનું શું જીવું રહ્યું ? સામા ભૃગુમુનિનાજ પગમાં વાગ્યું, અને અંતે તેનેજ માટે પસ્તાવો થયો.

માઝા (દીલના) માણસો ત્યારેજ થવાય કે જ્યારે તેનામાં દરગુજર (સામાને માફ) કરવાની શક્તિ યાને મોટું મન હોય, બાકી જોને જરા જરામાં ઉત્પાત થઈ આવે યાને ગુસ્સો ચઢે તે માણસ તો નાનો (સાકડાં મનનો)જ કહેવાય.

જાન ૯) મું.

ગાડીયે ક્યા ? તો કહે અભિમાન

છોડે જળ અભિમાનકો,
સુખી લયા તળ જીવ,
ભાવે કોઈ કંઈ કહે,
મેરે હૃદય નિજ પિવ
આહુન્તા ન આનિયે,
નો હુરિ સિદ્ધાસન દે
નો દિલ આવે દિનતા,
તો સાર્થ અપના કર લે

અર્થ, છોડવું શું ? તો કહે તાર અભિમાન છોડી દે

જ્યારે જીવ (માણસ) મગરૂરી કરવાનું યાને મોટાઈ
દેખાડવાનું મુકી દે, ત્યારેજ તે ખરેખરે સુખી થાય—
કપીર કહે છે કે મોટાઈ દેખાડવાનું આપણે છોડી દીધું,
તેથી મોઠો કાઢી બોલે યા આપણી મથકરી કરે તો તેની
પરવા કરવી નહીં, કારણકે આપણાં હૈયામાં તો ખરે
સાહેબ (ખુદા) બેઠેલા છે, એમ આપણને ખીજ યાની
ફરકાર કરવી જોઈયે ?

અગર ખુદા હુંને તાજ ને તખ્ત આપી રાજખી કરે,
તોખી હું તારા દીલમાં જરાખી મગરૂરી કે ‘હુ પર્ણ’ કરતો
ના, પણ જો હું નમનતાઈ રાખ્યો, યાને “હું કોઈ ચીજ
નથી” એવા મનમાં ખ્યાલ કર્યો, તો ખુદા હુંને પોતાનો
કરી લેશે કારણ કે જ્યાં પોતાનો વિચાર ન હોય ત્યાં
ખુદા રહેલા હોય પણ જ્યાં પોતાનું વિષે યાને “હું અને
મારું” એવા વિચાર રહેલા હોય ત્યાં અભિમાન આવ્યા
કરે છે, ને માણસ ખુદાથી દુરજ રહે છે

જાંઘ ૧૦) મું.

ત્યાગિયે ક્યા? તો કહે સખકંઠુ,

ત્યાગ તો એસા કિછયે,
સખકંઠુ એક હિ વાર;
સખ પ્રભુકા મેરા નહી,
એ નીશ્ચય બિચાર.

મેરા મુજમેં કંઠુ નહિ,
જો કંઠુ હોય સો તેરા,
તેરા મુજકો સોપતે,
ક્યા લગેગા મેરા ?

બર્ધ, મુકી શું દેવું? તો કહે કે બધુંએ છોડી દે.

ત્યાગ તો એવો કરવો, કે બધુંએ એકી વેળા છોડી
દેવાય, તે માટે મનમા એવો મજબૂત વિચાર કરવો કે
આ બધુંએ જે છે તે “મારું નથી” “ખુદાનું છે.”

ધન, દાસ, માલ, ખજાનો, છોકરા, બચ્ચા સહ કોઈ
તે સાહેબનું આપેલું છે—ને તેનું (ખુદાનું) છે. મારું
કંઈએ નથી.

ઓ ખોદા! મારી અંદર “મારું” યાને “મારી
જાતનું” પોતાનું હોય એવું કંઈ નથી, જે કંઈ છે તે
બધું મારું છે, ને તે વૃત્તે પાછું હવાસ કરે, તો “મારું”
તેમા શું જવું રહેવાનું? મારું હવું શું કે તે જવું રહેવું?
યાને મારું કંઈએ જવું રહેવું નથી.

અર્થાત, જો આપણે લાભો વિચાર કરીએ તો આપણને માલમ પડશે કે આ આકાશી શરીર (physical body) જેને માણસ “હુ હુ” એવું સમજે છે તેની માણસનું પોતાનું નથી! કારણ કે આજની (Science) વિદ્યા પુરવાર કરતી આવે છે કે માણસના શરીરમાં રજકણો હર પળે બદલાય છે, ને એમ કરતા કળા, સાત વરસમાં તે શરીર આખું નવું થાય છે, અને એવું બનવું હોવાથી, કોણ કહેશે કે આ શરીર મારું છે! ને જો શરીર આપણું ન હોય તો પછી ખીજી આસપાસની ચીજો તે આપણી ક્યાંથી થઈ શકે? એ ઉપર જે કોઈ લખે વિચાર કરે તેનું “હુપણું આપોઆપ નીકળી જાય

ત્યાગી બનવું એટલે એમ ન સમજવું કે દુનિયવી કામ કાજ (worldly activities) કરવા છોડી દેવાના અને કનીરનું કહેવું એમ લાગે છે કે માણસે દરેક કામ મા ફરજ બજાવવાની છે, પણ તે બજાવતી વખતે, મનનો વિચાર એવો રાખવો જોઈએ કે આ જેખી કામ કરી છું (નોકરી, ચાકરી જેસા મેજાવવા વગેરે સર્વ કામ) તે બધું (બુદ્ધાન્ત) જ કામ કરે છું-એટલે કે કાંઈની સાથે, પોતાનો વિચાર યાને “હુ અને મારું” “મને આ મળે” “હુ માટો થાઉં” વગેરે જે “હુપણાનો” ભાસ સાધારણ રીતે આપણા મનમાં ગહે છે, જેથી માણસ ને ચીજો સાથે બંધાઈ જાય છે, તે “હુપણાનું” જોડાણ ન રાખી-સપજા કર્યો કર્યા જવું-“હીંદુ શાસ્ત્રમાં નેમજ નરયે સ્ત્રી અવસ્થામાં કશું છે કે છું ખા પી, જેસા મેજાન બધું એ કરું” પણ એ તારી

ફરજે બખવતી વેળાએ “મારું (ખુદનું) નામ” તું લેવા કર, યાને કાર્યોમાંથી અમુક ફળ મને મળે એવો વિચાર કાઢી નાંખ, પણ ને કાર્યોનાં ફળો મને (ખુદને) અર્પણ કર, તો પછી તું દુનિયામાં રહેવા છતાં, તે સીજે તુંને બંધણુ કરશે નહીં—એવી રીતનો મનનો રાહ રાખવો તે તે ખરો ત્યાગ (Renouncing the Worldly desires) છે, બાકી માત્ર બાહ્યથી (કાર્ય) કરવાનું મુકી દીધું હોય યાને વેગમી થયો હોય, ને મનમાં તે સીજેનાં ખ્યાલો ને ઇચ્છાઓ રહેલી હોય તે માણસ કાંઈ ખરો ત્યાગી કહેવાય નહીં. *Light on the Path* નામના અમુલ્ય શિક્ષણની ચોપડીમાં કહ્યું છે કે:—

Kill out ambition.

Kill out desire of life (of senses),

Kill out desire of Comfort.

(Yet) work as those work who are ambitious Respect life as those who desire it. Be happy as those who live for happiness (*Light on the Path* by Mahatma Collins).

અર્થ—“હું મારો થાઉં” એવી મનમાં યથા કરી હમને મારી નાખ. “હું જીવતો રહું” ને ઇદ્રિઓના ભાગ ભાગવવા કરે “ને મને સુખ થવા કરે” એવી ઇચ્છાઓને મારી કાઢ છતાં જેઓ, કાંઈક મિશનવાની હમદથી કાર્ય કરે છે, તેઓની પેઠેજ તું પણ કાર્ય બખવતો રહે—જેઓ જીવવા માગ્યા કરે છે તેઓ, જેમ જીંદગીની દગ્ગાર કરે છે, તેનીજ દગ્ગાર તારે પણ રાખવી. જેઓ (ઇદ્રિઓનાં) સુખને (ખાવા પીવાને) મારેજ જીવે છે, અને તે સીજે મજબૂતી જેમ રાજી રહે છે, તેમ તુંની રાજી રહે.

જંત્ર ૧૧) મું.

મુનીયે કયા? તેા કહે ગુણ

મુનિયે ગુનછી બારતા,
અવગુન લિછયે નાહી;
હસ સિરકુ અહત હય,
નિર સો ત્યાગે જય
કામ કયા મુનિયે નહિ,
મુનકે ઉપજે કામ,
કહે કપીર બિચારકે,
બિસર જય હરિ નામ

અર્થ—તું જમાની હોય ત્યા, જે કાઈ તારા ખરા કામ-
દાને લગતી વાત હોય તેટલું જ સાબળ્યા કર, યાને
કામકારક જે હોય તે તારા મનમાં ઉતાર, બાકી બીજી
વાતોને પડતી નાખ હસ પક્ષીને માટે કહે છે કે તેને
કુધ ને પાણી સાથે બેળાને આપ્યું હોય તેમાથી માત્ર
કુધજ પી જશે ને પાણીને ગેવા રહે તેમ, ગમે એવી
સંતામાં આપણને જુ પડે છતાં ત્યાથી જે કાઈ થીજ
આપણને નુકસાનકારક હોય તેને પડતી મેલડી અને જે
કાઈક સાર હોય તેજ સેવુ

કામ-કયા યાને ઇદ્રિઓને-એચાણુ થાય એવી વાર્તા
થતી હોય તે તારે સાબળી નહિ, કારણ તેથી તારા
દીલમાંના જુસ્માઓ, હવસો ઉત્કેરાયે અને તે વિચારે
તારા મનમાં આવ્યાથી, તે તે થીજે બોગવવાું તારે મન
થવા કરશે, યાને તું—તાગ સર્ગગને તે મુજબ કામ
લગાડશે, અને તેમ થવાથી તું ખુદાને ખુશી જશે.

જં ૧૨) મુ.

ગાંધીજી ક્યા ? તો કહે ઇદ્રિઆં

સાધે ઇદ્રિય પ્રમલકુ,
 નેઈસે ઉઠ ઉપાધ,
 મન રાગ બેહેકાનને,
 પાચો બડે અસાધ.

પાચ ઇદ્રિ છટો મન,
 સત સંગત સુચત,
 કહે કળીર જન ક્યા કરે,
 નો પાચો ગાઠ નિચત ?

બાધી થુ રાખીયે ? તો કહે તારી ઇદ્રિઆને બારી રાખ
 અર્થ—માણસ જેમ જેમ ઇદ્રિઆના ભાગ ભાગવ્યા
 કરે છે, તેમ તેમ તે ઇદ્રિઆ ઘણી બળનાન થાય છે, અને મન
 કે ન તેઆનો (ઇદ્રિઆનો) રાગ છે, તે ઇદ્રિઆને બેહેકાવ્યા
 કરે છે તેથી તેઆ ઘણી બેખડ થઈ જાય છે, માટે
 કળીર કહે છે કે તારી ઇદ્રિઆને છુટી રહેવા ના દે,
 તેઆને કાબુમાં રાખ

જે કોઈ મનને, અને પોતાની પાચ ઇદ્રિઆને સત-
 સંગતમાં રોકેલા રાખે યાને નેક ચીજો કરવામાં તેઆને
 વાપરે, અને આની રીતે જેના આ પાચ દરવાજા બંધ
 થઈ નથી ત પડ્યા તે માણસને, કળીર કહે છે કે, જન્મ
 થુ કરી શકવાનો હતો ?

હીંદુ યાત્રામાં કહ્યું છે કે માણસનું શરીર તે એક ગાડી (carriage) છે; તેને બેઠેલા ધાડાઓ, તે તેની પાંચ ધાંદ્રિઓ છે, તે ગાડીને ચલાવનાર ધોડાવાળો તે મન છે, અને ગાડીમાં બેઠેલા ધણી તે જીવ યાને ખરે માણસ છે. જેમ ગાડીને ચલાવનાર ધોડાવાળો ધોડાઓને કાણુમાં નથી રાખતો, ત્યારે ધોડાઓ મસ્તાન થઈ ગાડીને ગમે ત્યાં ધસડી લઈ જઈને ગાડીને, તેમજ અંદર બેઠેલા ધણીને નુકસાનમાં નાખે છે તેવીજ હાલત, આ શરીરમાં બેઠેલા જીવની છે.

વિષયોના ભોગ (objects of senses) ભોગવવાના યાને મોજ મળહતા, મનની અદ્ય યતા વિચારે અને કષ્ટ-નાઓથી, ધાંદ્રિઓ “હડ હડ” થયા કરે છે, ને તેઓ શરીરને તે વિષય તરફ ધસડી જાય છે, ને જેમ ગાડીને ધોડાઓ નુકસાનમાં લાવી મુકે છે તેમ, આ ધાંદ્રિઓ છુટી રહેવાથી જીવને અને (આખા) શરીરને, આકૃતમાં ને દુઃખમાં લાવી નાખે છે—તેથી કપીરનું કહેવું એ છે કે જ્યાં મુધી માણસ, પોતાના મનપર કાણુ રાખી ધાંદ્રિઓને રોક રોક કરતો નથી, ત્યાં મુધી તે દુઃખમાંથી, અને કાળના હાથમાંથી છુટી શકતો નથી—(આ હીંદુ યાત્રાને કાર્ક મળટુન શેક્સપીયર (Shakespeare) પણ કહે છે—

Poor Soul, the centre of my sinful Earth,
Fooled by those rebel Powers that thee array
Why dost thou pine within and suffer death?
Painting thy outward walls, so costly gay.
Why so large a cost, when so short a lease,
Dost thou upon thy fading mansion spend

• • • • •
Within be fed, without be rich no more
So shall thou feed upon Death that feeds on man
And Death once dead, there shall be no more dying then

જન્મ ૧૩ મું.

મારીયે ક્યા? તો કહે આશા.

મારીએ આશા આપની,
છને ડસ્યા સસાર;
તાકા ઔપડ (સં)તોપ હુય,
કહે કઝીર બિચાર.

સાત ગાઠ ગોપીનકી,
મનમ ન આને શક,
નામ અમય માતા રહે,
ગણે ઇંદકો રંક

યાને મારીયે? તો કહે કે તારી આશા (ઉમેદા) ને
મારી કાઠ

અર્થ—જે કોઈને આ સસારમા રહેલી માયાની આશા-
ઉમેદા લાગી ગઈ છે તેણે ને આશાએને મારવી જોઈએ
અને તેના (આશા મારવાનો) ઇલાજ એકજ છે,
જે સંતોષ (contentment) છે યાને તેણે સંતોષી બનવું

અરે સંતોષી બાણસ છે એમ ત્યારેજ કહેવાય કે
જેની લગોડીને સાત ઠીંગરા હોવા છતાં, યાને તે તદ્દન
ગરીબી અવસ્થામા હોવા છતાં પોતાના મનમા જરાબી
શક કે વીચાર લાવતો નથી, કે હું ગરીબ છું, કારણ
કે તે ખુદાના નામમા એવો મસ્ત (મકચુર) હોય છે
યાને બધી રીતે એવો સંતોષી બન્યા હોય છે કે ઇંદ
જેવા ગમતે તે (પોતા કમતા) ગરીબ સમજે છે.

અર્થાત, માણસ આશાઓ રાખે છે જેની કે “હું
 મોટો થાઉં,” ‘મને ફલાણું મળે,’ ઈત્યાદિ આશાઓ
 નેકે પ્રગટીકરણના શરૂઆતના તબક્કાઓ ઉપર ગ્રહેલા
 માણસો માટે સારી છે, કારણ કે તે આશાઓથીજ તે
 આગળ વધી (ઉદ્યોગી બની) શકે છે, પણ જે કોઈ તે
 તબક્કા પસાર કરી ગયો છે, ને જેને ખુદાને મળવાની
 ઇચ્છા રહેલી છે, યાને જે કોઈ મીનોઈ માર્ગ પર ચાલ
 વાની કોશિશ કરી રહ્યો છે તેને માટે ઉપના શીક્ષણ છે

સાધારણ દુનિયવી બામદો વિષે પણ જો આપણે બામો
 પચાર કરીશું તો માલમ પડશે કે ઇચ્છાઓ રાખનારી
 માણસને પુરો સતોષ યાને ખરો (હંમેશા ટકનારો)
 ફાયદો તો થતોજ નથી દાખલા તરીકે અમુક ચીજ મેળ
 વવાની ઇચ્છા કીની ને તે મળી, ઈચ્છા માણસને વધુ ને
 વધુ ઇચ્છા થાય છે, કાચ જે ઇચ્છા પુરી પાડવાથી કાંઈ
 તે નરમ પડતી નથી, અને હંમેશા કાંઈ આપણી ઇચ્છા
 પૂર્ણ થતી નથી, અને જ્યારે ઇચ્છા પુરી પડતી નથી ત્યારે
 માણસને દુઃખ આવે છે, ઈત્યાદિ રીતે બેઠ તરફથી, યાને
 જીવ મેળવતા તેમજ નાઉમેદ થતા, યાને ચીજ મળે
 ત્યારેજી ને ન મળે ત્યારેજી તો માણસને દુઃખજ
 આનંદા કરે છે, તેથી માગ માણસોનું શીક્ષણ એ છે કે
 જે કોઈ પોતાની હાવતમા સતોષી હોય અને જે દુનિયવી
 ચીજો મેળવવાને ઇચ્છા કરતો નથી, પણ ખુદાને મળવાને
 માટેજ આશા કરતો હોય, યાને તે પોતાની બાહરની બધી
 ફરજો બંદગતો જઈ પોતાની ઇચ્છા માન ખુદાને માટે
 રાખતો હોય તેજ માણસ ખરો સુખી થાય

જાંત્ર ૧૪) મું.

રાખિયે ક્યા? તો કહે ધર્મ.

અપને અપને ધર્મને, સળ દંડ હુય સળ કાલ;
નિજ ધર્મ નો આપન ગ્રહો, સેહેજે લયા નેહાલ.

રામણું શું? તો કહે તારો ધર્મ પાળ

જેમ, હરેક વખત કે સંજોગ પોતાની ખરી હાલતમાંજ
મજબૂત રહી શકે છે યાને ટકી શકે છે તેમ, જે કોઈ
પોતાનો ધર્મ મજબૂત રીતે પકડી રાખે તે માણસ ખરો
સુખી થાય અર્થાત, કખીરતુ કહેવું એમ લાગે છે કે જે
કોઈ પોતાનો ધર્મ સાચવી રાખે, યાને તે માણસ પોતે
બ્રગદીકરણના ક્યા તખલા ઉપર છે તે સમજીને, પોતાની
હાલતને અનુસાર જીવગી ગુજરે, યાને પોતા ઉપર
આવવી બધી સસારી તેમજ ધર્મની ફજો, સાચી રીતે
બળાયે, તે માણસ ખરો સુખી થાય.

જાંત્ર ૧૫ મું.

ધરિયે ક્યા? તો કહે ધીરજ.

ધીરજ બુદ્ધ તબ જાનિયે, સમજ સળકી રીત,
ઉનકા અવગુન આપને, કયુ ન લાવે મીત

ધરણું શું? તો કહે કે (હરેક કામમાં ને હરેક વખતે)
ધીરજ (Patience) ધર.

અર્થ, એક માણસ (ખરો) ધીરજવાત બુદ્ધિનો થયો છે
એમ ત્યારેજ કહેવાય કે જ્યારે તે સહ કોઈની રીતભાત
સંમજતો યાય અને સહનો સ્વભાવ સંભાળી લીયે, ને
તેઓનાં અવયુણો કદી પણ પોતામાં આવવા દેતો નથી.

જન્મ ૧૬ મું.

ઠહેરાઈયે ક્યા? તો કહે મન

મન ઠહેરા તબ જાનિયે, અનસુજ સગે સુખય;
જયું અધિયારે લવનમં, દિપક ખાર દેખાય.

ઠેરવણું શુ? તો કહે કે તાર મન ઠેરવ.

અર્થ, માણસનું મન, અહિ તહિં લમણું બંધ પડીને
શાત થયું છે એમ, ત્યારેજ જાણવું કે જ્યારે તહી સમજ
પડે તેની વાત કોય તે સમજ પડી જાય જેમ અધારી
જગ્યામા દીનો બાળ્યાથી ત્યાની બની ચીજો દેખાઈ આવે
■ તેમ, મન શાત થયાથી બધી (મુશ્કેલ) વાતો સમજ
પડી જાય છે, માટે કનીરનું કહેવું એ છે કે તારાં મનપર
કાજ રાખી તેને લમણું અટકાવી શાત રાખ્ય, તો પછી
બધી વાતો તને સહેલાઈથી સમજ પડી જશે

જન્મ ૧૭ મું.

મિટાઈયે ક્યા? તો કહે ભ્રમ

ભ્રમ મિટા તમ જાનિયે, અથરજ લગે ન કોય,
એ લિલા હય રામકી, નિરખો આપા જોય.

મટાડવું શુ? તો કહે કે તારા (મનના) વહેખા
(doubts) ને મટાડ

અર્થ માણસના મનના વહેખા અને ખોટા ભરખા
જતા રહ્યા છે, એમ કારેજ જાણવું કે જ્યારે તેને
કોઈની વાત વીશે આનંદની લાગે નહીં કે “ફલાણું તે

કાંઈ થવું હશે?" સામલા તરીકે ધર્મમાં જે મીનોઈ બાબ-
દને લગતું કહ્યું છે, માલુસને તે માટે થું કરવું છે, અને
આગળ થઈ ગયલા અને હમણા પણ માની પ્રશ્નો જે
કરે છે ને કરે છે તે બધાને માટે, માલુસને વહેમ જેવું
લાગે છે, કારણ કે તે એમ સમજે છે કે આ ખાખી
આંખોથી જે જોઈ જાય છે એટલુંજ ખરું છે,
તે સીવાય ખીલું કાંઈ નથી, એવા ખોટા (false percep-
tions) ખાલો રહેલા હોય છે, તેથી કમ્પીર કરે છે કે
જ્યારે તેના એ ખોટા વિચારો નિકળી જશે, અને તે
મીનોઈ માર્ગપર ચાલશે જોયો તેનું આગણું “હુપણું” યાને
જગત અને હું જુદો છું,” “મારે તે મારુંજ છે,” “તું
ને હું જુદા હોયો,” એવી જે જુદાઈની લાગણી પમા
ખોટા વહેમાને લીધે થવા કરવી હતી. તે જ્યારે દુર થશે
ત્યારે તેને દેખાશે કે આ બધી લીધા છે તે ખુદાનીજ છે,
બલકે બધે “ખુદાજ” રહેલો છે ને તે સીવાય ખીજું
કાંઈ નથી એવું તે અનુભવે, જે માટે પશ્ચિમ તરફનો
એક ભગત કરે છે કે.—

Thou wouldst not,

Even if thou wouldst, behold God, masked in dust

Thine eyes on darkness lights, but when Flesh freed,

And the dust shaken off the shining essence

God shall glow through thee as through living glass,

And every thought and atom of thy being

Shall not His glory, be over—bright with God,

જંત્ર ૧૮ મુ.

બરા પુન કયા? તો કહે દયા

પુન બડા ઉપકાર હયે, સબકે ઉપર ભાખ,
જીવ દયા ચીત રાખીયે, બેદ પુરાન શાખ

મારુ પુણ્ય કયુ? તો કહે કે દયા (Meroy)

કોઇને કાઇ આપવું, યાને ખુશીયા ધર્મદાન કરવો
એ માટે ઉપકાર છે, માટે તુ બધાપર ઉપકાર કરતો
ગહે, પપુ એ બધી જાતના ઉપકારમા જે કોઇ, જીવો
માટે દયા રાખે યાને જીવ બચાવે તેના જેવો ઉપકાર એકે
નથી, એમ બધા વેદ-પુરાણો સાક્ષી આપે છે, યાને ધર્મ
શાસ્ત્રમા એવું શીખવયુ છે કે જીવ-દયાના જેવું, સાદું
પુણ્યનત કામ ખીજી એકે નથી

જંત્ર ૧૯ મુ.

બડા પાપ કયા? તો કહે હિંસા

બડા પાપ હય હિંસા, તેહિ સમાન ન કોય,
ધર્મરાય જળ લેખા માગે, તળ સળ નૌબત હોય

સગી મારુ પાપ કયુ? તો કહે જીવ સેવા તે

અર્થ, જીવ સેવા, યાને પશુ પક્ષીને માગવા મરાવવા,
એના જેવું મારુ પાપ ખીજી મોઈ નથી-અને એ પાપનો
નતીજે કેવો છે તની ખરી ખબર માણુમને તારેજ પડે છે કે,

જ્યારે તે આ દેહ છોડી જાય છે, માને (ખાખી) મરણ પછી જ્યારે તે મિનોર્ષ કુનિયામાં જાય છે, ત્યાં તેનાં કર્મો (જુરો બલા કમ્પો)નો ધનમાફ—ધરમ રાજ (જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે “રસ્ને રાસ્ત”) કરવા માંડે છે ત્યારે, તેને માલમ પડે છે કે જીવ હંતાના પાપનો જોખમ દેટસા બધો છે—તેથી કખીરનું કહેવું એ છે કે જીવ મારનાથી પડેજ રહે, ને જીવનના આપને માફું પુન્ય હાસલ કર—કારણ કે પૈસો ટકા આપવો અને ખીજું બધું ધરમદાન કરવું એના કરતા એક જ દગીબચાવરી, માને જીવતદાન આપવું તેના જેવું માફું મન અને પ્રણયનું કામ ખીજું કાઈ નથી—માટે તેવણું કહે છે કે

દયા દીલમે રાખીયે, તુ યુ નિરદય હોય,
સબદિ જીવ હવ સાધકા, કિડી કુજર સોય

તું દીલમાં દયા ગણ, ને ધાખી ના થા, કાગણ કે બધા જીવો કીડીથી તે હાથી સુધી, સડે કાઈ ખુદાનાજ જીવો છે, તે સડે કોઈને જીવના ગમે છે, ને માલુસ એકસોજ કાઈ જીવનાનો હક ધરાવતો નથી, પણ બધાને ખુદાએ જીવ બધાયો છે, તેથી બધા જીવના માગે છે, ત્યારે તેના જીવવાની વચ્ચે આપવું ચા કાળી કપાળીને તેઓનો નાશ કરે ત્યારે તે જનનાર આપ દે છે, ને માટે આગળ કખીર કહે છે કે —

જો જાકો કાટે, ફિર વાકો બાટે,
કહે કખીર ના છુટે, સામા સામી સાટે.

યાને જે જેને કાપે, ને તેના ભાગલા કરી વહેવે
તેના, તેથીજ જાતના ભાગલા થવાના, કામજુ તે સામા
સામા એક જાતનું આપ લેનું સાદુ કરે છે તેથી જે
લીધું હોય તે આપયા સીવાય સાદું ૨૬ થઈ શકતું નથી

This is the ancient doctrine of Nemesis who keeps
watch in the Universe and lets no offence go unchastised
All things are double one against another
Tit for Tat. An eye for eye A tooth for a tooth
Blood for blood Measure for measure Love for love
Give and it shall be given you
God said What will you have? Pay for it and take it
Thou shalt be paid exactly for what thou hast done
No more, No Less

જાંત્ર ૨૦ મું.

દિલ્લે ક્યા? તો રહે દાંત

ભુજેકો કહુ દિલ્લે, યથા શક્તિ જો હોય,
તા ઉપર શિવન બચન, લખો આત્મા સોય

માઇની બુખ્યો તારી પાસે આને તેને તારી શક્તિના
પ્રમાણના તારેથી અને તેટલું આપ, અને તે મરદ પછાજ
મિત્ર વચનો બોવાને આપ કાચને તેની અરમી તારી
માફક ઇશર રહેસા છે. તેથી તે બુખવાને આપ્યું તે
ઇશનેજ આપ્યું (અર્પણ) કીપુ એમ ગણાય છે

જંત્ર ૨૧ મું.

પુશ્પોદ્ધ કયા? તો કહે જશ.

પુશ્પોદ્ધ જશક્રી ભલી, ફેલ રહી ચઉ ચોર;
મિલ્યા ગિરી સુગંધ, પ્રગટ મળે જગ સોર.

(ખરી) પુશ્પોદ્ધ કયા? તો કહે જશ.

ખરી પુશ્પોદ્ધ તે જશની છે, કે જે સર્વળી નિશાંચિ
ફેલાઈ ભય છે અને જશ મળ્યો એટલે સુગંધના પડાડજ
મળ્યો, કાગળ કે જેમ પડાડ બધી જગ્યાથી ખુલ્લો
દેખાઈ આવે છે તેમ જશ (નરી)ની સુગંધ ૫૬ પંચરાય
છે, તે સડ કાઢને બહેર થાય છે

જંત્ર ૨૨ મું.

દુર્ગંધ કયા? તો કહે અપજશ.

અપજશને દુર્ગંધ હુય, નિકો લગે ન કોય
તૈસે મલકે નિકટને, ખેઠ શઠે ન કોય.

દુર્ગંધ યાને સડથી ખગળ ચીજ કયા? તો કહે અપજશ.

અપજશમા એવો તો ખગળ વાસ સમાવણો હોય
છે, કે ત્યાં કોઈ જઈ શકતું નથી, જેમ મધીની જગ્યામાં
કોઈ બેસી શકતું નથી તેમ, અપજશ કરનાર—લેનાર
માણુમની પાસે કોઈ જતું નથી, પણ તેનાથી સડ કોઈ
દુરજ રહે છે માટે કમ્પીરતું કહેતું એ છે કે કોઈતુંની
ખુર કરી અપજશ લેવો બહિ

જંત્ર ૨૩ મું.

લખિયે ક્યા? તો કહે (અપના) રૂપ.

લખિયે અપને રૂપકો, ધિર ભયા સખ અંગ;
કહેન સુનન કધુ ના રહિ, જ્યુકા ત્યું હુય સંગ.

ઝોળખવું શું? તો કહે તારું (પોતાનું) સ્વરૂપ

Man Know Thyself

હું કોણુ છે? તે પીછાન.

જ્યારે આખું શરીર થાત પડી જાય, ઝિંટલ કે
જ્યારે બી ઇંદ્રિયાના વહેવારો બંધ પડે ને મન
ભ્રમરું અડકી પોતામાંજ રહેવા લાગે, ત્યારે માણસ પોતાનું
ખરું સ્વરૂપ જોઈ શકે, યાને “હું કોણુ છું” તે તેને
સમજાય છે, ને જ્યારે ઝિંટી હાલત થાય ત્યારે જોવાનું
કે સાભગવાનું કાઈજ હોતું નથી, ને ત્યારેજ તેને
ખબર પડે છે કે ને (માણસ) સદાકાળનો હતો—છે, ને રહેશે.

જન ૨૪ મુ

લિજીએ ક્યા? તો કહે (હરી) નામ

નામ મિલાવે રૂપકો, જે જન જાણ હોય,
જળ વોહ રૂપ હૃદયે બસે, સુધા રહે નવ કોય

લેવાનું શુ ? તો કહે કે ખુદાનું નામ લેવા કર

જો કોઈ ઘાવી જાણનાર હોય, તો ખુદાનાં નામમા
એવી તો ખુબી છે કે તે નામ લેવાથી માણસ પોતાના
અરા સ્વરૂપને મળવી શકે છે, અને જેના હેવામા તે સ્વરૂપ
વસ્તુ થયું, તે માણસ પછી કોઈની આજનો બુખ્યો
રહેતો નથી, કારણ કે

કબીર, નામ જો રતી એક હમ, ઈમાર પાપ જો રતી હમર,
એક રતી ઘટ સમરે જર કરે સખ છાર

કારણ કે, ખુદાનું નામ જો કે એક રતીબાર
જેટલું નાનું જણાય છે, અને માણસના પાપો હમરે
રતીબાર હોય છતાં, એ બિનવજન નામ જેના હેવામા
નિરતર યાદ આવવા કરવું રહે, તે માણસના સમગ્ર
પાપોને બાળીને લક્ષ્મ કરી નાખે છે

જન્મ રપ મું.

દુખિયે કયા? તો કહે આત્મરામ

દુખો સખમે રામ હય, એક હિ રસ ભરપુર;
જેસે ઉખતે સખ બના, ચિની સક્કર ગુર.

જેવુ શુ ? નો કહે કે (બધામા) ખુદાને જો

બધામા ખુદાજ ગહેસો છે, અને તેના (ખુદાનો)જ રસ
બધામા ભરેસો છે એવુ મુ જોતાં ચિખ જોમ, સાકર,
ગોળ, વગેરે દરેક મિઠી ચીજ, ચગડિના રસપાજ
બનેવા હોય છે તેમ, માણસાજનાં, પશુ, પક્ષી કે
પહાડ, જમીન દરેક ચીજ, ખુદાનાજ રમથી ભરપુર
થઇને બની છે અને તેમા ખુદા છે તેથીજ તે હસ્તી
ભાગવે છે, કારણ કે, કમીર કહે છે કે:—

બાહર ભિતર રામ હય, નૈનનકા અભિરામ,
જિન દેખુ તિત ગમ હય, ગમ બિના નહિ રામ

બાહર કે અદર, જ્યાંની જીવો ત્યાં ખુદાજ છે, એવુ
જોવામાજ આખોની ખરી ખુશાલી સમાયતી છે. હું
(કમીર) જ્યાંની જોઉં છું ત્યાં મને તો ખુદાજ દીસે
છે, અને તે (ખુદા) વગર કાંઈ ની જગા ખાલી ગહેવી
મને લાગતી નથી

The Lord is All Himself & from Him all dependent sustains
and is the life of all that lives —COWPER.

જંત્ર ૨૬ મું.

પાઈએ ક્યા? તો કહે સુખ.

સુખ પારે શુર દયા તેં, ચિર લયા મન મોર;
નિરખા આપા સગનમેં, કેવલ નંદ કિસોર.

મળવતું શું? તો કહે સુખ મળવ

અર્થ—શુરની મહેરબાનીથી એ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, માને શુરનાં આપેલા જ્ઞાનથી માણસ જ્યારે સમજતો થાય છે, ને તે મુજબ જ્યારે તે આચરણ કરે છે, ત્યારે તેનું મન સ્થિત થઈ જાય છે. માને બમણું અટકે છે. મન બમણું અટક્યા પછી માણસ જ્યારે પોતાનું ભાન વિસરી જાય છે. માને “હું અને મારું” એવો ખ્યાલ તેના મનનો જતો રહે છે, ત્યારે તે જુદે છે કે બધામાં તે એક (one self) જ રહેલો છે, ને તે સીવાય બીજું કાંઈ નથી, ને ત્યારે તેને જેમ કપીર કહે છે તેમ અનુભવ (સાક્ષાત દર્શણ self experience) થાય છે કે

ખાસેક બિન ખાલી નહિ, મુઘ ધગનકો ઠોર;
આગે પિછે રામ હય, રામ બિનાં નહીં ઓર.

કે ખુદા વગર એકબી જગ્યા કે જ્યાં સોય (needle) જેવી નાની વસ્તુ રહી શકે એટલીથી ખાલી રહેલી નથી, પણ આગળ પાછળ (ઉપર નીચે) બધે ઠેકાણે તે ખુદાજ છે અને તે સિવાય બીજું કાંઈ નથી.

જંત્ર ૨૭ મું.

હોઈયે ક્યા? તો કહે દાસ

હોય રહે જળ દાસ ચેહ, તમ સુખ પાવે અંત;
દેખ રીત પ્રહ્લાદ કી, દુખીયો સમને કંથ.

દાસ કહાવન કકણુ હુય, મેં દાસન કો દાસ;
અખ તો એસા હો રહું, કે પાવ તલેકી ઘાસ.

થવું થું જોઈયે? યાને મારે થું કરવું કે નથી પેહું
સુખ મળે તો કહે કે, વું દાસ (નોકર) બન. Be Servant
of Humanity.

જ્યારે માણસ, નોકરની પેઠે થઈ રહે, ત્યારે પેહું
(મહાત્) સુખ કે જોના છેડાજ નથી તે સુખ તેને મળે;
જેવી રીતે પ્રહ્લાદ નોકર બની જગતનું કલપાણુ કરી
સહ કોઈની આંદર પોતાના કંથને યાને ખુદાને જોઈ શક્યો
તેવી રીતે જ કોઈ નોકર બને તે ખુદાને જોઈ શકે—
પણ કખીર કહે છે કે—

પોતાને દાસ કહેવાડવું, એ કામ બહુ મુશ્કેલ છે,
કારણકે દાસ બનવું યાને લોકહીતકારી (Servant of
humanity or God) થવું, એ માટે માણસે પોતાનું
“હુંપણું” તદ્દનજ છોડી દેવાનું છે. નેણે તો, જેમ ઘાસ
(grass) પગ હેઠળ રહે છે તેમ નીચા—નમાના (અતી
નમ્રતાવાળો) થવું જોઈયે, અને તેમ થાય ત્યારેજ તે
ખુદાની પાસે જઈ શકે,

If ye wish to serve Me and enter my Kingdom, serve my creation—(Christ.)

ખુદા કહે છે કે જો તું મારી આકરી કરવા માગતો હોય ને મને જોવા માગતો હોય તો મારા અંદામોની આકરી કર.

અર્થાત, માણસ જ્યારે પોતાનો સ્વાર્થ તદ્દન છોડી દે, અને જેથી કાંઈ કામકાજ કરે, તે સર્વ કાંઈ ઇશ્વરને માટે કરે, યાને જગતનું બધું ધાપ એવા હેતુથીજ કરે, (કે જેથી રીતે મોટા મહાત્માઓ કરી ગયા છે ને કરે છે) —દાખલા તરીકે સર્વ ધર્મનાં પેગમબરોની જાંદગી આપણી પાસે મળ્યું છે કે જેઓ પૈસા માટે નહીં પણ જગતના સોફો માટે દુઃખ ઉઠાવી ગયા ને ઉજીર પણ ઉઠાવે છે) ત્યારેજ તેનાથી ખુદાને પ્રગી થકાય છે— પણ અફસોસ કે આપણે તો જમ કબીર કહે છે તેમ

હરિ હિ સખકો ભને, હરકો ભને ન કોય,
આપા તજ હરકો ભને, લાખનમે વિરલા કોય.

દુનીયામાં ખુદાજ સહ કોઈની આકરી કરે છે, પણ ખુદાની કોઈ આકરી કરવું નથી—પોતાને લજવાનું છોડી દઈ, ખુદાનેજ લજવાવાળો તો લાખ માણસમાં કોઈ એકાદજ વિરલો પ્રશ્ન યાને માવનો પુત હોય છે.

જંત્ર ૨૮ મું.

હોની ક્યા? તો કહે હોને હાર.

અનહોની હોય નહિ, હોની હોય સો હોય;
રામચંદ્રજી બનકું ગયે, મુખ અછત દુઃખ હોય.

ધવાનું શું? તો કહે કે જે બનવાકાળ હોય તેજ થાય.

મથે, નહીં બનવાકાળ જે હોય તે કદીખી બનવાનું નથી,
પણ જે કાંઈ બનવાકાળ હોય તેજ થાય છે ને બનવાનુંજ.
રામચંદ્રજી મોટા રાજા હોવા છતાં, ને બધી જાતનાં સુખો
પામે હોવા છતાં તેમના કર્મમાં બનવાકાળ હતું કે તેમને
વનવાસે જવું ને દુઃખ ઉઠાવવું તો તેઓ વનવાસ ભાગવવા
ગયા—કારણ કે કપીર કહે છે કે

હોને પદારથ હોત હય, ખિસર જાત સખ મુદ્ધ;
જૈસી લિખી નસીબમેં, તેસી ઉઠતં પ્રદ્ધ.

જ્યારે કાંઈ બનવાકાળ હોય છે, ત્યારે માણસ પોતાની
અક્ષય યોધ બેસે છે, અને જેવી તરેહનું બનવાનું હોય
તેવી તરેહનું કર્મ કરવાને તેને બુદ્ધિ સુઝે છે—વાને અમુક
પરીણામ આવે તેને અનુસરતુંજ કાર્ય તે કરે છે. તેથી
કપીર કહે છે કે—

લિખા મિટે નહી નસીબકા, ગુરુ કર, બજ હરિ નામ;
સિધે મારગ નિત ચલ, દયા ધરમ વિશ્રામ.

જ્યારે આપણા (આગણાં) કર્મ પ્રમાણે પરીણામ આવતું
નસીબમાં લખેલું સુખ કે દુઃખ જે આવવાનું હોય તે
બન્યા વગર રહેતું નથી, ત્યારે તેની સામે થવામાં કશો

કામદો નથી, માટે તું ગુરુ કર, ને તેની પાસેથી ખુદાને
કેમ ભજવો તે સીખ, અને રાસ્તીને (નેકીને) માર્ગે
હમેશા ચાલી દેવાના અને ધર્મના કામો કરતો રહે, યાને
તારા ધર્મ પ્રમાણે તારી ફરજો બજાવતો રહે

જન્ન રહ મુ.

માનિયે ક્યા? તો કહે સત

માનિયે સખ મધુ સત હય, જો જાકો વહેવાર,
જનમ મરન દોઢિ ખના, ધિર હોય કર બિચાર.

સત ગુરુ સતકા શબ્દ હય, છને સત દિયા બતાય;
જો સતકુ પકડ રહે, સો સતહિ મારું સમાય

માનવુ શું તો કહે કે સત્ય

અર્થ, જે કાંઈ સત યાને હમેશ ટકનાર હોય તે માન
યાને તે ઉપર ઇત્યાદિ રાખ—

જેનો જે હિવાર હોય તેમા જે મત યાને ખર તત્વ
હોય તે આપણે માનવુ કારણકે દરેક સીજમા જનમ
અને મરણ યાને પેદશ અને નાશ એ બેઠ રહેલા છે,
ત્યારે તે સીજમા ખર શું છે યાને હમેશ ટકનાર તત્વ
શું છે તે માટે તુ તાર મન ચાલ કરી વિચાર કર.

સદગુરુ યાને તારો પેગમ્બર તે સતનો યાને ખુદાનો
જાહેર થયેલો શબ્દ છે કે જે (પેગમ્બર) આપણને સત
યાને ખુદા દેખાવી શકે છે અને તેથી જે કોઈ ને સતને
પકડી રાખે યાને પોતાની પેગમ્બર દેખાડેલા સાચના
કામદા પ્રમાણે જીવતી ગુજરે તે આપણ સતમા યાને
ખુદામા સમાઈ જાય, ગનેતે માણસને ખુદાની મુલાકાત થાય.

જન્મ ૩૦ મું.

બિચારીએ ક્યા? તો કહે તત્ત્વ.

જો એ તત્ત્વ બિચારકે, રાખે હૈયેમે સોય;
સો પ્રાન સુખકો લહે, દુઃખ ન દરસે કોય.

શું વિચારવું? તો કહે એ તત્ત્વનો વીચાર કર.

અર્થ—ઉપર (૨૯ જન્મે) કહી ગયા તે બધાં શીક્ષણો
ગોપી તેમાં જે ખરું તત્ત્વ સમાયલું છે તે તત્ત્વ ઉપર
જે કોઈ વિચાર કરે, યાને તે ઉપર મનન કરી તેમ્મીને પોતાનાં
હૈયામાં રાખે, યાને તે મુજબ જીંદગીમાં અમલ (practice)
કરે તે માણસ સુખજ પામે, ને તે કદીખી દુઃખ જોય નહીં.
કખીરનો ચેલો ધર્મદાસ કહે છે કે:—

ભાગ જગ્યો જળ પુરખકો, તળ શ્રી ગુરુદેવ દયા કરી હેરી;
માન કખાટ ઉઘાડ દિયો તખ, માહ નિશા તે મારગ તારી.
યોરેમ સમજાય દિયો તખ, થીર ભઈ અંચલ મત મેરી;
મુજ પરયો સખહિ ધટ સાહેબ, છુટ ગઈ સખ તર્ક ધનેરી.

જ્યારે નસિબ જાગ્યું યાને મારે શુભ વખત આગ્યો ત્યારે
મારા ગુરુએ મારીપર દયાની નજર કીધી, ને માનના
ભંડારની કખાટ ઉઘાડી મારી આગળ ખુલ્લી કીધી, તેથી
મારી માયાની કેર નીકળી ગઈ.

ચોડીકજ વાતમાં મને બધું સમજાવી દીધું ત્યારે મારું
આ ચલીત ને ભમટું મન શાંત પડ્યું, ને મને બધેબધે
ખુદા (રહેલો) છે એવું દેખાયું ને ત્યારે મારી ધણી
ધણી જાતની (આગલી) તકો નીકળી ગઈ, યાને ખુદા
કેવા છે, માણસ કોણ છે, ને તેનું ખરું કામ શું
છે વગેરે વગેરે સવાલો જે મને મુજબલુ કરતા હતા,
ને જે માટે હું ખોટી ખોટી તકો કર્યા કરતો હતો, તે કરવાનું
મારું મટી ગયું, અને મારા બધા વહેમ ને ભરમેજતા રહ્યા.

ચાર તરેહથી (રામ) ખુદા જગતમાં રહેલા છે.

જગતે ચારો રામ હૃય, તિન રામ વ્યવહાર ;
ચોથા રામ નિજ ચાર હૃય, તાકો કરો ખિચાર.

એક રામ દસરથ ઘર ડાલે, એક રામ ઘટ ઘટને બાલે.
એક રામકા સકલ પસારા, એક રામ ત્રિભુવનસે ન્યારા.
કૌન રામ દસરથ ઘર ડાલે ? કૌન રામ ઘટ ઘટને બાલે ?
કૌન રામકા સકલ પસારા ? કૌન રામ ત્રિભુવનસે ન્યારા ?

શ્રી દસરથ રાજના પુત્ર શ્રી રામચંદ્રજી કે જેવણ વિષ્ણુના
અવતાર હતા, તેવણ સાકાર ઈશ્વર ગણાય છે

દરેક પ્રાણીમાં અતરાતમા રૂપે રહેલા ઈશ્વરી અંશે કે
જેને કંઈ આકાર નેવું નથી.

મહેશ્વર અથવા જરયોસ્તીઓના અહુરમઝદ કે
જેમાંથી આ આપ્તુ વિશ્વ ઉત્પન્ન થાય છે અને જેમાં લય
પામે છે, જેને શાસ્ત્રમાં ઓઃમકારના બીડ (point) ના
નામથી ઓજખવામાં આવે છે તે (First logos)

પરબ્રહ્મ કર્તા બ્રાહ્મતા, ઉત્પત્તી, સ્થિતી, લય, તથા
ગુણ વીગરથી જે પર છે, તે નિરાલય રામ—Absolute
Consciousness

કાયાનાં કૃતવ્ય વિષે જીવનો બખાપો.

રાગ—અસાવરી.

નગુની કાયા તેરા કયા ગુન ગાવું
 મેહલ રચ્યો, તિમે રહેન ન પાવું
 દહિ કુધમ્બ પિંડ ન પાલે
 સો તન જાય નંગલ બલે;
 એસીરે સુંદર કાયા તેરી,

જલબલ હોયગી ભસ્મકી ડેરી
 બાધન પાવ સમારત વાગા,
 તા સીર ચંચેઈ મારત કાગા;
 તેલ કુલેલ લગાવત અંગા,
 સો તન જલ ગયા કાષ્ટકે સંગા.

જ મુખ ચાવત પાનકી બીડી;
 તા મુખમે તેરે સંગ કીડી,
 કહન કબીરા સમજ મન મેરા.
 એહિ હવાલ હોયગા તેરા.

જગતનાં જુઠાપણા વિષે.

Illusion.

સગ—ભેરવી.

જગત કુલ રચનકા સપનાં
 સમજ મન કોઈ નહિં અપનાં
 કંઠન મદ લોભકી ધારા
 વોહમે જાત સમ સંસારા—જગત.
 ઘડા જગ નિરકા કુગ્રા
 પતા જ્યું ડાલસેં તુ ।
 ઐસી નર હય હંદગાની
 સવેરો છોડ અભિમાની—જગત.
 ન ભુલો દેખ તન ગારા
 જગતમેં છવના ચારા
 તમે મદ લોભ ચતુરાર્થ
 રહો નિરશંક જગમાર્થ—જગત.
 સજન પરિવાર મુત દારા
 સમસે વોહ રોજ હય ન્યારા
 નિકસે જળ પ્રાણુ જાવેગા
 નહિ કોઈ કામ આવેગા—જગત.
 સદા મત જાન એ દેહકો
 લગાવો સત્ નામસેં નેહકો
 કદે ધમ જાલકી ફસી
 કહે કળીર અનિનાળી—જગત.
 સારા સાર લજ રામ એક
 રામ કરત જગ કામ
 અસંગ રહેત હય જગતસે
 કળીર કરે સલામ—જગત.

જગતમાં તારું કોઈ નથી.

રાગ—ભેરની,

જગતમે ખળગ નહિ પવકી

સુકૃત કર લે, પ્રભુરામ સનર લે, કોન જાને કલકી—જગતમે

જળ લગ હુ સ્ના બસે કાયામે, તબ દેહ મ ગવકી

હંસા દેહિ છાડ ચલેગા, તમ માટી જગતકી—જગતમે

તારા મડલ ગવિ ચ દરનાં, સમહિ ચયા ચલકી

દિન ચારઠે ચનતકારને, બિજલી જાય ચમકી—જગતમે

માત પીતા મૃત કુટુંબ કબિલ, દુનિયા મતલબકી

કાયા માયા નાર સ્નેહિ, અતે રહે અલગી—જગતમે

કુડ કપટ કર માયા જોડી, કરે બાતા છવકી

પાપકી પોટ ધરે શિર ઉપર, કેસે હોય હવકી—જગતમે

જગતકી આજ્ઞા છોડ કર, અબ યાદ રખ રમકી

ચોરાસીકો ફેરો નિઠે, રહે ન લય જમકી—જગતમે

જેનાં મનમાં ખુદા હોય, તેણે ખીજ કીયાકામ
કીધી ને ન કીધી સરખીજ છે.

રાગ—માલકોપ

અનકે મનમે શ્રી રામ બસે
ઉત સાધન ઔર કિયે ન કિયે—અનકે.

અને સંત ચરન રજકો સ્પેશે।
ઉત તિરથ ઔર કિયે ન કિયે—અનકે.

અનકે દિલમે હુય ખૂત દયા।
ઉત કોટીક દાન દિયે ન દિયે—અનકે.

અનકે મનમે સદભાવ નહિ
ઓ દેવ હુવે અયે ન અયે—અનકે.

તારી અંદરજ ખુદા છે.

ભજણ ગગ—ભેરવી.

તેરે વટમે સરજનહાર, તુ ખોજ, મન કાયા નગરી—તેરે

જયુ પથરમે હુય દેના, તુ વટમે હુય કિરતાર
જો ચાહો દિદાર કો, તો ચકનક હોકે જાર—તેરે.

મૃગકે નાભમે કસ્તૂરી, ઓર હુડત ઘાસ ફિરે
કાળ પારવી સિરપે ખડા, પવમે પ્રાન હરે—તેરે.

ગગન મડનમે બાજ બાજે, ગુર ગમ સમજ પરે
હુસ્ન કમન દ્યાદસકે ઉતર, ભનર ગુજર કરે—તેરે

હું હું ઉપર સમઢિ ગયા, ખેહું ગયા ન કોય
પર ખેહુંકે મેદાનમે, રમે કમીરા સાય—તેરે.

કપોરની જીંદગીનું

ટુંક વૃત્તાંત.

બોદ્ધિસત્વો, તિર્થંકરો, ચોહાનો, પ્રહમજ્ઞાની રશ્મિ-મુનિઓ, સાર્વજનિક પંથોનાં મહાન સ્થાપકો, ટુંકમાં જોઈએ તો હિંદુ શાસ્ત્રમાં હાથરી અવતારો કહેવામાં આવે છે, એના મહાન પુરુષોની જન્મ જૂમી તરીકે આ વખણાયેલી હિંદુ સંજ્ઞા, આ પુજનીયસાક્ષી ભારતખંડ, પુરાતન જમાનાઓથી તહરે-વાર રૂપે ધર્મ યાન દેવાનનાર, દુનિયાની મુલાવનન માતા તરીકે ગણાતી, તેમજ તેના બાગીચોમાંથી સત્કાળ પુંજતી આવી છે એવા મહાન યજ્ઞ ગવયા નરોમાના એક નર, તે આપણા આ કપોર છે—કે જેનો જન્મ હિંદુ-ઓની સહાયી પરીત્ર ગણાતી જગ્યા શ્રીકાશી ચહેરમા થયો હતો, એમ કહેવાય છે.

કપોર પથોઓ પોતાના, એ મહાન સ્થાપક અને શુદ્ધ કપોર માટે કહે છે કે—તે ઇસ્વી સન ૧૩૫૮માં જન્મયો હતો. અને ૧૫૧૮માં આ બાકી રહે છેડી ગયો હતો. અને એ મુજબ કપો ૧૨૦ વરસની લાખી વયની જીંદગી કાઢી હતી.

કપોરનું સંપૂર્ણ જન્મ ચરિત્ર, બરાબર મળી ચકતું નથી—પણ અતરે લખેલી હકીકત, અલાહબાદ યુનિવર્સિટીના ફેલો રેવરંદ જી એચ વેસ્ટકોટ (Rev. G. H. Westcott M. A.) ની કપોર અને કપોર પથની

ચોપડીને માટે ભાગે આભારી છે. આ બહા અંગ્રેજ
અહમ્મે વરસો સુધી મહેનત કરી જુદી જુદી જગ્યાથી
તેમજ કેટલાક કબીરપંથના મહંતો પાસથી તેહકીડો
મળવીને, આ અદ્ભૂત શક્તિ ધરાવનાર રામના પ્રેમી ભક્ત
કબીરની જીંદગી, તેમજ તેનાં પંથના આચારવિચારોના
હેવાલનું એક સુંદર પુસ્તક સને ૧૮૯૭ માં બાહર પાડ્યું
છે જેનું નામ Kabir and Kabir Panth છે, જેમાને
કબીરપંથ વિષે વધુ જાણવાની આદેશ હોય તેમાને એ
ચોપડી વાચવાને બહામણ કરીશું.

કબીરના જન્મ વિષેની ઇતકથા.

કબીરનાં જન્મ વિષે તહરેવાર હેત્રાસો અપાયા છે, જેમાનાં
એ અતરે આપીશું—કહે છે કે એક વાર એક હંમ વણુંની
વિધવા બ્રાહ્મણી પોતાના પિતા સાથે, સાધુ રામાનંદ
મહારાજના મંદિરમાં રહી જીવ કરવાને ગઈ, જેણીના ભક્તિ
ભાવથી રાજી થઈ, ગુરુ રામાનંદ તેણીને ‘પુત્રભવતી’ થાયો
એવા આશિષ દીધા—જે સાંભળી તેણીના પિતાએ આજેજી
કીવી કે મહારાજ, એ મારી પુત્રી તો વિધવા થઈ છે ત્યારે
એને પુત્રની વૃદ્ધિ કેમ થઈ શકે. રામાનંદે જવાબ વાળ્યો
હું દલગીર છું કે તે મેં જાણ્યું ન હવું સાધુના શબ્દોના
આશિષ કદી ફળિભૂત થયા વિના રહેતા નથી, તેમજ
મારેથી તે શબ્દો પાછા ખેંચાઈ શકે એમ નથી, પરંતુ હું
એવું ઇચ્છીશ, કે તેણીને પુત્ર આવતા અપવિત્રાઈમાં
ઉતરવું ન પડે, અને તે બાલકનો જન્મ તેણીના હાથદારે
થાય—જે મુજબ કબીરનો જન્મ થયેલો કહેવામા આવે છે,
અને તેથીજ કબીર નામ પાડ્યું હોય—જેનો અર્થ નીચે
મુજબ કરવામા આવે છે

કર યાને હાથ, ને બીર ઝેટલે વિર, યાને હાથમાંથી
આવેલા વિરો (છોકરો)

કપ્પારના જન્મ થયા પછી, પેલી ગ્રાહ્યમણ સ્ત્રીને ઠીક
લાગ્યું નહિં, અને ચોકલાજને લીધે, તેણી પેલાં બાળકને
એક એકાત જગ્યામાં લઈ ગઈ જ્યાં એક પાણીનો કુવારો
હતો તેમા એક કમળ કુલની હેઠળ કપડાંમાં લપેટીને તે
બાળકને મુક્યું—

વળી બીજી હતકથા એવી છે કે, એક વાર ભગવાન
અને લક્ષ્મી વાદવિવાદ કરતાં હતાં—અને ભગવાન પોતાના
ભગતો માટે ઘણી તારીફ કરતા કે મારા ખરા ભગતો (આ
ધરતિપર) છે, તેઓ કદીની મને વિસરતા નથી, અને
હંમેશા માગમાંજ ધ્યાન રાખતા રહે છે. જે સાંભળી
લક્ષ્મીબાઈ બોલ્યા, કે મહારાજ ! તમે અમર્યા તમારા
ભગતોની તારીફ કર્યા કરો છે, કારણ કે તેઓ તો ઘણા
ખરા દુનિયાની માયામાં લપટાયલા રહે છે, અને જો તમે
આમાં આપો તો હું તમારી સનમુખ પ્રત્યક્ષ દાખલા લાવી
હાજર કરું—ભગવાને તે માનવાને ના પાડી, પણ જ્યારે
લક્ષ્મી ઘણીજ હઠ લઈ બેઠી કે હું પૂરવાર કરી આપવા
તૈયાર છું, સારે ભગવાને આમાં આપી કે, જાઓ તમારેથી
બને તો દાખલો લઈ આવો. લક્ષ્મી નીચે ઉતરી—અને
કાશીમાં આવી, જ્યાં સાધુ રામાનંદ ભક્ત કરતા હતા તે
જગ્યા પર આવી, રાતોરાત ત્યાં એક સુંદર બગિચો બિઝો
કીધો, જેમાં તરેહવાર ભવના શીલાવમાન વૃક્ષો અને સુગંધી
ફૂલો, પાણીના ઝરા, કુવારા હોવા કર્યા અને ત્યાં તરેહવાર

જાતનાં બોલતાં પક્ષીઓ મુઝ્યાં—સવારે રામાનંદ પોતાની
 ઝુંપડીમાંથી બાહરે આંબા, ત્યારે પોતાની સાંભે આવે અતી
 સુંદર બાગ જોઈ બહુ અચરજ થયા, અને તે બાગમાં
 જવાનું તેમનું મન થયું તેથી તેની માંહે ગયા—ત્યાંનાં
 સુંદર ઝાડો ને પક્ષીઓ જોઈ બહુ આનંદ પામ્યા.
 પાછા ફરતી વેળાએ ઝાડ પરથી કેટલાંક પુષ્પો તોડી
 પોતાની ધાતીમાં નાંખી ચાલવા લાગ્યા, એવા વિચારથી
 કે તે પુષ્પોને હરિનાં નામમાં અર્પણ કરીશ. જેવાં કુસો
 તોડી લીધાં કે, લક્ષ્મી, તેણીએ એક માલનનો વેશ લીધો
 હતો, તે બાહરે નિકળી આવી, અને બોલી "મહારાજ,
 આવી ચોરી કરે છે કે? તમે હરિના બક્ત થઈને રજા વિનાં
 પારકાનો માળ (કુળો) ચોરી જાઓ, તે શું ભક્તને
 શામે? લાવો મારાં કુલ."

રામાનંદને જરાકે જોઈું લાગ્યું—પણ તેમની નિષ્ઠા
 તે કુલ ચોરવાની હતી નહિ—તેથી જેવા ઉપલા સખુનો
 લક્ષ્મી બોલી રહી કે, ગુરત પેલાં કુસો—પેલી માલનને
 આવી દીધાં, જે તેણીએ પોતાની સાડીમાં છુપાવ્યાં. આવે
 એક પ્રત્યક્ષ પૂરાવો મળ્યાથી લક્ષ્મી હરખાઈને બગવાંન
 પાસે આંબ્યાં—અને બોલ્યાં કે જીએ મહારાજ—તમારા
 ભગતની ચોરી શું પકડી છે, અને પૂરાવા તમ્મકે આ મારી
 પાસે છે, એમ બોલતાં તેણીએ પોતાની સાડીનો પટ્ટો નીચે
 કીધો તો જોય શું કે, પેલાં કુલને બદલે તેમાં એક નાનું
 સુંદર બાલક રહેલું હતું—જે જોઈને લક્ષ્મીબધ્ધ પ્રણામ
 લજવાઈ ગયાં—ને મનસે બોલ્યાં કે અરે આ શું મારી

વળે—ભગવાંન પુછવા લાગ્યા કે કેમ લક્ષ્મી, તમે તો ઘણાં
જેસમેર આઠવાં હતા, ને એકાએક એવાં મુંઢ જેવાં કેમ
ધઈ ગયાં—બોલો શું છે ?

લક્ષ્મીએ કરગરીને જવાબ દીધો, મહારાજ, મને લક્ષ્મી
કરો, હવે મારી ખાતરી યઈ છે કે, આપના બગતોનું મન
આપની તરફ જ છે, અને તેમનાં તરફ આપણી કૃપા હમેશાં
રહેતી જ છે—આસો સારે, ભગવાને કહ્યું, હવે તમે
એ બાળકને, પાછું પેલા બાગમાં ચુકી આવો—જે મુજબ
લક્ષ્મી જઈને ચુકી આવી—તે બાળક તે આ કપ્પીર હતો
—એરી અનેક કથાઓ માંહેલી એક કે કપ્પીરના જન્મ
માટે મનાય છે.

આ હોજમાથી, પેલું બાળક, એક વણકર સ્ત્રીના
હાથમાં આઠયું—નિમા અને નિર નામના જુલૈયા (મુસ-
લમાન) જાતના એક પુરુષ અને તેની સ્ત્રી, જેણી દુર-
તનીજ પરણી પોતાના બરથાર સાથે ધરે જતી હતી તેઓ
બંને રહેને જતા—એક લહાર નામના તલાવ આગળ
આવી લાગ્યાં જ્યાં પેલું મુંઢર બાલક તેઓની નજરે પડ્યું
જે કેટલીક રગજીમ થયા પછી નિરએ પોતાની સાથે લીધું
અને ધરે લઈ ગયો.

તે બાળકનું નામ શું રાખવું તે માટે કાજીને બોલા-
વવામાં આવ્યા જેને પોતાના ધારા મુજબ કોરાંન ઉંઘાડી
જેયું, તો તેની અજબપી વચ્ચે અકબર, કિંશિયા અથવા
કૃષ્ણ એવાં (ત્રણ) ખુદાનાંજ નામો નિકળ્યાં—આવાં
પવિત્ર નામો, એક જુલૈયાના છોકરાને કેમ આવી શકે તે

માટે કાજી ધણા વિચારમાં પડ્યા અને તેમની જોવાની કાંઈક બુદ્ધિ તો નથી તેની ખાતરી કરવા કહે છે કે સા ખીજા ત્રણ આઠ નવા કાજીઓને બોલાવવામાં આંચા, દરેક કાજીએ પોતાની કોરાન ઉઘાડી—તો તેના તેજ નામો આંચા, ત્યારે કાજીઓ ધણા ચીંગડાઈ ગયા, કે આ બાલક કેમ સેતાન છે, તેથી તેમણે પેલી બાલકને ફૂં માંચું કે આ બાલકને જીવણ રાખવું સજવાર નથી પણ મારી નાખવું જોઈએ કાજીના આ ફૂં માન સાબળી તે બાલકને ધરના અદરના બાગમાં લઈ ગયા, અને જોવા મારી નાખવાનો વિચાર કીધો તેવાજ કહે છે કે તે બાળક નીચલા શબ્દો બોલ્યું

‘નહિ જણાયલા ગુપ્ત સ્થળથી હું આંચો છું માયાએ દુનિયાને બુલાવામાં નાખી છે, હું કોણ છું તે કોણની જાણવું નથી—હું કોણની આગતને પટે જન્મ્યો નથી, પણ એક છોકરા તરીકે, અમલકારથી પ્રગટ થયો છું, મારે રેહવાનું કાગીની એક એકાત જગ્યામાં હતું—તે જગ્યામાંથી હું આ વણકરને હાથ આંચો છું, મારા વણકર (ચીંગ)માં કામસોજ કે સ્થુલ બુવનના ખાત્રી તો વા નથી, પણ મારે વણકર ‘બુદ્ધિ’ તો નું બનેલું છે—આ પૃથ્વિમાં આંચો છું તે ઉપરથી કંવાને માટે, ને મારે નામ (કખીર) તે મારી પ્રહમગાની જીદગીની એક આગાની ખતાવનાર છે

આવા અમ કારથી પેલા અગાન કાજીઓની બુદ્ધિ નેમ બંધી વધી, અને આખરે તે ખાતર જીવનો મ્હો, ને તેનું નામ કખીર પાડવામાં આવ્યું

આવી રીતની, દત્તકથાઓ, કખીરને માટે ચાલે છે, પણ આટલું તો ચોક્કસ છે કે, કખીર કાંઈ આ નીર નામના જીવેવાનો ખરો છોકરો ન હતો, પરંતુ કખીરનું ક્ષાલન પાલણુ નિરંજને કર્યું હતું એ વાત સિદ્ધ છે—અને સર્વે કખીર પથીઓ તે વાત કબુલ રાખે છે—જે વાત કખીરજીના એક ભજણુમા તેને ગાંધ હોય એમ લાગે છે, કે જ્યાં કખીર જણાવે છે કે હું પુરતજ વણાવું કામ છોડી દઉં—હરિના કિર્તનો ગાવામા મચ્યો રહીય—મીઠા એક પદમા તે જણાવે છે કે પુર્વ જન્મમા તે એક પ્રાણજી હતો, પણ તે ભવમા રાગભજન કરવામા તેણે આળસ કરી હતી માટે હાલમા તે એક જીવેવા તરીકે અવતર્યો હતો—સર્વ દત્તકથામા જે પહેલી કહી ગયા કે, કખીરની માતા એક પ્રાણજી નિધના હતી—તે વાત ઘણાકો માન્ય ગમે છે.

કખીરનાં બચપણની વાતો.

કખીર, બાળપણથીજ શબ્દોચ્ચાર કરતો હતો, નહા નપણુમા એક છોકરા તરીકે પણ કખીર પોતાના રમતયાળ હિંદુ—મુસલમાન મ થીઓને ફરીવાર કરવાનું કારણ આપતો હતો—રમતા રમતા તે “રામ રામ” અને “હરિ હરિ” કરી જીમો ખાડતો હતો, જેથી મુસલમાનો તેને કાફર કેહેતા, આના જવાબમા તે જણાવતો કે જે કોઈ ખીજાને નાહક મારે, જીકો વેષ બનાવી જગતને ફગે, દારૂ પીવે, અને ન ખાવાની વસ્તુ ખાય, ખારકો માલ મારી જાવ વગેરે વગેરે નાકામક કામો કરે તેજ ખરો કાફર કેહેવાય જે નિમલ્લા દાહરામા તે સમજાવતો.

ગલા કાઠ જિસમિલ કરે, વાહ કાફર બેખુશ;
ઔરતકો કાફર કહે, અપનાં કુફર ન સુઝ.

અર્થ—જે કાઈ ખીખનું ગળું કાપે ને વળી તે કાપતાં
ખુદાનું નામ લે, તે ખરો કાફર (અપવિત્ર) છે, તે ખીખને
કાફર કહેછે, પણ તેને પાતાનું નાલાયકપણું દખાવું નથી.

એક દંપતી તે કપાળે તિલક ખેંચી ગળાંમાં જનોઈ પહેરી
“નારાયણ નારાયણ” કરી પુકારવા લાગ્યો. સુસત્રમીન વણ-
કરના ઠોકરાનાં આ કાર્યથી; બાહણો ઉસડેરાઈ ગયા; તેઓએ
પાતાના ધર્મની હાંસી થતી જોઈ તે માટે વાંધા લાગ્યો;
અને બોલ્યા કે “તે” તો આમ કરી વેષણરૂપ અપભ્રંશ
ક્યો છે. નારાયણ નારાયણ તથા ગોવિંદ ગોવિંદ વગેરે તું
બોલે છે, તે તો અમારો ધર્મ છે—આના જવાબમાં
કપીરે કહ્યું.—

મરી છપ્પા બિખરું, નૈની નારાયણ, હિરદ બસે ગોવિંદ;
જમદવારે જળ પુરે સજબરે, તબ ક્યા કરેને સુકુંદા ?

હમ ધર સુત, ગુમે નિત તાંના, કંઠ જનેહ હમારે;
ગુમ નિત ખાંચન ગીના ગાયત્રી, ગોવિંદ હરખ હમારે.

હમ ગોશ, ગુમ ગવાલ ગુસાઈ, જનમ જનમ રખવારે
કળ નહિ વારસો પાર ચરાવ, ગુમ કેસે ખસમ હમારે ?

ગુમ પ્રાહમણ, મેં કામીકો જુલ્લવા, ખુલે મેરા માન;
ગુમ નિત ખોજત ખુષતિ રાખે, હરિ સંગ મેરા થાન.

અર્થાત—મારી હંબળ વિરહ છે, મારી આંખો નારાયણ છે ને મારાં હૈયામાં ગોવિંદ વસેલા છે, પણ તમે તમારા મરણ પછી ધ્વિરને શું જવાબ દેશો?

હું વણકર હોવાથી મારે ઘર સુતરનાં તાણાથી કપડાં સદા વણાય છે, અને તમે પવિત્ર જનોષ્ઠ પહેરો છે; પણ તમે ગીતા અને ગાયત્રી (અમરુધા) માહોડેથી વાંચો છો. જ્યારે ગોવિંદ તો મારા અંતઃકર્ણમાં વસેલો છે.

હું તો પેટો છું, ને તમે પ્રાણણ ઐટસે જન્મ જન્મનાં પેટાનાં (માણસ જાતનાં) ભરવાડ યાને રમેવાળાં કેહવાડ્યાં છો, તો તમારી કરજ છે કે તેમ્મીને પાપમાથી બચાવો, અને તે તમે ન કરી શકો તો તમા હમારા સ્વામી (ગોર) કેમ થઈ શકે?

તમે તો પ્રાણણ છો, અને હું તો કાશીનો માત્ર એક જુલેમ્મા (વણકર) છું, તો પણ તમે મારી વાત સાંભળો કે તમે નિય પેદ વાચવા છતાં કુનિયતી રાજપાટ (માલમતા) થોડતા કરો છો—જ્યારે મારું ધ્યાન હરિ (પ્રદા)માં છે.

આવા આવા તાનાજણીથી કપીર, પ્રાણણોને માહત કરતો હતો —

કપીરે ગુરુ કેમ મેળવ્યો,

હિંદુ અને મુસલમાનીન બન્ને વારંવાર, કપીરને નિયુગ યાને ગુરુ વગરનો છે એમ કહી પજવતા હતા, એટલે આ બોહતાન દુર કરવાનો કપીરે નિશ્ચય કર્યો—અને રામાનંદના ચેલા થવાની ઇચ્છા કરી, પણ રામાનંદ જાતે હિંદુ અને

કપ્પીર પોતે મુસલમાન - કહેવાતો હોવાથી-તેને શીકર લાગી કે રામાનંદ મને ચેલા તરીકે કબુલ રાખશે નહિ, માટે તેને એક ખ્યાલ આવ્યો, કે રામાનંદ રોજ સડવારે સ્નાન કરવાને નદી કિનારે અમુક જગ્યાએ જાય છે-ત્યાં જઈને રામાનંદ જે ગુપ્ત મંત્ર બહુતા હોય તે સાંભળી લેજું-એ માટે તેને એક યુક્તિ રચી.-જે આવારાપરથી રામાનંદ નદીમાં નીચે ઉતરતા હતા ત્યાંની એક સીડીપર જઈને તે લાંબો થઈ મુતો; તે વેળા લગાર અંધારું હતું, તેથી રામાનંદ ત્યાં આવતાં, તેમની નજરે તે પડ્યો 'નહિ' પણ ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં નીચે ઉતરતાં, અકસ્માતે પેલ મુતેલા કપ્પીરની ઉપર પગ મુકી દીધો-જેવા પગ લાગો કે રામાનંદને જણાયું કે અકસ્માતે કોઈ માણસને મારેથી કચડી નખાયું છે, અને તેથી અંધારામાં તેવનનાં મુખમાંથી "રામ રામ" શબ્દો નિકળી ગયા.

રામાનંદનો પગ માથાં ઉપર પડતાં, કપ્પીરે "બાપરે બાપ" પોકાર કરી રડવા માંડ્યું, જેથી રામાનંદે કપ્પીરને ચિખામણી દીધી કે "બાપરે બાપ" શું કહે છે? "રામ રામ" બોલ-કપ્પીરે દુરંત જાણી લીધું કે, આવા ગભરાતનાં વખતમાં મનુષ્યનાં ગુણમાંથી પોતાનાં કષ્ટ દેવ કે સુરના મંત્ર વિના ખીજ કોઈ શબ્દ નિકળે નહિ, આથી તેનાં પંથનાં મંત્રનો (ગુપ્ત) શબ્દ "રામ રામ" જ છે, એ તેને જાણી લીધું એટલે હવે તેનાં શિખ બનવામાં વાંધા આવશે નહિ.

આ પછી તે “રામ રામ” બોલતો ઘર તરફ આવ્યો. રસ્તામાં લોકો બેઠને કહેવા લાગ્યા કે આ નિરના છાકરાને શું થયું છે? તે મુસલમાન થઈ “રામ રામ” કેમ બોલે છે? બ્યારે તે ઘર આવી પુછ્યો ત્યારે તેની મા નીમાએ પુછ્યું કે આ દંગ તે વળી ક્યાંથી લાવ્યો? કપ્પીરે જવાબમાં જણાવ્યું કે હું તો રામાનંદનો ચેસો થયો છું—આ અખર લોકોને પડતાં તેઓ તે સાંભળી અત્યવળ થયાં ને રામાનંદ પાસે ખુલાસો પુછવા ગયાં—કે એક મુસલમાનના છાકરાને તેમણે પોતાના પંચમાં લેવાની દિક્ષા કેમ આપી? રામાનંદ કપ્પીરને તેડી મંઝાવીને પુછ્યું.

“કેમરે છાકરા, તને ક્યારે દિક્ષા આપી ચેસો બતાવ્યો?”

કપ્પીરે જવાબ આપ્યો—

“સ્વામીજી, ખીજાઓ તો દિક્ષા આપતાં, મંત્ર જાંતમાં કહે છે, પણ તમે તો માયાં પર ચોખ્ખો મને (રામનું) મંત્ર શીખવ્યું છે?”

સ્વામી રામાનંદને હુસ્ત ધાટપરની વાત સાંભળી તેથી મનથી બોલ્યા કે આના ચેસા થવામાં કાંઈ હરકત નથી, અને પછી પોતાની સાંમે જે પરદા હતો તે ખસેડી રામાનંદ બાહરે આવ્યા ને કપ્પીરને બેઠી પડી પોતાનાં ચેસા તરીકે સીકાવ્યો, અને બોલ્યા કે તું મારો ચેસો છે.”

પેલા ફરયાદ કરવા આવેલા માણસો અજળ થઈ સાંધી આપ્યા ગયા—કખીર ઘરે આવી પોતાનાં કપડાં વધુવાનાં કામમાં રોકાયો—

જ્યારે કોઈ સાધુ કખીરને ઘરે આવતો, ત્યારે હિંદુ રાહરસમ અજળ પોતાના ઓઠલાની જગ્યા પોતે લીધી કરીને તે સાધુઓને બેસવા અને આરામ માટે સગવડ કરી આપતો, અને તેઓ માટે રસોઈ વગેરે કરી આવાનું પુરું પાડતો અને એવી રીતે સાધુસંતોની આમતા સ્વાગતા કરવાને તે કદી પછાત પડતો હતો નહિ.

જ્યારથી કખીરને એલા તરીકે સ્વામી રામાનંદ કબુલ રાખ્યો ત્યારથી, કખીર નિત્ય પોતાના શુદ્ધ પાસે જતો, અને તેમનાં તરફથી જ્ઞાન મેળવતો, તેમજ ત્યાં જ પડિતો રામાનંદ સાથે વારવિવાદ કરવા આવતા તેઓને પોતે જવાળ આપતો—પોતાનું વધુકરતું કામ પણ આણુ રાખી તેમાંથી જે કમાઈ કરતો તેમાંથી થોડુંક પોતાની મા (ધયલી) નિમાને આપતો, ને બાકી બધુંજ સાધુસંતને જમાડવાને અને શાંત ધર્મ કરવામાં ખર્ચતો. કહે છે કે કખીર પોતાના ઘરમાંથી કોઈનાં પણ બાણ વગર વારંવાર અસાધ થઈ જતો.

કખીરની (કેહવાતી) સ્ત્રી લોઈની હતીકત.

કખીર સાથે એક સોઈ નામની સ્ત્રી હતી, તે માટે હપલી પેસકોતની ચોપડીમાં એવું જણાવ્યું છે કે:—

કખીર જ્યારે ત્રીશ વરસની વયનો થયો ત્યારે એક વાર મંઝા નદીને કિનારે ફરતી એક વનખડી વૈરાગી યુવડી

આગલ આવી પુગો—તે કુપડીમાંથી એક તરણ વમની 'હુવાન કુમારીકા બાહેર આવી, તેણીએ કબીરને પુછ્યું કે "તમે કોણ છો! અને તમારી જાત શું છે વગેરે, જેના જવાબમાં કબીરે માત્ર એકજ શબ્દથી જવાબ પાડ્યો કે "કબીર"—

જે સાંભળી પેલી કુમારીકાએ કહ્યું કે અત્યાર સુધીમાં અહિંયા ધણા સાધુસંતો આવી ગયા છે, પણ કોઈએ તમારી માફક પોતાનું નામ અને પોતાના પપ્પનું નામ એકજ આપ્યું નથી—કબીરે જવાબ દીધો કે બાઈ, તું કહે છે તે ખરી વાત છે—એટલામાં ત્યા ખીજા પાંચ સાધુઓ આવી લાગ્યા, જે સંઘળા માટે પેલી છોકરીએ કુપડામાંથી દુધ આપ્યું ને પાચે સાધુઓ પાસે અકેકો દરીયો મુકી છઠ્ઠો કબીર પાસે ધર્યો—ખીજા પોત પોતાનો દરીયો પી ગયા, પણ કબીરે તે ન પીતા એમજ જમીનપર રાખ્યો, તેથી પેલી છોકરીએ કહ્યું કે તમા દુધ કેમ નથી પીતા? કબીરે જવાબ પાડ્યો કે નહીને પેસે કાચે એક સાધુ છે તે આવવાનો છે, તે માટે રહેવા દીધો છે—પેલી છોકરીએ કહ્યું—તમા તમારું પી જાવો તેને માટે ખીજી લાવી આપીય, આ સાંભળી કબીરે કહ્યું.

"હમ શબ્દ અહારી હવે" માને શબ્દબ્રહ્મ એટલે ખુદાનું નામ લઈનેજ હું છુપું છું—

એટલામાં પેલા નવો સાધુ ત્યા આવી લાગ્યો, ને કબીરે જે દરીયો ફાંજલ રાખ્યો હતો તે માહેલું દુધ તે પી ગયો પેલી છોકરીને સાધુઓએ પુછ્યું કે બેન, તારા

માખાપ કોણ છે, અને આ એકાંત જંગલમાં હું કેમ રહેલી છું?—

તેણીએ જવાબ આપ્યો કે મારાં માખાપ કોઈ નથી, પણ મને એક સાધુએ ઉછેરી હતી જે આ કુપડીમાં રહેતા હતા, પણ તેની દેવલોક યયા છે, તે એક વનખડી વેરાગી બાપા હતા જે માત્ર કુષ્ઠ પીને જીવતા હતા, જ્યારે જ્યારે કોઈ ખીન્ન સાધુઓ અતરે આવી પુગતા ત્યારે તેઓની આગતાસ્વાગતા કરતા, અને તે માહેલા કોઈ મારે માટે પ્રહતા ત્યારે નીચે પ્રમાણે હકીકત કહેતા.

હું એક દિને ગંગામાં નહાવા ગયો, ત્યારે એક દોષત્રી મને નદીમાંથી હાથ આવી, જે ઉંઘાડતાં માહેથી એક સુંદર બાળક જણાયું—તે જીવવું હતું— જે ઉપર મને દયા ઉપજી તેથી હું તે બાળકને અતરે લાવ્યો, જે મંદાનું કુષ્ઠ પાછને તેણીને ઉપારી. તે છોકરી જ્યારે મને હાથ આવી ત્યારે એક કામલીમાં ચિટખાઈને રહી હતી તેથી મેં તેણીનું નામ લોઈ (એટલે ધાભત્રી) રાખ્યું, એટલું બોલી તે કુમારીકા બોલી કે “તે લોઈ તે હું.”

તે પછી કખીરની મંબીરતા જોઈ તેણી બોલી કે શ્વામીજી, મને એવા બોધ આપો કે જેથી મારાં મનની સમાધાની અને શાન્તી થાય ત્યારે કખીરે તેણીની ખનિજાઈ જોઈને ખુશી થઈ કહ્યું, કે હંમેશા સતનામ જપતી રહે અને સાધુસંતની સેવા કર. તેણીએ કખીર સાથે જવા માગ્યું, જે કખીરે હા પાડવાથી પેલી કુપડી સાધુઓને સોંપી તેણી કખીર બેઠે આવી—

એક વેળા, કપ્પીરની નજદીકના એક પાડોશીની
 દુધમગ બાગફી મરણ પામી, ત્યારે કપ્પીર તેને ઘરે ગયો
 ને માગી લીધુ કે આ મુવેષી બાગફીની લાશને મારે ઘરે
 લઈ જવા દેરી તેની માગણી કબુલ થતા તે લાશને પોતાને ઘર
 લઈ જઈ, કમાલનીજ પેઠે તેણીને પણ સજીવન કરી અને
 તે બાગફીનું નામ “કમાવી” રાખી તેણીને લોહને હસ્તક
 સોતી બેઠે બાગફી કપ્પીરને ત્યાં ઉપરી મોગ થયા ને કપ્પી
 રનીજ પેઠે શાલ વણવાના હુમરમા પ્રવીણ થયા—તેમજ
 કપ્પીર પાસથી આત્મચાનનું શિક્ષણ સેવા લાગ્યા, જેથી
 કપ્પીરની પેઠે તેઓને જ્ઞાન આવવા લાગ્યું—

કપ્પીરના જમાઈ હરદેવની હકીકત,

જ્યારે પેલી છોકરી કમાલી વીધ વરસની થઈ ત્યારે એક
 રોજ તે કુવા ઉપર જળ ભરતી હતી, ત્યાં એક હરદેવ નામ
 પંડિત આબોયો તેણે કમાલીને કહ્યું મુદરી! યોગ પાણી પાત્રો
 તેણીએ પાણી ભરી આપ્યું જે પાને પેલા હરદેવ પોતાની
 તરસ મગડી તે પછી તેણે પ્રછયુ કે તું કોની છોકરી છે
 કમાલીએ જવાબ દીધો “વણકરની”—આ સાંભળી પેલા
 પંડિત ગુસ્સે થયો અને બોલ્યો “તે મને નીવીધી હિલુ
 કયો, યાને મારી જાત વટલાની કમાલીએ કહ્યું કે ‘એ હું’
 કહી નથી જાણતી—ગમે તો મારા સ્વામીજી આગળ આસો!
 બંને કપ્પીર આગળ આબોય પંડિતજી હજી પોતાની હજી
 કત કહેવી શરૂ કરે છે એટલામા, કપ્પીરે બધું પામી જઈ
 નીચે પ્રમાણે (દાહગમાં) કહેવું શરૂ કર્યું

પડિત છુગ ધિયો તુમ પાની
તુમેહ છુટ કહા લપટાની—ટેક

મચ્છ કચ્છ યા નલમે વ્યાને રકત નેર નલ ભરીયા
ખાર પલાસ સખી બહિ આયે પશુ પાનીને સરીયા—

છપન કોટી યાદવ સહારે, પરે કાલકી ઘાટી ;—
પેર પેક પેગમખર ગાડે, તનકી બની નો માટી
તા માટીકા ભાડા ઘડયા, તાને ભરિયા પાની ;
સો પાડે તુમ પાની પીયા, સુગ કહાસે આની ?
હાડ ઝરે ઝર માંસ ગરે, ગર દુધ તહા તે આયો ;
સો પાડે તુમ પીવન બેઠે, કાહે દોષ લગાયો ?
બુનો જુલાહે તનો જુલાહે, ઘાન નેલાહે ભાઈ ;
પાયો કપડે ઉતાર ઘરે, તુમ ઘોબીને સીધ પાઈ ?
નો માખી મિષ્ટાકો લખતી, લખતી ફરતી ઘેરા,
સો માખી ઉડ પાતલ બેઠી, તાકો કરો ન બેરા ?
કહે કમીર સુનો હો પાડે, છાકો મનકે ભરમા ;
બેદ કિતાબ દોહ ગાહિ ડારો, રહો રામકી ચરના

અર્થ—પાણી પીવા પહેલા પડિવશ, આ તો કહો ?
કે તમને છુગ ક્યા ક્યા રહી છે ને ક્યા ક્યા નપી ?

(૧) આ પાણીમા, તો માછલા, રૂડા, સોહિ ખાર,
સડેની વનસ્પતિ અને બુવલા પશુઓ વગેરે બધાએ, પડેલા
હોયછે.

(૨) કાગે (જાહેર) કાઈ કરોડો મનુષ્યોનો મહાર ક્યો છે, ને દરેક પગલે તમા ઘેઘકના મુખેના શરીરની માગે ઉપજાવે આલો છે, છતાં એજ માગેથી બનાવેલા વાસણમાં પાણી પીએછો તેથી કેમ તમે અભગતા નથી ?

(૩) હાડકા અને માંસ ગળી તેમાંથી દુધ (ગાય ભિસના ચરિમા) તૈયાર થાય છે, ને તે દુધ તો તમા પડિ તજી વગર દોરે (કેમ) પીયો છે ?

(૪) જમની વેળાએ તમે તમાગ કપડા ઉતારી કુ કરો છો કે રખે તે અભગાઈ ભય, પગલું જે ધોલીમાં તમા પાતે લપગાએ છો તે ધોલી તો જુરેયા-ગણકરની (હાથ) જ વણેલી છે તેનું કેમ ?

(૫) વળી જે માખી ગલિની ચીજો પર બેસી તેનો ભજ કરીને, અહિ તહિ બેસીને દરેક જગ્યાને ભજ કરેછે, તેજ તમાગ જમવાના ઘમ ઉપર પહુ બેસી જમવાનું અભગાવે છે, તેને કેમ નથી અગ્રાવતા ?

છેવડ, કનીર કહે છે કે, એા પડિતજી ! આવા આવા મનના જામે (પેઢમે) મુકી દેએ, અને રામની શરણે રહેતા ભએા માને ફલાણી ચીજથી (બાહેધી) હુ અભગાઈ જઈશ એવું કરવાનું છોડી દઈ ખુદને હેયામાં મગવાની તજવીજ કરો.

આ વચનો સાંભળી, પેલા પડિતજી શાત થઈ ગયો, અને કનીર આગળ પોતાનું માથું નમાવી, વિનતિ કરી, કે મને વધુ બોધ આપો કનીરે તેને સત-નામનો ઉપ

દેશ આપ્યો, અને કમાવી સાથે તેના વિવાહ કરી આપ્યા.
આમાથી જે સતાનની હરપતિ થઈ તેને કબીર વશ રહે છે
કબીરના ધર્મને લગતા વિચારો.

કબીર જન્મે મુસલમાન હતો તેમજ તે મુશી પથ
નામિ સાથે મળેલા હતો એમ અને તર્ક ઉપરથી માની
શકાય છે એની માત્રી ઉમેદ હિંદુ અને મુસલમાનો વચ્ચેનો
અતર-મેદ કાઢી નાખનાની હવી આથીજ એણે એક
મુસલમાન છતા કાળી બનારસમા નિવાસ કરી રામાનંદના
પથનામિ સાથે ભેગાયો એના ઉપદેશથી જુના વિચારના
હિંદુ અને મુસલમાનો બહુ કમ ઘાતા હતા, આથી આ
બન્ને તરફનામિ બાદશાહ સિકંદર લોહી સમક્ષ એના માટે
ફરીયાદ કરી હતી.

ફારસી તવારીખની એક સત્તાધારી 'ફખિરુલ્લાહ' નામ
કિતાબમા તેના લેખક મોહુસિન શાની જે અકબરના
સમયમાં યજ્ઞાયો છે તેણે કબીર સબ વી લખતા જણાવ્યું
છે કે તે એક વણકર અને 'મુનાહિદ' કહેતા એક ઇશ્વર-
ને માનનાર હતો. વધુ જણાવેલું છે કે આત્મ જ્ઞાનની
ખોળમા તે મુસલમાન તેમજ હિંદુ મહા પ્રશ્નો આગળ
જતો હતો અને છેવટે તે ગમાનંદનો ચિત્ત બન્યો હતો.
નીચેની બાબત પણ એ કિતાબમા આપેલી છે.

બાદશાહ સિકંદર લોહી સાથે થયેલો વાદવિવાદ.

કબીરની છુટ્ટી વાણી અને ધર્મમા ક્રિયા ગ્રાંથ તર-
ફની બેદરકારી જોઈ દહાડે દહાડે તેના કુરમનો વધના

લાગ્યા. આમાના એકે તે વેળાના બાદશાહ સિકંદર સાદને ફરીવાર કરી, અને કખીર ઉપર પોતાને ઇશ્વર કહેવાડવાનો આરોપ મુક્યો, અને તેવો અપરાધ કરનારને દેહાંત દેડની શીક્ષા કરવાની અરજ કરી બાદશાહે તરતજ કખીરને પકડી લાવવા માણસો મોકલ્યા, પકડવા ગયેલા માણસો સાંજ સુધી કખીરને પોતાની સાથે લઈ જવા માટે માડ માડ સમજાવી શક્યા કખીર બાદશાહ સન્મુખ શાત હોવા રહ્યો કાજીએ જીમ પાડી કહ્યું “બાદશાહને સલામી કેમ આપતો નથી, કાફર કયાના?” કખીરે જવાબ દીધો

કખીર, તેઈ પીર હૈ, જે જાને પરપીડ;

જે પરપીડ ન જાનહી, વોહુ કાફર બેપીર

ખીલખીની પીડા સમજી શકે તેજ ‘પીર’ કહેવાય

જેઓ તેમ સમજી નથી શકતા, તેઓ કાફર ગણાવા ભેઈએ

બાદશાહે પ્રત્યુકે, “એને સહવારના બોલાવવામા

આંચો હતો તે છતાં એણે આટલી વાર કા લગાડી, અને

હમણા સાંજ સુધી એ આંચો કેમ નહિ?” કખીરે જવાબ

દીધો કે, “હું એક તમાશો ભેવામા મથયુલ હતો” બાદશાહે

પ્રત્યુકે “એવો તે શા તમાશો હતો કે જે ભેવામાં તે બાદ

શાહના હુકમને પાળતા અટક્યો હતો” કખીરે જવાબ દીધો

કે “એક એવો સાકડો મારગ મે ભેયો કે જાણે સોપન

નાક તેમાં કઈ હજારો હેડની કટારો જતી મે ભેઈ બાદશાહે

કહ્યું “કેટલુ જીરુ ભાસે છે” કખીરે જવાબમાં કહ્યું —

કખીર જીરુ નહી બોલીયે, જળ લગ પાર બસાય,

ના જાનો કયા હોયગો, તીલકે ચોથે બાય.

કબીર બૂંદ સમાની સમુદ્રને, જનત હય સખ કોય;
સમુદ્ર સમાના બૂંદને, બૂંડે બીરલા કોય.
ઉપરકી દોહ ગઈ, હીયકી ગઈ હીરાય;
કહે કબીર ચારો ગઈ, તારો કહા ખસાય.

બાદશાહે કહ્યું, અમારી કેમ ખાત્રી થાય? કબીરે કહ્યું :
“શાહ ! પૃથ્વી અને આકાશનો અંતર તો વું જો અંદ્ર
સુર્ય જોટલા આ છેટામા અસંખ્ય ઉટ અને હાપી વગેરે
અનેક જંતુઓ આવજાવ કરે છે. આ બધા તમારી
આખની પુતળીઓ દખાય છે હવે આ આખની પુતળી
સોમની અણીથી પણ બારીક છે” બાદશાહે આ સાંભળી
કબીરના કહેવાને ખર માન્યુ, અને તેને સલામ કરી, તેને
જોઈએ લા જવા કહ્યું સોકો આપી નારાજ થયા, અને
બાદશાહે તેઓની ફરીવાદની દાદ નહી લીધી કરી
કહેવા લાગ્યા

કબીર પર પડેલી જફનો હેવાલ.

આ ચુકાદાથી કબીરના દુશ્મનો નારાજ થયા, અને
તેઓએ કોઈક રીતે કબીરને હેરાન કરવાની યા બને તો
જીવથી માર્યો જાય એવી યુક્તિઓ રચવા માડી—કહે છે
કે કબીરના અમલકારોથી સોકો તેની ઉપર ફિદા થતા હતા
અને કબીરને ધંધરી અવતાર કહેતાં, અને કોઈક
વાર તો તે ખુદાજ છે એમ પણ કોઈક બોલતું—આવી
વાતો સમજીને ચહેતશાહ ધંધાહિમ સોદીના રરખારના
કાજીઓ તેની ઉપર બહુ રીસે ભરાયા—અને કબીર

ખુદાઈ દાવો કરે છે, અને એવા ને કાઈ (ખુદાઈ) દાવો કરે તેને દહાંત દંડની શિક્ષા થતી જોઈએ, એમ ગમ્મને બભેરાંધુ-જેથી ગમ્મએ કબીરને મારી નખાવાનો હોકમ કર્યો—એ હોકમથી રાજી થઈને કાજીએ લાગેલી ઠઠ મેળવવા કહ્યું ને તેઓની મામને કબીરને મારી નખાવાની ગોઠવણ કરી.

પહેલાં કબીરને સાંકસે બાધીને એક મહવો કે ને પથરાઓથી બરપૂર કીરો હતો તેમા, બેમાડી તે મહવાને એક બાજુપર ઉડ પાડી બર દરિયામા કુબારી દીધા કહે છે કે મહવો તો કુમી ગયો પણ કોઈક અમત્કારે કબીર પોતે એક છોકમને રૂપે એક ચિત્તાના આમગ પર બેસી કિનારે તરનો નિકળી આંચો—આથી પાછો કબીરને ખીજ વાગ પકડારી તેના કુશમનોએ તેને એક કુદામા પુર્ગી તેની આસપાસ લાડડા મિંચી તેને આગે સળગારી ચુક્યું—સપજી બળી ગયા પછી કબીર માટેથી જેવા ને તેવા નિકળ્યો.

વળી જીજી વારે, કબીરને પકડારી તેને એક મસ્ત થયલા હાથીની સામે ચુક્યો, પણ કહે છે કે કબીરે કાઈક અમત્કારથી હાથીની સામે, એક સિહનો દેખાવ ઉભો કર્યો ને જોઈને કબીરને કાઈ પણ હરકત કરવાને બદલે ઉભી પ્રહડીએ તે હાથી ત્યાંથી નાડો.

આરી રીતે અનેક વાર તેના જીવ સેવાની પેરતી કરવા છતાં, કબીર દરેકમાથી પોતાને સહિસયામત રાખી ચક્યો.

એ જોઈને, શ્રેયશાહ લોદીની ખાતરી થઈ કે કમીંગ કોઈક મહાન પુરુષ છે, અને નાહકનો તેને એ રજા કરો, અને તેથી પોને કબીર પાસે માથી માગી પોતે દિધવા કુખ માટે કબીર તરફથી કાઈ પણ ખમનાને ને ગળા છે એવું જણાવ્યું, ને ઉપરથી કમીરે નિચલો જવાબ વાળ્યો.

જો તોફાન કાઢા છુરે, તોફાન તું બો કુલ,
તોફાન કુલયે કુલ હયે, વાકો કાઢા સુલ

યાને માથી યિખામણ એ કે કે, ને કાઈ તુને કાગે
ભાઈ કુખ આપે, તેને તું કુન સુધાડી સુખ આપ જેથી
તારી પાસે કુનજ રહેશે યાને તને સુખ રહેશે જ્યારે
તેનો કાગે તેજેજ ભાકાશે યાને તેનું ત્રિધુ ને ભાગનશ -

સસારમા રહીને જીવને કેમ પુગાય ?

એક વેળાએ એક જણે કમીરને પૂછ્યું “આ
સસારમા શુદ્ધિયાશ્રમમા રહીને પરમાર્થ થનો તજા એ
ખર છે કે ખોટું ?” કમીરે જણાવ્યું કે, આ બાબદનો
જવાબ હું તમને કાસે આપીશ ત્યાં સુત્રી તમારે મારે ઘેર
રહેતું જોઈશે ખીજે દહાડે ભર બપોરની વખતે સૂતરના
તાણા માહેના તાતણા જીદા કરવાનું કામ તેણે ધરની બહાર
ખુદા મેદાનમા કરવાનું શરૂ કર્યું ચોડી વાર રહી તેણે પોતાની
ઝીંડે દીગો કરી લાવનાની આજ્ઞા કરી, તેની ઝીંડે પતિની
આજ્ઞા પાળી તરત દીવો લાવી હાથમા પકડી તેની નજીક
તેના કહેવા પ્રમાણે ઉભી રહી આ દીવાના અજવાળે તેણે
તાતણા જીદા કરવાનું કામ કર્યું ખરે બપોરે અજવાળું છતાં

દીવાની જયોતથી કખીરને કામ કરતા જોઈ પેલા માણસને ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યું, પણ તે મુગો રહ્યો. આ પછી થોડીવાર રહી તેણે કખીરને પોતાના પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપવાને વિનંતી કરી. કખીરે તેને જણાવ્યું કે, તેના સવાલનો જવાબ થોડા વખત ઉપરજ તેણે તેને આપ્યો હતો, પણ તે ઉપર ધ્યાન આપેલું જણાવું નથી. આમ કહી તેણે તેને જણાવ્યું.

“જુઓ, ભર ખપોરના તડકાનાં અજવાળાંથી દીવાનું અજવાળું કંઈ વધુ હોવું નથી, તે છતાં તાંતણા જુદા કરવા મેં મારી સ્ત્રીને દીવા કરી અહીં લાવવા કહ્યું, તે મુજબ તે વગર તકરારે ચૂપચાપ દીવા કરી લાવી, આથી જો આ જાતની સ્ત્રીની અનુકૂળતા હોય તોજ સંસારમાં રહી પરમાર્થ ધર્મ શકે છે, એ સિવાય ગ્રહસ્થાશ્રમમાં તેમ જનવું મહાલ છે.”

એક વખતે કેટલાક બ્રાહ્મણો ગંગા નદીનાં પાણીનાં પવિત્રપણાનાં મહાત્મ્ય ગાઈ રહ્યા હતા, તેવામાં કખીરે નદીનાં પાણીથી પોતાનો કાઠનો ખાસો બર્થો, અને બ્રાહ્મણોને તે પાણી પીવા માટે આપ્યું. તેઓ એક હલકી જાતીના મનુષ્યનાં વાસણમાં પાણી પીવા માટે કંપી ઉઠ્યા. આ ઉપરથી કખીરે કહ્યું. “જો ગંગાનાં પાણીથી મારે કમંડળ પવિત્ર ન થાય તો પછી મારા પાપ એ પાણીથી ધોવાય એમ હું કેમ માનું?”

કખીર જુદાંયો અને મુવાહિદ હતો, આ વાત અબુ-લકત્રલ પણ કબુલે છે. મુસલમાનો ‘મુવાહિદ’ શબ્દ કદી મુર્તિપૂજકને લગાડતા નથી આથી તે એક હધિરને માનનાર હતો, એમ સાબેત થાય છે.

કબીરને એક વાર કાજીએ પૂછ્યું કે તું મુસલમાન
શું કામ નથી થતો. કબીરે તેના જવાબમાં જણાવ્યું:

(દોહરા)

કબીર સખ ઘટ મેરા સાંધયા,
ખાલી ઘટ નહીં કોય;
ખલીહારી ઉસ ઘટકે,
જા ઘટ પરગટ હોય.

અર્થાત—સર્વ ઠેકાણે મારો સાંધ કહેતાં પરમેશ્વર
છે, એ વિના કોઈ ખાલી નથી. (વશેવમાં તે અલિહારી
છે કે જ્યાં તે પાતે પ્રગટ છે.

એક રહાસ કટલાક સંત કબીરને સાં આવા, તે
માહેલા કોઈએકે પૂછ્યું હે કબીરજી, તમારું ઘર કસાઈ-
વાડામાં છે. એમ કાં તમો રહેતા હોયો? આ ઉપરથી
કબીરે જવાબ વાળ્યો.

કબીરકા ઘર બાબરમે,
ગલ કટયો કે પાસ;
કરેજો સો ખાએજો,
તુમ કયો લયે ઉદાસ?

મારું (કબીરનું) ઘર કસાઈવાડામાં છે તો ખરું, પણ
હું કાંઈ કસાઈનું કામ કરતો નથી, માટે તમો ચા માટે
હે સાધુ ભાઈઓ! બળાપો કરો છે? કારણ કે, ને કર્યો
તે બર્યો.

કપીરનાં શિક્ષણના ભેદ શું હતો?

કપીરે માત્રી ભેદની દગ્ગર ન કરતા સર્વ ભાઈ-
આરો વધારવાનોજ ભોધ હોયેા આપયો છે હિંદુ ધર્મ
પ્રમાણેના આર આશ્રમોને પણ અંગિકાર્યા નથી એનું
માનવું હતું કે ભક્તિ વિનાનો ધર્મ, ધર્મજ ન કહે-
વાય, તેમજ ધર્મ દાન, અપવાસ અને તિર્થ તથા
અન્યાસ, ભજન વિનાના વ્યર્થજ છે પોતાની રામા
યણી, શબ્દો અને શાખીઓથી તેણે હિંદુ અને મુસલમાન-
નોને ધર્મ ભોધ આપ્યો હતો બન્નેના ધર્મને તે સમાન
ગણતો હતો, આથીજ હિંદુ અને મુસલમાન બન્ને એના
પદને આહતા હતા તે નિડરપણે ખુલ્લી રીતે કોઇની
રાખ રખાનટ ગણ્યા વિના પોતાને જે ઠીક ભાસ્તું તે કહે-
તો—જે માટે તે નીચલા દાહગ કહેતો.

હમ કંધુ પક્ષપાત નહિ રાખી,
સખ જનનકે હિતકી ભાખી

યાને હું કોઇની ખી તગ્દારી કે પક્ષપાત રાખતો
કે કરતો નથી, પણ બધાનું ભયુ આરીને, જે સત્ય છે
તેજ કહું છું

કપીરનાં મરણ વિષેના હેવાલ.

કપીર વૃદ્ધ અવસ્થામાં સર્ગવાસ પામ્યો હતો
એ વળાએ એનું શરીર બહુ નબળું પડી ગયું હતું એના
હાથોમાં ગમ નામના કિર્તનોગાવા માટે દોનક પકડવાની
પણ શક્તિ રહી ન હતી, તેથી કપીરે હવે કાશી છોડી ર્ધ

મગહર ગામ જવાની ઇચ્છા જાહેર કરી. આ સાંભળી લોકો કહેવા લાગ્યા કે આખું આયુષ્ય કાશીમાં તમે કાઢ્યું છે, અને હવે મગહર જવા ઇચ્છો છો આ વાત શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે કનીરે તેમને આ જાતના શકાશિલ વિચારો માટે ટપકા આપ્યો અને જણાવ્યું કે રામનો મત્તા શું એકનીજ હરવાગી છે કે નેથી તે તેના દાસને ચિત્તના ધામ કાશી ચિવાય ખીજે ક્યાં મરતાં મૂકી આવી ન શકે ?

મગહર જવાને જવારે બે રાજ બાકી રહ્યા હારે કમાલ કમાવી અને હરિદેવ પંડિત કપીરને કહેવા લાગ્યાઃ “હે સ્વામીજી! આપે તો મગહરની તૈવારી કરી પણ અમારું શું થયે? અમે તો તમારા આશરે અમારો યુગરો કરિયે છિયે.” કનીરે જવાબ વાળ્યોઃ “હે કમાલ! લાલ તારા જે સંત થયે તે કપીર નામથી ઓળખાયે.” આ પછી કમાની તરફ ફરી કહ્યું “હે કમાની! તારા સંતાન પણ કપીર નામથી ઓળખાયે.” કમાલીએ આ સાંભળી કહ્યુંઃ “સ્વામીજી! આ બન્નેની પિછાણ કેવી રીતે થઈ શકયે?” કનીરે કહ્યુંઃ “કમાતના સંત કનીર પંથ અને તારો વંશ કપીરવંશીના નામથી ઓળખાયે.”

મગહર કાશીથી છ મંજલ ઉપર ગોરખપુર જવામાં છે. વિરસીંહ વાપેલો પહેલાથીજ પોતાના લથકર સમેત સાં પહોંચી ગયો હતો. મગહરનો નવાબ બિજલીખાન પણ નામ હતો. તેણે જવારે સાંભળ્યું કે કપીરજી અહિં પોતાની જીંદગીના બાકીના રહાડા યુગરવા આવે છે, અને વિરસીંહ વાપેલા પણ તેમનો ચિન્ન છે તથા તે પોતે પણ તેમનો

મુચીદ છે, તો કબીર સાહેબ મુસલમાન હોવાથી તેણે
 પોતેજ તેમને ઘરનાવવા અને તેમની છેલ્લી ક્રિયાઓ કર-
 વાનો ઠરાવ કર્યો, કારણ સાંભળવા પ્રમાણે રાણાજી એમનાં
 શબને ધાળવા માહે છે, પણ આ વાત મુદત બનવા રૂપી
 નહિં. સંવત ૧૫૭૫ માહ શુદ્ધ એકાદશી અને બુધવારે
 કબીરજી કાશી તજી મગહર તરફ ગયા કાશીનાં સાક કબીર-
 રના જવાથી બહુ ઉદાસ થઈ ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે
 કબીરજી વિના કાશી સુતી જણાય છે સર્વ સાક પમાતાપ
 કરવા લાગ્યા કે અમારાં મંદ બાગ્ય, આવા મહાપુરુષના
 વચનો ઉપર અને બહુ ન આપયું. મગહર પહોંચતા એક
 નહાંતું મઠ કોઈ સંતનુ હતું તેમા કબીર જઈને બેઠા. આ
 મઠ હાલમાં મગહરમાં અમી નદી કહેવાય છે તેના કિનારે
 હતું. તે નદી સૂકી હતી પોતે કમળનાં ફુલ અને જે આદર
 મંગાવી સુઈ ગયા. સહને કહ્યું કે દરવાજા બંધ કરી દેવો
 આ સાંભળી વીરસિંહે કહ્યું: “સાહેબ! આપની અંતની
 ગતિ કેવી થશે? મારો વિચાર છે-કે હું આપનાં શરીરને
 અગ્નિદાહ આપું” બિજલીખાન પમાણે અરજ કરી, “હું
 કદી આ તકનીક તેમને નહિ આપવા દઈશ.” કબીરજીએ
 આ સાંભળી ફરમાવ્યું કે કદી આ બાબતમાં તકરાર કરી
 હાથોહાથ થતા ના. માગ વચન જે માનશે તે સુખી થશે.
 સહએ દડવન અને બંદગી કરી સહનાં મન ઉદાસ થઈ
 ગયા કબીરજીએ આદર જોઈ ઉપર ઝોટી લઈ કહ્યું: “દર-
 વાજા બંધ કરી દેવો” દરવાજા બંધ કરતા એક અજબ
 એવનિ થઈ, જેની અસર બધાનાં અંતરમાં થઈ ગઈ કબી-

રેણુ સત્ય લોકમાં સિપાવ્યા. દરવાજા ખોલના તો ફક્ત
કમળનાં ફુલ અને બે આદર ત્યા બાકી પડી રહેલી જાણુઈ.
એક આદર અને થોડાં ફુલો રાણાએ ઉપાડ્યા, અને ખીજી
આદર અને ફુલો પડાણે ઉપાડ્યા. રાણાએ ચાર ને ફુલોને
અગ્નિદાહ આપ્યો, અને તે ઉપર સમાધી અજ્ઞાતી, પગણે
આદર અને ફુલો ઉપર કબર બનાવી એકજ મદિયામાં
આ બંને હાલમાં મોજાતુ છે. માગથર મહીનામ ત્યા મળે
બગલ છે તે નદી ને સુરી હતી તેમા તે દહાડેથી પાણી
ભાવા, અને હાથમા તેમા પાણી છે. કબીના છેલા
શબ્દો આ હતા:

રાગ ગારી.

ફલહની ગાયો મંગલ ચાર,
હમ ધર આએ રામ રામ બરધાર:

તન રત કરકું, મન રત કરકું, પાંચો તત્વ બરાની,
રામ દેવ મારે પાહુન આએ, મં જોબન મદમાલી,
યરીર સરોવર બેઠી કરકું, પ્રાંડા વેદ ઉચારા;
રામ દેવ સંગ ભાવર સેઠો, ધનિ ધનિ બાગ હમાગ.
સુર તેલીયો, કોતુક અ એ, મુનીજન સડસ આગાની,
કહે કબીર હમ ખ્યાહ ચલે હૈ, પ્રથમ એક અવિનાશી

આજ હમારા કુચ હય, જમડા મેગ ગુલામ;
હુરા નગારા સતકા, બૈકું કરે મુકામ.
બજન ભરોસે આપને, મગહર તજયો ચરીર,
અવિનાશીથી ગાદમે, બિલસે દાસ કબીર

હમ ન મરિ હૈ, મરિ હૈ સંસાર,
હમકો મલા જિવાવન હારા.

અથ ન મરે મરને મન માના,
તેહ મુઝે જન રામ ન જાના.

સાકુથ મરે સંતજન હવે,
ભરિ ભરિ રામ રસામન પાવે.

હરિ મરહૈ તો હમહૈ મરિહૈ,
હરિ ન મરિહૈ, હમ કાહેકો મરિહૈ.

કહે કબીર મન મનહિ મિલાવાત
અમર જમ્મે સુખ સાગર પાવા.

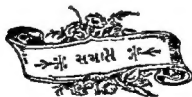
હું કાંઈ મુર્ખા નથી, પણ આ સંસાર હવે મરી
ગયો છે, કારણ કે મને તો હંમેશનો જીવાવાવનો (ધર્મ)
મળ્યો છે.

મારું મન સંસારમાંથી મરી ગયું છે, માને આ
ખાકી દુનિયામાંજ જીવતા છે એવું એવું મુમાન નિકળી
ગયું છે, તેથી હવે મને મરવાનું રહ્યું નથી, પણ મરવાનું
તે માણસ છે કે જેણે પ્રાણે જીવનપ્રેમ નથી.

અચાની મરે છે, બ્યારે! સતજન (જેને ખુદાને
પિછાવ્યો) તે તો જીવતોજ રહેછે, અને હંધરી આનંદનાં
રસનાં પ્યાલો ભરી પીવા કરતો હોયછે

જો ખુદા મરતો હોય, તો હું (કમીર) બી મુયો,
પણ જો ખુદા ન મરતો હોય, તો પત્રી હું કેમ મરું!

હું કમીર કહું છું કે જો કોઈ પોતાનાં મનને હંધરનાં
મન સાથે એકત્ર કરી નાંખે તો, તેને હમિયતું સુખ
પ્રાપ્ત થશે

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ

અર્થ

શુદ્ધ

૨	મગળાચરણમા	પુરપરપ	પુરપરપી
૪	૫૬ ૧	સમુદ્ર	સમુદ્રકિ
૪	૫૬ ૪	દખા હપ તે	દખા હપ સો
૧૬	૧૭૭૭મા ૧૩૦	ઈ આને	ઈ આને
૬૮	૫૬ ૧૬૪	ઝાર	ઝાર
૧૧૦	૫૬ ૨૧૧	નિશ્ચય	નિશ્ચય
૧૩૪	૫૬ ૨૬૨	વિશ્વાસે	વિશ્વાસે
૧૭૧	૫૬ ૩૫૫	કામીન	કામીની
૧૬૪	૫૬ ૩૮૧	મસ્તક યુદ્ધ	મસ્તક યુદ્ધ સ
૨૪૪	૫૬ ૪૮૬	આપ ક યે	આપ ડગાયે
૨૭૦	૫૬ ૫૪૫	અ યુન	અવયુન
૨૮૦	૫૬ ૫૬૬	કામી ડોષ	કામી ડોષી
૨૮૮	૫૬ ૫૮૮	હે કમીર	કહે કમીર
૩૫૨	૫૬ ૭૩૫	ના જાનું યા ૧૫	ના જાનું કયા હોઈ
૩૮૮	૫૬ ૮૧૮	અન કાન હપ	અન કાન હપ
૪૨૨	૫૬ ૮૮૧	કહેત	કહેત